ERENDİZ ATASÜ

DÜN VE FERDA

ROMAN

CAN

2. BASKI

ERENDİZ ATASÜ

DÜN VE FERDA

ERENDİZ ATASÜ

DÜN VE FERDA

© 2013, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.
Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2013
2. basım: Temmuz 2014, İstanbul
Bu kitabın 2. baskısı 1000 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayan: Faruk Duman

Kapak tasarımı: Act creative

Kapak baskı: Azra Matbaası
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3. Kat No: 3-2
Topkapı-Zeytinburnu, İstanbul
Sertifika No: 27857

İç baskı ve cilt: Ayhan Matbaası
Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad. Gelincik Sokak No: 6 Kat: 3
Güven İş Merkezi, Bağcılar, İstanbul
Sertifika No: 22749

ISBN 978-975-07-1902-8

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
www.canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com
Sertifika No: 10758

ERENDİZ ATASÜ

DÜN VE FERDA

ROMAN

ERENDİZ ATASÜ, 1947'de Ankara'da doğdu. 1968'de Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi'nden mezun oldu. Aynı fakültede uzun yıllar öğretim üyesi olarak çalıştıktan sonra 1997'de Farmakognozi profesörlüğünden emekliye ayrıldı. Öyküleri, 1981'den bu yana, *Sanat Edebiyat'81*, *Düşün*, *Çağdaş Türk Dili*, *Varlık*; deneme, inceleme ve makaleleri *Saçak*, *Çağdaş Türk Dili*, *Cumhuriyet Kitap*, *Radikal Kitap*, *Varlık*, *Papirüs* gibi dergiler ile *Cumhuriyet* ve *Aydınlık* gazetelerinde yayımlanmış ve yayımlanmaktadır. *Dağın Öteki Yüzü* adlı romanı İngilizceye, *Lanetliler* Almancaya, *Bir Yaşdönümü Rüyası* Yunancaya çevrilip yayımlanmıştır. Atasü'nün bazı öyküleri İngiltere, ABD, Fransa, Almanya, Hollanda, İsviçre, İtalya, Çek Cumhuriyeti ve Hırvatistan'da yayımlanan öykü antolojilerinde yer almıştır. Eserleri: *Kadınlar da Vardır* (1982, Akademi Kitabevi Öykü Birincilik Ödülü), *Lanetliler* (1985), *Dullara Yas Yakışır* (1988), *Onunla Güzeldim* (1992), *Dağın Öteki Yüzü* (1996, Orhan Kemal Roman Ödülü), *Taş Üstüne Gül Oyması* (1997, Yunus Nadi Öykü Ödülü; 1998, Haldun Taner Öykü Ödülü), *Uçu* (1998), *Gençliğin O Yakıcı Mevsimi* (1999), *Benim Yazarlarım* (2000), *Kadınlığım, Yazarlarım, Yurdum* (2001), *Bir Yaşdönümü Rüyası* (2002), *İmgelerin İzi* (2003), *Kavram ve Slogan* (2004), *Açık Oturumlar Çağı* (2006), *İncir Ağacının Ölümü* (2008), *Düşünce Sefaletinin Kıskacında* (2008), *Bilinçli Beden Arasındaki Uzaklık* (2009), *Hayatın En Mutlu An'ı* (2010, Yunus Nadi Öykü Ödülü; 2010, Dünya Kitap Yılın Telif Kitabı Ödülü), *Güneş Saygılı'nın Gerçek Yaşamı* (2011).

1. bölüm

Coşkulu bir genç kız

Fındıklı yokuşundan aşağı uçar gibi iniyor. Çıtı pıtı bir genç kız. *Rüzgâr yeleli tay.* Atkuyruğunda topladığı kumral saçları ardında dalgalanıyor. Gözleri, aşağıda masmavi uzanan Boğaziçi'ne kilitlenmiş. Güneş pırıltılarıyla oynaşan deniz. Suyun okşayıcı temasını terli gövdesinde ılık bir öpüş gibi duyumsuyor. Yirmi bir yıllık hayatının en mutlu ânı!

Fiziksel devinimin bir eşiği vardır; o eşik aşıldı mı, benlik bedenle özdeşleşir. Hızla devinen kaslar ve damarların atışı... Vücut, yaydığı ısıyı kuşanır... Kulaklar uğultulu, gözler kilitlendikleri hedefin dışında dalgın, zihin boşalmış... Genç kıza eşiği atlatan, mutluluktur. Mezun oldu; üniversiteyi bitirmekle kalmadı, asistanlık sınavını da kazandı. Artık bir maaşı olacak; ana baba eline bakmayacak; sadece emir almayacak, bundan böyle onun da sözü dinlenecek. Dünyayı yerinden oynatacak güç doldurmuş ufacık bedenini. *Özgürüm hey!..* Güçlü olunmadan özgür olunamayacağının bilincinde. Kollarını kaldırıp mavi havayı kucaklıyor. Varsın deli desinler ona, varsın sevdikleri sevmesin onu, ne umuru! Yaşamın tadını, azıcık deli olanlar gerçekten alabilir.

İnsan zihni ne tuhaftır! Hani genç kızın zihni bomboş kalmıştı... İşte, denizin rengi mavi bir iksir gibi dol-

dururken o boşluğu, esrimeyle; benliğinin güçle bu ilk buluşmasında –yoksa yanılsama mıydı bu kavuşma– zihin denen o karmaşık dizge, duygularındaki şenliğin tam tersini çağrıştırıverdi; acı anılar hücum etti belleğe. İlkokulda çektikleri... Nefret etmişti eğitim kurumlarından; daha doğrusu tüm kurumlardan ve güçlülerden. Ezilmeyi bedeninde tanımıştı, küçük boyu yüzünden onu adamdan saymayan iriyarı oğlanların –ve, evet, kızların– zorbalığı yüzünden. Ezilmenin, horlanmanın izlerini bedeninde taşıyor. Bellek unutsa da beden unutmaz. Saçını kopartasıya çekerler, omuz atarlar, şekerini elinden kaparlar, defterini karalarlar. Zalimdir çocuklar. Öğretmene şikâyet etse, adı *müzevir*'e çıkar, kendini savunamaz. Teneffüslerde, çocuklar arasındaki itiş kakışı görmezden gelir bezgin öğretmenler; ya da kim haklı kim haksız ayırt etme zahmetine girmeden basarlar tokadı tüm taraflara. İriyarı çocukların çelmesiyle düşmek yetmezmiş gibi, bir de başöğretmenden azar işit ya da tokat ye! İşte o çelmelerden birinin yadigârı hâlâ dizinde ve hep orada kalacak. Sivri bir çakıltaşının derisinde oyduğu kanlı iltihaplı girintiden artakalan nedbe dokusu. *Kendimi ancak ben, kendim koruyabilirim.* Onca yalvarmıştı, onu güya canından çok seven babasına. N'olur gel, okuldaki zorbalarla konuş, diye. Hayır, aldırmamış değildi babası; çok da üzülmüştü üstelik. Çekinmişti. Onu, daha küçükken dizlerinde hoplatan, esirgeyen babası göze alamamıştı başöğretmenle görüşmeyi. Sicili bozuk bir subayın, yarardan çok zararı dokunur diye.

Böyle düzen olmaz olsun! Hep düzen karşıtlarından yana oldu usu ve yüreği. Düzeni değiştirebilmek havayla suyla değil, güçle oluyor. Ailesinin durumu malum. Ona eczane açamazlar. Hayır, devlet hastanesinde eczacı olmayı istemez. Hastane, okul, hepsi aynı düzenin değişik yüzleri. Hep emir kulusun. Üniversite farklı olabilir. Bilim yu-

vası. Bilgiye sahip olmak, servet sahibi olmak kadar güçlü bir konum. Sonra bilimsel özgürlük, üniversite özerkliği...

Kıyıya inince kocaman bir külah dondurma alacak. "Sokakta hiçbir şey yenmez, hele o yalamak da ne oluyor, dilin dışarıda pabuç gibi!" diyen annesine inat, dilini ta kökünden sarkıtarak yalaya yalaya dondurma yiyecek, bu ilk özgür ve güçlü gününün şerefine.

Yüksek tavanlı, geniş merdivenli taş bina, Beyazıt Meydanı'nın bir köşesinde yükseliyor. Tarihten ve askerî geçmişinden gelen güvenle, dünya yansa yerinden kıpırdamayacağından emin duruyor. Osmanlı'yı ve yıkılışı gördü, işgali ve ihaneti; kurtuluşu yaşadı ve yeniden kuruluşu. 1960 İhtilali'ni önceleyen günlerde, haklılıklarını kuşanıp da alanı doldurmuş genç kitlelerin coşkusuna tanık oldu. Sonra, inançla kendinden geçmiş kalabalıkların lanetlerini işitti. Bana mısın, demedi... Kimi pencereleri, ahşabı yağmur ve tarihle kararmış evlerin dizildiği sokaklara bakar. Roman sevenlere *Sinekli Bakkal* Mahallesi'ni hatırlatır, eski İstanbul'un dar sokakları. Romanlardan hoşlanmayanlar için köhnemiş bir mekân işte, tümden yıkılsa da şöyle geniş bir ufuk görünse fena mı olur.

Kalın duvarlı taş binanın duruşu kimilerine güven verir, ürkütür kimilerini; mimarinin dayanıklılığının yanında insanın geçiciliği öyle belirgindir ki...

Binanın çilesi 1970'lerde başlayacak... İçinde ders gören öğrenciler, önünde bombalarla paralanacak! Ve çeyrek yüzyıl sonra deprem vuracak! Ana duvarlardan birinde, boydan boya, kalın mı kalın bir dala benzeyen derin bir çatlak oyacak, yerkabuğunun sarsıntısı. İnsan soluğundan, insan sesinden, ayak tıpırtılarından yoksun kalan yapılar, deprem vurmasa da aşına aşına çöker. Fakülte binası, onarım için gerekli işleyişi başlatacak insaf

sahibi bir yetkiliyi bekleyecek yıllarca; ağır ağır çöküp önce milimetre milimetre, sonra santimetre santimetre toprağa yaklaşırken.

1967 yılının, baharı andıran bu haziran gününde kimse olacakları bilmiyor. Bir kısmı zaten hiç bilemeyecek. Olacaklar olmadan ayrılacaklar insanların dünyasından, sağlamlık ve güç yanılsamalarını yitirmeden, söz konusu uygarlıklar ve ülkeler ise... Talihli kişiler bunlar. Kimi ise... yıkılan kanılarının altında, çatlakların ne zaman nerede başladığını görmek istemeden, sabun köpüğü gibi sönen yanılsamalara tutunmak isteyerek...

Prof. Kâzım Beyazıt, bu ikinci gruptan.

Bir de üçüncü grup var, günü doğru değerlendirebilen, haklılığına dayanarak yarına umut bağlayan küçük bir azınlık. Kâzım Beyazıt'ın eski öğrencisi Prof. Hürriyet Berkman Hanım ise bu azınlık grubundan.

Anılan yılın, anılan mevsiminde –zihninin arkasında onu hiç terk etmeyen inatçı bir soru– kimi kez gizliden gizliye, kimi kez açıkça işbaşında olsa da, Prof. Kâzım Beyazıt kanılarının bilimsel gerçekler kadar sağlam olduğu görüşünde. Bu kuşkucu olmadığı anlamına gelmez. "Bilimsel kuşku" der o, yarı şaka yarı ciddi. Kuşkularının odağında kişiler vardır.

Uzun boylu, geniş omuzlu, levent endam, beyefendi biri. Saçlarına ak düşmüş. Yüzlerce öğrenci yetiştirmiş. Prof. Hürriyet Berkman, gözleri, hocasının kocaman işçi ellerine ne zaman ilişse Kâzım Bey'in işçi düşmanlığına şaşar kalır. Oysa laboratuvarda çalışmak da bir tür işçiliktir. Gerçi Kâzım Hoca artık laboratuvara girmez. Günün büyük kısmını penceresinden dışarısını, yıprak binaları seyrederek geçirir. Odası, Osmanlı'dan kalma dar sokakla adeta iç içedir. Zamanın, kirişleri çökerten gücüne hayrandır Kâzım Hoca; çöküşün, yıkımın acı ve ezik lezzetine tutkundur öte yandan.

Hürriyet Hanım, gençliğinin yarısını gözyaşı dökerek geçirmesine sebep olan hocasına saygıda kusur etmez. Ne de olsa eski insanlardır, bunlar. Eski şehir terbiyesini almış insanlar. Birbirinin gözünü oymak nazikçe, kuyusunu kazmak arkasından saygılı bir tavırla, herhalde daha uygarcadır kavgalı, küfürlü, bıçaklı kurşunlu kişilik çatışmalarından.

Hürriyet Hanım, Kâzım Hoca'nın onu niye çağırdığını gayet iyi biliyor. Gene de konuyu onun açmasını bekliyor. Aralarında büyük yaş farkı olmaması, saygı merdiveninin basamaklarını esnetmez. Kâzım Bey, doktora hocasıydı Hürriyet Hanım'ın ve doçentlik jürisinin de başkanı. Öğrencisinin daha sonra burs bulup Almanya'ya gitmesini, uluslararası bilim çevrelerinde yankılanan çalışmalar yapmasını, Kâzım Bey affedememiştir; fakülte dışında, Hürriyet Hanım'ın başarılarıyla hep övünse de, onu yetiştirenin kendisi olduğunu vurgulasa da, bağışlayamaz bir türlü! Saygı merdiveninin göreli alt basamaklarındaki bir kadın, bilimsel verimlilikte koca Kâzım Beyazıt'ı alt etmemeliydi!

Gerçekte, Prof. Kâzım Beyazıt ile Prof. Hürriyet Berkman'ın mesleksel ilişkilerini "nezaket ortamı" diye tanımlamak fazla iyimser bir yaklaşım. Payına incelikli davranış yükümlülüğü düşen taraf, yalnızca Hürriyet Hanım. Hal böyleyken, Hürriyet Hanım bile, ilerideki yaşlılık günlerinde, hocasıyla çekişmelerinin artık yitip gitmiş olan belli bir uygarlık düzeyinde yaşandığını düşünecek.

Evet, erkek kadına ilk adıyla seslenir; onun 1908 İhtilali'yle yaşıt olduğunu hatırlatır sık sık, ona bu adı veren hürriyet âşığı babasıyla dalga geçer hafiften, "Senin peder, kim bilir ne hüsrana uğramıştır sonunda. İttihatçılar da adam mıydı! Koca imparatorluğu yıktılar. Devlet maceracı atılımlarla değil, gelenekle sürdürülür," der.

Kadın, erkeğe, "Hocam," diye seslenir, sonsuzca sabırlıdır, iğneli şakalara hiç kızmaz, dişlerini sıkıp çizilen yüreğinin acısını gizler ve bazen, "Rahmetli babamın hürriyet âşığı olduğu doğrudur, efendim ama kendisi İttihatçı değildi; kendisine illa bir ad takılacaksa milliciydi, cumhuriyetçiydi," der.

Babasıyla ilgili bu tümceyi kurması pek seyrektir; hocasının şaka yollu saldırılarına, "Dur!" demek, aralarına bir sınır çekmek anlamını taşır.

Hürriyet Hanım içeriye girdiğinde, Kâzım Bey telefonda görüşüyordu. Eliyle koltuğu gösterdi, eski öğrencisi, şimdiki meslektaşına, otur, diye işaret etti. Yıllar, Hürriyet Hanım'a huzursuz olmamayı değil, huzursuzluğu maskelemeyi öğretmişti. Kendine güvenen bir tavırla oturdu.

Kâzım Bey ahizeyi yerine koyduktan sonra, "Yahu Hürriyet," dedi, "1908 İhtilali'yle yaşıtsın, daha kaç yıl çalışacaksın da asistan almaya kalkıyorsun!"

Hürriyet Hanım istifini bozmadan, "Sizden beş yıl daha uzun süre çalışacağım, Sayın Hocam" dedi, "Allah ömür verirse."

"Yahu, yorulmadın mı?"

"Hayır, Sayın Hocam, niçin yorulayım?"

Kâzım Bey şaşırmış gibi yaptı, "Hayret! Bir de kadınlar çabuk çöker derler."

"Öyle mi derler, Sayın Hocam?"

İnsan ilişkilerinin karmaşık alaşımına, "işyerinde taciz" diye bir kavramın girmesine neredeyse çeyrek asır vardı. O nedenle, ne yaşlı hocanın ne genç olmayan öğrencisinin aklına geliyordu, aralarındaki gerilime bir de bu açıdan bakmak.

"Yahu, peki diyelim, doktora yaptırmaya, öğrenci ye-

tiştirmeye doymadın, bula bula bu iğlez kızı mı buldun alacak?!"

"Sayın Hocam, malumunuzdur ki boş kadro var. Ve bu kadro için imtihan açılmasını siz de uygun görmüştünüz."

"Evet, kafamın etini yiyip durdun, kadro da kadro, asistan da asistan, diye. Bilmem ne hayır göreceğini umuyorsun bu asi gençlerden? Ben senden ne hayır gördüm ki!"

"Zarar da görmediniz, efendim. Sanırım mesele bizlerin şahsi olarak göreceğimiz hayırdansa fakültemizin, mesleğimizin, araştırma dünya..."

"Evet, evet! Nutuk vermesen de olur. Asistan alma demiyorum. Bu kızı alma!"

"Hocam, imtihanda en yüksek notu almış talebeden bahsediyoruz."

Kâzım Bey enikonu sinirlenmeye başlamıştı.

"Bu kızın ahlakını beğenmiyorum."

"Efendim, çocuğun hiçbir disiplin cezası yok. Ahlakına bulduğunuz kusur nedir acaba?"

"Soruşturdum, babası itaatsizlikten dolayı ordudan atılmış. Sonra da hiçbir yerde dikiş tutturamamış."

Hürriyet Hanım, kendini tutamayıp güldü:

"Efendim, babasını almıyoruz."

"Armut çöpüne, Hürriyet, armut çöpüne! Bir çocuğu doğar doğmaz Hürriyet adıyla şartlarsan, olacağı budur! Gözüne perde iner, asırların doğruladığı durumları göremez olur!"

Hürriyet Hanım sonunda sinirlenmişti, "Affedersiniz hocam," dedi, "gözümde perde filan yok. Bu sözlerinizi sizin gibi hocaların hocası bir zata, bir beyefendiye yakıştıramıyorum."

Gitmeye davrandı.

Kadının öfkeli zihninden yıldırım gibi geçen bir anı-

görüntü: bir laboratuvar, beyaz önlük giymiş gencecik bir kız; bileğine yapışmış kelepçe sıkışlı iri bir el; erkeğin gözlerinde hem yalvaran hem buyurgan arzu... *Affedersiniz hocam, derhal müdahale etmezsem distilasyon balonundaki karışım reçineleşecek; müsaadenizle.* Gevşeyen kelepçe, beyaz önlüğün hızla savrulan etekleri; erkeğin gözlerinde celallenen düş kırıklığı...

"Otur!" diye gürledi Kâzım Beyazıt.

"Oturamam, efendim, dersim var. Çocuk en yüksek notu aldı. İmtihanı sadece ben yapmıyorum, takdir buyurursunuz ki bir jüri var. Jüri oybirliğiyle Ferda Başarır'ı seçti. Yazılı karar imzanıza arz edildi. İmzalamayı reddederseniz, hukuki bir durum ortaya çıkacaktır, efendim."

Kâzım Bey, başını ve göğsünü dikleştiren Hürriyet Hanım'ı süzdü. Hürriyet'in gözlerinde o delimtırak ışıltıyı görünce, durması gerektiğini bilir, öfkesi kendiliğinden sönerdi. Onu büsbütün kaybedemezdi ki...

"Hürriyetçiğim, soruşturdum, diyorum sana. Şu İstanbul dediğin bilemedin bir milyon kelle. Bunun mürekkep yalamış kısmı taş çatlasa bin kelle eder. Büyük bir nüfus değil. Tanıdıklarım var, diyorum sana. Soruşturdum. Kızın babası eski Bolşeviklerden. Bu yüzden atılmış askerlikten. Kızına koyduğu isme bakar mısın! Ferda! 'Yarın' demek, yani 'gelecek' Bugün kötüdür; neyse ki yarın kızıl bir şafakla başlayacak!"

"Ben, sizin kadar teşbihler üstüne bilgili değilim, efendim. Az önce babanın emre itaatsizlikten atıldığını söylememiş miydiniz?"

"Canım herif komünist olmasa, asker adam emre itaatsizlik mi eder!"

"Bilemiyorum, efendim. Hiç askerlik yapmadım. Kimileri hoşlarına gitmeyen herkese 'komünist' diyor, bir zamanlar 'İttihatçı' derlerdi, devri sabıkta, 'Halk Partili' olmak yeterdi, kapıların suratınıza kapanmasına. Gelecek

günlerde ne denecek, şimdi hiçbirimizin bilmediği bir kelime icat olacak belki, iktidarların gözünde muteber olmayanları yaftalamak, daha doğrusu damgalamak için."

Kâzım Bey'in alttan alması, yeniden öfkelenmeyeceği anlamını taşımazdı. Birden gürledi, "İstiyorsan al bakalım *rüzgâr yeleli tayı*, kanatlarının altına. Bilesin ki asistanını burada yaşatmayacağım. Bu kürsünün direktörü hâlâ benim, unutma!"

"Nasıl unutabilirim, efendim" dedi Hürriyet Hanım, kapıyı ardından usulca örterken.

Birinci raundu kazanmıştı. Gerisi kuru gürültü. Kâzım Bey, jüri raporunu onaylamazlık etmeyecekti. Eskiden olsa gözünü kırpmadan yapardı bunu. Allah gibiydi kürsü direktörleri. Gene öyleydi ama... 1961 Anayasası'nın sayfaları arasından esen rüzgâr her tarafı etkilemişti. Kâzım Bey bu kadar büyük bir ceberrutluğu göze alamıyordu besbelli. Yoksa, yapardı yapacağını. Ama, birinci raundu Hürriyet Hanım'ın kazanması, Kâzım Hoca'nın dediğini tutup Ferda Başarır'ın hayatını zehir etmeyeceğini göstermezdi.

Tay'mış! Ne ayıp şey! Sanki bana arkamdan kısrak dediğini bilmiyorum! Şu bizim Hürriyet, kısrak gibi karıydı ha, bilmem neden koca bulamadı! Utanmaz adam! Resmî toplantılarda haza beyefendi olan bu insanların, edebiyattan anlayan, müzik dinleyen bu kibar kişilerin erkek erkeğe kaldılar mı niye hemen ağızlarını bozduklarını Hürriyet Hanım çözemezdi. *Yerin kulağı var. Laflardan haberdar oluyoruz işte. Belki de onun için konuşuyorlar böyle pis pis. Duyalım ve üzülelim, özgüvenimizi yitirelim diye.* Hürriyet Berkman belki de bu yüzden evlenmemişti. Tenhada, erkek erkeğe iken, kadınlar konusunda ağzını bozmayacak bir koca adayına rastlamadığı ya da böyle birinin karşısına çıkacağına ihtimal vermediği için.

Hocaların hocası Kâzım Beyazıt, Hürriyet Berkman'ın ardından kapanan kapıya hışımla baktı; dişlerinin arasından bir küfür savurdu. *Seni gidi kızıl orospu! Yılanın başı genç iken ezilmeliydi. Seni vaktiyle bu fakülteden attırmasını bilirdim ya, ye iç sülalene şükret! 1965 seçimlerinde TİP'e oy verdiğini bilmiyor muyum! Namus-u mücessem geçinir, evli adamlarla mercimeği fırına verdiğini işitmedim mi! O kızıl heriflerden biri uğruna TİP'li kesilmedin mi başımıza! Bir de iftiharla sağda solda söylüyor; düşünmüş taşınmış, memleket için en hayırlısının Türkiye İşçi Partisi olduğuna karar vermiş. Hanımefendi, hasır eskileri! Ulan memleket meselesi kim, sen kim! Sen bir kıçı kırık eczacısın. Siyaset-i âliden ne anlarsın! Erlenmayerde alkali ile fenol fitaleyni karıştırıp pembe oldu diyebiliyorsan, koskoca memalik-i Osmani'den artakalanın idaresi sana mı sorulacak, ha! Kızı imtihana girmeye teşvik edenin sen olduğunu bilmiyor muyum! O kızın, ilerici bilmem ne kıçı kırık derneğinde üye olduğunu bilmiyor muyum! Burada, fakültede kızıl hücre kuracağınızı anlamıyor muyum! Yumruğunu masaya indirdi. Ananızdan emdiğiniz sütü burnunuzdan getirmezsem bana da Kâzım Beyazıt demesinler! Süt... süt... süt...*

Öyle kalakaldı Kâzım Bey. Ne tuhaftır insan zihni... Nereden aklına geldiyse birden... Oğlunun süt emişi... İçinde tarifsiz bir sızılı özlem, oğlunun ana sütü emdiği günlere... İki ay oldu, oğlandan hâlâ haber yok. Polis bir şey bilmiyor. Fakültede insanlar incelik gösterip sormuyorlar. *Veya düpedüz korkuyorlar benden, çekiniyorlar. Bilmez miyim bir kısmı düpedüz oğlanın yurtdışına kaçıp oralarda... Hadi canım sen de!* Onun oğlu! Eti, kanı! Mümkün değil! *Olsa olsa kaçırıldı.* Ama beyninin ardındaki o örtük soru susmuyor: Peki ama fidyeciler nerede?

Zaman insanı değiştirir

Ferda Başarır, aynada yorgun yüzünü inceliyor. Kırlaşmış saçları kısacık kesilmiş. Nerede *rüzgâr yelesi*... Yüzünde derin çizgiler. Hâlâ kararsız... Cenazeye gitse mi, gitmese mi? İçinden hiç mi hiç gelmiyor, hüzünlü yerlere uğramak. Hürriyet Berkman'a bir yaşam boyu mu teşekkür duymalı... Niçin? *Vaktiyle üstüme düşeni yaptım. Ela gözlerim için almadı beni kürsüsüne. Ortak siyasi ideallerimiz vardı. Kâzım Hoca'ya karşı bir müttefik.* Cenazede karşılaşmaktan ürktüğü kişiler... Hayır. *Niçin ürkecekmişim!* Küçük bedenini dikleştirdi, başını yukarı kaldırdı. Ürkmüyor, sadece çekiniyordu. O *da yaşım gereği. Gereksiz sürtüşmelerden kaçınmalıyım, boş gerilimlerden.* Tansiyonu çıkıveriyor. Gene bir yığın takaza, meslektaşlardan. Kimi sırtını döner, selamı esirger. *Ne kabalık!* Kimseye metelik vermeden, cami avlusunda kraliçe edasıyla bulunmak da var. *Boy fukarası bir kraliçe. Kraliçe Victoria da öyle uzun boylu değilmiş, ufacık bir kadın. Ama o, enden kazanmış tabii.* Kime ne kanıtlayacak cenazeye katılmakla? *Hâlâ sizden biriyim.* Yıllar vardı kendini onlardan biri gibi, yani eczacı hissetmeyeli. *Bakın vefa borcumu ödüyorum, toprağa gireceği gün hocamın ardı sıra yürüyorum! Kimse vefadan söz etmesin bana. Sürgündeyken, yaban ellerde parasızken, siz mi vardınız yanımda!* O *zaman*

kasalarınız tıkır tıkır sayardı paracıkları. Cezaevindeyken görüşe mi geldiniz? Ama, Hürriyet Berkman geldi. *Ben de İstanbul'da geçirdiğim her bayram, elini öpmeye gittim.* Avrupa'da iken de ulaşmaya çalıştı. *Oralarda güçlü ilişkilerim olduğunu sanıyordu; kendisi bir araştırma grubu kurmaya çalışıyordu da.*

Fakültedeki törene katılmayı zaten hiç düşünmemişti. Anlamsız anma konuşmaları, kalıp sözler... Dinlemeye katlanamıyor artık; zaman kaybı... Yaşı altmış beşi geçti, zaman artık çok değerli. Orada, fakülte amfisinde, sağlığında Hürriyet Hanım'a kan kusturanların, şimdi timsah gözyaşlarında arınıp paklanıp, kendi değerbilirliklerini, iyi yürekliliklerini kutsamalarına tanık olup da ne olacak! Harcayacağı zamanda çalışır, yasa tasarısına bir madde daha yazar. Bu iş önemli. Bu da bir tür eczacılık ama meslektaşları bunu anlayamaz. *Onlara göre ya eczane tezgâhının arkasında dikileceksin bütün gün, reçetelerin kargacık burgacık yazılarını çözmeye uğraşacaksın ya da havan başında... Gülünç olma Ferda, havan çağı kapanalı yarım yüzyıl var. Ya da kâtip gibi –hayır, hayır, muhasebeci gibi– emekli ilaçlarının etiketleriyle, bitimsiz ödemelerle, e-postaya bakanlıktan durmaksızın gelen ve birbirinin tersini buyuran tamimlerle baş etmeye çabalayacaksın.*

Ferda Başarır, kendisine yöneltilen eleştiriler arasında en çok suçlama boyutundaki "samimiyetsiz" betimlemesine şaşıyordu. Yaşamında inanmadığı, daha doğrusu inancı doğrultusunda olmayan tek söz etmemiş bir insana atfedilecek sonuncu sıfat olmalıydı "samimiyetsiz" Asıl samimiyetsiz olan kendileriydi, meslektaşları. Eczacılığın artık ölü bir meslek olduğunu, elli yıldır tezgâhtar konumuna indirgendiklerini görmekten âcizdiler, gözlerini yumdukları için. Hâlâ kendilerine romantik bir takım özgörevler icat etmekle uğraştıkları için. *Eczacı hal-*

kın en yakın sağlık danışmanıymış da falanmış, filanmış. Bir kez, en yakın sağlık danışmanı, aile hekimidir. Aile hekimliği, işlevsel hale geçtikten sonra –ki geçmiştir– başı ağrıyan ne diye eczacıya danışsın ki! Sağlık sigortası ne demekmiş! Niçin devlet yurttaşın sağlığıyla ilgili görevlerini bizzat yurttaşlara devrediyormuş! Hem yurttaşlık bilincinden dem vur hem bireyin kendi sağlığını önemsememesini doğal say! Ne çelişki ama! Kendine ait bilinci gelişmemiş insanda yurdu düşünecek hal kalır da! Astarı yüzünden pahalıymış sağlık sigortasının. Sigorta şirketleri, havadan para kazanıyormuş! İlaç ucuzladıktan sonra, yeni düzenin niçin astarı yüzünden pahalı olsun ki! Vatandaş aile hekimine bedavaya muayene olmuyor mu? Oluyor. Öyleyse iş, ilaçta. İlaç nasıl ucuzlar? Büyük şirketler eliyle satılırsa. Mahalle bakkalı/süpermarket örneği. İnsanın kafası diyalektik işlemez, ekonomi de bilmezse böyle saçmalar işte. Süpermarkete karşı mahalle bakkalını savunan kimse kalmamışken sen tut, büyük şirket eczanelerine karşı mahalle eczanesini arkala! Bir defa, eczacı samimiyetle kendini tanımalı. İlacı kim en iyi şekilde ithal edebilecek? Kim, raf ömrünü en fazla uzatabilecek? Kim halka en ucuza mal edebilecek? Cevap gün gibi açık: BŞE! Büyük Şirket Eczaneleri! Öyleyse eczacıya BŞE'lerde memur gibi çalışmak düşer. Buna razı olmalı! Sosyalist sistemin dediği de bu değil miydi? Özel mülkiyete ait mahalle eczanesini mi öngörüyordu sistem? Hayır! Şimdi nasıl oluyor da, tipik bir küçük burjuva mülkiyeti örneği olan mahalle eczanesini savunabiliyor, bizim eskitüfekler! Sosyalist sistemi kuramadık. Peki, sosyalist ideallerden ne diye vazgeçiyoruz? Asıl olan, halkın ilacı ucuza alabilmesi değil mi? İşte buyurun size ucuz ilaç! Özel hastane giderlerindeki artışı, ucuz ilaç dengeleyecek. Bu oyunda kaybeden yok, bu oyunda herkes kazanıyor. Asıl olan, halk değil mi? Ha devlet kapitalizminin cebine gitmiş ilaç parası, ha büyük şirketlerin ve

sağlık sigortası şirketlerinin. Ben halkın ilaca erişimine bakarım! Kimmiş samimiyetsiz olan!

Hayır, gitmeyecek Hürriyet Berkman'ın cenazesine. Vakit ziyanı olduğuna karar verdi.

Hem... Zaten... BŞE Türkiye temsilcisiyle buluşma saati de yaklaşıyor...

Mr. Kendall, The Marmara Oteli'nde kalıyor. "Bay Çizme..." Ferda, ona Türkçe olarak "Bay Çizme" diye takılıyor. Dünyanın en büyük BŞE'sinin, iki yüz yıl önce, küçük bir İngiliz kasabasındaki çizmeci dükkânında başladığı inanılası mı? *Ne mucizeler oluyor!* Evet, ilk "Bay Çizme", ayakkabıcı atölyesinin bir yanında çizme yaparken laboratuvara çevirdiği diğer bölümünde, mürver çiçeğinden deneysel bir şurup hazırlıyormuş, her türlü öksürüğe iyi gelen. Çizmecilikten değil ama, şişe şişe sattığı mürver şurubundan yükünü tutmuş. Sonra vazgeçmiş çizme işinden; ama, "Çizmeci" adı unutulmamış. Şişelerin üstüne çizme resimli etiketler yapıştırıldığı için.

Türkiye temsilcisinin, kurucu aileyle bir ilgisi yoktu tabii. Uluslararası bir şirket olan kuruluşla ailenin bugün hiç ilişkisi kalmamış bile olabilir. *Uluslararası sermaye gayrişahsi bir olgudur. Kimi suçlayabilirsin, halkı sömürüyor diye? Ortada kimse yok ki!* Türkiye temsilcisi gibi birtakım bürokratlar. *Kim kimi sömürüyor? Ortada dönüp duran, herkesi zenginleştiren para var sadece.*

The Marmara'nın barında viski içerek çalışacaklar. Bu saatte orası sakindir; hafif müzik çalan orkestra sayılmazsa hiç ses yok. Ferda, eskiden beri müzik dinleyerek çalışmayı sever. Allah'tan "Bay Çizme" de müziksever. Birlikte yeni Eczaneler Yasası'nın taslağını hazırlıyorlar. Hükümete sunulmasına daha hayli zaman var. Taslak ortaya çıksın, siyasilerin eline geçmeden önce sivil toplum

kuruluşları kanalıyla halka benimsetilmesi gerekiyor. Bay Çizme, bu iş için Ferda'nın lobiciliğine güveniyor.

Güveni boşa çıkartmak olmaz! Ferda Başarır gardırobunu açtı, özenle seçecek giyeceğini. Yaşlandıkça göz alıcı renklere itibar eder oldu. Lacivert pantolonu ile narçiçeği ceketini seçti. Ceketin yakasına, annesinden kalan elmas iğneyi iliştirdi. The Marmara'nın yolunu tuttu.

Bebek Camisi'ndeki cenazeyi unutmuştu.

Mr. Kendall, The Marmara *roof*'unda Ferda Başarır'ı bekliyor. Kadın girişte görününce, yüzünü ekşitmekten kendini alamıyor. Tümüyle iradedışı bir mimik. Hemen toparlanıyor tabii. *Tanrım, ne kadar zevksiz bir kadın! Narçiçeği, yüzünün rengine gitmiyor, hiç mi aynaya bakmaz!* İyice solgun, yıprak duruyordu Ferda Başarır; yaklaşıp elini uzattı. *Tanrı aşkına, spor cekete elmas iğne takılır mı!* Ferda özellikle mi itici kılıklara giriyordu? Sanki kişiliğini bu yolla dayatıyordu. Ferda'nın bu özelliğini kavrayalı –gerçi, Mr. Kendall kavradığını sandığı özelliğin kendi hayal gücünün ürünü olup olmadığından hiç emin değildi– ona daha çok saygı duymaya başlamıştı, bir bakıma. Gene de elinde değildi; ilk izlenim, yüzünün buruşmasına yol açıyordu. Ferda, "Ey iki yüzlü dünya, siz mi süslü püslü taşlara değer veriyorsunuz, alın işte, benim de var; ama, ben ona hiç değer vermiyorum ve olmayacak bir kıyafete takıyorum, sırf size inat!" der gibiydi.

Ferda'nın sosyalist geçmişi, hapisliği, Almanya'da siyasi sığınmacı olarak geçirdiği yıllar, Mr. Kendall'da dehşetle dolu bir hayranlık uyandırıyordu. Temsil ettiği şirket adına diğer Ortadoğu ülkelerinde ilişki kurduğu ve pek sözünü etmese de bir tür araç yerine koyduğu bağlantılarından farklıydı, Ferda. Bir kez o, bir bilim insanıydı. Gerçi siyasi mücadele, doktorasını tamamlamasına

izin vermemiş, bilimsel kariyeri başlarken bitmişti ama olsun. Mr. Kendall'ın Türk üniversiteleri üstüne bir fikri yoktu. Hakkında fikir sahibi olmadığı her konuya ve kuruma kuşkuyla yaklaşsa da üniversite, üniversiteydi. Diğer yaşantılara gelince bu serüven, Mr. Kendall'ın hırslı ama tasarlanmış hayatından o denli uzaktı ki, hapislik, sığınmacılık gibi deneyimlerin altından kalkıp hâlâ narçiçeği bir ceket giyebilen bu kadını olağanüstü görmesinden daha doğal ne olabilirdi...

Ferda, Mr. Kendall'ın içini ferahlatıyordu. Sosyalist deneyimden gelen bir insanla aynı fikir ve eylem düzleminde buluşmak, Mr. Kendall'a temsil ettiklerinin haklılığını, doğruluğunu kanıtlıyordu. Parçası olduğu sistemi sorguladığı için değil, sisteme dair bir kuşku barındırmıyordu içinde doğrusu, bu kuşkucu adam... Ama... gene de onaylanmak hoştu.

Ferda, Mr. Kendall'la görüşmesinden eve dönebildiğinde, saat gece yarısına yaklaşıyordu. Çalışmaları belli bir noktaya ulaştıktan sonra, Harbiye'deki Borsa Lokantası'na gitmiş, orada Ferda'nın eski yıllardan arkadaşı birkaç sivil toplumcuyla buluşmuşlardı. Marmara'ya karşı ziyafet ve sohbet. Davet, Mr. Kendall'dan. Konuklardan biri, eczacılık meslek kuruluşunun, Ferda'yla göreli dostça ilişkiler içinde bulunan bir yöneticisiydi.

Karşı çıkışlar hep aynı: Önerdikleriniz, şimdiki kusurlu sağlık düzenlemelerinden daha mı iyi? İnsanlardaki bu tutucu öz, Ferda'nın oldum bittim sinirine dokunurdu. Yaratıcılık gösteren yepyeni bir soru bile üretemiyorlardı. Sadece yakınan ama hep yakınan insan kümelerinin fertleri. Ferda bu niteliğin sınıfsal mı, yoksa ulusal mı olduğunu çözememişti. İşin gerçeği, kendisinin ve Mr. Kendall'ın karşı çıkışlara verdikleri yanıtlar da

pek değişmiyordu: Sağlık kurumlarının şu andaki işleyişi o kadar bozuk ki, düzeltilebilmesi mümkün değil; her şey al baştan edilmeli, yeniden kurulmalı. Devlet hastaneleri niçin mi desteklenmiyor? Canım, devletin hali malum, hantal, parasız; kıvıramıyor bu işi; görmüyor musunuz? Parası bol olanların, halka hizmet için, özel hastanelere yatırım yapmaları neden illa kötü olsun? Hem eczaneler de özel teşebbüs değil mi? Özel teşebbüse karşı değilsiniz, herhalde... "Özel teşebbüse karşıyım!" diyebilen tek bir babayiğit ortada görünmediğine göre, Ferda her zaman alacağı yanıtın, "Yoo, ne münasebet!" olacağından emindir. Muhatabının, partiyi farkında olmadan kaybettiği dönemeç de burasıdır, aslında!

Önerilen yeni düzenlemelerin, BŞE zincirlerini ülkeye sokarak, ithal ilaçla ucuz tedavi sağlayacağını rakamlarla kanıtlamak gerekmektedir! Birkaç baş döndürücü örnek yeter, aslında. O zaman, eczacılık dışı sivil toplum temsilcileri itirazdan vazgeçiyor; eczacı olanlarsa, "kamu yararı" kalkanı ellerinden alınınca amaçlarını yeterince savunamıyorlardı. Ferda ve Mr. Kendall, konuda donanımlı idiler; oysa Marmara'ya karşı akşam yemeği çağrısına uyan meslek temsilcisi, yeterli araştırma yapmamıştı; verilen örneklerin tüm ilaçlar ve tüm zamanlar için geçerli olup olamayacağına dair kesin bilgisi yoktu. Hem, isteseydi bile, işlevsel bir araştırma yapması kolay değildi. BŞE'ye ait, ulaşabileceği veriler, BŞE'nin açıklayacaklarıyla sınırlıydı, doğaldır ki. Eczacılık meslek kuruluşu temsilcisi, nihayet baklayı ağzından çıkartıp, asıl derdi olan noktaya gelip de, "Peki... Çizmeci uluslararası eczacılık şirketinin zinciri Türkiye'ye dolandığında, bu mesleğin mensupları ne olacak?" diye sorunca, aldığı yanıtla yetinmek zorunda kalıyordu. Onlara hiçbir şey olmayacaktı. Kimse meslektaşların eczanelerini ellerinden alacak değildi. Demokratik bir uygula-

mayı zor kullanan bir sistemle karıştırmayalım, lütfen. Herkes eczanesini güzel güzel işletecek. Genç eczacılar, yeni meslektaşlar için bu yenilikler. Onlar, büyük paralar yatırıp açtıkları dükkânlarında, aza kanaat ederek geçinmenin aşağılayıcılığından kurtulacaklar! Çizmeci eczanelerinde hayallerimiz gerçekleşecek! Her eczane, eşzamanlı olarak küçük bir sağlık kurumu, bir laboratuvar ve bir ilaç deposu işlevini görecek. Çizmeci BŞE'lerinin bütün bunları hayata geçirecek mali imkânları var. Buraya hizmet için geliyorlar.

"Peki, Çizmeci'nin ülkeye ucuza sokacağı ilaçlarla, diğer eczanelerin daha pahalıya ithal edeceği ilaçlar nasıl rekabet edecek? Zaten cılızlaşmış yerli ilaç sanayii, ithal ilaca rağmen nasıl ayakta kalacak?"

Ohho!.. Düşündüğünüz şeye bakın! Bunlar mevzuat düzenlemeleriyle çözülecek küçük teknik sorunlar. Elbette Çizmeci bazı ilaçları getirecek, bazılarını ise Sağlık Bakanlığı ithal edip dileyen eczanelere dağıtacak. Yerli ilaç sanayiine gelince... Valla bu baylar, başlarının çaresine bakacaklar. On yıllardır bu işi savsakladılar. Seramik fabrikaları kuruncaya kadar, doğru dürüst ilaç fabrikaları kursaydılar, üretimi geliştirseydiler. Belki o zaman dünya ilaç piyasasında bir yer edinebilirlerdi. Ana tedavi edici maddeyi dışarıdan getirtip burada hap haline sokmak marifet değil. Yerli ilaç fabrikatörlerinin tasası ne hastaya ne eczacıya düştü. Hiç merak etmeyin o baylar her zaman olduğu gibi şimdi de başlarının çaresine bakarlar. Biz halkı düşünelim. Ve işte vurucu darbe: Dünyanın gidişatına karşı kimse duramaz! Ferda, sarı ela gözlerini kısıp, eczacılık meslek kuruluşu temsilcisinin dosdoğru gözlerinin içine baktı. O anda sapına kadar samimi idi; hastaya ucuz ilaç sağlayacak yeni sistemi, kendi küçük ticari girişiminin yani eczanesinin ayakta durabilmesi uğruna beceriksizce baltalamaya çalışan meslektaşından

gerçekten nefret ediyor, onu böcek gibi ezmek istiyordu. O anda, yeni sistemin yararına inancı sonsuzca pekişmişti. Ferda Başarır'ın küçük bedeni, inançlarından kuşku duymayanlara özgü kararlılıkla dopdoluydu. Mr. Kendall, kadının fiziksel bir devrim geçirip irileştiği izlenimine kapıldı. Evet, şimdi pembeleşen yüzüne, narçiçeği yakışmıştı. Genellikle donuk bakan gözleri sarı kıvılcımlarla tutuşuyor; şimdi, spor ceketinin yakasındaki antika iğne yakışıksız durmuyor, bu olağanüstü kadının saygı duyulması gereken ilginç varlığının tuhaf ama saygın bir ayrıntısı konumuna yükseliyordu.

Ferda Başarır, dairesine sessizce girdi. Kocasını ve kızını uyandırmaktan çekiniyordu. Kızının oda kapısı açıktı; demek ki daha dönmemişti. Kaygı... *Her gece kimlerle birlikte? Koca kadın o, dulsa dul, kiminle olursa olsun, bana ne!* Kocasının güven veren horultusunu işitti. Kapıyı aralayıp baktı. Özdemir, yan yatmış, derin derin soluyordu. Her zamanki gibi, iri kıyım vücudunu, yatağın yarısından bile küçük bölümüne sığdırmayı başarmış, büyük bölümü, yorgun gelecek karısına bırakmıştı. Ferda, uyuyan adama gülümsedi. *Hastalanalı büsbütün etliye sütlüye karışmaz oldu. Yumuşak gözlerinde hep teşekkür, hep verdiği zahmet için özür dileyiş. Yük değilsin bana, beni asla terk etmeyecek amaçsın, bütün diğer amaçlar yok olsa bile.* "Bir limanı olmalı insanın," demişti Hürriyet Berkman, "yakın ilişkilerde onur, iyi bir şey değildir; onurun fazla keskinse sonunda benim gibi limansız kalırsın!" *Hey gidi Hürriyet Hanım, başka öğütlerini değilse de bunu tuttum. Bir limanım hep oldu, harap olsa da...*

Soyunup yattı. Kocasının rahatsızlanmasından beri, ikisinin yaşantısını ve evi tek başına yönetmek ve yönlendirmek –bu bağlamda kızını yok saymalı– yüksünece-

ği sorumluluklar değildi. Bu durumdan hoşlandığı bile söylenebilir. Nedense uyku tutmuyordu. Oysa iyi bir gün geçirmişti; çalışma ve lobicilik bakımından verimli bir gün. Lezzetli bir yemek yemişti. Marmara'nın Borsa Lokantası'ndan görünen geniş ufkunda, gözlerini ve gönlünü dinlendirmişti. Hayatı boyunca hep koşar adım yaşamıştı; cezaevinde bile. Gözü ve gönlü Marmara'da dinlenirken sözcükler üreten zihni gene koşuyordu. Peki, nereye? Artık kocasının ve kendisinin önünde ne kadar az bir mesafe kalmıştı. Bir-iki yıl sonra, yaş yetmiş. Evet, yaşına göre çok dinçti, emellerle arzularla doluydu ama bu, nereye koştuğu sorusunun yanıtı değildi. Hep, uğrunda canını, son damlasına kadar kanını verebileceğine inandığı bir mücadelenin içinde olmuştu. Şimdi de öyleydi... Ama nereye koştuklarını bilemiyordu, ne kendinin ne dünyanın... Barış ve kardeşlik, usunun o soğuk incelemeciliğine, her zamankinden uzak, inançlı yanına her zamankinden yakın görünüyordu. Yürek yanılmazdı. Peki, ya us?

Aslında, nereye koştuğunu bilemeyecek ne var? İnsanların dünyasına elveda denilen yol ayrımına yaklaşıyor. Çıplak yanıt bu. İnsanı eksilten, gücünü emen asıl yanıt... Bir kanama gibi. Zaman kanaması... *Zaman kanıyor vücudumdan, dinçliğimi beraberinde götürerek. Daha çok çabalamalıyım. Büsbütün tükenmeden, önümdeki uçurum beni yutmadan, uçurumun içine düşüp kaybolmadan önce çabalamalıyım. Onu, yuvarlanışı zihnimden uzaklaştırabilmek için. Koşarken bir anda düşüp ölmeli insan, farkında bile olmadan. Zavallı Hürriyet Hanım, son yıllarda çok çekti Koltuk değnekleriyle yürüyebiliyordu ancak.* Cenazeye gitse miydim?..

Bir an, gitmediği öbür cenaze, Kâzım Hoca'nınki canlandı hayalinde. Yüreğinde bir damar yandı; ince, uzun bir sızı. Kâzım Hoca'nın, Hürriyet Hanım'dan daha çok acı

vermesi garip değil miydi? *İnsan denen varlığın çelişkileri. Çelişkiyi yakalayan koca Marx ne önemli ve isabetli bir çözümleme yapmış!* Hayat çelişkiler üstünde duruyordu. İçinden tuhaf ama karşı konulmaz bir istek yükseliyordu. Piyano çalmak. Nasıl çalacaktı ki, yıllar var elini sürmemişti tuşlara. Parmakları tamamen durmuştu. Yalnız müzik, nereye gidiyorsun, sorusuna duyguları çöküntüye uğratmayan bir yanıt verebilir. Hiçbir yere gitmiyorsun. Dalgalanan tüm evren, sesler ve magma tabakaları, uzayın eğik düzlemleri, hepsi çelişkiler üstündeki duruşunu sürdürüyor; yuvarlanan variller üstünde dengede duran bir oylum gibi. Buradasın, buradaydın ve hep burada olacaksın.

Kalkıp salona geçti, piyanonun kapağını usulca kaldırdı. Gıcırtıyla açıldı ceviz kapak. Artrozun ilk belirtileriyle şekilleri belli belirsiz bozulmuş parmaklarını çekinerek tuşlara değdirdi. Çalgının akordu çoktan bozulmuştu. Öksüz, ürkek, kırık tınılar; belirmeleri ile yok olmaları bir olan. Yavaş yavaş parmak uçlarındaki bellek uyanıyor muydu? Sadece tek bir ezginin, yalın, sevimli bir ezginin ilk kıpırtılarını seslendirebildi sağ elinin parmakları. *Mi, re diyez, mi, re diyez, mi, si, re, do, la.* Beethoven'ın küçük bir kız, Elise için bestelediği, o, kız çocuğu sevimliliğindeki, hem nazlı, hem kıvrak parça, yumuşacık bir melteme benzeyen. Sol el tamamen durmuştu. Sol elde bellek ölmüş... Oysa, sol elin akorları vurması gerek, yumuşak da olsa; sağ eldeki uçucu ezgiye, onun iyimserliğine oturaklılık ve ölçü kazandıran akorların meltemin kıpırdattığı suların altında derin mesafeler, giderek sağlam kayalar bulunduğunu hatırlatan sol el vuruşları... yok bellekte.

Piyanonun başında, sadece tek bir apliğin yandığı loş salonda, çaresiz bir çocuk gibi sessizce ağlıyordu. *Zavallı annem ne kadar uğraşmıştı piyano dersi almam için.* Nasıl

nefret etmişti çalgıdan ve aksi öğretmeninden! Onu koşmaca, yakantop oynadığı sokaktan, tırmandığı ağaçlardan çekip alan, bu karanlık mobilya suratlı çalgıdan! Annesinden, onu zorladığı için. "Yeteneklisin," diye üstüne varan öğretmeninden, ısrarları için. Lise çağına ulaştığında, kitaplar okumaya başladığında, klasik müzikten tiksinmeyi koymuştu kafasına. Küçümseme! Parası ve zamanı bol asilzadelerin, burjuvaların eğlenme ve en iyimser olasılıkla bir tür meditasyon –içe dönüş– ve dinlenme aracı! Yapıntı bir şey! İşlevsiz! Annesininki ise tam bir özenti. Boğazdan kesilerek alınan piyano. Sırf daha varsıl akrabalarla yarışabilmek için. Bizim de piyanomuz var. Biz de kızımıza müzik dersi aldırıyoruz.

Eline mesleğini aldığı gün, açmamacasına kapatmıştı piyanonun kapağını, gümbürtülü bir çalımla. Çaldığını bile unuttu, koşar adım yaşarken. Ne gereksiz lüks! Fakat... Müziği unutamamıştı... Tuhaf bir zenginlik gibi durmuştu içinde müzik, bütün bu yıllar boyunca; kullanılmayan, garipsenen, varlığından adeta utanılan bir zenginlik... Piyanoya gelince, sırf bir köşede unutulduğu için mi satılmadan kalmıştı? Çalgıyı satmak, neden hiç aklına gelmemişti? Şimdi annesine teşekkür duyuyor muydu, bu kazanımdan dolayı? *Annem müziğin ne olduğunu bile bilmezdi ki...* Her müzik yapıtında, Elise için yazılmış şu küçük, oyunsu parçada bile, evrenin çelişkilerinin dile geldiğini, düzenin bozulup yeniden kurulduğunu, magma yığınlarının, uzayın manyetik tabakalarının kimi kez sessizlikte, kimi kez gümbürtülerle yerinden oynayıp yeniden yerine –belki bu kez bir başka mekâna– oturduğunu... Çalgı sustuktan sonra, bütün sesler öylece durur, boşlukta yarattıkları görünmez mimaride. Hep burada onlar; hep burada olacaklar. Besteci ya da çalgıcının keşif ânını sessizce bekleyerek...

Devrimci mücadelenin içindeyken müzik bir ara,

yeniden düşmüştü aklına. Büyük Sovyet bestecileri. Prokofyev, Şostakoviç, Haçaturyan. Mücadelenin, karşıtlığın bestecileri. Çatışan güçler. Haklı tarafın, bütün baskın ses katmanları arasında yılmadan gelişip gelişip birden coşarak, yüzeydeki yalancı uyumu paçavra gibi yırtışının, haksızı altedişinin ses ustaları. Peki, neden, halkın Nazi kuşatmasına aylar boyunca kahramanca direnişini ve zaferini kutsayan *Leningrad Senfonisi*'nin çatışan vuruşları; şu yobaz denecek kadar dindar, kanaatkâr ve şükredici Bach'ın birbirinin içinden kıvrılarak doğan, birbirine eklemlenen, birbirini tamamlayan, havada eski zamanların taş oymalarındaki biçimler gibi çeşit çeşit helezonlar çizerek sonsuza doğru yankılanan, birbirine benzese de asla birbirinin aynı olmayan sesleri kadar, yaşamın özüne dokunabilme duygusunu yaratamıyordu, dinleyende?

Ağlıyordu, annesine teşekkür duyamadığı için. *Derdi sadece gösteriş değildi ki. Aklınca örnek bir genç kız yetiştirmeye çalışıyordu.* Boşuna. Yüreğinde teşekkür yok. Ağlıyordu, devrimci müziği sevmesini öğrenemediği için. Hayır, hayır, onlar için değil. *Yeteneğimi öldürdüm.* Müzik küserdi, parmak uçlarındaki bellek, büyük belleğe küserdi. Kesin bir gerçeklikti bu. Otuz beş-kırk yıl aradan sonra çalamazdı kişi. Ölü yeteneği için ağlıyor. Otuz yıl önce gitmediği cenazedeki ölünün, hâlâ nasıl olup da içine, tüm organlarını yakarak ilerleyen bir sızı salabilmesine akıl sır erdiremediği için ağlıyor. O ıslak kaput kokusu... Küçük çocukluğunu kocaman bir ağaç gibi esirgemiş ve sonra yetişme çağında için için kuruyan bir ağaç gibi yıkılıp onu ayazda bırakmış babasından yadigâr kalan... Yağmur akşamlarında, eve ıslanmış dönen babadan yayılan, yıllar sonra Kâzım Hoca'nın şemsiyesini almayı unuttuğu bir gün, İstanbul'un sinsi yağmurundan sırılsıklam olmuş gri tüvit paltosundan tüten aynı koku –na-

sıl olabilir, adi kaput kumaşı ile en âlâsından İngiliz tüvi-
dinin nemliyken aynı buğuyu salması mümkün mü– hâlâ
burnunu sızlattığı için ağlıyor.

Rastlantı mıydı?

Ferda Başarır, rastlantıya inanmaz. Oysa, bal gibi rastlantıydı işte. Yani, bir bakıma öyleydi. Sonradan her şeyin, Hürriyet Berkman'ın sahiplenici, bunaltıcı sevgisi yüzünden kopan isyan olduğuna karar vermişti. Üniversiteye özgürlüğünü duyumsamak, özgürlüğünü yaşamak için girmişti. Oysa ne bulmuştu? Onu her an dizinin dibinde görmek isteyen bir profesör, ikinci bir ana. Gerçi, aile baskısından kurtulmuştu, bu kesin. Hocasıyla uzun saatler laboratuvarda çalışması gerektiği için, eve dönüş saatindeki sınırlamalar kalkmıştı. Laboratuvar çalışmasının saate bağlı olmama niteliği, deney yapmadığı günlerde de eve dönüş saatlerini esnetebilmek için uygun bir mazeret sağlıyordu ona. Fakülteler henüz öğrenci ve asistan boykotlarıyla kaynamaya başlamamıştı ama eli kulağındaydı. Sol fikirler oradan oraya kıvılcım gibi sıçrayarak yayılıyordu öğrenciler, asistanlar arasında. Ortam ısınan bir sıvıyı andırıyordu, kaynama derecesinin hemen öncesinde, küçük kabarcıklarla hareketlenen.

Ferda, belki kardeşsiz bir çocukluktan geldiği, belki babasının bozuk sicili dolayısıyla askerlikten atılmış olmasından utandığı için, insanlarla çabuk kaynaşamıyordu. Mahallede koşmaca oynadığı günler çok geride kalmıştı. Üniversite ortamıyla kaynaşmış gibi görünüyor ama baş-

kalarıyla arasındaki o ince buz tabakası hiç erimiyordu. İnsanlar, ondaki soğuk tabakayı hissediyor, ona soru sormaktan çekiniyorlardı; diğerlerinin çekingenliği, Ferda'ya keşfedilmesi ve tanımlanması zor bir özgürlük alanı sunuyordu. Fakültedeki sol gruba katılmıştı; bilinçli bir seçimdi bu. Onlarla birlikte Çınaraltı'nda oturuyor, ince belli cam bardaklarda gelen demli çaylar eşliğinde konuşuyor, tartışıyor, bazen Kumkapı'ya ya da Köprüaltı'na gidip balık ekmek yiyor, ucuz şarap içiyordu. Gençliğin yorgunluk nedir bilmeyen istekliliği... Seminerlere katılıyor, verilen makaleleri, önerilen kitapları yutarcasına, kendini tümüyle elindeki metne vererek okuyordu. İnsanlığın mutluluğuna giden, inişli yokuşlu, zahmetli ama aydınlık yol önünde açılmıştı. Öyle yüce bir amaç ki tüm küçük zaafları bağışlatabilir. Tutumunu Hürriyet Berkman'dan gizlemesine gerek yoktu, gizlemiyordu da. Hürriyet Hanım, içi sosyalizme ısınmış eski bir aileden geliyordu. Kuşaklar boyunca sürmüş, kimilerine çok doğal, kimilerine çelişkili görünen bir düşünsel kimlik zincirinin son halkasıydı. İttihatçı, millî mücadeleci, cumhuriyetçi, sosyalist. Hürriyet Hanım'ın Türkiye İşçi Partisi seçmeni olduğunu herkes bilirdi. Ağabeyi, 1930'larda, "Donanma Davası"ndan içeri alınmış, Bahriye'den kaydı silinmiş, sonradan hukuk okuyup namlı bir avukat olmuş, eski bir donanma teğmeniydi. Ferda, babasının durumunu Hürriyet Hoca'dan gizlememişti. Ama hocasına söylemediği, asla söyleyemeyeceği, kendine ait o sırlı alanda geçen deneyimler de vardı. Başkaları esaret diyebilirdi, yaşanana; ne gam! Ferda bir başkaldırı gibi yaşadıktan sonra!

Gerçi, başkaldırı duygusu sonradan geliyordu, bir yorumdu, yaşananın zihinde bir kez daha yaşanması sırasında kazandığı anlamdı. Yaşanırken ise tüm sahici deneyimlerde olduğu gibi anlam söz konusu değildi. Ya da

birçok anlamın birbiriyle kaynaşırken tekil ağırlıklarından kurtulmalarıydı, söz konusu olan. Kendiliğinden oluvermiş bir şeydi işte.

Kâzım Hoca'nın, şemsiyesini unutup da fakülteye sırılsıklam, ıslak kaput kokuları saçarak geldiği o sonbahar günü, Ferda'yla koridorda burun buruna gelmesi rastlantıydı. Ferda önce kokuyu duydu. Hürriyet Hanım'ın talimatı uyarınca terbiyeli biçimde kürsü direktörünü selamlayıp hemen hazretin yanından uzaklaşması gerekirken, durakaldı. Onu durduran kokuydu. Gerçi o anda, babasının ordudan azledildiği gün, yağmurdan perişan, omuzları düşük, eski kaputundan buram buram ıslak yün kokuları saçarak eve, o yenik dönüşü aklına gelmemişti ama durmuştu işte.

"Hocam, ıslanmışsınız," sözleri çıkıvermişti ağzından.

"Eh, öyle," dedi Kâzım Bey, gülümsedi, pek sık gülümsemezdi; sert ve iri yüz çizgilerini yumuşatan, güneş yanığı cildine yakışan dolu dolu bir gülümseyişti bu, "tedbirsiz kafanın cezasını palto çeker."

Islanmaktan dolayı perişan olmuş bir hali yoktu. Keyfi yerindeydi. Onun bu kale benzeri duruşu, Ferda'nın hoşuna gitti. Ani bir güven duygusu sarmalamıştı kızı. İçinde, vaktiyle kırılmış bir şey onarılmış gibi...

"Hocam, size hemen bir çay getireyim, ısınırsınız" dedi, sevinçli bir heyecan vardı halinde.

"Gençlik," dedi Kâzım Bey içinden, "Hürriyet doğru asistan seçmiş. Baksana, kız keklik gibi sekiyor."

"Zahmet etme, kızım. Sekreter getirir."

"Ne zahmeti hocam."

Ferda hemen seğirtti. Ateş gibi koşup gelmiş, dumanı tüten bir fincan çayı kürsü direktörüne sunmuştu. Hürriyet Hanım durumu görse, telaşa kapılır, onunla uğraşmalara doyamayan kürsü direktörünün, en sevgili asistanını aleyhine döndürebilmek için sinsi yollar aradı-

ğı kuşkusuna sürüklenirdi. *Ne kadar endişeli bir kadın, bu Hürriyet Hoca! Bu kadar da olmaz ki!* Ferda, köklü bir kurumda kadın olmanın, üstelik bekâr ve solcu bir kadın olmanın ne menem şey olduğuna dair yeterli bilgiye sahip değildi. Birkaç yıl sonra öğrenecekti. Şimdilik Hürriyet Hanım'ın hep öküz altında buzağı aradığını sanıyor, hocasının kuşkularını açmasından hem onurlanıyor hem sıkılıyordu. Gösterilen bu katışıksız güven, Ferda'ya taşımakta zorlandığı bir sorumluluk yüklüyordu. Oysa o, önünde açılan aydınlık yolun getireceklerinden başka sorumluluk istemiyordu ki. Üstelik Hürriyet Hanım, her kuşkusuna karşı hemen savunma yöntemleri geliştirir, asistanının da bu yöntemlere harfiyen uymasını beklerdi. Yoksa, vay asistanın haline! *Allah'ı var, Hürriyet Hanım diğer kağşamış hocalar gibi değildir.* Ama karşısına alır, saatlerce konuşur, nasihat eder. *Cümlesine nokta koymadan çıkamam ki odadan, çoğu kez ayakta beklerim. Bilirim, beni küçük gördüğü için ayakta bekletmez. Konuya öyle kaptırmıştır ki kendini, ayakta kaldığımı fark etmez bile! Ama kölelik bu!*

Kâzım Hoca, ona hemen yer göstermişti. Ferda çekinerek oturdu.

"Ferda, kızım, bundan böyle bana hep sen çay getir, he mi? Senin elinden içilen çayın tadı başkaymış."

"Emredersiniz, hocam."

"Estağfurullah, sadece rica. Hem, kendin niye almadın?"

"Ben içtim, hocam."

"Öyle mi..." Sessizlik... Kâzım Hoca'nın ağız şıpırtıları... "Götür bakalım. Eline sağlık."

Ferda, hocanın önünde duran boş fincanı alırken, ister istemez Kâzım Bey'e doğru eğildi. Adamın gürbüz bedeninden gelen sert tütün kokusunu duydu. Kâzım Bey, bir türlü filtreli sigaraya alışamamış, hâlâ Birinci si-

garası tüttürüyordu. Tütünün acı kokusu Ferda'nın gözlerini tahriş edip yaşartmış, neye olduğunu bilemediği bir özlem sızlamıştı içinde. Babasının kalp rahatsızlığına yakalanıp tütünü bırakmadan önce Birinci içtiğini, gezdiği yürüdüğü her yerde Birinci'nin sert ve kuru kokusunu yadigâr bıraktığını unutmuştu. Tütün kokusu...

Kâzım Bey, onun yüzünün değişen anlamlarını inceliyordu.

"Hadi kızım, hocanı merak ettirme. Yanımda olduğunu sezerse, maazallah seni onun aleyhine doldurduğuma hükmeder. Yarın bu saatte gene gel, çayımı elinden içeyim."

Ferda, kanatlanmış bir yürekle çıkmıştı kürsü direktörünün makamından. Hürriyet Hanım'ın bir yasağını deldiği için havalarda uçuyordu.

Kâzım Bey, gençliğinden, çapkınlık günlerinden kalma bir sezgiyle Ferda'nın aşk kırgınlığı çektiğini kestirebilmişti. Kolay bir kestirimdi bu. Sadece kendi kürsüsünün değil, tüm öğretim kadrosunun her üyesine dikkat ederdi, Kâzım Hoca. Şunun şurasında bilumum kadro kaç kişiydi ki zaten. Ferda, fakülteye gireli birkaç ay geçmişti. Nişanlı ya da sözlü olsa, yavuklusunun hiç olmazsa bir-iki kez fakülteye onu almaya gelmesi beklenirdi. Demek ki yoktu böyle birisi. Ferda'nın solcu asistanlarla düşüp kalktığını çoktandır saptamıştı, Kâzım Bey. Zaten olacağı buydu. *Hürriyet kızıl komünistliğinden emin olmasa bu kızı asistan almak için diretir miydi hiç!* Onlarla düşüp kalkıyordu ama, oğlanların hiçbiriyle öyle anlamlı bakışlar, kaçamak dokunuşlar... Yoktu böyle şeyler. *Genç insanın yüreği boş durmaz. Bir sevgili yoksa eğer, hayalî bir sevgili geçip oturur gönül denen köşke. O da yoksa, köşk harap demektir ki, tez elden onarılmalı.* Kâzım Bey gençliğinde, geçkin kızlar ve mutsuz evli kadınlarla epey kaçamak ilişki yaşamıştı. *Hürriyet... İçimde kaldı, gerçekleşme-*

miş bir emel... Hürriyet'ten ürkmüştü; reddedileceğinden emin olmasa, dener miydi? Hürriyet'in ailesinden mi çekinmişti? Bu saatten sonra, Ferda gibi genç bir kızla ilişkiye girmeyi ak düşmüş saçına, başına yakıştıramazdı. O *defteri kapattık!* Zaten oğlu, zihnini öyle ıstıraplı bir merakla dolduruyordu ki...

Ferda, emredildiği gibi her gün Kâzım Bey'in çayını götürüyor, hocanın gösterdiği koltukta sessizce, ellerini kucağında kavuşturmuş, gözleri yerde oturuyor, boşalan fincanı alıp gidiyordu. Hocanın sessizce çayını içerken, kendisini süzdüğünün farkındaydı, buna ne anlam vereceğini kestirmiyordu...

Bir seferinde Kâzım Hoca, "Sen yaşta bir oğlum var, biliyor musun?" dedi.

Ferda şaşırmıştı, gözlerini yerden kaldırıp Kâzım Bey'e çevirdi, adamın her zamanki kendinden hoşnut, özgüvenle gergin, buyurgan çehresine ıstırap kırış kırış kazınmıştı.

"Hayır, hocam."

"Senin gibi ihtilalci komünist."

Ferda'da derhal alarm zilleri çaldı, "Ben komünist değilim, efendim. İhtilalci hiç değilim."

"Ha, öyle mi? Ben de inandım sanki"; hocanın yüzünden acı silinmiş, her zamanki külyutmaz ifade çizgilerine yerleşmişti, "Sen TİP'çi değil misin?"

"Türkiye İşçi Partisi, parlamenter düzeni savunan, yasal bir partidir, efendim."

"Hürriyet'in sözleri..."

Ferda kalkmaya davrandı.

"Otur, daha çayımı bitirmedim."

"Özür dilerim, efendim."

"Hem komünistsen, komünistsin. Benim açımdan mahzuru yok."

Ferda, yüzünde şaşkınlık, Kâzım Bey'e bakıyordu.

"Yoksa, Hürriyet'in hakkımda atıp tuttuklarına inan-

dın mı? Sizler, bizim evlatlarımızsınız. Benden sana kötülük gelmez. Onun için oğlumdan bahsettim, sana itimat gelmesi için. Hadi, götür fincanı, Hürriyet'i bekletmeyelim."

Ferda, Kâzım Bey'e minnetle gülümsedi. Fakat, içine bir kurt düşmüştü. Acaba çay fasıllarını Hürriyet Hanım'dan saklamakla yanlış mı yapıyordu? Hürriyet Hanım'ın kulağına giderse, bu masum konuşmalara olmadık anlamlar yükleyebilir; gerçekten, Kâzım Bey'in, Ferda'yı Truva Atı yerine koyduğu kuruntusunu zihninde uğuldayan kötücül bir kanıya dönüştürebilirdi.

Öte yandan, babacan Kâzım Hoca hiç de fena bir adama benzemiyordu. Hürriyet Hanım'ın sandığı gibi zoru görünce babasını bile ihbar edebilen takımdan değildi, kesinlikle. Hem kötüsü nasıl gelecekti ki... Devrim yoluna girilmişti bir kez, gürül gürül...

Kâzım Hoca, Ferda'nın ardından baktı. İncecik, çevik bir kız. Saçları yele. *Rüzgâr yeleli tay. Ona şefkatli davranmakla iyi ettim*. Çoktan beri kimseye iyiliği dokunmamışların, küçük bir güzel davranış ellerinden gelir gelmez duydukları derin huzurla ve kendinden hoşnutlukla gözlerini yumup arkasına yaslandı. Kızın hayali, bir soru imi gibi zihnine takılmıştı; mutlaka bir gönül derdi vardı küçüğün, mahzundu.

Ferda gerçekten de mahzundu. Fakülteyi pekiyi dereceyle bitirmesi, asistanlığa kabulü –azımsanmayacak başarılar– genç bedenlerin en derin arzusundaki kırıklığı, en fazla başarmayı dilediği sınavda "çakmış" olmanın ağır yenilgi duygusunu ancak bir yere kadar onarabiliyordu. Derdini unuttuğu günler, saatler oluyordu tabii, asistanlık sınavını kazandığı o coşkulu gün gibi. Ama, sonra gene kara keder. Sevdiği tarafından sevilmemenin, reddedil-

menin, terk edilmenin, sevgilinin ve sevgi umutlarının yitim acısına karışan, belki bu yitimden de daha acı olan darbesi, kişiyi kendinden, kendi bedeninden ve kişilik yapısından kuşkuya düşürmesi ve soğutmasıydı. Ferda, varlığıyla bilinci arasına giren bu çatlakta sıkışıp mahvolabilirdi. Aşkın sonuçlarının aşınabileceğini ve aşılabileceğini nereden bilsin?.. Sonradan, sevgi ilişkilerini başarı/başarısızlık ölçütleriyle tartmanın yanlışlığını öğrenecek; yaşamda hiçbir duyguyu ve durumu bu ölçütlere vurmamak gerektiğini ise öğrendiğini sanacaktı. Bu ilk aşkıydı! Annesine açılamazdı; kim bilir ne patırtı koparırdı annesi! Özsaygısı öyle yaralanmıştı ki, çok da içten ilişkiler kuramadığı arkadaşlarına açılamazdı. Hürriyet Hanım'la yoğun bir ilişkisi vardı ama bu ilişki bilimsellik, mesleki ve siyasi sorunlar ve fakülte içi ilişkiler alanlarının dışına taşmıyordu. Aslında delikanlıyla fazla bir şeyler geçmemişti aralarında. Ama Ferda ne hayaller, neler neler kurmuştu; hayallere duyduğu ihtiyaçla bedenin ihtiyacı bir olup ona oyun oynamış, delikanlıya dair iyimser beklentilerinin kendi hayal gücünün yaratıları olduğunu çözememişti. Ve sonra, tam evlenme teklifi beklerken oğlanın çekip gitmesi... Her şeyin kendi kuruntularından ibaret olduğunu nihayet kavramanın utancı...

Ferda'yı devrim ülküsü kurtarmıştı. Devrime nasıl sımsıkı sarılmasın... Gene de tam anlamıyla kurtulamamıştı.

Kâzım Hoca'ya çay götürdüğü bir sabah, "Senin bir üzüntün var, kız," dedi Kâzım Bey.

Ferda afallamıştı, "Hayır, efendim, yok bir üzüntüm."

"Var, var. Ben baban sayılırım, bana anlatabilirsin. Kürsü direktörü, bir anlamda aile reisidir; maiyetini sever de döver de. Yani, söz temsili... Ama, korur, her zaman. Deyiver derdini." Güldü, "Valla, Hürriyet'e söylemem."

Hürriyet Hanım'a ihanet duygusu Ferda'nın yüreğinden geçti mi?

"Hocamla ilgili bir şey yok, efendim; kendisi bana her alanda destektir."

"Babanın durumuna mı üzülüyorsun? Yani, işsizliğine filan."

Ferda büsbütün şaşırdı, babasının durumunu Kâzım Bey nereden, nasıl biliyordu?

"Kızım, dünya küçük. Babanın askeriyede başına gelenleri biliyorum. Askeriye böyledir, robot adam ister; adam gibi adam buldu mu, silkeler. Bunu böyle bilesin ve üzülmeyesin."

Ferda'nın kapanık ve gücenik yüzü, ışık vurmuş günebakan gibi açılıyordu. Kâzım Hoca'ya gülümsedi, "Sağ olun, efendim."

"Dünya küçüktür. Herkes her şeyi bilir. Şaşmayasın. Herkesin dertleri vardır; yaşamayı istemeyeceği şeyler gelmiştir başına. Bilesin ve kendi başına gelenlerden utanmayasın. Herkes terk edilmiştir, hayatında en az bir kere. Beni al, mesela. Delikanlılığımda kızın birine nasıl vurulmuştum, sana anlatamam. Adı Süheyla idi. Gecem Süheyla, gündüzüm Süheyla. Rüyamda Süheyla, karşımda Süheyla. Öleceğim aşkımdan! Süheyla'nın bana metelik verdiği yok. Çaresiz bir halde, metelik vereceği günü bekliyorum, ümit ediyorum, dua ediyorum. O ne yaptı? Tuttu hayırsızın birine vardı. Ölecektim kahrımdan."

Ferda kulak kesilmiş dinliyordu. Kâzım Hoca söylediklerine inanıyor muydu, askerlikle ilgili olanlara, filan? Kendi de bilmiyordu. Ferda'yı avutma oyununa kapılmış gidiyor, kızı gerçekten etkileyebildiğini gördükçe coştukça coşuyordu. Oğlundan ümidi keseli beri hiç bu kadar sevinmemişti. Şu fukara kızın yüzünü güldürebilmişti ya bu yaşında ve bu ıstırabın içinde! Mutluydu enikonu. Unuttuğu bir duyguydu mutluluk. Evet, mut-

luydu. Kız da öyle, o da mutluydu. *Varsın komünist olsun, budala. Gençlik bitince aklı başına gelir. Hürriyet gibi kaşarlanmış değil ki! Olgunlaştıkça değişir. Hele şu aşk kırgınlığını atsın üstünden.*

"Ne kadar güzel bir kızsın. Gençliğinin kadrini kıymetini bil. Gençlik gül gibidir, soldurma sakın."

Ferda gülümsüyordu, yanakları pembeleşmişti.

"Bu solculuklara filan da fazla takılma sakın. Takıl da, istikbalini berbat edinceye dek takılma. Sonra, 'Kâzım Hoca dediydi,' dersin. Gençsin, güzelsin, ne erkekler sevecek seni! Aşk ne kadar güzeldir, bir bilsen."

Ferda boş fincanı almak üzere eğilmişti, Kâzım Hoca'nın kuru tütün kokan sıcak nefesini yüzünde, boynunda hissetti. Göğsüne doğru akan ılık ürperti... karnının altında, bacakları arasında o tuhaf, tatlı kasılma.

"Gerçek aşk çok güzeldir, hayaldeki solgun resimlere benzemez."

Ferda, fincanı kaldırırken, başı Kâzım Hoca'nın kemikli çenesine değdi. Ne sağlam bir profili vardı adamın. Ve kızın Hacı Şakir sabunu kokan kumral saçları ne kadar yumuşaktı. Belli, güngörmüş, yoksul düşmüş bir evin kızı. *Rüzgâr yeleli tay.*

Bir sıcaklık sımsıkı kavradı kızın bileğini, adamın güçlü işçi elleri. Kâzım Bey kendi sesini işitti, zordaki bir sesti bu, hem de zorlayıcı; kendine özgü bir iradesi vardı ve umarsız bir buyruk veriyordu; aslında bir SOS çağrısıydı buyruk! Oyun gerçeğe dönmüş ve dönüş ânını Kâzım Beyazıt fark edememişti.

"Kapıyı kilitle!"

Ferda bir uyurgezer gibi buyruğu yerine getirdi. Beyni sıvılaşıp omurilik boyunca aşağılara doğru akmış, başının içi bomboş kalmıştı. Bedeni bir sıcak, bir soğuk ürpertilerle kasılıyordu. Kendini adamın güçlü bedenine yaslanmış, güçlü kollarıyla sarmalanmış buldu. Böyle

kavranmak, böyle tutsak alınmak güzel miydi? Adam nerelerini öpüyordu, ayırt edemiyordu bile. O adamı öpüyor muydu? Bilemiyordu. Sadece adamın koca bedeninin kendi küçük vücudunu dev bir kelepçe gibi sımsıkı tuttuğunu duyumsuyor ve bu basınçtan başka hiçbir tada benzemeyen bir haz alıyordu, geçmişteki acıları hiç yaşanmamışa, yaraları hiç açılmamışa döndüren bir haz.

Kâzım Bey, onu makam odasındaki toplantı masasına dayadı, eteğini sıyırdı. Ne olup bittiğini kız kavrayamadan her şey bitmişti. Bedenine girilmiş miydi? Sadece basıncı ayrımsamıştı. O dillere destan acı yoktu! Kan var mıydı? Sadece ıslaklık... Erkeğin çırpınışlı soluğu nihayet durulmuş, genişleyip taşmış, sıcak hava akımı gibi kızın boynuna, ensesine boşalmıştı. Adam, "Beni kızlığını alacak kadar insafsız sanmadın herhalde," dedi; eliyle kızın kukusuna yalandan vurdu, "Bunu kocana sakla."

Ferda, gövdesini sarmalayan kelepçe dokunuşunun gevşediğini, biraz da yazıklanarak duyumsadı. Ayazda kalmış gibiydi. Acı sınavından geçmek, ardından geleceği vaat edilen o dillere destan hazzı tatmak isterdi... Pantolonunu yerleştiren Kâzım Beyazıt, kadınlara yönelik barometresinin uyarısıyla onu hemen yeniden kucakladı, "Burada bitmedi, yarını var, öbür günü var. Çok güzelsin benim nazlı tayım. Bir tay kadar körpe ve narinsin. Seni soldurmam, korkma, nazlı çiçeğim," dedi.

Ferda'nın kalçasına yalandan bir şaplak vurdu, "Hadi, Hürriyet'i fazla bekletmeyelim. Sakın Hürriyet'e olanlardan söz etme, haa! Dar kafalıdır, anlamaz. Yarın bu saatte bekliyorum. Geç kalma."

Ferda Başarır, 12 Mart Darbesi'nden sonra onu ihbar edenin Prof. Kâzım Beyazıt olduğuna inanamadı; Hürriyet Hanım'ın ortaya serdiği tüm destekleyici delil-

lere rağmen. Ama, kuşkudan da kurtulamadı. İki şıktan birini sahiden benimseyebilseydi, sonraki yaşamının bambaşka yönleneceğini uzun yıllar sonra kabul edebildi. 1990'ların başında, Almanya'da siyasal sığınmacıyken bir süre uzanmak zorunda kaldığı psikiyatr divanının hiç değilse bu yararı dokunmuş, hayatındaki dönüm noktalarından birinin Kâzım Beyazıt'la ilgili ne çözebildiği ne kurtulabildiği kuşkuda düğümlendiğini görebilmişti. Düğümün atılmasıyla varlığından sökülüp atılması arasında yirmi koca yıl...

"İhbar etti mi/etmedi mi?" ikilemi, henüz yeni iken ise –çelişkili duygularla, tereddütlerle çalkalanan hayati konuların akıbetine uğramış– kısa sürede Ferda'nın zihninin berrak bölmelerinden, bulanık alt katmanlara doğru sürülmüştü.

1970'lerin başında Ferda ile Kâzım Beyazıt'ın ilişkisi üç yıldır sürüyordu. Ferda'nın bedeni, birazcık tatmasına izin verildikten sonra çekilip alınan o gizemli dokunuşun tiryakisi olmuştu, bilincinin izleyemediği bir süratle. Lezzetli bir salam parçasının peşinden gözü kapalı koşturan bir kedi gibi. Kâzım Beyazıt sanki iki kişiydi. Ya da birbiri içinde iki bölme. Dışta kürsü direktörü kalıbı ki, bu kalıbın Ferda için hiçbir gerçekliği yoktu; kılıftan ibaretti, çünkü kılıfın neyi örttüğünü biliyordu. İçte ise güçlü bir mıknatıs! Hiçbir şeye benzemeyen, hiçbir şeyle kıyaslanamayacak, her şeyden bağımsız, geçmiş ve gelecek bilincini uyuşturan katışıksız mıknatıs. Bir yıla varmadan kadının bedeninin tüm kapılarından girilmiştir, artık. Fakültedeki çay molası beraberliği ikisine de yetmez olmuş, aralarındaki tuhaf bağ güçlendikçe hem pervasızlıkları hem yakalanma endişeleri artmıştır. Ferda nihayet bir dosta açıldı; partiden arkadaşı bir kızdı bu, Boğaz köylerinden birinde, ücra bir mahallede büyük annesinden kalma köhnemiş, ahşap bir evde oturuyordu. Semtin uzak-

lığı nedeniyle geleni gideni yoktu. Sadece kırk yılda bir, sevişme mekânı bulamayan çiftleri konuk ederdi. Ama onun konukları, hep akran, arkadaş, yoldaştı. Kâzım Beyazıt gibi biri... Olacak şey değil! Şöyle bir çözüm buldular: Haftanın belli bir gününde, Ferda'nın sırdaşı evinin anahtarını Ferda'ya veriyor, kendi de başka bir arkadaşta kalıyordu. Ferda'da yaşadığı ilişkinin bir başkaldırı olduğu izlenimini güçlendiren de bu arkadaştı.

"Roller değişik olsaydı," demişti Ferda'ya, "Sen erkek, kürsü başkanı kadın olsaydı, yaşadığın nasıl değerlendirilecekti?"

"Bilmem," demişti Ferda.

"Bilmeyecek bir şey yok. Devrimci aslan erkek, kürsü direktörü gerici cadıyı becerdi! Helal olsun oğlana! Zafer! En azından çok kişi böyle düşünecekti, herkes değilse bile."

"Sence bu bir zafer mi?"

"Ne o ne öbürü. Sadece vücudun dayatması, vücudun işlevi. Abartmaya gerek yok. Yararlanmaya bak. Anlattığın ilişkilerin mantığına göre, Kâzım Bey sana doktora vermemek için her yola başvuracaktı, onun gözünde sadece Hürriyet Berkman'ın asistanı olarak kaldığın süre. Ama şimdi, dengeler değişti; sen artık Hürriyet Hanım'ın gölgesi değilsin. Bir kimliksin."

"Sahi, böyle mi düşünüyorsun?"

"Evet," diye kestirip atmıştı arkadaşı.

Anasız babasız büyümüş, tuttuğunu koparan bir kızdı. 12 Mart kıyametinden sonra ne olmuş, nereye savrulmuştu? Ferda, arkadaşının izini kaybetmişti.

Darbenin asıl yönü belli olup da solcular için sürek avı başladığında, Ferda bu evde saklanıyordu. Burada kaldığını, daha doğrusu evin varlığını bilen kimse yoktu Ferda'yı tanıyanlar arasında evin sahibinden ve Kâzım Hoca'dan başka. Polis, eve konuk olmuş diğer kişilerin

peşinde değildi. Onlardan biri gözaltına alınmış olsaydı, sorguda adresi ağzından kaçırmış olabilirdi. Ama böyle bir olasılık yoktu. Evin sahibi de aynı baskında Ferda'yla birlikte içeri alınmıştı.

Ferda, cezaevinden salıverildiğinde, Kâzım Hoca'ya açıkça sorabilir miydi? Bunu göze alabilir miydi? Yanıtın doğruluğuna güvenebilir miydi? İkilemi unutmak, en basit çözümdü. Tutukluluğun somut gerçekliği Ferda'nın uyuşmaya yatkın bilincini taze enerjiyle doldurmuş, mazi bir kez daha yaşanmamışa dönmüştü. Kâzım Bey'i görmek için herhangi bir çabası olmadı. Hoca, oğlunun vurulduğu ortaya çıktıktan sonra emekliliğini istemiş, 1980 Darbesi'nden az önce de ölmüştü.

Kâzım Bey'i ve ilişkisini konuştukları gün, Ferda arkadaşının görüşlerine tümden katılamasa da, bir yanı bu bakış açısına yatkındı... Kâzım Hoca'yla ilişkisi bir zafer sayılabilirdi, pekâlâ...

Olaylar bambaşka gelişmiş, üniversiteden ayrılmak zorunda kalan Ferda için, doktora ve akademik kariyer hayal olmuş; Ferda, Kâzım Bey'le ilişkisini onun ölümünden çok önce unutmuştu. Öylesine, gelgeç bir sapmaydı işte yaşanan; önemli değildi, izi kalmamıştı.

Öyle sağlam unutmuştu ki, 1990'ların başında Almanya'da, divanına uzanmak zorunda kaldığı psikiyatr kadın mesleki becerileriyle, Ferda'yı kendine rağmen hayatı hakkında konuşturmaya uğraşırken bile ağzından Kâzım Beyazıt'la ilgili tek söz çıkmamıştı.

Psikiyatr hikâyesinin kapanmasından birkaç hafta sonra bir gün, nehir kıyısında yürürken, suya boş boş bakıp hiçbir şey düşünmezken, bulanık sudan sıçrayan bir balık gibi birden bire Kâzım Beyazıt fırlayıvermişti, belleğin karanlığından. Kâzım Bey'in artık gerçekten bir önemi yoktu. Sadece vaktiyle iki şıktan birini seçememiş, vicdanında ilk âşığını ne mahkûm ne beraat ettire-

bilmiş olmasının önemi hayatının üstüne düşmüş uzun bir gölge gibi uzayıp gitmişti.

İşte, başarılı bir günün gecesinde, Kâzım Beyazıt'ın nitelikli bir terzinin elinden çıkmış, sırılsıklam gri tüvit paltosundan ve kırk küsur yıl önceden uçuşan ıslak yün kokusu, burnunun direğini sızlatabiliyordu.

Divanda

"'Güç' sözcüğü size neyi çağrıştırıyor?"

"Bilmem, pek düşünmedim."

"Herhalde arada sırada düşündünüz. Ne de olsa siyasi mücadele içindeydiniz."

"Sorgulanmaktan hoşlanmıyorum. Acı deneyimlerim oldu."

"Affedersiniz. İşin bu yanı, bir an aklımdan çıktı; bağışlanmaz bir hata bir psikanalist için; özür dilerim. Siyasi yaşamınızdan bahsetmek ister misiniz? Dilediğiniz kadar. Sizin için ne ifade ediyordu mücadeleniz?"

Tabii, işin o yanını unutursun. Benim gibi insanlara alışık değilsin ki. Can sıkıntısından, zaman bolluğundan bunalıma giren budalalar senin hastaların.

"Susuyorsunuz. İnanın, her kişi, psikanalistine başka başka nedenlerle ama mutlaka tepki duyar."

"Siyasi yaşamımda çok ilginç bir şey yok. Yasal bir partinin üyesiydim. Sonra, 1971 de askerî bir müdahale oldu. Partimiz kapatıldı. Kovuşturulduk. Gözaltına alındım. O zamanlar gözaltı süreleri sınırsızdı. Dört ay kadar içerideydim."

"Sizin için anlamı neydi mücadelenizin?"

Anlamı... Ne biçim soru bu! Anlamı her şeydi. Umut, direnç, gelecek, dayanışma, dostluk...

"Almancanız çok iyi."

"Eh, fena değil işte."

"Burada mı öğrendiniz?"

"Hayır. Önceden biliyordum. Üniversitede asistanken kursa gidip öğrendim. Bizim konumuzla ilgili pek çok bilimsel yapıt vardır Almancada."

"Üniversite yaşamınızı anlatmak ister misiniz?"

"Hayır."

"Peki, siyasi yaşama devam edelim mi? Eee!.. İşkence gördünüz herhalde?"

"Bu konuda konuşmak istemiyorum."

"Anlıyorum. Şilili birkaç hastam var. Onlarla birlikte grup terapisine katılmak ister misiniz?"

Ben de seni anlıyorum, bacım. Sandığın kadar deneyimsiz değilim, diyorsun bana. Düşünceleri okuyabildiğin muhakkak. Ama, Şilili hastaları dinlemeye benzemez, bizzat vajinana soğuk su püskürtülmesi, meme uçlarına elektrik verilmesi.

"Hayır, istemem, size devam edeceğimi bile sanmıyorum."

Aslında şanslı sayılırdı. Ağır işkence görmemişti. Bilinci bedenden kovan, yabancılaştıran, gövdeden tümüyle kopartan aşağılamalara maruz kalmamıştı eti. Gözleri bantlı, ayakkabılarını giymesine izin verilmeden götürülüp getirilmişti sorguya. Bir de tokat yemişti. İradesinin dışında meçhule sürüklenmenin varlığı hiçleştiren acısını yaşamış, bu yoldan geçmiş, geçen ve geçecek olan yoldaşlarla arasındaki bağı anımsayarak hiçleşmeye direnmeye çalışmıştı. Ama yeni bir duyu kanalı açılmıştı benliğinde. Ne zaman işkence denen olguya dair açık ya da dolaylı bir değinme işitse, o kanal faaliyete geçiyor ve Ferda Başarır, vajinası yırtılan hemcinsleriyle özdeşleşiyordu. Acı, apışarasından boğazına doğru yürüyor, onu adeta boğuyordu.

Nazilerin, o ipince tellerle yavaş yavaş boğdukları bir dedenin torunu olsaydın, anlardın belki. Sen, uyaroğullarındansın. Hiçbir şeye bulaşmayıp seyredenlerin, sonra da ellerini yıkayıp masumu oynayanların. Vallahi Yahudi komşum götürülürken satranç oynuyordum, hiç bilemedim ki! Hiçbir şeyden haberim yok. Bizde de çok senin gibiler; ibadullah, dolu. Üstelik bizimkilerin muhbirliği de var. Komutanım, alt katımda oturan öğrenciler galiba anarşist; hani saçları uzun da pek beğenmiyorum; üstelik kalın kalın kitaplar okuyorlar; şüphelendim; bildirelim dedim. Şilili hastaymış! Şilili sığınmacılar restoranlarda bulaşıkçılık yapıyorlar, sana verecek parayı nereden bulsunlar! Epeyce Doğu Alman hastan olabilirdi, bak; ama olamaz; çünkü onların da cebi delik. Hem onları beni aşağıladığından bile daha çok hor görürsün. Çünkü onlar senin cinsin, benim gibi eğri büğrü Ortadoğulu değil. Sarışın, uzun boylu, Nordik, Ari! Ama ne yaparsın ki Ossi yani Doğulu! Komünizme bulaşmış ucundan bile olsa.

"Frau Başarir, bir şeyi anlamanızı isterim. Uzak duruşum mesleğimin gereğidir. Size yardım etmeye çalışıyorum. İnsanın ruhsal hareketleri tıpkı organizmasının işleyişi gibidir. Ruhumuzun yani bütün duygu ve düşüncelerimizin de tıpkı fiziksel yapımıza benzer şekilde anlık tepkileri olabildiği gibi, izlediği belli yollar, belli tutumlar vardır. Ağır bir antidepresan verip sizi bir süre uykuyla uyanıklık arasında tutup dinlendirebilirim. Bir süre sonra kendinizi çok da iyi hissedebilirsiniz ama sorunlarınız gene baş gösterecektir. Öfkenizi, acınızı boşaltabileceğiniz ruhsal kanalınızı arıyorum. Bacağınızı kırmış olsaydınız, sizi tedavi eden ortopedistin de bacağını kırmış olmasını talep eder miydiniz?"

"Bacağını kırmış bir ortopedisti tercih ederdim."

"Ama belki o, kendi anılarının etkisinde kalıp sizi yeterince tanılayamaz ve sağaltamazdı."

Sessizlik...

"Evet, nerede kalmıştık? Siyasi yaşamınızdan söz ediyordunuz."

"Siyasi yaşam bir hastalık değildir."

"Elbette değildir: Devam edin lütfen."

"Dört ay sonra bırakıldım."

"Cezaevindeyken neler hissettiğinizi anımsıyor musunuz?"

"Epeyce sonra beraat ettim. Yasadışı bir yanı yoktu etkinliklerimin."

"Cezaevinden çıkınca neler hissettiniz?"

"Anımsamıyorum."

"Bırakıldığınızda ilk tepkiniz ne oldu?"

"Anımsamıyorum."

"Ailenize mi gittiniz, arkadaşınıza mı, işinize mi?"

"İşime gidemezdim; çünkü işimi kaybetmiştim. Fakülte Kurulu asistanlığımı uzatmamıştı. Hocamda kaldım, uzun süre."

"Hocanız size çok destek oldu herhalde."

"Evet, aynı siyasi görüşteydik. Yoldaşlık görevi."

"Herhalde siz de onun için aynı şeyi yapardınız."

" "

"Siz de onun için aynı şeyi yapardınız herhalde, dedim."

"Evet, herhalde, tabii. Aslında onu da içeri almışlardı ama daha çabuk çıktı."

Zavallı Hürriyet Hanım! Ne kadar üzgündü asistanlığının devamı onaylanmadığı için. Kendi hapisliği umuru bile değildi. Varsa yoksa ben! Elinden bir şey gelmemiş, yapayalnız kalmıştı Fakülte Kurulu'nda. "Korkaklar," diyordu da başka bir şey demiyordu. Kapana kısılmış gibi dolanıyordu evin içinde; tırnaklarını avuçlarına geçiriyordu. Çaresiz hissediyordu kendini. Oysa, onun profesör kadrosu sapsağlam duruyordu. Her ay maaşını tıkır tıkır alıyor-

du. Siyasi durum yatışınca eski gücüne –yani ne kadar gücü var idiyse– yeniden kavuşacaktı. Benim içinse tüm üniversite hayalleri bitmişti. Beyazıt'taki o sevimsiz binayı ve orada yaşadıklarımı bir an önce unutmak, yeni bir sayfa açmak istiyordum. Bir eczanede mesul müdürlük bulur bulmaz Hürriyet Hoca'nın evinden ayrılmıştım. Bir pansiyonda küçük bir oda tuttuydum kendime. Ana baba ocağına, annemin bitimsiz sorularına, babamın, sırtında eski hırkası, öyle sessiz oturup önüne boş boş bakmalarına dayanamazdım.

"Daldınız. Ailenizle ne zaman görüştünüz?"

"Epey sonra."

"Sizi aramadılar mı?"

"Hep aradılar."

Türk ailelerini Alman ailelerle karıştırıyorsun, doktor hanım. Bizimkiler adamı canında bezdirinceye dek ararlar.

"Sıkıldım sorularınızdan."

karanlık bir çukura doğru kayıyorum uzandığım toprak kayıyor bir burgaç bu tanıdığım bildiğim her şey hızla çukura doğru kayıyor durduramıyorum bir sele kapılmışım çamurlu taşlı ışıksız sular bir an önce bitse dibi boylasam herkesten ve her şeyden uzak afrikaya gitmek istiyorum kızgın çöllere bitimsiz ufuk kutuplarda olmalıyım kar deryası sonsuz kış hiçbir yere gidemem pamuk prenses gibi camdan bir kutuya kapatılmışım birisi vuruyor pat pat kocamın eli tutamam ki uzanamam ki aramızda cam var seni seviyorum diyor belki bana öyle geliyor artık çok geç artık kimseyi sevemem çok yorgunum kızımın eli çocukken de böyle uzatırdı minik ellerini beni okşardı üzüntülü zamanlarımda severdi nolur artık uzatma ellerini tutamam aramızda cam var

Ruhun da tıpkı beden gibi belli işleyişleri olduğuna kocası onu ikna etmeseydi, asla bir psikiyatra başvurmayı kabul etmezdi.

Üç gündür yataktan çıkamamıştı. İçsel saati durmuştu. Sanki her şeyi unutmuştu. Sabahları kalkınca nelerin yapılması gerektiğini. Robotsu devinimlerle tuvalete gidiyor, yeniden yatıyordu. Hiçbir şey yemiyordu. Biraz su içiyordu. Uyku ile uyanıklık arasında tuhaf bir haldeydi. Ya da uyur gezer gibiydi. Onu hastaneye kaldırdılar. Kocası ile kızının ödleri kopmuştu. Fiziksel bir şeyi yokmuş. "Depresyon," demişti hastanedekiler, ağır depresyon.

"Evliliğinizden söz etmek ister misiniz?"

"Evliliğimde sorun yok. Kocamla dostuz, sevgiliyiz, yoldaşız."

"Yani her şey yolunda."

"Evet, kesinlikle."

"Hafta sonları birlikte neler yaparsınız?"

"Sinemaya gideriz, okuduğumuz kitapları tartışırız."

"Anlıyorum. Başka?"

"Eee!.. Sevişiriz tabii."

Sessizlik.

"Daldınız," dedi psikiyatr.

"Ne oldu, anlat, ne oldu?"

Sesi çıkmıyordu. Dudaklarını kıpırdatacak mecali yoktu. Ağlamak geliyordu içinden. Ağlayamıyordu. Sonra bir an geldi, ağlamaya başladı. Katıla katıla, saatlerce ağladı. Ağlaya ağlaya açıldı. Kocası ve kızı, merak ve en-

dişeyle yüzüne bakıyor, anlatmasını bekliyorlardı. Neyi? Anlatacak ne vardı? Sadece, "Usandım," dedi.

usandım bitimsiz kışlardan güneşin yüzünü bir türlü göstermemesinden bu gülümsemesini bilmeyen insanlardan usandım raftan ilaç kutularını alıp müşteriye vermekten usandım bekleyecek hiçbir şey olmamasından bu bitimsiz yalnızlıktan

Kocası yüzünü inceliyordu. Düşüncelerini okumuş gibi, "Yalnız değiliz," dedi, "birbirimize desteğiz. Umudumuz var. Kızımızı yetiştireceğiz, memlekete döneceğiz."

Bir şey söylemedi.

yalnızız sen de beni yalnız bıraktın

Kocası, suçunu bilir gibi önüne bakıyordu.

aylardır bana dokunmadın suç bende biliyorum erkeği nasıl memnun edeceğimi bilmiyorum belki annemin bayat öğütlerini dinlemeliydim erkek istediği an keyfini yapacaksın öyle şimdi olmaz filan yok senin keyfin mühim değil mühim olan onunki gülüp geçiyorduk bunlara açıktık dürüsttük birbirimize beni incitmekten ürkerdin ne vardı ürkecek kadın bedeni porselen biblo değil ki annem olsa talihine şükretmelisin buldun da bunuyorsun derdi herkes kaba muameleden şikâyet eder derdi kollarını gösterirdi gençken hep çürük içindeydi her yanım derdi sen benim etimi çürütmedin dokunmaz oldun bana buraya geldikten sonra açık değildin bana ben açıkça konuşmaktan yanaydım iki kere üst üste yapamıyorum dedin yoruluyorum dedin ilkinde ben hep yarı yolda kalırım bilirsin ne yaparsın memur kızı eti işte peki dedim zararı yok dedim sen gene de içine kapandın kendini bir alet gibi hissediyormuşsun öyle dedin sonra da kapandın biraz daha yüce gönüllü olabilseydin bana kendini bağışlasaydın ne yüce bir armağan olurdu sen de tıpkı ötekiler gibisin

Burjuvalar, feodaller gibisin, hiç farkın yok onlardan, sevişmeyi kendini kendine kanıtlamak olarak görüyorsun!

Ağlamak iyi gelmişti. Yaşamaktan vazgeçmiş duygularında hafif bir canlanma olmuştu, bir öfke kıpırtısı... Koyu bir sis gibi zihnini kaplamış unutuş ara ara açılıyordu. Sadece ara ara...

Böyle düşünmemeliydin! Sevişmeyi vermek, vermek, vermek olarak görsen yapılan her şey hoştur, hoyratlık bile!

Sis gene bürüyor bilincini, öfkenin gücü pörsüyor... *bunu nerede öğrendim nerede ilk sevgilimle yattım mıydı şu beni bırakıp gidenle yatmadım ki onunla anladım neden bıraktı beni ailemi beğenmemişti*

Öfke gelgeç gönüllü güneş ışığı gibi sisi deliyor an an...

Daha rafine bir aile istiyordu! Beni de hırslı bulmuştu! Dar gelirliliktendi hırsım! O dar gelirlilik nedir bilmezdi ki! Ama ailem varsıl ve güçlü olsaydı, hırslı olmam hoşuna bile giderdi. Erkeği ilerleten karısının hırsıdır, derdi o zaman! Seninle ise kocam, birbirimizi olduğumuz gibi kabul etmiştik. Ne güzeldi... Hırsım, yatakta bile doymak istemem seni ürkütmezdi eskiden. Bu uğursuz memlekette değiştin. Yurdumuzdayken, darbe vurduğunda, gazeten kapatıldığında, her an tutuklanmayı beklediğimizde bile böyle değildin. Birbirimizin vücuduna sığınıyorduk ve hiç ama hiç korkmuyorduk. Bu ülkede cimrileştin. Nereden geldik bu sevimsiz Almanya'ya! Soruyorum sana, niçin cimrileştin!..

ve tekrar diniyor öfke, sis bastırıyor...

güneşsizlik mi eksiltti seni hiç eksilmeyen bir adam tanımıştım kimdi unuttum hem de hiç ummayacağın biri veren veren hep verebilen biri belki de bana öyle gelmişti bilemezdim ki deneyimsizdim belki de hastaydım tıpkı şimdiki gibi buyruğuna uyup kapıyı kilitlediğimde ve ona boyun eğdiğimde hastaydım belki de

Nedenini, hedefini bilemediği bir özlem sızlıyor içinde. Hasta mıydı gerçekten? O ıslak yün kokusu burnunda. O kokuyu duyunca kabul etti; kesinkes hastalanmıştı.

"Bu gece rüya gördünüz mü?"

"Rüya görmem ben, Frau Doktor."

"Herkes rüya görür Frau Başarir, sadece çoğu kez rüyalarımızı unuturuz."

Frau Dr. Mendelsohn'un muayenehanesine beşinci gidişinde, isim ancak dikkatini çekti. Önceleri, bakıyor, adı mekanik biçimde okuyor fakat algılamıyordu. *Aman tanrım, Mendelsohn, bir Yahudi adı!* Psikiyatr kadın, Yahudi'ydi! Ya da kocası Yahudi'ydi. Kadında hiç Yahudi tipi yoktu. Her gidişinde pişman oluyordu bu işe kalkıştığına. İsim dikkatini çektikten sonra, belli bir merak eşlik etmeye başlamıştı Ferda'ya, isteksizliği geçmemişse de. O da Dr. Mendelsohn'u inceliyordu.

"Almanya'da yaşamak sizi nasıl etkiliyor? Memleketinizi özlüyorsunuz herhalde."

"Evet, tabii özlüyorum."

Kahrolası Almanlar! Nereden anlarlar adamın Türk olduğunu suratına bakar bakmaz ve derhal suratları değişir! Yani onların kafasındaki Türk resmine benzeyen bir tipim de yok. Aa tabii, telaffuzumuzdan anlıyorlar, ağzımızı açar açmaz hemen teşhis ediliriz.

"Siz ne dersiniz, sizce Almanya yabancılar için uygun bir ülke mi, Frau Doktor?"

Dr. Mendelsohn gülümsedi.

Frau Mendelsohn'u izlemesi boşunaydı. Kadının yumuşak bir ifadede sabit ve tepkisiz kıldığı yüzü ve gevşek bir hareketsizlikte tuttuğu elleri... Frau Mendelsohn ser verip sır vermiyordu. Hayır, hayır, bu eşitsiz ilişkiyi

götüremeyecekti. Hürriyet Hanım'ın yanındaki köleliğinin bir amacı vardı. Ama burada, böyle kobay gibi durup incelenmeye tahammül edemiyordu. Sorular, sorular... Yeraltı kanadı da olan örgütlenmelerde insanlar çok soru sormaz, kendilerine sorulmasını da istemez. Sorulara verilen yanıtlar mümkün olduğunca ekonomiktir. Kimse saatlerce hayat hikâyesini anlatmaz. Bunları Frau Mendelsohn nereden bilsin! Ruh sağlığına kavuşabileceğine inansa... Dünyada mümkün değil ki bu! Hani şöyle iki dost gibi dertleşebilseler... Dr. Mendelsohn da ona açılabilse, bu koskoca Yahudi adıyla bu ülkede hâlâ ne aradığını anlatsa... Belki bir yararı olacak bu ilişkinin...

Hayır, yanlıştı bu psikiyatr ya da psikanalist işi. Çok yanlış. Belki Frau Mendelsohn'u çözümleme çabasından vazgeçmesi, kendini onun ellerine bırakması gerekiyordu. Ama bu imkânsızdı. Hep tetikte olmaya alışıktı, kendini bırakıvermesi kolay değildi. Kadının ılımlılık vaz eden o Buddha duruşu sinirine dokunuyordu. Psikanaliz gerçekten de burjuva işiydi; kendine odaklı, kendini çok fazla önemseyen bir kişi, yalnız birisi ancak divanda bu kadar rahat kendinden söz edebilirdi.

"Herkes kendine odaklıdır, Frau Başarir, bu doğaldır."

Saçma, ılımlılık, saçma!

"En çok ilginizi çeken politika, anladığım kadarıyla. Dilerseniz gene politikaya dönelim. Dünyayı değiştirmeye niçin kalkıştınız, demiyorum, Frau Başarir, bunu anlıyorum. Dünya bozuk, çirkin, adaletsiz."

"Kokuşmuşluğa tepki duymamak mı sağlıklı olmak, Frau Doktor?"

"Hayır, hayır, Frau Başarir, elbette değil. Üstünde duracağımız husus, sizin dünyayı değiştirmeye girişirken bu işi, neden kendinizin de içinde bulunduğunuz bir kadronun başarabileceğine inanmanız ve neden daha geniş soluklu, daha uzun erimli bir mücadelenin parçası olmakla

yetinemediğiniz. Askerî müdahaleye kayda değer bir halk direnişi olmadığına göre, demek ülkeniz sizler için hazır değilmiş. Sizlerin çabası belki sadece atılan ilk tohumlardı."

Hoppalaa! Şimdi gel de bu kadına anlat! 1960'larda, 1970'lerde bütün dünyada devrim rüzgârları estiğini. Kongo, Güney Amerika, Vietnam, özgürlük ateşleri, Afrika'dan Uzak Asya'ya dek! Gel de bu kadına anlat, insan zafere inanmazsa, zafer ummazsa, haklılığından emin olmazsa mücadeleyi sürdüremez ki! Buddha tabiatıyla siyasi mücadele yürütülemez ki!

"Anlıyorum, Frau Doktor, illa siyasi hırsımın, yükselme tutkumun olduğunu kabul etmemi istiyorsunuz."

"Yükselmek kötü bir şey değil. Siyasi hırs da kötü değil. Kötü olan insanın kendine yalan söylemesi."

"Bana yalancı mı diyorsunuz?"

"Frau Başarir ben ahlakçı değil, psikiyatrım. Sizi hasta etmediği sürece kime ne yalan söylediğiniz ya da hep doğruyu mu söyleyip söylemediğiniz beni ilgilendirmez. Sorun şurada ki, kendimize yalan söylediğimiz zaman çoğu kez biz insanlar bunun farkında değilizdir, bir yanılsama bulutuyla sarmalarız yalanımızı. Yanılsamaları gerçek sanmaya başlamak ise ruhumuzun yani duygu ve düşünce bütünlüğümüzün hastalanmaya başladığı eşiktir."

"Siyasi ihtiras denilemez bizimkine."

"Daha sonra kurulan partinin yönetim kadrosundaymışsınız, öyle dediniz."

"Daha sonra, yani 1973 affı ile 1980'deki yeni askerî darbe arasında birçok sol parti kuruldu. Ben de bir tanesinin yönetimindeydim. Hasbelkader, olaylar öyle geliştiği için."

"Yani, kendinizi orada buldunuz."

"Öyle de denilebilir."

"Yani, yönetici olmayı istemediniz."

"Canım, istedim tabii."

"Peki, sonra neden ayrıldınız? Partiden ayrılmışsınız, öyle demiştiniz."

"Aramızda görüş ayrılıkları oldu. Yeni yönetimle aramda."

"Yani yönetimden çekilmiştiniz. Niçin?"

"Görüş ayrılıkları yüzünden."

"Yani parti tabanıyla uyuşamadınız. Siyasi açıdan mıydı anlaşmazlıklar, kişisel sürtüşmeler miydi?"

"İkisi de."

"Sonra?"

"Sonra gizli Türkiye Komünist Partisi'ne üye olduk karıkoca. Burada, sizin ülkenizdeydi o parti, yani şimdi sizin ülkeniz olan yerde, eski Doğu Almanya'da. Türkiye'deki temsilciler, benimle, eşimle, daha başka dostlarımızla temas kurup partiye girmemizi önerdiler. O zaman TKP, Türkiye'de yasaklıydı."

"Yani, yandaşı olduğunuz yasal bir sol partiden, görüş farkları yüzünden ayrıldınız ve yasadışı ve ülke dışındaki bir partiye katıldınız."

"Aynen öyle oldu."

"Niçin?"

"Nasıl niçin? Olaylar, durum ve koşullar öyle gerektirdiği için."

"Biraz açar mısınız?"

"TKP'ye, yani Türkiye Komünist Partisi'ne geçtik, çünkü orada yararlı işler yapabileceğimize inanıyorduk. Üyeliğinden istifa ettiğimiz partinin laf üretmekten başka bir işe yaramayacağını yaşayarak görmüştük."

"Peki, yasal partinin içinde muhalif kanat olarak kalıp mücadeleye devam edemez miydiniz?"

"Denedik, olmadı."

"Ne kadar süreyle denediniz?"

"Yeterince denedik."

"Parti yöneticisi konumundan muhalefete düştüğünüz için etkin olamıyordunuz, bunu mu demek istiyorsunuz?"

"Öyle de denilebilir. Küçük küçük bir yığın parti. Teoriyi yorumlamadaki farklar yüzünden bir türlü anlaşamıyorlardı, teoriyle pratiği birleştirecek uygun yolu bulamıyorlardı."

"Yani, yasal ortamda bir sürü güçsüz parti vardı. Doğru mu anlıyorum?"

"Evet, aşağı yukarı. TKP'nin daha derleyici toparlayıcı olacağını düşünmüştük."

"Yani daha güçlü."

"Evet, daha güçlü! Ne olmuş yani!"

"Bunu önceden niye düşünmediniz?"

"Düşünemedik."

"Türkiye Komünist Partisi'nden teklif almasaydınız, nasıl bir yol izlerdiniz? Gene oraya mı katılırdınız, kendi partinizde mi kalırdınız, yoksa siz de yeni ve küçük bir parti mi kurardınız?"

" "

"Yanıtlamıyorsunuz."

"Bilmiyorum, düşünmedim. Varsayımlar üstüne düşünmem ben; beni ilgilendiren olgulardır."

"Kendiniz ve duygularınız üzerinde düşünür müsünüz?"

"Şahsım üstüne felsefe yapmam, buna vakit bulamam."

"Gene siyasi mücadeleye dönelim. TKP'de nasıl bir konumunuz vardı?"

"Başlangıçta iyi bir konumdaydık. Kocam siyasi bir gazete çıkartıyordu. Bense partili, yani TKP üyesi de olan ve aynı zamanda yasal teşkilatlarda görevli sağlıkçı arkadaşlarla gecekondu semtlerine gönüllü sağlık taramalarına gidiyordum; çok yararlı oluyorduk. Bir yandan da

mahallelerde bilinç yükseltmesi çalışmaları yapıyorduk. Grevdeki işçileri ziyaret ediyor, onlarla dayanışıyor, gerektiğinde ilaç götürüyorduk."

"İlaçları siz mi parti mi sağlıyordu?"

"Müstakil eczane açmıştım; kocam sağlamıştı sermayeyi – siz sormadan hemen söyleyeyim, varlıklı bir aileden geliyordu ama sapına kadar komünisttir. Kazancım iyiydi. İlaç bağışlarını ben de yapıyordum, partililerden gelen bağışları da topluyorduk. Parti de parasal destek veriyordu tabii."

"Anlıyorum. Sonra ne oldu?"

"Sonra 1980 Darbesi vurdu. Eşimin gazetesi kapatıldı. Zaten mimliydik. Eczanem basılıp aranıyordu. Gözaltına alınmamız an meselesiydi. Artık genç değildik ve cezaevine girmek istemiyorduk. Yurtdışına çıktık."

"Sizi parti mi çıkarttı?"

"Evet."

"Onlar mı teklif etti, siz mi onlara teklif ettiniz?"

"Ne fark eder, çıktık işte."

"TKP'de başlangıçtaki konumunuzun neden sürmediğini anlamanıza çalışıyorum."

"Siz mi benim anlamama çalışıyorsunuz?! Siz, TKP ya da başka siyasi örgütlenmeler hakkında ne biliyorsunuz?"

"Ben değil, siz biliyorsunuz. Sizin kendi bilgilerinizi anlamanıza yardım etmeye çabalıyorum."

"Pekâlâ. Ülke dışına, partinin sağladığı pasaportlarla çıktık ve partiye muhtaç duruma düştük."

"Böylece ayrıcalıklı durumunuz sona erdi."

"Peki, öyle olsun... Hayır, öyle değil. Ayrıcalıklarımız değil, etkinliğimiz sona erdi. Ayrıcalıklı filan değildik. Zaten ülkedeyken de etkinliğimiz sona ermişti. Darbe oldu, diyorum size. Etkinliğin dışına düştük."

"Anlıyorum. Böylece Almanya'ya geldiniz. Hemen iş bulabildiniz mi?"

"Sığınmacı olarak kabul edilmeden nasıl iş bulalım? Ancak kaçak çalışabilirdik."

"Peki, nasıl geçiniyordunuz?"

" "

"Frau Başarir, sakıncası yoksa geçiminizi nasıl sağladığınızı sordum."

"Parti yardım ediyordu."

"Ve nerede, nasıl davranacağınıza da karışıyordu, tabii."

"Uzun süre böyle yaşayamazdık. Büyük eczanelerden birine tezgâhtar olarak girdim. *Ne kadar yoruluyor, ne kadar aşağılanıyordum. Ayaklarıma karasular iniyordu, bütün gün tezgâh başında dikilmekten.* Kocamın durumu daha iyiydi. Birkaç dil biliyordu. *Şanslı pezevenk! Zengin aile piçi.* Çevirmen olarak iş buldu, *yüksek maaşla.* Türkiye'den aldığım eczacılık diplomasının bu eyalette geçerliliği yokmuş. Denklik sınavına girmeliymişim. *Elli yaşından sonra denklik sınavı!* Mecburen tezgâhtarlığı kabul ettim."

"Evet, anlıyorum. Bu arada siyaset ne durumdaydı?"

"Siyasi mülteci olmuştuk. Böylece işe girebildik."

"TKP?"

"İstifa ettik."

"İstifa? Gene mi? Komünizmden vazgeçtiniz."

"Evet... Hayır..."

"Hangisi?"

"Komünizmden değil, partiden istifa ettik."

"Parti, yurtdışına çıkma isteğinize anlayış gösterdi, ülkede kalıp direnin de diyebilirdi. Üstelik size el altından sahte pasaport sağladı. Haliyle partiye hem bağlı hem bağımlıydınız. Sığınmacılık işlemleri tamamlanınca yani partiye ihtiyacınız kalmayınca da istifa ettiniz."

"Nasıl isterseniz, öyle yorumlayın Doktor Hanım."

"

"Sustunuz."

Pekâlâ Frau Dr. Mendelsohn, senin dediğin olsun. Bilimde ilerlemek istemiştim. Bilginin güç olduğunu bildiğimden ve güçsüzlüğü tanıdığımdan, güçsüzlükten kurtulmayı hedeflediğimden bilimde ilerlemek istemiş olayım. Senin ima ettiğin gibi olsun, Doktor. Ama çalıştım, değil mi, gece gündüz, yakınmasız, canımı dişime takarak. Üstelik yetenekliydim. Ne oldu? Üniversiteyi kaybettim. Yeniden başladım. Eczane, evlilik, yeni parti. Gene çalışmak, gene çalışmak, yeniden umutlanmak. Halktan yana umutlanmak, meslekten yana umutlanmak, mutluluktan yana umutlanmak. Hasta yavrusu iyileşen bir annenin sevincini bilir misin, Frau Dr.? Paracetamol alacak parası yoktur ve sen ona bir ilaç götürürsün, sanki sihirli değnekle dokunmuşsundur, sanki bir mucizedir gerçekleşen. O annenin gözlerindeki minneti bilir misin? Senin için canını verir. Cehaletle yoksulluk birleşince ne olur, bilir misin Doktor Hanım? İyileştirdiğin çocukların analarıyla çay içer, sohbet edersin, yoksul evlerinde; gönülden gelir ikramları. Onlara yaşadıklarının kader olmadığını anlatırsın. Direnebileceklerini, değişebileceklerini anlatırsın. Seni anlarlar. Çocuklarını iyileştirmeseydin, belki seni dinlemezlerdi bile ama şimdi seni anlarlar; sözlerini içer gibi dinlerler. Çabalarımız ilk tohummuş! Belki öyleydi; ve güzeldi. Şimdi o insanlar, gene üfürükçülerden medet umuyorlar. Eczanemi kaybettim. Ülkemi kaybettim. İnandığım, uğruna kayıp üstüne kayıp verdiğim ülkümü de kaybettim. Duvar gibi çöktü.

"Frau Başarir, çekirdek derdiniz sosyalist sistemin yıkılışı değil. Bunun çok ağır bir darbe olduğunu anlamıyor değilim. Yitirdikleriniz de çok ağır. Her yaşam şöyle ya da böyle ama mutlaka yitimlerle örülüdür, Frau Başarir, siz bunu bilmez değilsiniz. Yitim sınıfsal bir şey değildir; sınıfsal planda ya da kitlesel planda cereyan edebilir ama sonuçta her insanı bekleyen kaçınılmaz bir olgudur."

Ağlamak iyi gelmişti. Yaşamaktan vazgeçmiş duygularında hafif bir canlanma olmuştu, bir öfke kıpırtısı... Koyu bir sis gibi zihnini kaplamış unutuş ara ara açılıyordu. Sadece ara ara...

Böyle düşünmemeliydin! Sevişmeyi vermek, vermek, vermek olarak görsen yapılan her şey hoştur, hoyratlık bile!

Sis gene bürüyor bilincini, öfkenin gücü pörsüyor... *bunu nerede öğrendim nerede ilk sevgilimle yattım mıydı şu beni bırakıp gidenle yatmadım ki onunla anladım neden bıraktı beni ailemi beğenmemişti*

Öfke gelgeç gönüllü güneş ışığı gibi sisi deliyor an an...

Daha rafine bir aile istiyordu! Beni de hırslı bulmuştu! Dar gelirliliktendi hırsım! O dar gelirlilik nedir bilmezdi ki! Ama ailem varsıl ve güçlü olsaydı, hırslı olmam hoşuna bile giderdi. Erkeği ilerleten karısının hırsıdır, derdi o zaman! Seninle ise kocam, birbirimizi olduğumuz gibi kabul etmiştik. Ne güzeldi... Hırsım, yatakta bile doymak istemem seni ürkütmezdi eskiden. Bu uğursuz memlekette değiştin. Yurdumuzdayken, darbe vurduğunda, gazeten kapatıldığında, her an tutuklanmayı beklediğimizde bile böyle değildin. Birbirimizin vücuduna sığınıyorduk ve hiç ama hiç korkmuyorduk. Bu ülkede cimrileştin. Nereden geldik bu sevimsiz Almanya'ya! Soruyorum sana, niçin cimrileştin!..

ve tekrar diniyor öfke, sis bastırıyor...

güneşsizlik mi eksiltti seni hiç eksilmeyen bir adam tanımıştım kimdi unuttum hem de hiç ummayacağın biri veren veren hep verebilen biri belki de bana öyle gelmişti bilemezdim ki deneyimsizdim belki de hastaydım tıpkı şimdiki gibi buyruğuna uyup kapıyı kilitlediğimde ve ona boyun eğdiğimde hastaydım belki de

Nedenini, hedefini bilemediği bir özlem sızlıyor içinde. Hasta mıydı gerçekten? O ıslak yün kokusu burnunda. O kokuyu duyunca kabul etti; kesinkes hastalanmıştı.

Buddha tebessümüyle kabul et, diyorsun. Yapamam. Gücüm yetmez. Seni terk ediyorum Frau Dr. Beni iyileştiremezsin. Ancak ben, kendimi iyileştirebilirim. Önce kahrolur, sonra yeniden doğrulurum. Tıpkı evleneceğimi sandığım oğlan beni terk edip gittiğinde, tıpkı cezaevinden beş parasız, aşksız çıktığımda, nasıl yıkılıp, nasıl kahrolup, sonra her şeye sıfırdan yeniden başladımsa, işte öyle. Bu defteri de işte öyle kapatırım. Siler atarım. İnandığım dünya beni terk etti, Doktor Hanım. Ben de yeni bir sayfa açarım. O sayfaya, elimde ne kaldıysa onunla yepyeni bir hikâye yazarım.

Hoşça kal, Frau Doktor Mendelsohn.

Rastlantı mı, zorunluk mu?..

Kimilerinin rastlantıyı önemsememesi, tüm ipliklerin birbirlerine dolandığı ortamlarda gerçekleşmeyen bir rastlantının yerine mutlaka bir başkasının oluvermesinin kaçınılmazlığından mıdır? Yani rastlantı zorunluğa mı dönüşmüştür?

Dört ay mahpusluğun ardından Ferda'yı, cezaevinden Hürriyet Berkman aldı; benliğinde göllenmiş tüm analık duygularıyla sarmaladı; yedirdi; içirdi; özen gösterdi ona, yaralı bir kuştu Ferda sanki.

Oysa Ferda, demirden mamul olduğunu göstermek istiyordu, öyle hissediyordu.

"İnanın, hocam, o kadar da kötü değildi; bir defa kızlarla cümbüşümüzü kurduk, içeride bölge farkları kaybolmasa da silikleşiyor. Yani ahengimiz iyiydi. Şarkılar, türküler. Mutlu bile olunabiliyor. Banyo, mesela. Su... ne kadar mutluluk verici bir şeymiş..."

Ferda bir an daldı, "... Koğuş penceresinden görünen gündoğumu, günbatımı ışıkları..."

"Tabii, tabii," diye geçiştiriyordu Hürriyet Berkman, o da üç hafta kadar içeride kalmıştı; içerisinin ona anlatılmasına gereksinimi yoktu. Derdi başkaydı. Fakülte Kurulu, Ferda'nın asistanlığını uzatmamış; Hürriyet Hoca etkisiz kalmış, kahrolmuştu.

Ferda, hapislik deneyimiyle kendisini öyle zenginleşmiş hissediyordu ki, bilimsel kariyerinin yitimi, ilk avazda onu pek de sarsmamıştı. Deneyim kazanmış, bedel ödemiş bir sosyalist olarak, bundan böyle kaderinin belirlendiğini, önünde devrim yolunda yürümekten başka bir seçenek olmadığını hoşnutlukla ve cesaretle görüyordu. İçerideyken, kalp vuruşları devrimin gelgitleriyle aynı ritimde buluşurken, küçük bedenini sağlamca kaplayan, o sıcak, hem buyurgan hem verici eril basıncı özlememişti. O defter kapanmıştı.

Dünyayı bambaşka açıdan gören o yaşlı adamı sevemezdi ki! Mümkün değildi böyle bir aşk! Sadece, sıfır hükmüne indirgenmiş vücudu Kâzım Beyazıt'ın hem şefkatli hem hoyrat ellerinde, dudaklarında yeniden doğmuştu, yabancı bir varlık gibi. Tüm derisi, milimetre milimetre, santimetre santimetre uyanmıştı, üzerinde erkeğin parmak uçları, avuç içleri, ağzı gezindikçe. Küçük bir dokunuş ve canlanan deri bölgesi... Giderek genişliyor, derinleşiyor canlı bölge; adeta saydamlaşıyor, ürpertilerle bilinmeze açılıyor... Ne garipti bu yabancı varlıkla, kendisiyle tanışmak. Arzulanan, heyecanlanan gövde. Arzulandıkça Ferda'nın olan gövde... Artık gövdesi tümüyle Ferda'nın mülküydü. Kocaman bir bağla bütünleşmişti gövdesi, bilinci ve bilinçsizliğiyle. Artık gövdesini unutabilirdi. Unutmak özgürlüktü. Evet, özgürlük!

Özgürdü, hapisteyken; endişelenmedi, nasılsa birileri onunla temas kuracak, 12 Mart faşizmine karşı nasıl bir yol izlenecekse, Ferda o yolun yolcularına katılacaktı.

Hürriyet Berkman'ın durmadan fakülteden söz açması, sinirlerine dokunuyordu. *Çok iyiliğini gördüm. Beni konuk etmese ne yapardım... Birkaç gün eve gelemeyeceğimi, hocamda kalacağımı anneme söylediğimde, yüzünde beliren bozgun! Tabii, fırsatı kaçırdı. Vır vır kafamın etini yiye yiye tatmin olacaktı. Seni o hocan olacak kadının ko-*

müniste çıkmış adı mahvetti; hâlâ onun kanatları altına sığın bakalım. Gül gibi kariyerini kaçırdın elinden. Hiçbirini söyleyemedi, biçare annem. İyi de, yeter Hürriyet Hoca! Başka bir iklimdeyim artık, anlasana!

"Kâzım Bey mahvetti ikimizi de."

"Hocam, Kâzım Hoca'yı fazla büyütüyorsunuz gözünüzde. Onun bu işle ne ilgisi var! *Özgür Eczacı* dergisine gözdağı verebilmek için bizi gözaltına aldılar; delil bulamayınca da bıraktılar. Akılları sıra gözümüzü korkuttular."

"Seni ihbar eden, o! Sağlam yerden öğrendim, diyorum sana!"

Ferda içinden güldü. *Hürriyet Hoca da birine taktı mı takar. Ne saplantılı hatun, yahu!*

"Bak, Ferda, ağabeyimin biliyorsun, çevresi geniştir. Poliste tanıdıkları var. İnanmazsın ama solcu polisler de vardır. Onlar, insana vuruyormuş gibi yapar, vurmazlar; ya da vücudun neresi darbeye dayanıklıysa, oraya vururlar, eğer amirleri izliyorsa. Neyse. İşte ağabeyimin tanıdığı bu polislerden biri, Kâzım Hoca'yı izlemekle görevlendirilmiş."

Ferda bu kez açıkça güldü:

"Hocam, Kâzım Hoca'yı ne diye izlesinler! Adam, İlim Yayma Cemiyeti'nin kurucu üyesi. Sapına kadar sağcı."

"Oğlunu unutuyorsun."

"Hayır, oğlu kayıp, biliyorum. Sözümona komünistmiş. Ne ilgisi..."

"Ferda, bir dakika beni dinler misin, lütfen? 'Sözümona' filan değil. Oğlu devrimci. Sen içerideyken, çok şey açığa çıktı. Oğlu, Filistin'e kaçmış."

"Yani bulundu."

"Ölüsü bulundu."

"Ya!" dedi Ferda, afallamıştı; sustu.

"Kâzım Bey, bir süre önce oğlunun kaçırıldığını po-

lise bildirmiş. Buna inanmak istiyordu. O sıralar nasıl öfkeliydi, anımsa. Kürsüde herkesi kırıp geçiriyordu. Sonra, birden bir iyilik gelmişti adamın üstüne."

Ferda, acaba kızarıyor muyum, diye merak etti, ya kızarırsam, diye endişelendi; Hürriyet Hanım'ın dikkatli gözü hiçbir şeyi kaçırmaz, o çalışkan zihni, öğrencisinin renkten renge girmesi üstüne mutlaka bir senaryo kurardı. Bir yandan da ciğerlerinden yükselen kahkahayı güçlükle bastırıyordu. *Ama, burnunun dibinde olup biteni göremedin hoca, göremedin çünkü Kâzım Bey, senin gözünde sadece düşmandı. Bense senin tamamlayıcın. Oysa ben bir kadınım. Onun aynı zamanda erkek olduğunu unuttun.*

Birden Ferda kendini, hocasının yanında dünya işlerine çok daha vakıf, çok daha gün görmüş hissetti. Hürriyet Hanım'ı küçümsüyor muydu yoksa! Neredeyse küçümsüyordu. *Zavallı Hürriyet Hoca. Yaşamı, bilimsellik ve politikadan ibaret.* Ferda Başarır, keşfedemeden ayrılmak zorunda kaldığı bilimsellik alanının değilse de politikanın, kişinin tüm duygularını yaşayabileceği bir ortam sağlayabildiğini henüz tam da öğrenmemişti. Aşk, umut, dostluk, hırs, rekabet, düşmanlık, çöküntü, ıstırap... İleride öğrenecekti. Gene de bir alan, sadece bir alandır. Hürriyet Hanım'ın yaşam deneyimi ona pek fukara gözüktü. Hürriyet Hanım ise hâlâ anlatıyordu:

"Kâzım Bey, 'Oğlumu fidyeciler kaçırdı,' diye ihbarda bulunup oğlanın izi Filistin mücahitlerinin kamplarına kadar sürülünce, siyasi polis –polis bu, varlığı kuşku üstüne kurulu– Kâzım Hoca'yı izlemeye almış."

"Yani, adam sağ gösterip sol vuruyor, diye mi kuşkulanmışlar?"

"Herhalde. Kâzım Bey, haftanın belirli günlerinde senin yakalandığın evin çevresinde tespit edilmiş. Arabasını başka bir sokağa park edip bu eve girip çıkıyormuş."

Ferda, sarardığını hissetti. Kalp çarpıntısı, "Ama neden?"

"Nedeni, ben nereden bileyim! Nedeni, o dost sandığın ev sahibin bilmeli. Siyasi polis tabii, hemen bağlantıyı kurmuş. Ev sahibiyle, Kâzım Bey'in oğlunun aynı hücrenin elemanları olduğuna hükmedilmiş."

Ferda boğulacağını sandı. Bir el boğazını sıkıyordu, "Ama bana Kâzım Bey'in oğluyla ilgili hiçbir soru sorulmadı," diyebildi, kısık bir sesle.

"Belki, ev sahibine sordular. Bilemeyeceğim. Kâzım Bey'i nezaketle davet etmişler, ne de olsa İlim Yayma'cı ya. Kâzım Bey, o evi devrimci asistanlardan birinin hücre evi olarak kullandığından şüphelendiğini ve kızı ihbar etmeden önce –eğer masum idiyse– masumun başını yakmamak için kendisinin izlediğini anlatmış."

Ferda'nın boğazını sıkan el gevşedi, fakat yüreğindeki kuş hâlâ çırpınıyor.

"Peki, oğlan, Kâzım Hoca'nın oğlu..."

"Kâzım Bey'e oğlunun kaçırılmadığını, devrimci bir yeraltı hücresine katıldığını, hücreyi açığa çıkarmak üzere olduklarını söylemişler. O da işte böyle ötmüş!"

"Ama neden beni itham etsin ki?!"

"Kötülüğünden, gericiliğinden; beni ısırmaya diş gücü yetmedi, asistanımı mahvetti. Ah, Ferda! Ne kadar üzgünüm bilsen. Seni koruyamadım, ah, seni nasıl koruyamadım..."

"Hocam, rica ederim..." *Bir de seni teselli edecek halim yok, Hürriyet Hanım. Kendini dünyanın merkezi sanıyorsun, seni ısıramamış da beni ısırmış...*

"Peki... Bizlerin, Selim Beyazıt'ın –Kâzım Bey'in oğlunun adı Selim'di değil mi– hücresiyle ilişkimiz olmadığına göre, Kâzım Bey orada ne arıyormuş gerçekten?"; Ferda'nın tüm varlığı sakınım kesilmişti.

"Ne bileyim ben?" dedi Hürriyet Hanım bıkkın bir

sesle, "Bunun ne önemi var. Ne arıyorsa arıyordu zahir. Belki de sağ milislerle ilişkisi vardı. Ücra Boğaz semtlerinde sağcı caniler yetiştiriyorlardı, olamaz mı?"

Ferda yeniden gülümseyebilecek denli rahatlamıştı. Hürriyet Hanım'ın düş gücünün sonu yoktu. *Ah, hocam, ne kadar da benmerkezcisin, fedakârlığı kendi tatminin için yaparsın, konu senin şahsından başka bir odağa kayar kaymaz o güzel sesinden bıkkınlık akar, Sayın Hocam.*

"Hocam, özür dilerim ama, varsayımınız benim arkadaşımı, yani ev sahibini hem Ülkücüler hem Devrimcilerle işbirliği yapan bir hain mevkiine sokmaz mı?"

"Belki de öyle idi," dedi Hürriyet Hanım, "O kızı ne kadar tanıyordun, kimi kimsesi var mıydı?"

Öyle ya hocam, senden başka kimseye güvenmemeliydim, tüm sırlarımı sana açmalıydım, öyle değil mi? Kimi kimsesi var mıymış, kimsesizse ne olacak! Suç mu bu! Sizi büyük ailelerin sağlam geçmişinden gelenler, sizi! Küçümseyin bakalım, kimi kimsesi olmayanları, güvenmeyin onlara! Size bir şey olmaz! Sana ne olur, Hürriyet Hoca! Asistanını kaybettin; yeni bir tane daha bulursun. Ben işsiz kaldım. İkili oynuyor diye kuşkulandığın kız, şu anda belki de işkence görmekte! Sense rakı sofrasında keyif çatıyorsun.

"Partili bir arkadaş, hocam, sağlamdır."

"Bilemezsin," dedi Hürriyet Hanım, içini çekti, rakı kadehine uzandı.

Ferda, şafak sökünceye dek, döşekte döndü durdu. Hürriyet Hanım'da kalamazdı, burada her şey sinirine dokunuyordu. Eve dönemezdi, orası bin beterdi. Yıldırım hızıyla iş bulmalı, özerkliğini elde etmeliydi. Kâzım Hoca'nın oğlunun ölüm haberi kılını bile kıpırdatamamıştı. Ne gençler ölüyordu! Kâzım Bey için üzüldü mü? *Kart zampara, izinin sürüldüğünü anlayınca palavraları sıkmış olabilir mi?* Ferda'nın nesi vardı da nesini ihbar

edecek? Kâzım Hoca, *Özgür Eczacı* dergisinin ihtilalci komünizme kapak olamayacağını göremeyecek kadar budala mı? *Onun budala olmadığını görmek istemeyen sen, budalasın Hürriyet Berkman!*

Ferda, varlığını diğerlerinden ayıran buzdan zırhının içine çekilmiş, Kâzım Hoca'nın zamparalık sahnesini bir film izler gibi inceliyordu. *Gerçekten de kart zampara polis tarafından izleniyor idiyse, onlara ne martavallar okudu?* Asla inanmıyordu, Kâzım Beyazıt'ın onu ihbar ettiği masalına. Ama soru, beyninin kıvrımlarına kanca gibi takılmıştı.

Hürriyet Berkman'ın katılmadığı cenaze törenini izleyen gün, genç bir eczacı –henüz işsiz– bir meslek dergisi adına, Ferda Başarır'la röportaj yapmaya geldi. 12 Mart'ın kırkıncı yıl dönümünde, yetenekli bir araştırmacıyken kariyerine 12 Mart faşizmi tarafından kıyılan Ferda Hoca'yla bir söyleşi yayımlamak istemişti, bu gönüllülük üzere çıkartılan demokrat dergi. Üstelik devrimci – demokrat bir kişiliği olan ve yenilerde kaybedilen Prof. Dr. Hürriyet Berkman hocayı da, vaktiyle asistanlığını yapmış Ferda Başarır'la birlikte anmak dileğindeydi, derginin yazıişleri.

Ferda Başarır, genç meslektaşını anaç bir tavırla, konukseverlikle ve sakınımla karşılamıştı. Kimi meslektaşlarının kendisinden ölesiye nefret ettiklerinin farkındaydı, "Hürriyet Berkman sıradışı bir kadındı. Öğretim üyelerinin, asistanlarını uşak yerine koydukları bir dönemde, o bize insan muamelesi ederdi. Düş gücü çok genişti. *Resmen uçardı!* Belli konulara yoğunlaşması müthişti. *Açıkçası saplantılıydı.* Bu iki özellik de araştırma için gereklidir. *Belki de uçmasa ve saplanmasa bilimsel araştırmada başarılı olamazdı.* Ondan çok şey öğrendim."

"12 Mart'a dair kişisel anılarınızdan bahseder misiniz? Siz de, Hürriyet Hoca da içeri alınmışsınız."

"Maziye dönük yaşamam. 12 Mart balyoz gibi geçti üzerimizden. Yaşasın, bizimkiler geliyor, derken; gelenin ne olduğu anlaşıldı. Ben göreli az bedel ödemişlerdenim. Birkaç ay yattım. Yasadışı eylemim yoktu; aklandım; fakat, işimden oldum."

"Siz, devrimci bir geçmişten geliyorsunuz. Meslekle ilgili o zamanki ideallerinizle şimdiki tutumunuzu nasıl bağdaştırıyorsunuz?"

Hah, işte delikanlı kılıcını çekmişti! Ferda istifini bozmadı, "Size bir şey söyleyeyim mi, ideallerimde hiçbir sapma yok. O zaman da amacım, hastalanan herkesin sağaltıma ve ucuz ilaca erişebilmesiydi, bugün de. Ve bugün bu amaca daha yakınız. 1960'larda, 1970'lerde devrimci eczacıların amaçları neydi? Sağlıkçıların tamgün çalışması, muayenehane hekimliğine son; herkese parasız sağaltım. Bunlar birincil amaçlardı. İkincil amaç ki – tamgün çalışma talebi aracılığıyla birincil amaçlarla bütünleşmekteydi– özel eczacılık yüksek okullarının kamulaştırılarak üniversite bünyesine katılması, öğretim üyelerinin fakültelerini bırakıp özel okullarda ders vermemeleri, böylece öğrencilerine ve araştırmalarına bütün bir iş gününü ayırabilmeleriydi. Ha, bir de ilaç sanayicilerine takmıştık. 'Montaj sanayi' diye alay ediyorduk onlarla. Niçin ilaçların sağaltıcı ana maddelerini üretmedikleri ve ithal ettikleri sağaltıcı maddeyi hap haline sokmakla uğraştıklarını sorguluyorduk!"

"Evet, bu sorgulamayı duymuştum. Neden gerçekten?"

"Saçmalayan bizdik. İlaçların sağaltıcı özü dediğin şey, miligramla, bazen mikrogramla ölçülür. Yılda toplam beş-on gramlık madde üretebilmek için fabrika kurulur mu? Dünya pazarının bir kısmını ele geçirmelisin ki, böyle bir yatırımı göze alabilesin. Öbür amaçlara ge-

lince... Şimdi, eğri oturup doğru konuşalım; özel eczacılık okullarına karşı durmamızın gerçek nedeni neydi? Piyasaya çok eczacı çıkması; eczane başına düşecek kârın azalması. Tam da özel mülkiyetçi, kapitalist rekabete dayanan bir amaç! Şimdi söyler misim bana, bunun sosyalizmle ne ilgisi var? Sonra dün hekimler için tamgün çalışmayı talep edenlerin, bugün 'tamgün' çalışma gerçekleşme yolundayken, bunu bir devlet zorbalığı olarak görmeleri ve göstermeye çalışmaları tutarlılık mı?"

"Sayın Hocam, sizler gibi ablalarımızın, ağabeylerimizin anlattıklarından şunu öğrendik, eski talepler, genel bir sağlık sosyalizasyonu çerçevesinin içindeydi, böyle bir çerçeveden bağımsız değildi. Şimdi neoliberalizmin kutsandığı bir ortamdayız, bu ortamda birtakım hekimlere, 'Senin muayenehanen var, çek git devlet kurumundan,' demek, nasıl bir çözüm üretebilir ki? Bağışlayın ama, geçmişinizi inkâr mı ediyorsunuz?"

"Hayır, asla. Dün ideallerimizin gerçekleşmesi için sosyalist bir toplum tasarımının gerekli olduğunu düşünüyordum; bugünse idealleri gerçekleştirmenin somut yollarında ilerliyoruz."

"Bağışlayın, Sayın Hocam, yani geçmişte dolduruşa mı gelmiştiniz?"

"O günün koşullarında makul olan, sosyalizm beklentisiydi; bugünse konjonktür değişti, dünyanın gidişatına karşı duramazsınız."

"Yani, her şeyi, dünyanın gidişatı, dediğiniz şey mi belirliyor?"

"Hayır ama gidişatı göz önünde bulundurarak kendinize bir yol haritası çizmezseniz, hüsrana uğrarsınız."

Delikanlı, Ferda Başarır'ın soğuk bir katılıkla bakan, sarı ela gözlerinden irkildi; ancak, pes etmeye niyeti yoktu:

"Yani, sosyalizmi kuramadık, şimdi, post-endüstriyel kapitalizmden ne koparırsak kâr, diye mi düşünmeliyiz?"

Ferda Başarır, öğretmen tavrını takınıp sürdürdü, "Bak, evladım, bu mesleğin her türlüsüne bulaştım. Araştırmacı oldum, eczane sahibi oldum, memur eczacı oldum."

"Oo, memur eczacı! Devlet hastanelerinde görev yaptığınızı bilmiyordum."

"Hayır, devlet hastanesi değil. Almanya'da siyasi sığınmacıyken büyük bir eczanede çalıştım; memuriyet dediğim, o. Bu meslek için yığınla bedel ödedim, kayıplara uğradım. Akademik kariyerimi, ardından eczanemi yitirdim. Yani, olaya dört bir yanından bakabiliyorum; anlatabildim mi?"

"Evet, efendim."

"Uluslararası büyük şirketlerin eczaneleri, her şeyi daha ucuza mal edebilecek, üstelik hastanın kimi sağlık sorunlarını gerçekten çözebilecek –ne bileyim, kan-idrar tahlilileri gibi şeyler– kapasiteye sahiptir."

Ferda Başarır'ın gözleri, katılığını yitirmiş, adeta erimişti;

"Halk açısından yararlı olan budur."

Delikanlı yaşlı kadının gözlerindeki içtenlikten etkilendi; sadece kısa süreli bir etkilenme; duygusallığa pabuç bırakacak değildi, "Almanya'da çalıştığınız eczane, böyle uluslararası büyük bir şirkete mi aitti?"

"Hayır, orada sistem bizdeki gibidir, o yüzden de ilaç pahalıdır."

"Peki hocam, yaşamın tüm alanlarının büyük şirketlerin egemenliğine ve buyruğuna girmesi sizce sakıncalı değil mi? Daha doğrusu, ürkütücü bir gelişme değil mi?"

Ferda Başarır, kararlı bir duruşla yanıtladı, "Hayır, korkarak yaşanılamaz."

"İyi de efendim, şimdiki iktidarın tamgün çalışmayı desteklemesi, bu koşulu kabul etmeyen hekimlerin devlet görevinden istifasında direnmesi, sağlık sektörünün iktidar yandaşlarınca ele geçirilmesi amacını gütmüyor

mu? Sonuç böyle olmayacak mı? Böyle bir sağlık politikası desteklenmeli mi sizce?"

Ferda Başarır en kesin sesiyle konuştu, "Delikanlı, ben öküz altında buzağı aramam."

"Ya gerçekten buzağı varsa?!"

"İş bu hale gelmişse, durum beni değil, ruh sağlığı hekimlerini ilgilendirir. Paranoya diye bir hastalık vardır, bilmem hiç duydunuz mu?.."

Delikanlı, Ferda Başarır'ı dilediği gibi bozguna uğratamamanın engellenmişliğini yaşıyordu. Atılgan yeni nesildendi; yaş farkı, yaşantı birikimi evvel emirde onu pek etkilemiyordu. Ferda Başarır'ın duvar gibi karşısına diktiği savunmada bir çatlak bulsa hemen saldıracaktı. Kadının gücünün, savunduğu sistemin tutarlılığındansa bu sisteme gerçekten inanmış olmasından kaynaklandığını çözmüştü. Hayata geçirilmesine henüz başlanmış yeni sağlık sisteminin falsolarına dair elinde yeterli delil yoktu, genç adamın. Bir yerde bir aldatmaca vardı ama balık gibi ellerinden kayan bu püf noktasını yakalayamıyordu. Sonuçta ikisi de tahminlerden söz ediyordu; ve, Ferda'nın inanmışlığı, genç meslektaşının kuşkuculuğunu yeniyordu. Genç adam, karşısındaki kadında hiç olmazsa bir yara olsun açamadan röportajı sonlandırmak, engellenmişliğine boyun eğmek istemiyordu; "Sosyalist blok çöktüğünde siyasi sığınmacıydınız. Nasıl etkilendiniz? Düş kırıklığına uğradınız. Üzüldünüz mü, yoksa –sizin deyiminizle– konjonktüre hemen mi uyum sağladınız?"

Ferda Başarır, bu soruyu bekliyordu, gene de sorunun son kısmını telaffuz ederken delikanlının yüzünü ve sesini bürüyen o alaycı nefretten tedirgin oldu; ve kendini bu tedirginliğe bıraktı, "Sözcüklerle ifade edilemeyecek kadar üzgündüm. Türkiye'de yenilgiye uğramak –12 Eylül Darbesi'nden söz ediyorum– yeterince kötüydü. Ama umut tükenmemişti... Sosyalist blok çökünce, dünya bam-

başka bir dönenceye girmiş oldu. Burada devrimci umuda artık yer yoktu. Bu o kadar acı verici bir şeydi ki..."

Ferda sustu. Almanya bütün karanlığıyla üstüne çökmüştü. Güneşsiz sabahlar, dinmeyen bir sızıltı gibi sürekli düşen yağmur, o eczanede, yapay ışık altında, gün yüzüne hasret tükenen biteviye çalışma saatleri... Yataktaki alışamadığı yalnızlığı... Vazgeçmeyen, cinselliksiz bir yaşamla uzlaşmayı reddeden başkaldırıcı yanı... Çizmeci'deki iş arkadaşlarıyla giriştiği, küçüklü büyüklü, irili ufaklı beden serüvenleri... *Şekerci dükkânında gördüğü her renk şekere imrenen, habire tıkınan ve bir türlü doyamayan çocuklara dönmüştüm... Özgürlük adına yapıyordum bunu; düpedüz zevksizlikti.* Frau Dr. Mendelsohn'un dikenli divanı...

"Hayatım elimden alınmıştı. Mazim çiğnenmiş, yok edilmişti. Kökünden kopartılıp akıntıya kapılmış bir yosun gibiydim. Ancak gittiğim herhangi bir yer yoktu. Kendi içimde açılan simsiyah boşluğa düşüyordum. Dünya çalıp oynarken, içimde açılan sessiz boşluğa çekiliyordum. Burgaca tutulmuştum. Geleceğim bundan ibaretti."

Kadının sesi giderek güçsüz bir soluk gibi söndü; sarı gözleri buğulanmıştı; birkaç damla gözyaşı sol gözünün pınarından yola çıkıp uzanan derin çizgiyi izleyerek, yanağına ulaşmıştı. Ağladığını saklamadı Ferda Başarır.

Delikanlı susmuştu; utanmış gibiydi.

"Bunca acıdan sonra insanın içtenliksiz davranabilmesi mümkün mü?" diye fısıldadı, Ferda Başarır.

Delikanlı hazırladığı en saldırgan sorudan vazgeçmişti: Size, Çizmeci şirketlerinden büyük bir avans verildiği söyleniyor, ne dersiniz? Alacağı yanıtı kestirebiliyordu: Bu kadar acıdan sonra buna tenezzül eder miyim? Üstelik kocası varlıklı bir adamdı. Ferda Başarır'ın ellerimle yaptığım dediği elmalı çöreği sessizce yiyip bitirdi; incecik bir porselen fincanda sunulan, yasemin kokulu,

tavşankanı çayı içti ve izin istedi. Zihni allak bullaktı; yalnız, bir şeyi kesinlikle anlamıştı: Ferda Başarır gibilerin vaktiyle çektikleri acı, onlara tüm düşünsel ülkelerin gümrük kapılarını aşırtan pasaportlarıydı. Acı yükü tuhaf bir sermayeydi, Budizmden neoliberalizme, açmadığı kapı yoktu.

Ferda, konuğunu geçirdikten sonra, civardaki –hamurişlerinde evde pişirilmiş ürünlerin tadı olan– pastaneden aldığı kurabiyelerden birini ağzına attı. Tereyağı, elma ve tarçının ağızda eriyen, damağa yayılan tadı... şekerli ve hafifçe biberli... Bir an mutlu, becerikli, dinç hissetti kendini. Yaşamak güzeldi, her şeye karşın, yaşlılığa inat. Sonra bir yorgunluktur çöktü üstüne. Altmışını geçeli böyle olmuştu. Duyguları şiddetlerini yitirmiş, dayanıklılık süreleri kısalmıştı. Hemencecik maziye karışıyorlardı. İçtenlik de, doğru kullanınca amacına ulaşan bir silahtı, her şey gibi. Hesaplı, dikkatli, denetimli içtenlik... Yorucuydu. Muazzam bir yoğunlaşma istiyordu, varlığın ikiye ayrılmasını. Kişinin bir yanı kendini olanca doğallığıyla gam yükünün altında ezilmeye bırakırken; öbür yanı, elinde tartı, her duyguyu ve sözcüğü ölçüp biçmeliydi. Delikanlının en rahatsız edici sorusuna zaman bırakmamıştı, genç adamın bu konudaki içsel kararlılığını aşındırabilmişti. Para meselesiyle ilgili soruyu yani.

Elbette, Çizmeci'nin CEO'su Mr. Kendall, İstanbul'a her gelişinde ona, lobicilik faaliyetlerinde kullanılmak üzere yüklü bir miktar bırakıyordu. Ayrıca eline bir çek defteri tutuşturmuşlar, dilediği zaman internet aracılığıyla dilediği miktarı kullanabilme hakkını da tanımışlardı. Doğal işleyişti bunlar, ayrıcalık değildi. Ama şu odun kafalı genç adam nereden anlasın! Cebinden harcayamazdı herhalde, değil mi, Çizmeci için gereken mik-

tarları! Tahsis edilenin bazen çok az bölümü lobiciliğe yetiyordu ama geri kalanı iade edecek kadar da bön değildi doğrusu! Çizmeci'nin hesapları için kaygılanmak ona kalmamıştı.

Kendine ve kocasına birer bardak limonata doldurup balkona çıktı. Kocası dik arkalı, özel bir koltukta oturuyordu; karşısında uzanan Boğaz ve Marmara panoramasını yarı uyur, yarı dalgın dalgın izler haldeydi. Adamın elini okşadı, "Özdemir, bak, limonata getirdim. Serin serin içelim."

Kocası, yürümeyi yeni öğrenen çocukların içgüdüsel dikkatini andıran bir özenle hafifçe titreyen iki elini birden bardağa uzattı.

Pamuklarda yürümek

Özdemir Gerçeker, hastalığına hekimlerden önce kendisi teşhis koymuştu. Tıbba ilgisi ve sevgisi, komünistlikten kovuşturmaya uğradığı için tıp fakültesinden kaydının silinmesiyle sona ermemişti. Gazetecilik, dergicilik yaptığı yıllarda, Almanya'daki siyasi sığınmacılığı sırasında çevirmenlikle hayatını kazanırken, hep ikinci ve koşut bir uğraş gibi sürmüştü tıp. Ne zaman eli bollansa tıp kitaplarına yatırmıştı parasını. Vaktiyle devrimci çevrelerde adı Dr. Özdemir'e boş yere çıkmamıştı.

Ellerine hafif bir titreme mi araz olmuştu? Ferda gülüp geçmişti. O ufacık kadın hep demir leblebi gibi sağlam olmuştur. Titreme değildi belki. Titreme potansiyeli... titreme öncesi gibi tuhaf bir sıkışıklık parmak uçlarında, tuhaf bir donuk kıpırtı. Hani, suyun bendini aşmadan hemen önce, hazırda bekleyen birikmiş gücü gibi. Ferda en çok bu *titreme potansiyeli* terimine gülmüştü. Ellerinde iradedışı bir devinim yoktu ama iradeye tam tamına boyun eğiş kayboluyordu. Elyazısından anlıyordu Özdemir bunu. Yazısı değişmişti; harfleri çocukluğundan beri alıştığı biçimleriyle çizemiyordu.

"Bırak Allah aşkına," demişti Ferda, "güzel yazı dersindeki gibi yazacak halimiz yok ya. Hayat kalabalık, za-

man az, aceleyle böyle yazıyorsun işte. Benim yazıma baksana, kargacık burgacık."

Kişi vücudunda bizzat deneyimlemediğini anlayamıyordu.

Hekimler, Özdemir'in teşhisini doğrulayınca, karı-koca sükûnetle karşıladılar durumu; yaşam mücadeleydi; nice badireler atlatmışlardı. Demek, şimdi de bu hastalık... Parkinson musun nesin, sen de gel bakalım. Geleceğin varsa göreceğin de var! Yiğitlik, benimsedikleri bir tavırdı.

Özdemir durumuna, bilimsel açıdan, nesnellikle bakmaya çalışıyordu. Çabası boşunaydı denemez ancak çöküşün iradesi, Özdemir'in iradesinden baskındı. Bir noktadan sonra, direnmekten vazgeçti. Ferda, hiç onaylamıyordu kocasındaki tutum değişikliğini ama bu görüş ayrılığı, kadının sevecen hastabakıcılığını eksiltmiyordu. Şimdilik bir yardımcıya gerek kalmaksızın kocasıyla ilgilenebiliyordu, "İkimizin başımıza gelen bir şey bu" demişti Özdemir'e, "Yalnız değilsin."

Özdemir yalnız olmadığını, gene de yalnız olduğunu –derisinin altında yalnız– biliyordu. Karısını tanıyordu, Ferda uğraşlarından vazgeçemezdi; geçerse işte o zaman Ferda da çökerdi. Yakında bir bakıcı tutmak ve mali durumlarını ona göre ayarlamak zorundaydılar. Yakında tekerlekli iskemleye bağımlı hale gelecekti; yakında asansörsüz bir binanın üçüncü katındaki bu daireyi satmak, tercihen giriş katında bir yer almak zorunda kalacaklardı. Yakında... Kendini dinleme, diyordu Ferda. Canlı maddenin sesini nasıl da işittirdiğini bilmiyor muydu? Yıllar öncesinde, o güneşsiz ülkede ağır depresyon geçirirken ne halde olduğunu unutmuş muydu? Herhangi bir şeyle ilgilenmenin –örneğin bulmaca çözmek– talep ettiği yoğunlaşma, bazen dünyanın başarılması en güç işi haline gelebiliyordu. Ferda bunu anlamıyordu. Dikkati

toplayamamak... Gövdenin neresine dağılmıştı, dikkat denen şey? Daha doğrusu neydi o şey, yani dikkat? Çocuklukta saçılan renkli bilyeler gibi her biri bir yana yuvarlanmış, bir türlü ele geçirilemeyen dikkat molekülleri... Bilyelerin renkleri birbirine yansıyor; karmaşa; biçimler ve renkler ayırt edilemiyor... Vücudun içsesleri tamtamlarını vururken... Titreme potansiyeli durmaksızın çalan bir zil sesi gibi, sinir ve kas liflerinde... Bağırsaklara gelip de dayanınca bu potansiyel, işin niteliği değişiyor... Titreşimin peşi sıra yayılan dalga devinimi, sudaki halkalar gibi iç içe, iç içe geçiyor bağırsaklarında, donuyor. Mideden makata kadar karnın içini dolana dolana kat eden bir beton tünel... En iyisi kendini, balkondan görünen Marmara ve Adalar manzarasına bırakmak... Yakında kaybolacak mavi görüntüye... Giriş katına taşınınca. Kendini zorlayarak, "Nasıl geçti röportaj?" diye soruyor.

"Salak oğlanın biri işte. Doldurulmuş. Dönek solcuyum ya! Oraları kurcalamaya kalktı. Ağzının payını verdim. Limonata güzel olmuş mu?"

"Eline sağlık."

"Biraz yürümek ister misin? Hadi, gel, biraz yürüyelim, çok oturdun bugün. Dışarı çıkmayacağız, merak etme, evin içinde yürüyelim. Gel, dayan bana."

Yürümek... Yer sağlamlığını, katılığını yitirdi, pamuklara basıyorum sanki. Ne güzel... Pamuk gibi halı, demezler mi, değerli halılardan söz ederken. Öyle değil; altında zeminin kararlılığı olan bir pamuk katmanı değil. Arzın merkezine kadar pamuk... bataklık mı demeliyim?.. O da değil. Balçık yapışır kalır. Yapışmakta da bir tutmak vardır. Yere tutunamıyor, ayaklarım.

"Bana tutun, ben yanındayım."

Özdemir, karısının yılmaz enerjisinden ürküyor. İleride, onu tekerlekli iskemlesiyle deniz kıyısına, parklara

sürüklemesinden yılıyor. İnsanların onu bu perişan halde görmelerinden mi çekiniyor? O da var. Ama o bir doktor. *Hayır, hayır, doktor değilim, olmak istemiştim. Neyse, diyelim ki tıbba yakın biriyim. Herkes perişan hale düşer.* O *değil, tasam. Bakın, ben ne iyi bir eşim, diye mi böbürlenecek Ferda... Hayır, belki... Bir avuntu bulacak tabii, yoksa bana bakabilmeyi nasıl sürdürür? Ferda, böbürlenmez ki... kendinden başkasına. Onun pes etmeyen çabalama inadı... Elinde değil, hemen yarışma düzenine geçer Mümkünü yok yarışacak diğer hasta yakınlarıyla, kendi içinde yarışacak. Ortaöğretimde münazara takımlarının gözde öğrencisi... Rekabetçi ruhu taşıyan bir sosyalist... Asla vazgeçmez... Geçer de, hemen yeniden ve sıfırdan başlar. Tıpkı Napoleon gibi. Yıkıldığı yerden kalkan küçük adam... Küçük kadın... Demir leblebi. İki kez kapaklandı. Benden önce düştüyse bilmiyorum. Ben onu tanıdıktan sonra iki kez baş aşağı gitti. Almanya'da üç gün yataktan çıkmamıştı. Hani psikiyatra gitmişti, ısrarlarımla. Ve döndükten sonra beni terk etmeye kalktığında. Artık beni terk etmeyeceğini biliyorum. Ölünceye kadar yanımda kalıp beni zorlamaya devam edecek. Oysa uyumak, hiç olmazsa uyuklamak istiyorum.*

Ferda'nın varlığı, Özdemir'in yerin pamuksulaştığı, gövdenin dış görünüşte devinimsizken bile içsel dalga hareketleriyle sarsıldığı dünyasında tek kayamsı olgu... Küçük, demir kadın... Karısıyla övünüyor, aslında, sadece Ferda'nın fizik gücüne değil, o inatçı dayanıklılığına da ihtiyacı var. Hayır, Özdemir'i terk etmeyecek. Şimden sonra, vaktiyle olup bitenin bir önemi yok. Eskiden olup bitenin gelip dayandığı sonuç önemli. O sonuç, sözsüz bir anlaşmaya, bir denkliğe varmaları. Hesaplar dengelendi; şimdi, o dengeyi sürdürmek gerek. *Bana destek verdin, sana sadakatimi veriyorum.*

Yurda döndükten ve o feci bunalım atlatıldıktan son-

ra Ferda, sekiz saat işgünü düzeninde çalışmak istememişti. Eczane açma fikri de cazip değildi. *Bana yüce gönüllü davrandın, hakkını sana bakarak ödeyeceğim.* Karı-kocalığın, aşkın, yoldaşlığın en sağlam olduğu zaman bir hesaba dayanması ne ilginç... Düş kırıcı ve hazin... Ama... Ferda'nın hüzünlenmeye zamanı, Özdemir'in ise dermanı yok.

Hastalık, Özdemir'in duygularını aşındırıyor. Belki mazi, o nedenle önemsiz gözüküyor. *Öyle uzak ki...* Sanki bir başka hayat...Sanki bir kitapta okunmuş ya da bir filmde izlenmiş ve sonra unutulmuş... *12'li aylar, bahar ve sonbahar... kocaman popo... ak güneş gibi... cereyan verilmesi...* Özdemir bazen, sorgularda gövdesine verilen düşük akımın sinir dizgesinde depolandığını ve sonra titreşimlerle boşaldığını, durmaksızın boşaldığını sanıyor. Durumuna nesnel ve bilimsel bakmaktan vazgeçeli bu sanı yerleşti zihnine. *Belki de doğrudur; bilimin henüz kanıtlayamadığı bir doğru. Boşalmak...*

Karısı işte öyle boşalırdı, sarsıla sarsıla, titreye ürpere, sevişirlerken. Elektrik verilmiş gibi. *Elektriği bendim. Benden sıçrayan akım, onu kendinden geçirirdi. İkinci sevişmeden sonra. Hep ikinciyi ister, tutturur. Sözlerle değilse de, hareketlerle... dokunmalar, sokulmalar, bacak atmalar. Başlangıçta ikinci kez hiç zor değildi...* Sonra neredeyse imkânsızlaşmıştı. *Sebebi belki de Ferda'nın talepkâr oluşu... Mümkün değil, Ferda bu. Miskin miskin bekleyemez. Ona miskinlik gibi gelir, bekleyiş, razı oluş, kadına yakışan haller...* Yatakta kaçar olmuştu karısının dokunuşundan. Oysa çaresi varmış. Kendini zorlamadan bir erkek, yorulmadan, elleriyle, diliyle, ikinci kerenin coşkusunu yaşatabilirmiş kadına. Bunu nereden öğrenmişti? O *sarışın kız, poposu ay gibi dolgun 12'li ayların rakamları düşüyor tabeladan düşer gibi eksik kırık harfler şeftali tenli kalçaları kavun ilkbahar, sonbahar kayıyor kalçalar nasıl canlı*

dipdiri. Sonuçta, Almanya'ya yerleştikten bir süre sonra kasıklarında hiç hareket kalmamıştı, Ferda'yla yatarken. Ta ki, sarışın kadın –adı bellekten silinmiş ama kalçaları belleğe kayıtlı– çeviri bürosunda çalışmaya başlayıncaya dek. *Teni buğulu şeftali gözleri üzüm soluğu hoş kokulu saçları ipek*. Duruşunda, iştah açıcı meyvelerin dingin daveti. Ilık, sarmalayan, yetinmesini, çekilmesini bilen. Uçar gibi sevişen o kadın... O kızla birlikte, içindeki buzlar ermiş, kulakları uğuldamış, kasıklarına kan yürümüş, dişleri kamaşmıştı. Ferda olup biteni hissetmiş miydi? O kadının varlığını sezmiş miydi? Onun için mi yataklara düşmüştü? Onun için mi yıllar sonra öcünü almıştı? Yoksa hiç mi fark etmemişti? Kocasının evlilikteki iktidarsızlığına kanan, onun başka bir ilişkisi olabileceğini asla aklına getirmeyen, dünyadan habersizliğinden dolayı anlayışlı davranabilen, iyi niyetli eşler kalabalığına mı karışmıştı? O kadına açılmıştı, karısını sevdiğini, sade eş değil yoldaş olduklarını, ama bu "ikinci kez" işinden dolayı karısından çekindiğini, giderek soğur gibi olduğunu – "soğudum," diyemiyordu– anlatmıştı. Galiba gözleri dolmuştu anlatırken. Kız, penisi isteksizse niçin elini ya da dilini kullanmadığını sormuştu. Acaba kız, kendisi yalanmaktan hoşlanıyordu da, onu mu dokunduruyordu. Aklı karışmıştı. El, hadi neyse ne de, dil! Ferda'nın kukusu ve Özdemir'in dili... Herhangi bir kadınınki ve Özdemir'in ağzı! Komik, tuhaf, olasılık dışı, doğadışı, sapık! Yapmamıştı. Ferda'yı yanı başında yalnız koymuştu. Oysa Ferda da kız da onu ağızlarına almışlardı...

Özdemir, uykuyla uyuklamak arasında penisini düşündü, onu hissetmek istedi, hissedemedi. Artık işemekten başka işe yaramayan pörsük, küçük et parçası, hatta deri... *İşemeyi becersin de gerisini boş ver.* Ferda ilk kez onu ağzına aldığında, Özdemir şaşırmış –aile kızlarının böyle şeyler yaptıklarını bilmiyordu– ama hoşlandığı

için şaşkınlığını dile getirmemişti. Ferda nereden öğrenmişti? Ferda'yla birlikteliklerinin başlangıcında birbirlerine maziye dair sorular sormamaya karar vermiş ve sormamışlardı. Otuzlu yaşların başlarındaydı ikisi de. Yani ikisinin de mazisi vardı; ama yüzleri geleceğe dönüktü. Gerçekten de Özdemir ne Ferda'nın ne de ondan önce sevdiği kadınların mazisini merak etmişti. Sonuçta, kimse kimsenin malı değildi. Yeni bir sosyalist partinin kuruluş çalışmalarında tanışmışlardı. Özdemir bir dergi çıkartıyordu. Ferda'nın eczanesi vardı. Akşamüstleri, arkadaşların buluşma, söyleşme yeriydi burası. Özdemir, kısa sürede eczanenin en sadık konuğu olmuştu; laboratuvar kısmında, nöbet geceleri için duran yatakta birlikte olmuşlardı ilk kez. Gövdelerin yakınlaşma salınımlarında bir an gelmiş, Ferda'nın incecik çıplak bedeni kolan vuran salıncak gibi aşağılara kaymış, ılık ağzı genç adamın kasıklarına yapışmıştı. Beklenmedik bu atılım, erkeği elektrikle yüklemişti bir anda, Özdemir'in tüm gövdesi şimşek gibi çakmıştı. Ferda, bu yöntemi Özdemir'den önceki hayatında acaba kimden öğrenmişti? Bunca yıl sonra, bedenlerin arasında hiçbir elektrik akımı kalmamışken, ellerin dokunuşu merhametten başka her türlü iletişimden boşalmışken, Ferda'nın sıcak ağzıyla, Alman kızın kavunsu kalçalarının sonsuz kayıplar dünyasından çıkagelmesine ne buyurulur! Kadınların, kocalarının soyadlarını sorgusuz kabullendikleri bir dönemde karısının, Gerçeker soyadını reddetmesi, bu konuya değinmese de Özdemir'i incitmişti. Artık incinmiyordu ama otuz küsur yıllık beraberlikten sonra, yaşlı ve hasta Özdemir'e, Ferda'nın ona yönelik davranışları arasında bir tek bu isim meselesi biraz olsun ilginç görünüyordu. Bir de Ferda'nın ağzı! Bu yöntemi öğreten kim olabilirdi?

Özdemir Gerçeker, Adalar'a karşı oturmuş, mavi Marmara'ya dalıp giderken ve yoklayan anımsayışlar ara-

sında yolunu yitirirken, arada sırada işte böyle karısını kösnüyle ilk tanıştıranın kimliğini merak ediyordu.

"Peki, yürüyelim," dedi Özdemir, gövdesinin görebildiği kısımlarında yavaş yavaş geziniyordu gözleri. Her biri bir başka iradeye uyan organlarında. Umarsızlık... *dağılan bir imparatorluk gibiyim. Verilmesi gereken buyruklar verilemiyor, verilmemesi gerekenler yayımlanıyor bir yerlerden. Basılması gerekli frenlere basılamıyor, basılmaması gereken frenler işliyor. Ölmek... Ölümü hiçe saymak kolay... Kimse bu ara dönemden söz etmedi; "Merhaba, kainat" diyemeden, "Elveda insanlık," denilen bu dönemden.* Kendilerini dünyanın merkezi sanıp dev aynalarında gördükleri kişisel dertlerine gömülenleri eleştirmek kolaydı. Kimse, zaafa düşmüş gövdenin dünyanın geride kalanını silebilecek denli genişlediğinden söz etmemişti; bu tuhaf, sonuna kadar maddesel iç âlemden... Aniden, giderek derinleşip kendi üstüne kapanan iç âlemin kıyısından, dünya atmosferinden yanarak geçen bir kuyruklu yıldız gibi parlak bir düşünce geçti. Özdemir'in çarpışan bozuk içsel dizgelerinin etkisine girmiş bilinci sanki boyunduruktan kurtulur gibi oldu ve kendi durumunu çöküş dönemlerinin aydınlarına benzetti. *Her şey dağılırken hâlâ dağılmamış bileşik bir bilinç var. Biraz anılar, pek az ümit, yanıtsız sorular, umarsızlık, arada sırada kıpırdayan başkaldırı, biraz öfke, biraz alışmak ve teslimiyet karışımı bir bilinç.* Osmanlı yıkılırken ıstırap çeken aydınlar işte böyleydi. 1990'ların başında dünya komünist aydınları böyleydi; XXI. yüzyılda Türkiye'nin Kemalist aydınları böyle... Özdemir'in düşüncesinin parlak yanı, tek bir insanın dahi gövdesinin fiziksel deneyiminde, insanlığın tarihsel deneyiminin simge boyutunda bir benzerini yaşayabildiğini imlemesiydi. Özdemir, karısının umutlu bir gülümseyişle bekleyen cesur yüzüne baktı. Zihninden geçeni dile getirmek istedi ama nerede... Dört bir yana da-

ğılmış dikkat bilyelerini toparlayamadan, kuyrukluyıldızın göz alıcı ışıltısı ışıksız boşlukta kaybolmuştu bile.

Oturduğu dik koltuktan zahmetle kalkmaya davrandı.

Selim adlı çocuk

Selim Beyazıt, adı rastlantıyla geçmeseydi bile, 1970'lerin ortalarına doğru 12 Mart zulmü hız kestiğinde, sosyalistler yeniden derlenip toparlanırken, yeni sosyalist partilerin kurulma aşamasında, Özdemir ile Ferda birbirlerini bulacaklardı, büyük olasılıkla. Rastlantılara inanmayan Ferda'nın yorumu böyleydi; en azından uzun yıllar sonraya, yaşlanmanın loş ışığı hayatta ve hatıradaki gölgeleri koyulaştırıncaya dek.

"Ne çok insan yitirdik," diyordu Özdemir, "Kim derdi o uysal çocuk, o despot babaya rağmen Filistin kamplarına gidecek ve orada ölecek. Ne kadar iyi bir doktor olabilirdi. Nasıl şefkatliydi. Bugün ölüm yıldönümü, daha doğrusu ölümünün açıklanmasının yıldönümü."

"Kimden söz ediyorsunuz?" diye sordu Ferda.

"Selim Beyazıt. Alman Lisesi'nden ve tıp fakültesinden sınıf arkadaşım. İğrenç bir sağcı prof vardı, tanırsınız herhalde, Eczacılık Fakültesi'ndeydi, Prof. Kâzım Beyazıt. Onun oğluydu."

Ferda, *kart zampara*'yı, okunmuş ve unutulmuş bir kitapta, görülüp de bellekten hemen hemen silinmiş bir filmde geçen herhangi bir karakter gibi anımsadı, "Elbette, bilmez olur muyum, İlim Yaymacı Kâzım Hoca. Beni, onun ihbar ettiğini söylerler."

Özdemir, şimdiye dek ilgisini çekmemiş, sarı ela gözlü, bu çıtı pıtı kıza tüm dikkatiyle yöneldi:

"Nasıl biriydi, anlatsanıza. O adamı hep merak etmişimdir. Pisliğin biriydi muhakkak. O kadar mükemmel bir oğul nasıl yetiştirebildi?"

Ferda, gülerek, "Baba oğul zıtlığıdır. Oğul, babasının olumsuzluklarından huylanıp tersi huylar geliştirmiştir," dedi. "Belki uzun yaşasaydı, son sonu armut dibine hesabı, babasının bir benzeri olup çıkabilirdi," diye eklemedi!

Özdemir'den hoşlanmaya başlamıştı; besbelli Selim denen bu çocuğa içten bağlıydı Özdemir; müstakbel sevgiliyi irkiltmenin âlemi yoktu.

"Çok mantıklı bir açıklama," dedi Özdemir.

Bu küçük kadının büyük meselelere şıpınişi bulduğu hepsi de mantıklı açıklamalar Özdemir'de genç kadına yönelik, giderek kökleşen bir güven yaratıyordu. Yaşam karşısında ürküye ve şaşkınlığa kapılmayan, hem dingin hem atak bir duruşu vardı Ferda'nın. Özgüveni tamdı ya da öyle duruyordu. Özdemir, kendine yanılma payı tanıyan insanlardandı; sonraki yıllarda, kişisel tutumundan asla şüpheye düşmeyen Ferda yanında olmasaydı, yanılma paylarının birike birike onu atalete sevk edeceğini, son sonu, her şeyin kusurlu yanını tüm çıplaklığıyla görüp saptamaktan başka elinden hiçbir şey gelemeyen mıymıntı bir aydın olup çıkacağını düşünürdü. Şu ya da bu biçimde etkinliğini sürdürebilmeyi Ferda'ya borçluydu.

Beyazıtlardan söz ettikleri o ilk kez, Ferda, hocasına yöneltilen muhbir suçlaması için, "Pek ihtimal vermiyorum," demişti, "Güya polis onu tongaya düşürmüş. Sık sık Boğaz sırtlarında bir evin yakınında görünüyormuş. Polis, bu evin Selim'in devrimci hücresinin karargâhı olduğundan kuşkulanmış ve ifadesini almak üzere Kâzım Bey'i çağırmış. O da yakasını kurtarabilmek için benim

adımı vermiş. Aksi tesadüf, ben de tam o evde saklanıyordum; ev basıldı. Çok tutarlı bir hikâye değil."

Özdemir ilgilenmişti:

"Besbelli sizi izliyormuş. Allah bilir, polisle işbirliği içinde, devrimci asistanları izliyordu."

Ferda güldü, "Daha neler! Koskoca profesör, sivil polisin acemi memuru gibi olur olmaz saatte devrimci mi kovalar, Allah aşkına!"

"Peki, orada ne yapıyormuş?"

Ferda sakince, "Belki bir metresi vardı, olamaz mı?" dedi.

"Kâzım Beyazıt'ın?!"

"Niçin şaştınız? Metresi olanların boynuzu, kuyruğu mu var?"

Özdemir duraksadı, "Yok, tabii," dedi.

"Beni ihbar ettiyse, şöyle olmuştur. Polis ona, birilerini ele verirse, oğlunu sağ salim teslim edeceklerini söylemiştir. O da inanıp adı aklına ilk gelen devrimci asistanı bildirmiştir."

İşte gene, çok mantıklı bir açıklama.

"Haklısınız," dedi Özdemir.

"Gene de sanmıyorum," dedi Ferda.

"Niçin?"

"Çoluk çocuğu ihbar edecek kadar kendi gözünde küçülmek istemezdi de ondan."

"Selim ne kadar iyi bir dosttu. Nasıl verici, dayanışmacı, yardımcı. Böyle iddialı babaların oğulları genellikle yarışmacı olur, baş olmak isterler. Zerrece böyle huyları yoktu. Sanki bir melek. Bu kadar çabuk nasıl politize olduğunu doğrusu anlamamışımdır. Benim kaydım silinirken o sadece düzgün bir öğrenciydi. Gerilla mücadelesinin bizim koşullarımıza uymadığını anlatamadım ona, vazgeçiremedim."

"Size açıldı, demek!"

"Evet, biliyordum, gitmeyi kafaya koymuştu. Benden sır saklamazdı. Etkileyemedim. Uçtu gitti elimizden."

"Hepimiz çeşitli kayıplar verdik. Çok acı. Ama geleceğe bakmalıyız."

İşte böyleydi Ferda, hemen günün sorununa odaklanır, çözüm üretmeye yoğunlaşırdı.

Partileşme çabaları çatlamalarla sürüyordu. İlk çatlak, altı yıl önce, "Prag Baharı" sırasında, Sovyet tankları, Çekoslovakya'ya girdiğinde mi yarılmıştı? Ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı, ayaklar altına alındı; sosyalist ilkelere ve ülkülere aykırıdır; onaylanamaz! Rüya görmekten vazgeçin, bulutlardan inip yerin çamuruna basın ayaklarınızı! Sovyetler, sosyalist bloğun fire vermesine seyirci kalamaz! Gözlerinizi açın artık! Bütün bu bahar şakşaklarının, kapitalizm özentisi ve kışkırtması olduğunu görün.

Hayır, hayır, ilk çatlak daha eskiydi. Elli yıldan bile eski. Kemalizme sahip çıkmalıyız! Hayır, Kemalist devrimle hesaplaşmalıyız! Mustafa Suphi'leri unutmayın! Nâzım'ın hapisliğini de! Şairliğine bir şey demiyoruz ama sosyalistliği sorgulanabilir. TKP'den ihraç edildiğini mi dokundurmak istiyorsunuz! Halka, sosyalizmi sevdiren bu ünlü şaire dil uzatmanın sırası mı!

Türkiye sosyalistleri... Yitirdiklerine birlikte ağlayan, birlikte devrimci marşlar söyleyip türküler yakan, birbirleriyle sarmaş dolaş içki içebilen, yürekten kahkahalarla gülen Türkiye sosyalistleri... Gücünü, zayıfı ezmekten alan kasırga gürül gürül eserken üstlerine üstlerine, ters akım olmanın acı yazgısıyla boğuşuyorlar, savruldukça birbirlerinin boğazına sarılıyorlar. Kavganın sıcağında kopan toz bulutu içinde kendi devinimlerinden başkasını seçemiyorlar. Kurulu düzenin müthiş korkusunu saptıyor, bu denli korku salabilen varlıklarının güçlülüğüne inanıyorlar. Kendi seslerini işitip kendi yüzlerini görüyorlar, kasırganın peşine takılıp sürüklenen sessiz ve inatçı kütleyi

kendi heyecanlarının kımıldattığı yüzey devinimleriyle özdeş sanıyorlar; kıpırtısız derinlikleri unutuyorlar.

En eski çatlak, İkinci Dünya Savaşı sırasında kapanmış gibidir. Canım, Kemalizmin feodalizm ve teokrasi karşıtlığına bir şey dediğimiz yok; ancak bir kapitalizm denemesi olduğunu da unutmayalım. Kaldığı yerden sürdürelim. İyi de nasıl? Önce ulusal demokratik devrim tamamlansın, ardından proleter devrim gelsin! Olmaz öyle şey! Ne öyle, ulusal mulusal, millî filan! Sosyalizm, enternasyonalisttir, unutmayın! Milliyetçiliğe saplanırsak bir daha kurutulmayız, diye haykırıyor sarı ela gözlü kız! Özdemir, onun yanaklarını pembeleştiren, gözlerinden altuni kıvılcımlar fışkırtan kanaat gücüne hayran kalıyor!

Özdemir, millî burjuvaziye mensup bir ailenin oğlu. Kendini bildi bileli CHP'li bir aile bu. 1930'larda, 1940'larda tutmuş yükünü. Aydınlanmacı bir aile, insani değerlere saygı gösteren. Özdemir'in solculuğu benimsemesi aile için bir devrim değil, daha ziyade bir evrim. Tabii, oğullarının tıbbiyeden atılacak denli komünist olmasını istemezlerdi. Ama başa gelmişti bir kez; onu cezalandırma yoluna gitmeyecekler, kendi dünya görüşlerine geri çekmeye çalışacaklar. Fakat bu kız! Bu sarı gözlü kız! *Bir subay kızı, nasıl bu kadar gayrımillî olabiliyor! Selim Beyazıt da öyle. Onlarınki gerçek kişisel devrim*, diye düşünüyor Özdemir; "Kâzım Beyazıt," diyor, "Selim'in anlattığı kadarıyla tipik gericilerden değil. Yani, şeyh-şıh, hoca-tarikat, aşiret yandaşlarıyla ilgisi yok. Besbelli kendine bir çevre yaratmak için İlim Yayma Cemiyeti kurucuları arasında yer almış pragmatik biri. Materyalist bir adam; ama Osmanlı debdebesine bayılıyor. Cumhuriyete yeni bir kültür yaratmak istediği için kızıyor."

"Öyle miymiş," diyor Ferda, "bu taraflarını bilmiyordum." Ayrıntılar onu ilgilendirmiyor; sol karşıtı bir adam sonuçta; ve tabii... bir de...

Ferda, çoktan bugünün meselesine yöneldi; Özdemir'in zihniyse hâlâ öldürülmüş arkadaşı ve onun çok bilinmezli babasıyla dolu. *Yani, Osmanlı'da rastlanan aydın tiplerine de benzemiyor. Yani, Divan şiiri ve Osmanlı saray musikisine duyduğu sevgi dışında. Tabii Selim'in anlattıkları. Daha çok XIX. yüzyıl Avrupası'nın bilimselliğe yönelmiş, Aydınlanmacı ama erkekliğin üstünlüğüne, daha doğrusu gücün üstünlüğüne iman etmiş despot aile babalarını andırıyor. Elbette liberal ekonomi yandaşı. Kim güçlüyse hak onun. Selim ise hak, herkesten önce zayıfın, diyordu. Nasıl diyebiliyor bunu, o aile çevresinde? Ya bu kız, nasıl bu kadar gözü kara olabiliyor?*

"Bakın arkadaşlar, Hikmet Kıvılcımlı'dan bahsediyorsunuz. Kuşkusuz saygın bir yoldaş. İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazi işgali kapıya dayanmışken, TKP'nin öngördüğü Kemalizmle müttefik olma yolu doğruydu," diyor, gözleri kıvılcımlı Ferda, "Bugün konjonktür değişmiştir. Tüm dünyada devrim ateşleri yanıyor. Güney Amerika'dan Afrika'ya, Uzak Asya'ya kadar. Örokomünizmi saymasak bile."

Oysa konjonktür yeniden değişme yolunda. Ferda ve arkadaşları –devrim ışıklarıyla gözleri kamaşmış– kendi seslerini dinlerken, paranın efendileri boş durmuyor. Sakınımlı sosyalistler tetikte ama büyüyen yeni tehlikeye değil, alıştıkları tehditlere karşı uyanıklar. Para dünya çapında örgütleniyor, darbeler kıyımlar düzenliyor; beklenen şeyler. Ama beklenmeyenler de var: Para, üretimi fabrika dışına çekiyor, aracılara, atölyelere havale ediyor. Havale zincirleri dünyayı çepeçevre saracak, tek kişilik hayatında kime ne ürettiğini bilmeden parça başı iş yapan robotlaşmış insanlara dek uzanacak. Kalküta varoşlarında dişleri dökülmüş bir Hintli kadının işlediği motif, Roma'da bir gece elbisesine iliştirilecek, Paris'te lüks bir modaevinin vitrininde sergilenecek. Gece elbi-

sesini, Amerikalı bir petrol milyarderinin karısı satın alacak... Para, parlak beyinlerin buluşlarının üstüne oturuyor, beklenen şey... Beklenmeyense buluşların ta kendisi, ak kağıda siyah mürekkeple yazılar kazıyan daktilonun da, tıpkı fabrikadaki kayış gibi, elveda demesi... Elektronik imgeler uçuşacak her yanda. Elektromanyetik dalgaların taşıdığı sözcüklerden, rakamlardan oluşmuş sanal bir atmosfer kuşatacak dünyayı, yalıtarak insan teklerini. Birbirlerinden hiç bu kadar uzak olmamıştı insanlar, jet uçakları çağındaki kadar; hiç bu kadar habersiz kalmamışlardı birbirlerinden, iletişim çağındaki kadar.

Ferda ve arkadaşları tartışıyorlar...

"Örokomünizmi, bir tarafa bırak bir defa! Sosyalizmi pasifize ederek güçsüz koymanın, burjuvazi tarafından sindirilmesinin –korkutmak anlamında sindirmek demiyorum– yutup hazmetmek ve küspesini de dışkılamak anlamında kullanıyorum sözcüğü; yeni bir yöntemidir örokomünizm."

Ferda geri adım atmıyor, "Pekâlâ, onu bir kenara bıraktım ama enternasyonalizmi bırakamam. Ordudan medet umanları bir kenara bırakamam. Askeriyeden sadece faşist müdahale gelir, unutmayın!"

"Sen de Kızıl Ordu'yu unutma!"

"Unutmuyorum, gene farklı konjonktürleri birbirine karıştırıyorsunuz. Bizim ordudan ne geleceğini görmek isteyen, Doğu isyanlarının bastırılış biçimine baksın."

Yoldaşlar arasındaki utangaç Kürt milliyetçilerinin gönlü –utangaç çünkü TKP'nin bu konudaki yaklaşımından emin değiller; hâlâ İkinci Dünya Savaşı sırasındaki tutum mu sürüyor, Kemalist devletle hırlaşmayın, bilemiyorlar– kedi gözlü kızdan yana kayıyor. İleride en büyük çatlağın yarılacağı o yerde, şimdilik edilgen duran Kürt arkadaşlar...

"Siz de konjonktürü görmüyorsunuz, Sayın Bayan!

Biz sosyalistlerin şu ara geniş bir cepheye ihtiyacımız var. Komünizmle mücadele dernekleri, dinci gericiliğin yuvalarıdır. Ve açılan imam hatip okulları. Yayılan ve desteklenen dincilik. Ellerinde silah var, Ferda! 1960'larda TÖS'lü öğretmen yoldaşlarımızı yakmaya teşebbüs etti bu adamlar. Devletin gerici birimleri ve burjuvaların bir kısmı silahlı sağ milis yetiştirip aramıza salıyor. Bunu ulusa anlatmak zorundayız. Bağnazlık mikrobu veba illeti gibidir. Kendi içimize kapanarak baş edemeyiz. Sosyalist olmasa da gerici olmayan unsurlarla ittifak kurmak zorundayız."

Haklısın arkadaş da, diyor Özdemir içinden, Ferda'yı niye kadın diye küçümsemeye kalkıyorsun? Sayın Bayan' mış! Bir erkek yoldaşa, Sayın Bay ya da Beyefendi diyor musun!

"Arkadaşlar," diyor Ferda, "Konjonktür her zaman değişir. Bu değişimleri gözden kaçırırsak yanlış yaparız. Ama asla unutmayacağımız bir şey var: Sosyalizm, uygarlığın ana çelişkisini emek-sermaye karşıtlığında bulan enternasyonalist bir harekettir. Bu iki özelliğimizden ödün verirsek biz, biz olmaktan çıkarız. Gericilikle mücadele etmeyelim demiyorum ama sosyalist kalarak edelim. Ne idüğü belirsiz ittifaklar içinde kimliğimizi yitirerek değil."

Aferin kıza, diyor Özdemir, *TÖS'lü yoldaşların canına kasteden gerici saldırıdan bile yılmadı!*

Böylece Ferda kendisini, yeni kurulan sosyalist partinin merkez yürütme kurulunda buluyor. Zamanla devran değişecek, geniş cephe yanlıları güç kazanacak; çünkü gericilik yayılıyor. Türkiye'nin bilumum sağcıları toplanmış, Milliyetçi Cephe demişler adlarına; örgütlenip genişliyorlar, kışlalarda, okullarda, üniversitelerde, hastanelerde, camilerde, mevlitlerde örgütleniyorlar, yerin altında ve üstünde, açıkça ve gizlilikle, emir komuta dizgesiyle, varsılların parasıyla, yoksulların kol gücüyle ve Allah'ın izniyle habire örgütleniyorlar.

Ferdaların partisinde ise herkes haklı, geniş cephe amaçlayanlar da, geniş cephede yiter gideriz diyenler de. Ferda muhalefette kalınca, karıkoca –bu arada evlenmişlerdir– Türkiye Sosyalistleri Partisi'nden ayrılacaklar, Ferda'ya gecekondu semtlerinde sağlık taramaları düzenleme, böylece o kesimle yüz yüze ilişkiler kurabilme imkânını tanıyacak örgütlenmelere katılacaklar. TKP yandaşı, ancak yasal kuruluşlardır bunlar. TKP'nin o sıralar böyle bir gücü var; yasal kuruluşları yönlendirebiliyor; büyük bir mıknatıs gibi çekiyor Ferda ile Özdemir'i. Siyasi sığınmacılığa gidecek yolu kat etmekteler.

Uzun evlilik yılları boyunca çiftin siyasi duruşunu Ferda belirleyecek, Özdemir'in bir itirazı olmayacak. Birbirlerini eleştirmeyecek ve suçlamayacaklar başlarına gelenlerden dolayı. Bu mutabakat, evliliklerinin en başarılı yanı. Uzun evlilik yılları boyunca Özdemir, zaman zaman, kayıp gitmiş can dostundan ve onun babasından söz açacak Ferda'ya. Sanki hâlâ kendini suçluyor, Selim'i Filistin'e gitmekten vazgeçiremediği için. *Niçin gitti? Bunun çıkar yol olmadığını görebilmeliydi.*

"Başka bir çıkar yol da görememiştir," dedi Ferda, bir seferinde.

Selim Beyazıt adının her geçişi, Ferda'da kısa bir tereddüt yaratıyordu; durgunlaştırılmış içdünyasında hafif bir sarsıntı... *Ölüyü kıskanacak halim yok ya...* Ona yakınlık duymuyordu, acıma da duymuyordu. *Kimler kimler hayatlarını kaybetmedi ki...* Darbe dönemleri ve arifeleri, devrimciler açısından Rus ruletine benzer bir işleyiş gösterir. Selim Beyazıt payına ölüm düşenlerdendi, o kadar. *Abartılacak bir yanı yok. Devrimcilerin katli, kitleleri etkileyip devrim düşüncesine katabildiği ya da ürkütüp devrim tasarımından uzaklaştırdığı ölçüde kritiktir.* Ferda, böyle düşünse de, yaşamının farklı bölümleri üstünde sanki aynı gölge titreşiyor ve ilgisiz gibi duran yaşam bö-

lümlerini birbiriyle ilintilendiriyordu. Ferda, iradesine müdahale olarak gördüğü bu etkiye, söze dökemediği ve üstünde durmak istemediği bir tepki duyuyordu. Selim Beyazıt ile Kâzım Beyazıt'ın baba oğul ilişkisi, Ferda'ya itici gelen kapalı alanlardan biriydi. Onların baba oğul oldukları gerçeğini unutmak, unutturmak, dahası, adeta geçersiz kılmak istiyordu, için için. Özdemir'in yitik arkadaşının ardından, "Niçin gitti? Bunun çıkar yol olmadığını görmeliydi..." diye yazıklandığı bir gün, "Kim bilir, belki erkek olmanın başka bir yolunu bulamamıştır" demişti Ferda.

Kâzım Beyazıt, İtilafçı bir paşanın torunu, bir eczacının oğluydu. Eğitimini Almanya'da görmüş babası, dönemin İstanbulu'nun en büyük eczanelerinden birinin sahibiydi; oğlunun baba mesleğini sürdürmesi, kendisinden sonra güzelim eczaneye sahip çıkmasıydı dileği. Kâzım Beyazıt'ın çocukluğunun bir yarısı, Cumhuriyet'e diş bileyen dedesinden Osmanlı'nın şanlı günlerinin azametli, yıkılış günlerinin ıstıraplı hikâyelerini dinlemekle; öbür yarısı eczanede çocuk düş gücünü bir büyücünün mağarası gibi etkileyen laboratuvar kısmında geçti. Hassas terazilerin minik gümüş pulları andıran küçük gramları, koyu yeşil renkli büyük damacanalarda duran alkol, o adının ağıza alınmaması daha hayırlı hastalığa –frengiye– verilen Salvarsan hapları; kalfanın ölçüp biçip birbirine karıştırdığı tozları jansiyan özüyle hamur haline getirişi, sonra ilkokul çocuklarının "plastik"lere biçim vermeye çabalarken yaptıkları gibi o hamuru avuçlarında uzun ve zarif bir silindire inceltmesi, silindiri cetvel misali ölçülere ayrılmış metal bir düzeneğe bastırıp birbirine eşit minicik parçalara bölmesi, parmak uçlarıyla, likopod tozuna buladığı avuçlarıyla o minicik parçaları

yuvarlayıp minik kürelere dönüştürmesi... İşte karşınızda pilül! Sonra, jelatin kaşeler. Sonra, domuz yağının ak kıvamlılığıyla hazırlanan birbirinden güzel, yumuşacık kremler... Çocuk Kâzım, babasını ve kalfayı, uysal dış görünüşlerinin altında sağaltıcı ve öldürücü gücü barındıran kudretli malzemenin efendileri olarak görürdü. Onların bilgili ellerinde, "ayrı bulundurulması gerekenler" veya düpedüz zehir olan bütün bu bitkisel ve kimyasal malzeme, hatta fokur fokur kaynayan derişik asitler bile uslu çocuklar gibi boyun eğiyordu. Kâzım, delikanlılığa doğru yol aldıkça, malzemenin boyun eğişini âşık bir kadının teslimiyetine benzetmeye başlayacaktı. Maddenin başkaldırdığı da olurdu. Sıcak bir günde kalfa, içinde eterli bir çözelti bulunan cam kabı biraz fazla çalkalamış, eterin buhar basıncı kabı içten patlatmış, sıçrayan ufak bir cam parçası kalfanın yanağında yaşam boyu silinmeyecek bir iz bırakmıştı. *Maddeye egemen olabilmek için huyunu suyunu iyi bileceksin. Onu yadırgarsan başkaldırır, huyuna gidersen, okunmayı bekleyen kitap gibi açılıp yol verir.*

Dedesinin anlattığı egemenlik hikâyeleriyle beyni uğultulu Kâzım, kendisindeki değişimin adını koyamasa bile, maddenin boyun eğişiyle tatmin olamıyordu artık. İnsanlara da egemen olma susuzluğu, ruhunu kavurmaya başlamıştı. Velhasıl, oğlunun eczanenin dört duvarı arasında bungun bir kaplan gibi dolaştığını saptayan eczacı baba, genç Kâzım'ın baba yadigârı ekmek kapısını sürdürmektense eczacı yetiştiren bir kurumda kürsü sahibi konumuna yükselmesinin daha doğru olacağı kanaatine gelince Kâzım, babasının izinde eczacılık tahsil etmek üzere Almanya'ya gönderildi.

Başarılı bir öğrenciydi. Her alanda başarılıydı. Sarı ipek saçlı Alman kızları, levent endam, esmer yakışıklılığı karşısında çözülüveriyor, tereyağı gibi eriyorlardı. Kâ-

mişti. Ailenin yeni üyesi sonuçta et parçasından ibaretti. Fakat günün birinde bir an geldi – o küçük et parçasının ılık teması, kendini babanın ellerine öyle güven dolu bir teslimiyetle bırakışı, küçük gözlerinin fersiz, acınası bakışı, gaz çıkartamadığı zaman minik yüzünü kasıp kavuran ıstırap, babanın yüreğinde acıyan bir damar açtı. Öyle keskin bir sızıydı ki bebeğe kıyamama, onun üstüne titreme gereksinimi, keyfine düşkün genç babanın canı yandı. Sevgiydi bu acı. Farkında bile olamadı Kâzım Bey; olsaydı önlem alırdı. *Kan çekti* dedikleri böyle bir şeydi demek ki. Kâzım Bey neye uğradığını anlayamadan oğluna âşık olmuştu! Selim'in anne memesinden süt emişini izlemek, Selim'in ilk adımları, Selim'e ilk oyuncak atını, ilk tabancasını armağan etmek... Onunla bahçede koşmaca oynamak, ona yüzmeyi öğretmek... Selim'in okumayı sökmesi, ona ders çalıştırmak, ona tavla, satranç öğretmek, okul başarılarıyla övünmek... Kâzım Beyazıt'ın en büyük mutluluğu olmuştu. Almanya'ya her gidişinde ona, oyuncak sanayii gelişmemiş Türkiye'de bulunmayan oyuncak tüfekler, tanklar, askerî uçaklar getirmek... Sonraki yıllarda en büyük özlemi ise oğlunun çapkınlıklarıyla övünmek olacaktı ama bir türlü gerçekleşmiyordu bu arzu. Selim, kızlarla ilgilenmiyordu; o kadar yüreklendiriyordu oğlunu, açılması için. Hayır, Selim ser verip sır vermiyordu. Oysa Kâzım Bey yanıp tutuşuyordu veliahtına aşk oyununun zevkli yanlarını da öğretebilmek için; kadınlar nasıl sevilir, nasıl mutlu kılınır, bir yandan da gizli gizli nasıl cezalandırılır... Fakülte öğretim kadrosunun gerçekten de ciğerini bilen Kâzım Hoca, oğlunu bilemeyeceğini usuna getirmiyordu bile. Mesela, Selim'in kendini bildi bileli babasından ne denli korktuğunu hiç ama hiç bilmiyordu. Selim, dırıltısız bir evde büyümesine karşın –Kâzım Beyazıt bağırmaz ama hep hiddet eşiğinde dururdu, gözlerini çevirmesi yeterdi

zım Beyazıt, ilk gençliğinin umarsız sevdalarını, aşk kırıklıklarını unutmuş gibiydi. Ama bir yanı unutamıyordu. Vaktiyle aşkıyla oynayıp oynayıp, gülücüklerle umutlar saçıp sonra da bir başkasıyla evlenen Süheylası'nı bağışlayamıyordu. Süheyla'nın tavırlarını kendisinin yanlış yorumlayıp dayanaksız hayallere sürüklenmiş olabileceği aklına bile gelmiyordu. Bundan böyle aşk onun için bir oyundu. Yani o, her zaman egemendi, oyunu başlatan da bitiren de kendisi olmalıydı. Annesinin bulduğu *namus-u mücessem* bir ev kızıyla evlenmekte beis görmedi. Geniş görüşlü, okumuş kızlarla gezmek tozmak iyiydi de, iş evliliğe gelince, 1920'lerin, 1930'ların Almanyası'ndaki baskın havayla ciğerleri dopdolu Kâzım Beyazıt'ın tercihi, evlilikte ve evde yerinin neresi olduğunu peşinen kabul etmiş, haddini bilen bir genç kızdı. Ne demiş Almanlar, *kirche, kühe, kinder;* yani kilise, mutfak ve çocuk. Laik Türkiye Cumhuriyeti'nde dinî mekân iptal edilebilirdi. Kâzım Bey ve karısı uzun yıllar, aynı evde, aynı yatakta uyudular. Bazen bedenleri birleşti, aynı tencereden yediler ama ayrı dünyalarda yaşadılar. Karısının kulağına, Kâzım Beyazıt'ın çapkınlıkları çalındıysa da, düzen sever kocasının tıkır tıkır işleyen aile hayatını, maaşının, yaşamının ve bedeninin egemeni olan ya da öyle olduğunu sanan, ya da böyle bir egemenlik tutkusuyla yanan bir kadın uğruna asla tehlikeye atmayacağının emniyetine yaslanan eş –basitçe– aldırmamıştı; ya da *üç maymun* u oynamaktan başka çare bulamamıştı.

Kâzım Bey için bir oyuncaktan ibaret olmayan tek sevgi amacı oğluydu. Doğrusu, oğlunun doğumu, ilk haftalar ya da ilk aylar, üniversitede işi başından aşkın genç doçent Kâzım'ı fazla da ilgilendirmemişti. Elbette oyunu kuralına göre oynamayı severdi, o nedenle evlilik oyununda da açık bir falso yapmıyordu; ilgisizliğini eşine ve oğluna sunduğu pahalı hediyelerle maskelemeyi bil-

ev halkının hizaya girmesi için– kendini bildi bileli babasından hem korkmuş hem çekinmişti. Küçüklüğünde babasına hayrandı; korkuyu dengeleyen başka duygular vardı. Babasının boyuna bosuna, duruşuna, gülüşüne, çocuğun küçük dünyasında var olan her şeyin üstündeki egemenliğine hayrandı. Zamanla hayranlık düş kırıklığına dönüşecekti; acı bir deneyimdi bu Selim için. Korku ise şekil değiştirmiş, gizlilik merakına dönüşmüştü; Selim, hayatını babasının istilacı gücünden koruyabilmenin tek yolunu gizlemekte bulmuştu. Korku ikizleşmişti... Kâzım Beyazıt'tan korkmanın yanına, son sonu Kâzım Beyazıt'a benzemenin korkusu katılmıştı.

Selim ortadan kaybolduğunda Kâzım Beyazıt uzun bir yasın içine düştü. Yasın tek dış belirtisi, Selim'in bebeklik ve çocukluk fotoğraflarına her gün bakmasıydı. Süt kokusu... Bebek Selim'deki süt kokusu burnundan gitmiyordu. Oğlu hakkında bilemediği şeylerden karısının haberdar olabileceğini aklına bile getirmediği için, karısına hiçbir şey sormuyordu. Oğlunu fidye istemek amacıyla serseri bir grup, belki de sol bir grup kaçırmıştı. Buna inanıyor, inanmak istiyor, tam tamına inanamadığı için asabileşiyor, evde iyice buyurgan bir koca, fakültede herkesi kasıp kavuran belalı bir hoca oluyordu.

Çapkınlığı terk ettiği bir hayat kesitinde boğazına çökmüştü yas. Hiçbir şeyle oyalanamıyordu. Hırsını fakültede günden güne göveren sol hareketten çıkartmak istiyor, bu hareketin odağında gördüğü Hürriyet Berkman'dan, bu özgür kadın örneğinden gerçekten nefret ediyordu. Oğlunun yasadışı bir sol gruba katılabileceği, Kâzım Bey'in maddenin katı, sıvı, gaz hallerindeki molekül hareketliliğiyle haşır neşir, olguları nesnel açıdan incelemeyi öğrenmiş zekâsının karşısında bir olasılıktan öte, gözle görülür, elle tutulur bir olgu gibi duruyordu aslında. Ama duyguları, bu olguyu reddediyordu.

İşte bu sırada, Ferda oyuncağı karıştı hayatına. Kâzım Bey, ona son yılların yegâne mutluluğunu veren bu beklenmedik yeni oyuncağa, kimseye belli etmeden dört elle sarılmıştı. Artık daha huzurluydu. Yüreğine dolan yatışmışlıkla oğlunun sol bir örgütle birlikte olduğunu –kimseye söylemeden– kabullenir gibiydi. Elindekine razı olmak, çocukluğundan bu yana zihnine uğramamış eskil söylencelere sığınmak zorundaydı: kadere, Allah'a, duaya. N'apalım, olan olmuştu, tüm özenine rağmen çocuğunu kahrolası komünistlerden koruyamamıştı. *Allah ölüm kederi vermesin. Başı, gövdesinin üstünde dursun da gün gelir o da akıllanır, baba ocağına döner*

Ferda oyunu, bu aşamada gerçeğe dönüyordu. Kâzım Bey, Ferda'nın komünistliğini ciddiye almıyordu. Komünist kadınlara duyabileceği tüm aşağılayıcı öfkeyi Hürriyet Berkman'ın şahsına yöneltmişti. Ferda'nın gövdesinde, komünist bir kızı kendine ram etmek gururunu okşuyordu. Aldığı mutluluk verici haz ve gururu, oyunun gerçeğe dönüşmekte olduğunu kavrayabilmesine izin vermedi. Kızın bileğine kendine rağmen yapıştığı gün, bedenindeki yıllardır suskun volkan patlamak üzereydi. Kasıklarından makatına, karnına, peritona, oradan yüreğine yayılan bu zorlamalı basınca karşı koyması mümkün değildi.

Artık hep kızı düşlüyor, hayalinde de onunla sevişiyordu. Oğluna çapkınlığı öğretememişse de, Ferda'ya kösnüyü öğretebiliyordu. İyi bir öğrenciydi Ferda, yetenekliydi, çabuk kavrıyordu. Yeteneğinin bilincinde olmaması, kızı büsbütün sevimli kılıyordu. Yontucunun malzemesini yoğurması gibi, Kâzım Beyazıt'ın avuçları, duyusal gelişimini tamamlamamış bu gövdeden bir kadın yaratıyordu. Kimyasal sıvıların birbirine ağmasıyla yepyeni bir maddenin yapılanması gibi, beden sıvılarının bileşiminden doygun bir dinginlik doğuyordu. Bu zihin-

sel ve duygusal yatışma hali, bedenin hazzından bile büyük bir mutluluktu.

Kâzım Bey, şükür çağına girmişti. Anı yaşıyor, yarını düşünmüyordu. *Ferda'nın şu evi bulduğu ne iyi oldu. Rabbe şükür. Bin şükür ki Ferda o gün kaçıp gitmedi. Rabbin hikmeti işte... Ya kaçsaydı, ya Hürriyet'e her şeyi anlatsaydı. Bu yaşta kepaze olmak vardı. Üstelik sonrasında ne yapardım, zavallı kızı fakülteden uzaklaştırmak zorunda kalacaktım. Fukaranın canı yanacak, işinden olacaktı. Aynı kurumda kalıp sağda solda konuşmasına izin veremezdim elbette. Rabbe şükür ki hiçbiri olmadı, birlikte bir mutluluk kurabildik. Kim bilir hangi günahın karşılığında evlat acısı çektiren Allah, bağışlamış olmalı ki Ferda suretinde bir teselli ihsan etti. Kaçıp gidebilirdi, "Kapıyı kilitle" buyruğu kaç canını kurtar anlamınaydı. Her işte bir hayır. Allah'tan dik kafalılığı tutmadı da buyruğa boyun eğdi. Bin şükür, bin şükür.*

Kâzım Beyazıt'ın solcularla da pek uğraştığı yoktu artık. Nasılsa, 12 Mart'tan sonra devlet uğraşıyordu onlarla. Tehlike savuşturulmuştu. *Bir rüzgâra kapılmış gidiyorlar, gençlik işte. 1920'lerin sonunda, 1930'ların başındaki Alman gençliği gibi. Bizimkiler başka cins bir rüzgâra, zıt bir rüzgâra kapılmışlar. Çünkü tesadüfen gençlikleri bu rüzgâra rastlamış, hepsi bu. Akıllanırlar, akıllanırlar.*

İşte bu ruh halindeyken Siyasi Şube'den bir davet aldı.

Kâzım Bey, oğlunun cesedini teşhise çağrıldığından emindi. Evladını uzun yıllar göremeyeceğini bilerek ama onun sağ olduğu umuduyla yaşama ile şimdiki durumun hiçbir ortak noktası yoktu. O gevşek, yatışmış ruh hali bir anda silinmiş, yerini katı, duvarımsı bir duruş almıştı. Tatlı bir rüyadan ödünsüz gerçeğe uyanılmıştı. Kader ve

tevekkül, Kâzım Bey'in düşüncelerindeki son şeylerdi artık. Tüm benliği, ona meydan okuyan hayat karşısında dik durabilmeye, önündeki ağır sınavı yıkılmadan göğüslemeye yönelik bir kararlılık kesilmişti.

Hayır, ondan ceset teşhisi filan istenmiyordu. Öyleyse niye çağrılmıştı? Öylesine sıkı düzene almıştı ki varlığını, ölüyle karşılaşmayınca gevşeyemedi. Öyle dimdik, yüzü salt dikkat, karşısındaki görevliyi üstten bakan gözlerle süzüyordu; duruşu, "Kibarlığı kes, sadede gel!" diye buyuruyordu. Gene de içinde, mum alevi gibi titrek bir umut yanıp sönmekteydi; oğluyla ilgili değildi bu iş. Öyleyse neyle ilgiliydi?

"Bu adrese niçin sık sık gittiğinizi sorabilir miyim, Sayın Hocam?"

Kâzım Bey istifini bozmadı, "Ne için soruyorsunuz?"

"Oranın bir hücre evi olduğundan kuşkuluyuz."

Kâzım Beyazıt, beyninde çalan alarm zillerini belli etmedi; oranın böyle bir amaçla kullanılabileceğinden kendisi de hiç kuşkulanmamış değildi doğrusu. Tedirginliğinin kaynağı Ferda değildi; tanımadığı ev sahibesiydi. Sonuçta, tutkusu ve mutluluğu, kuşkuya ve tedirginliğe galebe çalmıştı. Hafifçe alaycı bir ifadeyle, "Benim dünya görüşüm bellidir. Herhalde bu saatten sonra solcu maceraperestlerle mercimeği fırına veremem, değil mi?" dedi.

Görevli böyle hafife alınmaya alışık değildi, "Oğlunuzun o hücreyle ilişkide olduğunu sanıyoruz."

Kâzım Bey, ense köküne darbe yemişti. İhtimal, *Özgür Eczacı* gibi kıymeti harbiyesi olmayan bir dergiyi bile *–kaç abonesi vardı ki, eczacı milleti deli mi üç-beş solcu gencin peşinden sürüklensin, üniversitedekilerin özentisi işte–* kovuşturmaya kalkan işgüzar polisin Ferda'yı izlerken kendisine rastladığına hükmetmişti; zihninde buna uygun bir karşı senaryo hazırlamaya vermişti dikkatini. Öz denetimini güçlükle koruyabiliyordu, "Oğlumdan

haber mi var?" Oğlu ile Ferda'yla seviştiği evi bir türlü bağdaştıramıyordu.

"Siz söyleyin."

"Bakın, Sayın Bay; benimle oynamayın. Acılı bir babayım. Ayıp yaptığınız. Oğluma dair hiçbir şey bilmiyorum. Tahminim, fidye istemek için anarşist bir grup tarafından kaçırıldığıdır. Beni sağcı bir hoca olarak belledilerya. Oğluma dair ne biliyorsanız, söyleyin lütfen."

Kâzım Bey'in sözlerindeki rica, ne sesine ne yüzüne yansımaktaydı. Öyle, kaya gibi duruyordu.

"Oğlunuz kaçırılmış değil, kendi rızasıyla katılmış anarşist bir gruba."

Demek böyle Kâzım, demek kuşkun doğrulanıyor, "Peki, şimdi nerede? Tutuklu mu?"

"Hayır, yurtdışında."

"Nasıl yani?"

"Filistin kamplarına gitmiş."

Kâzım Bey'in aklına bu hiç gelmemişti! *Filistin???* Karşısındaki profesörü bocalattığı için memnun olan görevli, gülümsedi, "Şaşmayın hocam, bunlar enternasyonalist ya! Filistin Kurtuluş Mücadelesi'ne yardım edecekler. Hem orada gerilla olmayı öğrenecekler."

"Halen Filistin'de mi?"

"Siz söyleyin bize."

Kâzım Bey, zihnini durduran ani ve kuşatıcı üzüntüsüne rağmen durumu pek komik buldu; aklı yeniden işlemeye koyulmuştu; o kocaman kahkahalarından birini atabildi, "Anladım," dedi. "Siz, beni oğlumla hücre evi sandığınız yer arasında iletişim sağlamakla suçluyorsunuz. Hiç güleceğim yoktu. Bakın, efendi, evladımı kaybettim, yüreğim yanıyor ama ben sağ görüşlü bir insanım; oğlum şuracıkta önümde can verse, solcu anarşistlere postacılık yapmam. Siz ne dediğinizi bilmiyorsunuz. Oğluma dair verecek bilginiz yoksa bırakın gideyim. İşim gücüm,

öğrencilerim var. Filan semtte ne arıyormuşum? Belamı arıyordum. Size ne! Ben hür bir ferdim. Gezdiğim yürüdüğüm yerin hesabını kimseye verecek değilim."

Kaçın kurası görevli, Kâzım Bey'in daha fazla konuşmayacağını anlamıştı. Bildiği bir şey varsa da söylemeyecekti. Belki de yoktu. Peki, orada, o adreste ne arıyordu? Koca sağcı profesörü, İlim Yayma Cemiyeti kurucusu üyesini içeri alıp pipisine elektrik verdirtemezdi ki! Herifin masonlardan tutun da, Adalet Partisi başkanlığına kadar tanıdığı bir sürü kodaman vardı mutlaka! En iyisi eve baskın düzenlemekti. *Varsa bir pislik, o zaman gel karşımda kurumlan sıkıysa Hoca Bey! Demek oğlun önünde can verse kılın kıpırdamaz, öyle mi? Görürüz bakalım!*

"Peki hocam, siz bilirsiniz. Konuşmayın ama bilin ki oğlunuzu ölüme gönderenleri koruyorsunuz."

Kâzım Bey, hançerlenmiş gibi soluksuz kaldı, sapsarı kesilmişti;

"Oğlum, öldü mü? Ölüsü nerede? Verin ölüsünü bana!" Rengi kızıla dönmüştü.

"Maalesef, Filistin'de çatışma sırasında vurulmuş."

"Kiminle, ne çatışması?"

"Onu bilmiyorum. Belki İsrail ordusuyla, belki mücahitlerin iç anlaşmazlığında."

"Ölüsü nerede?"

Kâzım Bey feryat ediyordu; o kendine güvenli duruşu çırpıntılı soluklar ve sözler arasında dağılıp gitmişti; ama hâlâ çok öfkeliydi ve mantığı tıkır tıkır çalışıyordu:

"Ölüsü elinizde değilse, öldüğünü nereden biliyorsunuz? Bana işkence etmek için bunları uydurmadığınızı nereden bileyim?"

"Filistin Kurtuluş Örgütü'nün resmî açıklaması var. Filistin halkı için vuruşan kahraman bir Türk mücahidin şehit olduğu hakkında. İsim açık. Bu konuda yalan söylemezler."

Görevli, masasının çekmecesinden bir evrak çıkartıp Kâzım Bey'e uzattı. Kâzım Bey okuyabilecek durumda değildi; harfler karasinekler gibi uçuşuyordu kâğıdın üstünde. Sadece oğlunun adını seçebildi.

Koltuğa yığılmış bir külçeden ibaretti artık, başı öne düşmüş, soluğu kesik kesik. Görevli, hocanın kalp krizi geçirip başına bela olacağından korktu. Fısıltılı bir sesle, "Şehitleri oraya gömerler. Başınız sağ olsun, efendim. Çok üzgünüm. Allah başka keder vermesin. Gidebilirsiniz," dedi, "Sizi rahatsız etmemizin sebebi..."

Kâzım Bey eliyle susturdu onu; yerinden kalkamıyordu, "Kendi kararıyla mı gitti, burada dahil olduğu hücrenin kararıyla mı?"

"Genelde hücre kararıdır, efendim. Bireysel hareket etmiş de olabilir."

"Hücrede kimler var?"

"Tam çözemedik, efendim, daha ziyade Ortadoğu Üniversitesi'nden çocuklar; ama İstanbul Üniversiteliler de var, oğlunuz gibi."

"Eczacı var mı içlerinde?"

"Hayır, efendim. Şimdiye kadar silahlı anarşist eczacılık öğrencisine rastlamadık. Aman efendim, ne fark eder. Hepsi aynı yolun yolcusu. Bakmayın fraksiyon farklarına. Devlete karşı hemen birleşiverirler. Ben şahsen, oğlunuz gibi kaybedilmiş değerler için, sol cephenin tümünü sorumlu tutarım. Gencecik dimağları baştan çıkartarak mahvolmalarına sebep oluyorlar."

"Evet," diye inledi Kâzım Bey, "aynen öyle oluyor."

İçinde yaralı bir aslan kükrüyor, sağa sola rastgele pençeler atıyor, göğsünü ve gırtlağını pençeliyordu. Ne tuhaf... Sessiz ve çökkün adamın duruşu, benzetilse benzetilse çok yaşlı, iri bir kediye benzetilebilirdi, ancak... Selim öldüğüne ve ölüm böyle cereyan ettiğine göre hiçbir şeyin anlamı ve değeri kalmamıştı. Ne boş avuntular-

la uğraşmıştı oğlu acı çekerken! Kim bilir belki de pişman olmuş, belki korkmuştu yavrucak, vazgeçmek, dönmek istemişti de yolunu bulamamıştı. Oysa o koca adam, ne halt etmişti bunca zamandır, yavrusunun izini arayacak yerde? Neresinden vurulmuştu Selim, can çekişmiş miydi? Ya can çekişmişse?.. Çöllerde... Müdahale edilebilseydi, iyileşirdi belki. Orada, çölde, kanaya kanaya ölüme mi terk edilmişti? Öcü alınmalıydı! Kanı yerde kalmamalıydı! Öç! Öç! Ama kimden? Yüzünü gözünü tırmalamak, göğsünü yumruklamak istiyordu, saçlarını yolmalıydı. Kendini cezalandırma içtepisiyle, karşısına ilk çıkanı, örneğin şu görevliyi ayağının altına alıp tepelemek dürtüsü arasında gidip geliyordu, yaralı bilinci; vücudu kıpırdayamazken. Evet, herif doğru söylüyordu, genç dimağlar iğfal edilmişti. Kendisi bile bu yaşında iğfal edilmişti! Oğlunun ölümünden hepsi, herkes sorumluydu. Güçlükle yutkunabiliyordu. Görevlinin verdiği suyu zar zor içti. Şimdi, galiba konuşabilecekti, "O eve, Ferda Başarır için gidiyordum," dedi. "Onu izliyordum. Bizde asistan. Hürriyet Berkman'ın asistanı."

Görevli için anlamlı ve önemli olan Ferda Başarır ismiydi, çünkü arananlar arasındaydı bu isim.

"Hürriyet Berkman, genç dimağların iğfal edicisi. Onun asistanı."

"Ferda Başarır, dediniz değil mi, arananlar listesinde."

"Niye aranıyor?"

"*Özgür Eczacı*'da yayımlanan yazıları yüzünden."

"*Özgür Eczacı*'yı da mı kovuşturuyorsunuz?"

"Elbette efendim, suç suçtur."

"Hepsini kovuşturuyorsunuz ama bir tek sınırları denetleyemiyorsunuz, maşallah," dedi Kâzım Bey, suyu içince kendine gelir gibi olmuştu. "Sınır değil, elek mübarek!"

"Ah, efendim, Güneydoğu sınırını bir bilseniz! Pardon, Ferda Başarır'ı niye izliyordunuz?"

Sahi, Ferda nereden karışmıştı bu işe?.. Kâzım Bey müthiş bir yorgunluk duydu. Uyumak ve her şeyi unutmak istiyordu. Ölüm kadar derin bir uykuyu özlüyordu. Görevliye bir yanıt vermesi gerekmekteydi. Öyle ya, bu adı o atmıştı ortaya.

"Dergi dışında başka bir faaliyeti var mı, diye."

"Var mı? Bizim tespitimize göre yok."

"Benim tespitime göre de," dedi Kâzım Bey, sesi gene gücünü yitirmişti.

"Aman efendim, siz zahmet buyurmayınız. Biz haklarından geliriz. Şey, Ferda Başarır o evde mi kalıyor?"

"Evet, galiba..."

"Çok iyi, çok iyi."

Kısa günün kârı hesabı, umduğu balığı değilse de başkasını yakalamıştı ya görevli! Balık, balıktır. Ferda Başarır adlı balık. *Hürriyet Berkman adını da not etmeli.* Bir başka balık...

Görevli, isimlerin balıklara değil, insanlara ait olduğunu için için reddetmeseydi, görevini yerine getiremezdi ki...

2. bölüm

Sanal mekânda:
Karakterler yazarı tartışıyor

Kâzım Beyazıt o koca kahkahasını attı, "İşte, hürriyet peşindeki kadınların tatminsiz yaratıklar olduklarını her zaman söylemişimdir," dedi, "Bizim yazar da ne mal olduğunu beni yaratarak ortaya döktü zaten. Bilinçaltını konuşturdu. Hasretini çektiği erkek tipi benim." İftiharla elini göğsüne vurdu.

"Hiç sanmıyorum," dedi Özdemir Gerçeker, çok sakindi; "Sağ görüşten ne denli tiksindiğini vurgulamak için sizin gibi bir tip çizmiş olmalı."

"Hadi canım, sen de! Benim acımı anlıyor ama, ne haber! Acıma saygı duyuyor."

"O başka şey," dedi Özdemir. "Yazarlarda empati denen özellik bulunur, yani kendini bir başkasının yerine koyabilme. Empatinin yanında antipati var olamaz, diye bir kural yok ki! Çelişkiler her zaman iç içedir. Yazarla aranızdaki antipati bence karşılıklı. Feministlere hiç tahammülünüz yok, değil mi?"

"Feminist mi? Hiç duymadım. Nedir o?"

"Haklısınız. Türkiye'de siz öldükten sonra moda oldu, feminizm. Ama 1930'ların Almanyası'nda hiç mi kulağınıza çalınmadı? O kadar mı Nazi söylemlerine kapılmıştınız?"

Kâzım Beyazıt, Nazi söylemleri lafını duymazdan geldi, bir kahkaha daha koyuvedi.

"Benim, feminen cins hakkında bildiğim –ki doğrudur, tecrübelerimi Almanya'da temellendirmişimdir– bunların kendile-

rini tereyağı gibi eritecek heriflere kul köle olduklarıdır. Hürriyet mürriyet, boş laflar bunlar Hem ne diye 'hürriyet' kelimesini bıraktınız da 'özgürlük' diyorsunuz? Hep o 1960 darbecilerinin halt yemesi. 'Hürriyet'teki çağrışımlar var mı şu 'özgürlük' lafında? Namık Kemal'i, Tevfik Fikret'i getiriyor mu akla? Hem..."

Şimdiye dek, bir köşede somurtup duran Ferda Başarır, Kâzım Hoca'nın sözünü kesti:

"Ne yani Kâzım Bey, siz hiç tereyağı gibi erimez miydiniz?" Dik dik baktı hocasına.

Kâzım Bey, kendi tiradıyla mest, çağrışımdan çağrışıma atlıyordu ki Ferda'nın telaffuz ettiği "erime" sözcüğüyle ve kadının meydan okuyan bakışlarıyla konuya döndü, şeker gibi bir sesle, "Eririm elbette ama Ferdacığım, iki tarafı eriten mucizenin kaynağı ve sırrı bendedir; bunu da bilirim," dedi.

"Öyleyse her eriyenin kul köle olmadığını da bilmeniz gerekir!"

"Hoppalaa!" dedi Kâzım Hoca, "Yani galiba kocan haklı, kız Ferda, bu bizim yazar gerçekten feminist; seni böyle dik başlı çizdiğine göre. Ulan, ne sünepe kocan var! Yazar olacak o karı, herifi resmen iktidarsız yaptı, senin Özdemir hâlâ onu savunuyor."

"Hayır," dedi Özdemir telaşla. "Kimseyi savunduğum yok. Sadece anlamaya çalışıyorum. Yazarın feministliği konusunda benim de kuşkularım var. Ferda'yı olumsuz bir karakter olarak çizıyor. Feminist bir romancı bunu yapmaz. Gerçi, yazar da ilk kez böyle bir karakter yaratıyor."

Kâzım Bey, "Senin yazar yaşlanmıştır," dedi. Tavrı ciddileşmişti, "Kendi üstünde kurduğu kontrol zayıflamıştır. Bilinçaltını döküyordur ortaya. Diğer kadınlara beslediği, gençliğinde gemleyebildiği kıskançlık duygularını ve hırsı bastıramıyordur; kudretli erkek özlemini artık saklayamadığı gibi."

"Bakıyorum, Nazi söylemleri, Freud mürekkebi yalamanızı engellememiş!" dedi Özdemir, iğneleyici bir tavırla.

"Kız Ferda, bu senin kocanın kanı bana hiç ısınmayacak.

Haklı herif, yahu! Yerinde olsam ben de Kâzım Beyazıt'tan nefret ederdim."

Ferda, Kâzım Bey'in söylediği hiçbir şeye önem vermemekte ya da öyle görünmeyi istemektedir. İstediği buysa başarılıdır. Konuşan Kâzım Bey değilmiş gibi, kocasına döner ve, "Yazarın benim olumsuz yanlarımı vurgulamasının nedeni, beni kendince 'dönek' olarak görmesi ve bu yüzden benden nefret etmese bile bana çok öfkeli olmasıdır," der.

Kâzım Bey, Ferda'nın onu hiçlemesine, kadının tavrını ciddiye almayarak, bu tavırdaki belki sitemi, belki karşıtlık unsurunu anlamazdan gelerek karşılık vermektedir... Hiçlemeci tavırlara alışık olmadığı için nasıl davranması gerektiğini kestiremediğinden dolayı böyle yapıyor da olabilir. Düşünecek olursak, hayatında rastladığı en meydan okuyucu kadın, Hürriyet Berkman'dı; o bile, yaşadıkları dönemin saygı alışkanlığıyla örterdi dik kafalılığını.

"Ne yani," dedi Kâzım Bey, "Adı batası rejimin öldüğünü duymuştum, yoksa hâlâ dönmeyenler mi var? Yazar hâlâ mı sosyalist, olur şey değil!"

"Öyle görünüyor," dedi Özdemir Gerçeker.

Ferda, gene kocasını yanıtladı, "Sanmıyorum," dedi. "Sosyalist olup da ne yapmış? Gençliğinde bir-iki sol derneğin üyesi olmaktan öte. O bir Kemalist. Benim enternasyonalizmime içerliyor. Dahası yazarda, İngilizcede *underdog* kompleksi denen hastalık var. Yani, yenilenden yana tavır almak."

"Yani, senin tam tersin," dedi Özdemir karısına. Sesinden kinaye yoktu.

Ferda, bu kez de kocasını işitmedi ve yazar hakkında atıp tutmayı sürdürdü:

"Megalomanisini böyle doyuruyor Bakın, ben ne sağlam karakterli, ilkeli, üstelik de merhametli insanım, diyor. Onun derdi bu."

Özdemir, "Yazarın, başkalarının onun hakkında ne düşündüğüne fazla önem verdiğini sanmıyorum," dedi. "Bence onun için önemli olan, kendi aynasında kendi imgesinin nasıl göründüğü."

Kâzım Bey, tartışmanın başından beri ilk kez afallamıştı. Özdemir ve Ferda'nın yanındaki konumunu ilk kez göreli zayıf bulup yadırgıyordu. *Underdog* kompleksi? Hiç duymamıştı; bu "ayna" ve "kendinin imgesi" laflarını da. Onun yaladığı Freud mürekkebiyle böyle tanılar yazılmamıştı. Yoksa oyunun yönetmenliğini, yani oyuncuların iplerini elinden kaçırıyor muydu? Konuşmanın seyrini en iyi bildiği izleğe yöneltmeye çalıştı.

"Bu yazar, yalnız bir kadın değil mi, Allah aşkına?"

"Çoluğu çocuğu var." dedi Özdemir.

"Canım, bizi işkembeyi kübradan uydurduğu sıralar, yalnız yaşamıyor muydu? Allah aşkına kim, hayallerini teninin hazzıyla doyurabilecekken, oturup roman yazar? Boş verin böyle saçmalıklara. Bu kadın, erkek soyuyla barışık değil. Feminist miymiş, ne zıkkımsa!"

Özdemir, "Onun gözde izleklerinden biri ana kız ilişkisidir, kadınlar arası dostluklardır," diyordu ki, Ferda gene kocasının sözünü kesti:

"Burada onlardan hiç bahis yok. Sadece bana duyduğu öfke var."

"Sana, senin vehmettiğin kadar öfkeli olduğunu sanmıyorum," dedi Özdemir.

Ferda, birden yazara ilgisini yitirmişti, Kâzım Bey'e döndü ve usulca, "Beni ele veren gerçekten de siz miydiniz?" diye sordu, kocasının ne sorduğunu duymasını istemiyordu.

Kâzım Bey önüne baktı, Özdemir'in işitmesinden çekinerek, "Bilmiyorum," diye mırıldandı.

Özdemir fısıldaşmayı gerçekten de işitmemişti, "Yazarın ideolojisi üstüne karar vermeden, hikâyenin devamını nasıl getireceğini beklememiz gerekmez mi?" dedi.

Ülkem neresi?

Bu ülkeye ne zaman, nasıl getirildiğini anımsamıyordu. "Memleket" denilen yerle ilgili bilinçli hiçbir anısı yoktu. Orası "memleket" idiyse burası neresiydi? Bilinçli anısı yoktu ama gene de ayrılık bilinci kazınmıştı sinir liflerine. Tuhaf bir hırçınlığı tutardı bazen. Annesi, babası çocuktaki kriz haline anlam veremezlerdi. Aslında annesi tanılayabiliyordu durumu ama hemen siliyordu tanıyı aklından:

Barış'a, anneannesi bakmıştı bebekliğinde. Onun kokusuna, annesinin kokusundan bile daha çok alışmıştı yavrucak. Barış altı aylıkken anneanne sarılık şüphesiyle hastalanmış, haliyle bebeği uzaklaştırmıştı. O günlerde bu hırçın haller belirmişti minicik kızda, karnı tokken, uykusu ve gazı yokken yoklayan bu katıla katıla ağlamalar... Anneannenin ağır bir sindirim bozukluğu geçirdiği ama hastalığının sarılıkla ilgili olmadığı anlaşılınca, bebek Barış, özlediği kucağa ve kokuya yeniden kavuşmuş, hırçın ağlamaları dinmişti. Almanya'daki ilk yılda çocuğun geçirdiği bunalımları anneannesini özlemesine, daha doğrusu bebekliğinde yaşadığı ve ruhsal varlığının temeline kazınmış o birkaç günlük ayrılığın –kim bilir hayatın ilk yılının o bilinçsiz karanlığında ne denli mutlak bir acıydı, güven verici kokunun ve dokunuşun eksilmesi–

izlerinin depreşmesine bağlamıştı, Ferda; ama kendi koyduğu tanıdan kendisi hoşnut değildi; süratle ve kendiliğinden beliriveren tanıyı aynı süratle aklından silmesinin nedeni buydu.

Ferda ve annesi, hiçbir zaman pürüzsüz bir iletişim kuramamışlardı. Ferda'nın siyasal bir açıklaması vardı: Onun seçtiği sınıfla annesinin mensup olduğu sınıf arasındaki çelişkiydi, iletişimsizliğin kaynağı. Kesinkes Ferda'ya ait olması gereken şu canlı et parçasıyla anneanne arasındaki, başka herkesi dışlayan tensel iletişim, Ferda'yı sinirlendiriyordu. Çocuğuna, ondan uzaklaştığı için; annesine, çocuğunu ondan adeta çaldığı için kinleniyor; ama var olan koşullarda Barış'a anneannesinin bakmasının yegâne seçenek olmasından ötürü sesini çıkartamıyor, sustukça öfkesi büyüyor; anneanneye özverisinden dolayı az miktarda duyulan teşekkür daha da küçülüyordu. Anneanne, anne, torun, üçünü de kapsayan bir sevgi ortamının kurulabileceği, Ferda'nın ya da anneannenin aklına niye hiç gelmiyordu? Ya da niye doğal davranışları böyle kucaklayıcı bir ortama yönelemiyordu?

Almanya sığınmacılığı, Ferda'yı bu karmaşık duygulardan çekip aldığı için, bir anlamda rahatlatıcıydı bile. Gene de, anneannenin Almanya'daki kısa konuklukları sırasında Barış'ın daha uyumlu bir çocuk haline gelişi dikkat çekmeyecek gibi değildi.

Ferda ve Özdemir, kendilerinin yaşadığı uyum sorununu, küçük ölçekte olsun çocuklarının yaşamadığını gözlemledikleri fikrindeydiler. Onu önce yuvaya, yaşı tutunca da anaokuluna vermişlerdi doğal ki. Çocuk, ilk haftalar kıyametleri kopartıp hem Ferda'nın hem Özdemir'in analarından emdikleri sütü fitil fitil burunlarında getirmişti gerçi ama sonra ortamına bir alışmış, pir alışmıştı. Anadili gibi Almanca konuşuyordu. Özdemir ile Ferda'nın iyi sayılabilecek Almanca bilgilerine karşın, ulu-

sal kimliklerini ânında ele veren o tipik Türk telaffuzlarının zerresi bulaşmamıştı Barış'ın diline. Gırtlaktan gelen o tuhaf ses aralıklarını cıvıldayan kuşlar gibi hiç zorlanmadan sıralayıveriyordu. Ferda, Almancanın kızının ağzından, kozasından sağılan iplikçikler örneği dökülüvermesini hayranlıkla karışık bir şaşkınlıkla ve yadırgayışla izlemişti, Barış büyüyünceye kadar. Ferda, bu dil becerisinin çocuğuna özgü olmayıp tüm çocuklara vergi, büyüdükçe kaybolacak beyinsel bir özellik olduğunu bilmesine rağmen, bütünsel açıklamasına vâkıf olmadığı bu durumun çocuğuyla kendi arasında bir başka duvar gibi yükselmesini engelleyemiyordu. Duvar belki sadece bir kuruntuydu; ama Ferda böyle düşünüyor, böyle hissediyordu.

Barış ondan şanslıydı, o bu ülkede uyumsuz, Barış uyumluydu; Ferda burada mutsuz, Barış mutluydu. Barış'ın sinir krizleri okulda nüksetmiyor, çocuklara bağımsız kişilik yapıları kazandırma amacıyla eğitimin bir parçası haline getirilmiş "okulda konaklama geceleri"nde Barış, evde geçirdiği gecelere oranla çok daha canlı ve neşeli oluyordu. Yıllar, Ferda'nın ve Özdemir'in güneş özlemlerini dindiremezken, Barış puslu soğuk havalarla barışık bir ergen olup çıktı. Yetişkinliğinde, "Kötü hava yoktur, kötü giyim vardır" ilkesi doğrultusunda, sırtına uygun kıyafetleri geçirip karda buzda yürüyüşe çıkacak, sıfır altı sıcaklık derecelerinde açık pencereyle uyuyacaktı.

Ferda ve Özdemir, günün birinde Türkiye'ye dönebileceklerinden emin olmadıkları için, çocuğa, dillendirilen anılarla, eski fotoğraflarla iletilebilecek bir "memleket duyarlığı" aşılamamışlardı. Bu saptama, tam da gerçeği yansıtmıyor. Memleketten çocuğa fazla söz etmemeleri, bilinçli bir seçimdense kendiliğinden oluvermiş bir durumdu. Aslında, yeni ülkeye yanlarında fazla bir andaç getirmemiş, getirememişlerdi, kaçaklık ve sığınmacılık gereği; nikâh fotoğraflarını bile yanlarına almamış ya da

alamamışlardı. Almanya'daki yaşamda ise haliyle sığınmacılık koşulları ağır basmış, bu patırtı gürültü arasında Barış, adeta yabanda yetişen bir bitki gibi kendi kendine –sözcüğün tüm çağrışımlarıyla– özgür –beyni hiçbir aidiyet duygusuyla yıkanmadan– büyümüştü. "Memleket"in dışlanan hayaliyle birlikte, yaban ellerde çocuklarıyla paylaşabilecekleri, onlara özgü bir kişisellik ortamını yitirdiklerinin farkında mıydı, anne baba?

Barış'ın büyüdüğü zaman, kendilerinin siyasal görüşünü ve duruşunu paylaşmasını arzu ederlerdi, elbette. Bu alanda bir miktar çabaları da oldu, olmadı değil; ancak sığınmacılığın kısıtlı koşullarında Barış'ın sol görüşle ilişkisi, anne babasının ya zorunlu ya gönüllü sürgündeki arkadaşlarıyla arada sırada görüşmesinden ibaretti. Barış ne bir işçi semti ne fabrika görmüş ne de bir greve tanık olmuştu. İç acıtan yoksulluk görüntüleriyle de karşılaşmamıştı, yaşadıkları düzenli ve bakımlı şehirde. Solculuğu, efkârlanınca birtakım marşlar, türküler söyleyen bu insanların –anne babası da aralarında– okul arkadaşlarının ailelerinde rastlanmayan garip bir özellikleri olarak deneyimlemiş, kişilerin tuhaf aşırılıklara varan davranışlarının –kişisel kalmak koşuluyla– tepkiyle karşılanmadığı bu dingin duruşlu, soğuk Kuzey ülkesinde, o da anne babasının ideolojisini, kendisini pek de ilgilendirmeyen bir aşırılık olarak yorumlamıştı. Barış, anne babasına ilişmiyordu, onlar da Barış'a ilişmemeliydi.

Anne kız arasındaki konuşulmayan mevzular alanı, Barış büyüdükçe gitgide genişlemekteydi.

Ferda elbette evladını seviyordu; ancak bu sevgiye her zaman engellenmenin öfkesi karışmıştı; öfkesini denetlemeye içtenlikle uğraşsa da. Engellenmişlik, eskilere dayanıyordu; doğumu izleyen aylarda çocuğun anneye, annenin ihtiyaç duyduğu zamanı tanımamasından kaynaklanıyordu doğal ki; ama sadece zamansızlıkla özdeş

değildi. Ferda, siyasal etkinliğinin bebek tarafından kısıtlandığını görüyor, buna ayrıca içerliyordu. Verili durum olarak kabul ettiği ve yaşamını etrafında ördüğü merkez, anneliği değil, siyasi mücadeleydi. Bunca engellenmenin bir bedeli olarak çocuğu sadece ona ait olmalı, öyle kalmalıydı. Gelin görün ki, Türkiye'deyken anneanne bu denklemi bozuyordu; Ferda kısırdöngüden kurtulamıyordu. Almanya'da çocuğun Türkiye'deki kadar bile ona ait olmadığını, olamadığını görmek Ferda'yı, Özdemir'le yataktaki uyumlarının zedelendiği süreçte içten içe hırpalıyordu. Sürecin tek istisnası, Ferda'nın ağır depresyonla yatağa düştüğü döneme rastlar. Barış küçük elleriyle hasta annesini okşuyor, ona gülücükler yapıyor, onu canlandırmaya çalışıyordu kendince, çocuk varlığıyla. Yazık ki Ferda'nın bu okşamalara dair bilinçli anısı yok. Sade çocuğuyla değil, tüm dünyayla arasına ses geçirmez cam duvarlar çekilmiş.

Yıllar geçiyordu.

Siyasi durumun 1990'larda yumuşaması, ülkeye dönme arzularını karara pekiştirdi. Barış –artık ergendi– ona hiçbir şey danışılmadığı, sadece kararın nedenleri açıklandığı için buruktu. Almanya'dan ayrılmak istemiyordu ama anne babasının mali imkânları orada yatılı okuyabilmesine el vermediği için yapabileceği bir şey yoktu. Aile, mutsuz çocuklarıyla birlikte yurda döndü.

Barış daha küçük olsaydı belki bu iklim değişikliğini daha çabuk atlatabilirdi. Ergenliğin iç gerilimlerle dolu yıllarında bir de dış koşullardaki büyük değişim, Barış'ı fena sarsmıştı. Almanya'da doğal ve sıradan olan pek çok davranış yeni okulunda saygısızlık sayılıyordu. Hava kardıktan sonra sokakların kadın cinsi için pek de güvenli olamayabileceği bu kargaşalı şehri, köhnemeye terk edilmiş eskiyi kaba bir iştahla yutan özensiz yeninin kanser uru gibi çoğaldığı bu tarihî ve güncel İstanbul'u nasıl

benimsesin? Bu cehennemî şehrin, henüz gelişen bedeninin taptaze cinselliğini gözleriyle oburca yiyen, ellemek, hırpalamak isteyen bıçkın lümpenlerini nasıl yadırgamasın?.. İstanbul'u nasıl sevsin? Madem siyaset sizin için bu kadar önemliydi, niye çocuk sahibi oldunuz, diyordu anne babasına! Sizin politik savrulmalarınız yüzünden, küçücükken anneannemden, büyüyünce de alıştığım ülkeden koparttınız beni. Ne hakkınız vardı?!

Özdemir ve Ferda verecek cevap bulamıyorlardı, mutsuzluğunu her fırsatta açığa vuran, Almanya'daki arkadaşlarına –evet, elbette erkek arkadaşı da vardı, ilk aşkı– duyduğu özlemi tokat gibi yüzlerine çarpan kızlarına. Erişkinliğe ulaştığında onları anlayıp bağışlayacağını ummak istiyorlardı. Barış, çıkar yolu yeni okulundaki sınıf arkadaşları arasındaki en efendi görünüşlü çocuğa tutulmakta buldu. Bu gönül hikâyesi onun için bir amaç ve sokaktaki erkek hoyratlığına karşı bir kalkan olmuştu. Ferda tutucu bir anne değildi ama oğlanı hanım evladı bulmuş, gözü tutmamıştı. Üstelik Barış erkek arkadaşıyla çok fazla zaman geçirdiği için dersleri şahken şahbaz olma yoluna girmişti; Barış'ın okul başarısızlığı, Ferda'yı kara kara düşündürüyor, kızının hiç hoşuna gitmeyecek kısıtlayıcı önlemler almaya itiyordu. Barış, ailede sözü geçenin annesi olduğunu kavramıştı; o nedenle isyanını babaya değil Ferda'ya yöneltiyordu. Anne kız çatışması büyüyordu.

İlerideki yıllarda, yurda dönüş meselesi bağlamında, Barış'ın babasını bağışlaması daha kolay oldu da annesine kırgın öfkesi, ergenlikteki sürtüşmeler çoktan tarihe karışıp unutulduğunda dahi sürdü. Niçin annesi her olasılıkta hep suçlu çıkıyordu? Belki, ana evlat yakınlığı üstüne, annelik özverisi üstüne her coğrafyada dillendirilenleri Barış da farkına varmadan içselleştirdiği için. Belki, annesiyle anneannesinin tanık olduğu çatışmalı ilişki

biçimini farkında olmadan öğrendiği için; belki de doğduğu andan beri, kendi bilinci henüz gelişmeden, henüz sadece bitkisel bir ürperişten ibaretken, derisiyle annesi arasındaki ayrılığı, ananın tenindeki tedirgin geri çekilişten algılayıp özümsediği için... Belki de bilinçaltı babasına âşıktı, bütün kız evlatlardaki gibi! Kim bilir belki de Freud haklıydı!

Anneanneyle Barış'ın sorunsuz ilişkisi ise memlekete dönüşten sonra, kaldığı yerden sürüp gitmişti, yaşlı kadının ölümüne dek. Ferda dikkat etmişti, annesi Barış'ı olduğu gibi kabul ediyor, onu kendi özlemleri doğrultusunda yönlendirmeye ya da biçimlendirmeye çalışmıyordu. Yani kızına davranışının tam tersini sergiliyordu torunuyla ilişkisinde. Ferda'yı büyütürken yaptığı yanlışları, torununda temize mi çekiyordu? *Yoksa sırf benimle ters düşmek için mahsus böyle anlayışlı, kızımı büsbütün çekip almak için?*

Dönüşten sonra, karıkoca bazı arkadaşlarıyla birlikte, sağlık konularına ağırlık veren –o günlerin moda deyişi *toplumsal içerikli* kalıbıyla betimlenebilecek– bir dergi çıkartmaya başlamışlardı. Sermaye, Özdemir'den, daha doğrusu Özdemir'in miras hakkından. Emek verenlerin hepsi, 12 Eylül Darbesi'nin doğal ortamlarından koparak şuraya buraya fırlatıp dağıttığı eski sosyalistler. Dünyadaki gelişmeleri izlemek isteyenler ve istemeyenler, gezegen çapında bir doğal afet gibi yaşanmış 1989 düşünsel çöküntüsünden sonra kendilerine çıkış arayanlar ve eski yolda direnenler... Bağdaşık bir grup değil. Ama... Yenik ve yalnız insanlar... Yenilginin acısıdır onları birleştiren ve ayıran... Destek, günün fon dağıtım piyasasının öncüsü ve gözdesi Avrupa Birliği'nden ve Avrupa'nın varsıl sivil toplum örgütlerinden gelecekti.

Değişen koşullarda, *ilaç* denen şifalı maddeler de sıradan birer alım satım nesnesine dönüşürken, bağımsız ilaç firmaları birleşip devleşirken, büyük sermayeliler küçükleri yutarken, bu hızlı süreçte hastayı korumak iddiasındaydı bu örgütler. Amaçları içtenlikle hastaya yardım idiyse de, ellerinden gelen, hastanın –başka bir deyişle ilaç müşterisinin– yeni ticari koşullara dırıltısız uyumunu sağlamaktı. Tıpta bireysel yaklaşım dönemi başlamıştı. Avrupalı sivil toplumcuların bakış açısı, "halk sağlığı" gibi kavramlarla yetiştirilmiş, sağlık sorununu toplumsal bir olgu olarak değerlendirmeyi öğrenmiş, eski tıp öğrencisi Özdemir ve eczacı Ferda için irkilticiydi başlangıçta. Gene de kurulan yeni dünya düzeninin tepeden inmeci olmayıp her işkolu ve her meslek alanında taa tabana inen sivil örgütlenmelerin katkısıyla oluşturulması heyecan verici değil miydi? Üstelik bu yaygın ve akıcı paylaşım, kimseyi dışlamıyordu; seçkinci değildi; siyasal açıdan önyargılı değildi. Bakın bakın nasıl da eski sosyalistlere, yeniklere ve yalnızlara kucak açmış, nasıl da onlara kendilerini yeniden etkin ve önemli duyumsayabilecekleri koskoca bir çalışma ortamı sunmuştu! Demokrasi bu değilse neydi? Yeniden soluk alabildikleri bu yeni ortamda işittikleri kimi savlar Ferda ve Özdemir'e o kadar yabancıydı ki, bu yeni yaklaşımlar hakkında bir hüküm veremiyorlardı. Örnekse, şimdiye dek kapitalistler dünyasının çalışanlar açısından nadir nimetlerinden kabul edilmiş bir uygulama örneğinin tu kaka edilmesi anlaşılır gibi değildi. Bu başarılı örnek, tüm vatandaşların hatta ülkedeki yabancı konukların hastalık hallerinde teşhis ve tedavilerini güvenceye alan İngiliz ulusal sağlık örgütlenmesiydi. USH (Ulusal Sağlık Hizmeti) adını taşıyan İngiltere örneğinin hastaya dilediği doktoru seçme imkânını tanımaması nedeniyle bir tür devletçi zorbalık sayılabileceğini işitmek, Özdemir ve Ferda için Çince işit-

mekten farksızdı. Ne dendiğini anlamanın Çinceyi öğrenmekten başka çaresi var mıydı! Aşkı bile iki insanın birbirine yönelmesi olarak değil de ikisinin ortak bir amaca yönelmesi olarak tanımlayan bir kuşak için toplumsal yaşamın her alanını bireyin bakış açısıyla incelemek gerçekten Çince öğrenmek gibiydi. Önce bambaşka bir kodlama dizgesinin zihne yerleşmesi gerekiyordu. Çince çetindi ama çeşit çeşit ve beklenmedik güzellikleri vardı; her harf başka bir çiçeğin zarafetini sergiliyordu. İnsanın canı hiç sıkılmazdı bu bollukta. Hastanın doktoruyla kuracağı o sımsıcak iletişim, hastanelerin insana güçten düşmeyi ve son sonu ölmeyi çağrıştıran o ciddi ve ağır dezenfektan kokusundan arınıp lüks otel görünümüne bürünmeleri... o ferahlık... İnsanlar elbette iyi şeylere layıktır. Niçin her gereksinimin en alt düzeyde karşılanmasıyla yetinilecekti ki...

Yeni bir yol açılmıştı karıkocanın önünde; her adımda hayatın çok yönlülüğünü, çok katmanlılığını sergileyen, şimdiye kadar akıllarına bile getirmedikleri bu çeşitliliğe oranla kendilerinin ne denli donanımsız, yaşamlarının ve anılarının nasıl da sönük ve fukara kala kaldığını gösteren bir yol! Ferda, daha bir iştahla sapmıştı yeni yola, kocasına göre daha hızla mesafe kat ediyordu. Ne de olsa ailesinin mütevazı iktisadi yapısından ötürü çok daha fazla yoksunluk yaşamıştı; yenilerde fark ediyordu, eskiden olağan saydığı, üstünde durmadığı yoksunlukları. Yaşam sadece didinmek, hapishane, sürgün mü olmalıydı? Kültürel etkinlik sadece teori kitaplarını sigara dumanından boğularak tartışmakla, siyasal bölce doğrultusunun onayladığı edebiyat yapıtlarını okumakla, filmleri seyretmekle mi sınırlandırılmalıydı? Sahiden, böyle mi olmalıydı ya da niye böyle olmuştu? Dışarıda, onların düşünce ve eylem etkinliğinin dışında koskoca bir dünya vardı! Varmış... Tanımadan reddettikleri, öğ-

renmeye tenezzül etmedikleri, küçümsedikleri dünya, işte, özgüvenlerinin yittiği bu tarihsel anda, onları işgal ediyordu; zaferini gitgide daha acımasızca ve şımarıkça haykırarak!

Eczacı Ferda Başarır'ı BŞE'lerin (Büyük Şirket Eczanelerinin) savunucusu, Çizmeci tröstünün CEO'su Mr. Kendall'la iş ortaklığına götürecek süreç başlamıştı.

Bu süreçte Ferda Başarır, Frau Dr. Mendelsohn'la kayalara bindiren kişisel ilişkisini düşündü mü? Yoksa "divan" tümden mi silinmişti bellekten?

Başlarını döndüren güzelliğin ve canlılığın altındaki acımasızlığı yeniden keşfettiklerinde iş işten geçmiş olacaktı. Doktorunu özgürce seçme, onunla sıcak bir iletişim kurma hayalleri, aletli tıbbın soğuk ve pahalı temasında ezilecek; gerekli addedilen ücreti ödeyecek parayı çıkıştıramadığı için sağlık kurumundan kapı dışarı edilen hastanın ıstırabında yanıp kül olacaktı.

Saptıkları yolun çıkmaz sokak olduğunu kavradığı zaman Özdemir, sessiz bir iç muhasebeye sürüklendi; derginin yönetimini arkadaşlarına bırakıp köşesine çekildi. Hep yorgundu, uzanmak, uyumak istiyordu. Ruhsal çöküntü mü, Parkinson'un ilk habercileri mi? Kim bilsin...

Ferda ise o inanılmaz unutma ve inanma gücüyle yeni girilen yolda canla başla çabalamayı sürdürmüştü. Özdemir'in içe kapanışı, karısının mücadeleci ruhunu biliyor muydu? Ya da Ferda'nın enerjisi, Özdemir'i büsbütün mü yoruyordu? Kocanın hareket gücünü tutuklayan, organlarını derin bir tereddüde iten hastalık, Ferda'da kılı kırk yaran vicdanların son sonu vücudun motor dizgesini de etkisizleştirebileceği kuşkusunu mu uyandırıyordu? Zamanla bir dengeye kavuşmuşlardı; Ferda, kocasının hüzünlü sükûnetinde dinleniyor, Özdemir'in solgun günleri, karısının ateşli ateşli anlattıklarıyla biraz olsun renkleniyordu.

Son sonu yorgun ve hasta düşen Özdemir'di; devasız derdin gitgide kararan ufkuna yaklaştıkça, son moda tıbbın pırıltılı vaatlerinden, şık kliniklerde acının yüzüne takılan o sahte maskeden git gide soğuyor, temiz bir döşek, içecek bir bardak temiz su bulmanın hasta için ne büyük nimet olduğunu gerçekten ilk kez teninde duyumsuyordu. Lisede, edebiyat dersinde okutulan bir parça geliyordu aklına. *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu*'nun son paragrafı. Asla gönül indirmeyeceği yazarlardandı, marazi duyarlıkların üstadı, yüzü maziye dönük Peyami Safa. Ama ne kadar yalın bir gerçeği dile getirmişti... O *yatakta hep aynı insan yatacak... hasta...* Özdemir artık o insandı.

Ferda ve Özdemir, evliliklerinin bu son uzlaşma dönemindeyken, üniversiteyi biraz zorlanarak da olsa –işletmeci diplomasıyla– bitirebilmiş kızları Barış çoktan hızlı bir aşk hayatına atılmış, çok kısa sürede iki kere evlenip boşanmış, 2001 iktisadi krizinin artçı sarsıntılarında işsiz kalmış, yeniden baba evine dönmüştü. Şimdi bulabildiği geçici işlerde çalışıyor, geniş eş dost çevresiyle her gece gülüp eğleniyordu. Kızının tek bir gerçek dostu olmadığının farkındaydı Ferda; hem üzülüyor hem öfkeleniyordu. Anneannesinin ölümü, Ferda'nın gözlemine göre, Barış'ı gerçekten etkileyen tek olaydı. Kızının evliliklerini ve boşanmalarını nasıl deneyimlediğine dair hiçbir fikri yoktu. Farkındaydı, dertleşemiyordu onunla, hemencecik sorgu yargıcı rolüne bürünüyordu, Barış'la konuşmaya her teşebbüs edişinde. Ona bir çeviri bürosu açmasını, böylece sürekli bir işe kavuşmasını önerip duruyordu. Üniversite diplomasını değerlendiremiyorsa hiç olmazsa bildiği yabancı dili değerlendirmeliydi. Barış, bugün yarın, deyip oyalıyor, ticari Almanca çevirmenin hiç zevkli olmadığını geveliyordu. Barış ı omuzlarından tutup sarsmak, bazen tokatlamak geçiyor-

du içinden. Çalışkan ve gayretli anne, kızının tavırlarını, "sorumsuzluk", "ilgisizlik", "tembellik" diye etiketlendirmiş ve bu tavırlarından usanç getirmişti. Barış'ın hiçbir siyasi fikri yoktu. Ne çalışma hayatında hizmet ettiği patronları savunuyordu ne de krizin tekmesini yedikten sonra kapitalizmi sorgulamaya girişmişti. Doğa olayları gibi kabul etmişti toplumun işleyişini, eski zaman kadınlarının erkek öfkesini kabullendikleri tepkisizlikle. Bu hali annesini çileden çıkartıyordu. Zira Ferda hâlâ, toplumu iyileştirmek için çalıştığından emindi. Ona pek uzak bir "erdem"i sabrı deniyordu, kızıyla ilişkisinde ya da ilişkisizliğinde. Barış'ın tek bir tatlı sözünün, gülümseyişinin Özdemir'e yuttuğu bir avuç ilaçtan neredeyse daha iyi geldiğini görmekteydi.

Özdemir'in tedavisinin, Barış'ın boğazının mali yükü, yetmişine yaklaşan Ferda'nın sırtındaydı. Çizmeci'den akan mali destek olmasaydı, ne yapardı...

Sanal mekânda:
Yazar başkişisini tartışıyor

İnsan, beynine yerleşmiş bir düşünme kasnağını nasıl söküp atabilir ve yerine yenisini takabilir? Kendiyle kasnak arasında hiç mesafe yoksa nasıl yapabilir bu zorlu işi, dokularını zedelemeden? 1989 Dünya Düşünce Felaketi gibi yıkımları, belki ancak, kabul ettikleri bakış açılarına ve sonuçlarına, başka açılardan da bakabilenler, gürül gürül aktığı varsayılan tarihin seline kapılmış geçici varlıklarının göreli tümlüğünü her koşulda koruyabilenler atlatabilir, göreli az habisleşmeyle. Habisleşenlerinse etkileri kendi şahıslarına ya da dış dünyaya yönelik olabilir. Kimse karakterinin sağlamlığıyla fazla övünmesin. Ya gözlerini kapatıp beş dakikada bir iman tazeleyen mümin gibi davranmalarına borçludur kişiler sıkı duruşlarını ya da siyasi düşüncenin derilerinden içeri süzülmesine zaten izin vermemişlerdir taa en baştan beri. Ruhlarının yaralarına, devrim ülküsünde şifa bulma huyunu zaten edinmemişlerdir.

Ferda yaralı bir çocuktu; tutsak hissediyordu kendini, tutsaklığın ne olduğunu bilmeden. Annesinin mutsuzluğunun, babasının yaşam kırıklıklarının tutsağı.

Ve sonra, devrim ülküsünün güneşi doğdu hayatına. Özgürleşti.

Gene özgürleşmek istiyordu, bu kez tarihin kırıklığından. Istırap söktü beynindekileri, kanırta, kanata... Ülkeye dönmek cılız bir umuttu ama umuttu... Hiçbir zaman, yuvana dönemez-

sin! Hırsı büyük, zekâsı hesapçı, ilkesizliği sınır tanımayan, fiziksel boyutları küçük bir garip adamın yönetimindeydi ülke. İstanbul'a gökdelenler dikiliyordu, kentin profilini yırtarak, işçi semtlerinden apartmanlar yükseliyordu, dünün gecekonducu proleterleri bir gecede ve bir imzayla rantiye sınıfına geçiyorlardı. İstanbul koca bir inşaat çukuru... Rüşvet alıp vermek ayıptan sayılmıyordu. Tabelalarda İngilizce sözcükler, Arap harfleri, hiçbir dile uymayan bozuk ifadeler harmanlanmış... Debdebeli saray musikisi, içli şarkıların zarif hüznü, yerlerini Hint havalarıyla Arap havalarının kötü taklitlerinin karışımına, insan ıstırabını sırnaşık bir tanışa indirgeyen biteviye bir çığırtıya bırakmış... Türkülere ne olmuştu? Bambaşka türküler uydurmuştu birileri, ne denizin sesine ne toprağın sözüne uyan. Sahicinin yerine geçen çarpık maskeyi sahici sanıyor, ne köyde ne kentte kökleri olan yeni insanlar. Geçmişsiz, geleceksiz insanlar, kendilerine vahşi bir şimdi yaratmak için boğuşan... Şiddetten başka yol kalmadı, diyordu eskinin mahcup Kürt yoldaşları. Artık mahcup değillerdi. Tanrı'nın yeryüzündeki gölgesini parselliyordu başkaları. Kan akıyordu. Hiçbir şey yiğitçe değildi.

Ferda, yaralı beynini boşlukta dinlendiriyor. Beyni bomboş... Acaba?.. Annesiyle çatışmalar, yurda döner dönmez hemen başladı. Vücudunun artık sevemediği bir vücut yanı başında, kocası. Bas bas bağıran, teşekkürsüz bir ergen evlat. Hepsinden, hepsinden kurtulmak istiyor. Mazinin bavulunu hayat treninden aşağı atmak...

Özdemir yeni dergi için kolları sıvamış. Birkaç gün anneannende kalır mısın, Barış? Barış havalarda uçuyor. Ferda, küçük bir valizle kendini Güney'e atıyor. Korkunç İstanbul'dan uzağa... Denizin engin, kumsalın hâlâ sımsıcak olduğu Akdeniz'e. Bu mevsimde kalabalıklar çekilmiş, plajlar sessiz. Tam sığınılacak yer.

Özdemir kaygılı. Karısı için, evlilikleri için, dergi için. Ferda, Almanya'da yatağa aniden düştüğü gibi aniden diriliverdiydi, bir gün. Hiçbir şey olmamış gibi. Depresyonu silmişti belleğinden, hastalığından söz edilmesini kocasına ve kızına yasaklamıştı. On-

daki bu ani çöküş ve ani diriliş, Özdemir'e güven vermiyor. Ya gene çökerse... Ya da çökmemek için... Özdemir'in Alman sevgilisini sezmiş miydi Ferda? Peki, Özdemir, Ferda'nın çalıştığı eczanelerdeki irili ufaklı ten serüvenlerinin farkına vardı mı, hiç?

Ferda, Güney'e yalnız gideceğini söylemişti ailesine. Özdemir inandı. Birbirlerine her zaman gerçeği söylememişlerdi ama yalan da söylemezlerdi. İnanması, kaygısını gidermedi. Yapacak bir şeyi yoktu. Baskıcı koca olmamaya kesin kararlı çıkmıştı yola.

Ferda yalnız gitmiyordu. Bedenindense düşüncelerini, kanılarını boşaltacak birineydi ihtiyacı. Mazisi olmayan birine... Dünyayı umursamayan birine. Ânı yaşayan, bedeninin ânın içindeki varoluşuna yoğunlaşmış birine... Tümüyle sorumsuz yaşamak birkaç gün... Burası bana çok iyi geldi. İdare edebilir misiniz, birazcık daha kalsam? Tabii, tabii, bizi merak etme, keyfine bak. Özdemir dergiyle haşır neşir. Barış, anneannesinde mutlu.

Devrimin yolu nasıl yepyeni, taptaze açılmıştı ise önünde, gene öyle bir yol açılıyor sıcak kumsalda, kumların yumuşaklığını, suyun oynaşan serinliğini alabildiğine duyumsayan şu genç ve sorumsuz erkeğin küskünlük uykusundan uyandırdığı kadın bedeni için. Yepyeni, taptaze, bazen acıtan dokunuşlar... Hem de tanıdık, hiç yabancı değil, bildik... Anımsıyor bir yerden, çok eskilerden; Özdemir'den değil, hayır. Peki, kimden... İşte öyle, sonunda zihni bomboş. Devrime gönül verdiği günlerde, hani ilk aşkı onu terk edip gittiğinde de bazen böyle zihni bomboş kalırdı. Anımsıyordu hayal meyal, ne rahatlayıcı, ne tazeleyici bir boşluktu o, sorumsuz, geleceksiz, yükümsüz...

Bedenin tasasız, kaygısız şenliği sonsuza dek süremezdi; insanlar arası yaşamın yapısına aykırı olurdu böylesi. Hem Ferda bu, hep hayattan kopartıp almak ister, koparttığıyla yetinmez.

İstanbul'a dönülecektir sonuçta. Beyne yeni bir kasnak takılabilir artık. Eskinin izleriyle uyumlu olmalı, kasnağın ilk yerleştirilme hamlesi. Hani, eski çağlarda efsaneler nasıl doğmuştur? Hor kullanılmış, yıpratılmış, paralanmış, ihanete uğramış bir başka efsanenin parçalarının yeniden bir araya getirilmesiyle, öyle

değil mi? Parçalar aynı, birleştirilme biçimleri farklı. Bu öyle bir fark ki parçayı geçmişinden ve geçmişteki anlamından koparttıyor. İşte on bin yıl önce, Nil deltasında biçimlenmiş bir anne ve çocuk imgesi, binlerce yıl sonra, İsa dininin en kutsal tapınağını taçlandırıyor, güzelliğine doyulmaz mermer bir yontu olup da. Yontunun önünde kendinden geçmiş hangi mümin hatırlıyor, ana ile oğulun eskil Nil'in bereketli sularından doğduğunu?

Yeni masalın kurulmasında elverişli böyle bir parça ne olabilir bir tıp bilimleri mensubu için? Bireye, nereden odaklanmaya başlamalı? "Hasta"dan elbette. En uygun birim hastadır, toplumdan bireye geçişte, en uygun konu sağlık ve hastalık.

Hastalık eline doğacaktı Ferda'nın, kocasının hastalığı ama daha zaman vardı. İnsan, hayatı gerçek anlamda, yaşadığı kadar biliyor. Ferda, Almanya'daki depresyon dışında, çok sağlıklı bir ömür sürmüştü. Depresyona dair bilinçli anıları hemen hemen yoktu. Bir başka hayatta olup bitmişti her şey. Tıpkı, cezaevinden çıktığında, fakültede yaşadığı ten serüveninin bir başka hayatta olup bitmiş, Ferda'nın o günkü şahsıyla ilgisiz bir hikâyeye dönüşmüş olması gibi. O nedenle, dünyaya beynindeki yeni, çemberın içinden bakarken, hasta ve hastalıkla ilgili yaklaşımları kuramsal kaldı.

Kasnak değiştirmek

Kötü niyetliler, kem dilliler baktıkları her yerde komplo ipuçları keşfederler. Konsolosluk kokteyline kimlerin çağrılacağına komplocular mı karar verecek? *Pöh! Saçma!* Yurda dönmüş eski siyasi sığınmacıların adlarını ve adreslerini sağlamak da iş miymiş? *Elbette iş! Hem bizi niye çağırsınlar ki?*

Gerçekten niçin? Ferda, elinde tutuğu davetiye üstüne ne düşüneceğini bilemiyordu. Kuşkulanmış mıydı? Biraz şaşırmıştı. Yurda döndükten sonra, ses getiren herhangi bir etkinliği olmamıştı ki. Onu kim, nereden bilsin veya anımsasın! *Bir amaç varsa da insanidir. Yani Avrupa Birliği uyum sürecindeyiz ya. AB diplomatları Türkiye'nin ilerici ve muhalif unsurlarıyla tanışmak isteyebilirler. Bunda ne var?*

O kadar uzun süredir eğlenceli bir yere gitmemişti ki...

Konsolosluğun bahçesine İstiklal Caddesi'nden birkaç merdivenle iniliyordu. Nakışlı, yüksek demir kapı açılınca, kişi kendini caddenin karşıtlıklarla gergin karmaşasından tamamen uzak, *asude bir bahar ülkesi*'nde bulurdu.

Genç adam, davetlileri süzüyor, vakti ancak böyle öldürebiliyordu. İstanbul'a sergisinin açılışı için gelmiş-

ti; onun bahçede bulunmasının garipsenecek bir yanı yoktu; çünkü Hollanda vatandaşıydı. Konsolosluk elbette ressam yurttaşını onurlandıracaktı. Ancak, genç adam sıkılıyordu. Orta Anadolu'nun susuz bir köyünde başlayan hayatı, yalınayak başı kabak çocukluğunda kıraç köy yollarında koştururken, ani bir sapmaya uğramış, sisli yağmurlu bir deniz ülkesine savrulmuştu. Toprak işçisi ana baba artık fabrika işçisiydi. Çocuğun o güne dek tanıdığı doğa ve işittiği dille ilişkisi bıçakla kesilircesine bitmişti. Bu haşin kopartılış ve yeniden kök salış –ne kadar kök salınabilirse– deneyiminin yıpratıcılığına ancak unutarak ve bağlanmayarak karşı koyabiliyordu. Hollanda'da yapıtlarıyla sınırlı bir ün edindikten sonra Türkiye'de sergi açmayı arzulamıştı. Niçin? Hiçbir fikri yoktu, bu konuda düşünmüyordu. Hayatı, ona geldiği gibi yaşıyordu. Bu kokteyl, onun açısından, geceyi birlikte geçirebileceği ve izleyen birkaç günde beraber olabileceği geçici bir gönül yoldaşı bulma imkânından başka bir anlam taşımıyordu.

Ve işte, şu ufak tefek yapılı, yanık tenli kadın ilgisini çekmişti. Kadın ellisinde vardı, kuşkusuz güzel değildi ama ressam gözüyle ilginçti. Ağarmaya yüz tutmuş kumral saçları bir oğlan çocuğununki gibi kısacık kesilmişti. Biçimli bir başı vardı. Kırçıl saçların aylasıyla çevrelenmiş, güneş yanığı yüzünde çizgiler büsbütün derinleşmişti. Besbelli kremlenmeden, özensizce güneşe tutulmuş bir yüzdü bu. Gepegenç ışımalar saçan sarı ela gözler, sıradışı bir çekicilik kazandırıyordu, başkaca hiçbir özelliği bulunmayan bu yüze. *Yumuşak, sevecen değil; kadınsı hiç değil. Doğal bir insan. Kendini olduğu gibi kabul etmiş. Fiziğine dair bir rahatsızlığı ya da özentisi yok. Ancak, işleri oluruna bırakan birisi hiç değil. Duruşu atak, gövdesi diri.* En azından, Türk kökenli Hollandalı ressam böyle düşünüyor.

İnce bedenli kadınlar, tenin arzusuna karşı daha uyanık olur ve zevkine daha çabuk kapılırlar. Derileriyle sinir merkezleri arasındaki iletişimi donduran yağ kütleleri yoktur onlarda. Delikanlı bilir bunları. Yaşlı kadınlar ona hep genç kadınlardan daha ilginç gelmiştir. Genç kadınlar ondan bir şey bekler, aşk, söz, kendini veriş gibi. Ya da genç adam isteyebileceklerinden kuşkulanır. Oysa yaşlılar için, hayatlarının sonbaharında karşılarına çıkan bu serüven, değeri bilinesi bir düşeştir. Onlar bir şey istemez, verici ve paylaşımcı olurlar. Gürültü patırtı çıkarmazlar, ayrılık gelip çattığında.

Genç adam, hayata dair bilmediği soruların ve bu soruların öğrenebileceğinden aldırışsız bir yitim duygusuyla ümit kestiği yanıtlarının bu kadınlarda gizlendiğini sanır. Yanıtlara vâkıf olabilmek için değil, sadece yakın olabilmek için seçer yaşlı kadınları.

Bu seferki kadının sandaletlerinden gözüken küçük, güzel ayakları vardır. Pedikürsüzken bile, güzel ayaklar, nasırsız, kemikleri fırlamamış. *Besbelli hep rahat, sade, spor ayakkabılar giymiş bu kadın, yere sağlam basmış. Şatafatlı modellere itibar etmemiş. Süsle püsle arası yok. Sade bir kadın, kendine güvenen. Ne kadar özüne güvenirse bir kadın, o kadar az talebi olur erkekten.* Küçük kokteyl masalarından birinin önünde tek başına duruyor. İştah belirtmeyen bir tarzda yavaş yavaş bir şeyler atıyor ağzına. *Obur değil demek ki.* Çevreyi izliyor, dikkatli gözlerle. *İlişki kurmaktan kaçınacak birine benzemiyor.*

Genç adam, Ferda Başarır'a doğru yürüyor.

Ferda, onun boyunu bosunu, içtenlikli gözlerini beğendi. Yüzünün diğer çizgilerine işlemiş hesapçılığı okuduysa bile aldırmadı. Ama, genç adama Ferda'yı asıl çeken, merak duygusuydu. Kızının kişiliğinde dokunup da açа-

madığı kapalı kutunun sırrına, Anadolu bozkırından savrulmuş bu göçmen delikanlının varlığında erebilir miydi?

Ferda bu sırra eremedi; kızından ne zaman söz açmaya girişse, delikanlıdan "karışmamak lazım", "o, artık bir yetişkin", "onun da bireysel seçimleri var" gibi karşılıklar alıyordu. Delikanlı onu başından savmıyordu, tersine ilgi ve nezaketle dinliyor, içtenlikle yanıtlıyordu. Yanıtlar, Ferda'ya ilaç gibi geldi. Kaygılarının üstünü onarıcı bir merhem gibi örtüyordu genç adamın yumuşak sesi, Ferda'nın içinde yankılanıyor, daha doğrusu kadının derininde suskun bekleyen bir içtepiyi uyandırıyordu. Adamın düşünceleriyle içtepinin sabırsız atılganlığı birbiriyle kaynaşıp büyüyen titreşimlerle iki bedeni sarmalıyordu. Mazi uzaklaşıyordu; gelecek kimin umuru... Sadece şu an var! Yalın gerçeklik...

Bir pansiyonda kalıyorlardı. Tatil beldelerinin iktisadı, yerlileri hoşgörülü kılmıştı. Orta yaşlı kadınla, oğlu yaşındaki şu *yabancı mı Türk mü belli değil* delikanlının besbelli yasak ilişkisi kimseyi görünürde ilgilendirmiyordu.

Sabah erken kalkıp civardaki ıssız koylardan birine gidiyorlardı. Çırılçıplak yüzmek, baştan Ferda'nın tuhafına gittiyse de, zümrüt yeşili suyun vücudunun her kıvrımına dokunması öyle sınırsız bir özgürlük duygusu armağan ediyordu ki çabucak alıştı.

Delikanlı kumsalda da öylece yatıyordu, Ferda buna pek cesaret edemiyordu. Ya bedeni aç birisinin geçeceği tutarsa! Burası Türkiye, böyle vakalar olmadı mı ıssızlarda! Suyun özgürlüğü suda kalıyor, Ferda denizden çıkarken kocaman havlusuna sarınıyor, bir çalının arkasında hemencecik plaj giysisini geçiriveriyordu üstüne.

Teni sedefsi bir pırıltı edinmişti, kırçıl kumral saçlarına, sarı gözlerine pek yakışan. Su perisi, diyordu deli-

kanlı ona. Sonra, kasabanın içinde, çardak altında kahvaltı ediyorlardı. Fırından yeni çıkmış açma, keçi peyniri, petek bal, taze sağılmış süt, demli çay, incir. Hava okaliptüs kokuyordu. Uzun yürüyüşler yapıyor, gene denize giriyor, öğleyi karpuzla geçiştiriyor, bitimsiz öğle sonlarında uykuya ve sevişmeye dalıyorlardı.

Gurup vakti, delikanlı yanında eksik etmediği tuvalini yükleniyor gene kıyıya iniyorlardı. Batı ufkunun renk alaşımı sonsuz bir esin kaynağıydı ressam için. Karşı kıyıda tutuşan renkler ateş damlaları olup üstlerine yağıyor, ressamın düş gücünü kıvılcımlandırıyordu. Günbatımını çizmiyordu adam; bazen kara kalem eskizler, bazen soyut yağlıboya biçimsellikler. Onu sessizce seyrediyordu Ferda, hiç böyle bir şey görmemişti. Kişisel bir ayin miydi bu, bir kendinden geçiş, ya da sadece boyalarla oynayan bir çocuk...

"Seyretmem seni rahatsız ediyor mu, çalışmanı bozuyor muyum?"

"Hayır, hoşuma gidiyor."

"Pek bir şey anlamıyorum."

"Anlaman gerekmez."

Ressam, annesi yanında olduğu için iç rahatlığıyla oyununa dalan, fersah fersah uzaklardaki bir düş âlemine kanatlanan ama ancak annesi yanında olduğu için bu kadar uzaklara açılmayı göze alabilen bir çocuk gibi –kendinden hoşnut– çizgiler ve renkler ortamına dönüyordu. Ya da böyle yorumlamak, Ferda'nın hoşuna gidiyordu.

Adamın içdünyasına dair, anlam katmanında algılanabilecek hiçbir işaret, herhangi bir ipucu yoktu bu çizgi veya renk fırtınalarında. Ama, evet, fırtınaydı, söz konusu olan. Huzursuz, enerjik çizgiler, zıt tonlarda karmaşık renkler... Ressam kendinden, ailesinden hiç söz etmiyordu. Yarattığı fırtınanın aksine sakin bir adamdı; aşırı sakin. Hani, dünya yansa eski hasırım yok, diyen türden. Ferda,

adamın iyi konuşamadığı Türkçenin ve çok iyi konuştuğu Hollanda ve Alman dillerinin ifade etmekte yetersiz kaldığı içdünyasını, kendine özgü, kendi yarattığı, ama kendisinin de bilmediği bir dille dışa vurduğunu düşündü. Adam, sözcüklerle değil, çizgiler ve renklerle düşünüyor, öyle hissediyor olmalıydı. Duygu ve düşünceleriyle sözcükler arasındaki kanal tıkanmıştı belki de. Kendini ifade edemedikçe daha az konuşur, daha mı çok çizer olmuştu acaba? Ferda, apaçık sözcüklerin dışında gerçek bir aktarım ve iletişim olabileceğini düşünmemişti. Acaba, dünyada bilmediği, üstüne hiç düşünmediği daha birçok olgu var mıydı? Bir an Frau Dr. Mendelsohn'u ve onun sorusunu anımsar gibi oldu. Bir müzik aleti çalar mısınız? Kadının ne demek istediğini şimdi anlıyor muydu? O zaman anlamayı reddetmişti. *Nasıl bu kadar kafasız olabildim?* Devrimci marşlara, türkülere tutkun olan Ferda, müziğin canlandırıcı gücünü, enerjisini sadece kitlelere has mı sanmıştı? Ruhsal hastalıkların tedavisinde müzik uygulanmasından bir yöntem olarak yararlanıldığı kulağına çalınmıştı elbette. Değer vermemişti hiçbirine, üstünde durmamıştı. Peki, ama niçin? Ferda, kendini sorgulamayı sevmezdi. Tatsız sorular doğuran hayat parçalarını kafadan atmak en iyisiydi. *Yüzünü geleceğe dön. Gelecek kimin umuru... Şimdiyi yaşa!*

Ressamı seviyor muydu? Yararlı bir yöntemdi bu ilişki; yöntemden yararlanabildiği sürece, değerini bilecekti Ferda. Değeri yükselten ögelerden biri, yöntemin geçiciliğiydi. Sürenin kısalığının, sınırlılığının bilinci, her ânın saf kalabilmesinin güvencesiydi. Kaygılar, pişmanlıklarla, ümitlerle ayarı bozulmamış saf altın anlar...

Ferda, İstanbul'a, ailesine ve yeni yaşamına döndüğünde, içinde birikmiş bu anların, deride, kemiklerde ve kaslarda depolanan güneş enerjisi örneği, yararının dokunacağını sanıyordu.

Öyle olmadı.

Hayır, ressamı özlemiyordu. *Özlemek, saçma!* İstanbul'a gece otobüsüyle dönmüş, havaalanı yolunda ayrılmışlardı; ressam o sabah uçuyordu. İki eski dost gibi yanaktan öpüşüp vedalaştılar.

"Belki yazarım," dedi adam, yazmadı. Kadın, yazmasını beklemedi. Böyle bir ümit beslemeyecek kadar deneyimliydi. O sayfa kapanmıştı. *Birkaç yıl sonra adını bile hatırlamam.*

Ferda, iç dinginliğiyle geçen birkaç günden sonra müthiş bir tahammülsüzlüğe kapıldı. Bu hayatı götüremeyecek, Özdemir'in yanında uyuyamayacak, mazide kalmış sosyalist parti çalışmalarını andıran, ona ikide birde eski başarısızlıkları çağrıştıran bu dergi çıkarma uğraşısına daha fazla katılamayacak, dünya hiçbir değişime uğramamış gibi hâlâ mazide yaşamakta ayak direyen, Ferda'ya göre uyurgezerlere dönmüş inatçı eski yoldaşlarla "kaldığımız yerden devam" oyununu gerçekmiş gibi sürdüremeyecekti. Özdemir'in sonuçsuz, "Nerede yanlış yapıldı?" muhasebesinden gına gelmişti. Kocasının tutumu, "Arkadaşlar, kaldığımız yerden sürdürelim ama yanlışları saptayıp öyle sürdürelim" tarzında açıklanabilirdi. Bu tavrın özünde doğru olduğunu Ferda da biliyordu ama sonuç vermediğini de görüyordu. Onun taze bir başlangıca ihtiyacı vardı; oyalanmaya dayanası kalmamıştı. Bir süre dişini sıktı ve sonunda patladı. Pek patlama denemez; dingin ve uygarca başlamıştı söze, aslında...

Özdemir, karısından gelen boşanma önerisini büyük bir şaşkınlıkla karşılayacaktı. Ferda'nın mutsuzluğunun farkında ve kendisi de mutsuz idiyse bile, tüm dürüst kişilik yapısına karşın, kişisel ve ailesel konular hakkında

konuşulmazsa, pürüzlerin kendiliğinden giderilebileceği umudunu mu demeli, hayalini mi içinden atamıyordu. Belki de birçok evlilikte temel bir koşul haline gelmiş "suskunluk yasası"nı, o da birçok kişi gibi anne babasının evliliğinden özümsemiş ve kendi evliliğinde vazgeçilmez bir alışkanlığa dönüştürmüştü. Toplumsal sorunları deşmekten yana siyasi tutumuyla, olası ailesel çatışmaları örtmekten yana suskunluğu arasındaki çelişki ise hiç dikkatini çekmemişti, o güne kadar.

Ferda sakin ve soğuk bir tavırla konuşmuştu, "Artık seni sevmiyorum" demişti, "Kabul et, sen de beni sevmiyorsun. Konuşacak konumuz, ortak hayalimiz kalmadı. Almanya'da iken, ülkeye dönme umudu ve çocuğumuz bizi bağlıyordu. Döndük, boyumuzun ölçüsünü aldık. Kızımız büyüdü, büyümediyse bile bize ihtiyacı yok. Anneannesi ona bakıyor, arkadaşları ona yetiyor. Dergi işine inanmıyorum. Daha fazla sürdüremeyeceğim. Efendice bitirelim."

Özdemir, dergideki fikir ayrılıklarının Ferda'yı gerdiğini düşünmeyi yeğliyordu. Karısını toplumculuktan uzaklaşmakla suçlayanlar karşısında yalnız mı bırakmıştı acaba? Evlilik bağını ikinci plana atıp yoldaşlık bağını öne çıkartmakla hata etmiş olabilirdi. Hemen kapsamlı bir özeleştiriye girişti. Düzelebilirdi, yanlışını anlıyordu. Gerçekten de düşünceleri küflenmiş olabilirdi. Her şeyi al baştan gözden geçirecekti.

"Panik içindesin," dedi Ferda, "Değmez. İşin var, iyi kötü paran var ve hâlâ panik içindesin. Benimse hiçbir şeyim yok ama senin kadar korkmuyorum. Barış'ın masrafını karşıla, yeter. Ben gidiyorum."

"Ama nereye? Annenle geçinemiyorsun ki!"

"Kırk yıl annemde kalacak değilim. Bir yolunu bulurum."

"Birkaç gün rica ediyorum senden," Özdemir, adeta

yalvarıyordu, "Acele karar verme. Ve lütfen arkadaşlara şimdilik bir şey belli etme."

Ferda sesini çıkarmadı. Barış hâlâ anneannesindedir. Ferda, kızının odasına geçmiştir. Özdemir centilmenlik gösterip yatak odalarını karısına teklif etmişse de reddedilmiştir.

Birkaç haftayı, sonra birkaç ayı bulan sürede, Özdemir gerçekten çabaladı, yanlışı arayıp duran, onu eylemsizliğe iten vicdanını susturdu, "Peki, şimdi ne yapmalıyız" noktasına odaklandı. *Genel tutum nasıl olmalı, sağlık alanında nasıl bir yol benimsenmeli? Avrupa solu nasıl yaklaşımlar sergiliyor?* Düşünce tarzını karısınınkine yakınlaştırmaya çalışıyor; ancak karısının tam olarak nasıl düşündüğünü bilemiyor, anlamıyor, sormaktan da çekiniyordu. Ferda karısı olmasaydı, ona meydan okur, "Gel bakalım arkadaş, eveleyip gevelemeden açıkça söyle, nasıl bir yayın politikası izlemeliyiz sence?" derdi. Şimdiyse sıkıntıyla susuyordu. *Eski örgütlenmeler yanlışmış, daha demokratik bir yöntem gerek. Peki ama nasıl?* Özdemir'den daha demokratik bir dergi patronu az bulunurdu. Sonuç? *Her kafadan bir ses çıkıyor, dergi yerinde sayıyor.* Özdemir gerçekten de panik içindeydi. Hiç tanımadığı büyüklükte bir yönsüzlük duygusu ele geçirmişti onu. Siyasi bozgunlarda, sığınmacılıkta bile böyle umarsız duyumsamamıştı kendini. Karısına, kişinin kendi bedeninin içine yerleşmesi örneğindeki gibi alışkanlıkların en sağlam ve en tehlikeli türü olan bilincine varmaksızın alışma olgusuyla bağlandığından hiç haberi yoktu. Şimdiyse kendi bedeninden sürülmüş gibi kalakalmıştı. *Bunca sıkıntıya birlikte göğüs gerdik, hepsi mi boştu?* Özdemir için çözümleyemediği tanımsız bir durumdu bu, bu yersiz yurtsuz kalışı ifade edebilecek sözcükleri bulamıyordu. Bulabildikleri yetersizdi, durumu açıklayabilmekten çok, ilişkilerinde beliren yeni anlamın Özde-

mir'den büsbütün kaçıp uzaklaşması sonucunu verebiliyorlardı ancak. *Evet, onu birkaç* kez aldattım ama gelip geçici şeylerdi bunlar. Zaten geçmişti hepsi. *Her erkek yapıyor böyle şeyler.* Ya Ferda onu aldatırsa? Neydi bu güney tutkusu? *Gerçekten yalnız mı gitti?* Kuşku Özdemir'in içini kemiriyor. Onuruna yedirip kuşkusunu açık edemiyor.

Özdemir kendi kendini gayrete getirerek İngiltere İşçi Partisi başkanı Tony Blair'in *New Left* stratejisini benimseme yolunda hayli mesafe kat etti, bu görüşün Ferda'ya munis geldiğini tahmin ediyordu. Özdemir de beynindeki düşünme kasnağını değiştirmeye çalışıyordu. Bir süre sonra söylemi karısınınkiyle benzeşecekti. Ama bu söylem neydi, gerçekte ne anlama geliyordu? Özdemir emin değildi; belki o feci yönsüzlük duygusu, en çok bu emin olamama halinin sonucuydu.

Günün birinde Ferda, "Kararlaştırdığımız süre çoktan doldu, ben gidiyorum," deyiverdi, sanki bir bildirim okumuştu kocasının yüzüne karşı.

İşte o zaman, tüm ıstıraplı çabası görmezden gelinen Özdemir, volkan gibi patlayacaktı!

Geçen sürede Ferda boş durmamış, bir eczanede mesul müdürlük bulmuştu. Hiç düşlemediği bir işti bu ama hiç yoktan iyiydi. Daha iyi bir iş buluncaya kadar, mecburen annesinde kalacak, sonra kendine ait bir mekâna geçecekti. Planı buydu. Bunlardan Özdemir'e söz etmemişti. Özdemir'in –Ferda'nın kısıtlı seçeneklerini bildiği için– bu evliliğin devamını çantada keklik kabul ettiğini düşünüyordu Ferda; bu düşünce, kadının onurunu kırıyordu. Kocasının politik olarak kuralcı Marksizmden ayrılıp karısının belirsiz çizgisine yaklaşma çabaları Ferda'nın gözünde değer taşımıyordu. Bu uğraşıyı fark etmişti ama ikisinin arasındaki esas mesele bu değildi ki! *Saçma bir oyunla oyalanmak.* Akıllı adam bilirdi kocasını

ama Avrupa Birliği'nden fon ala ala, Avrupa sivil toplum örgütlerinin mali desteğiyle ayakta duran dergide, yıkılıp gitmiş Sovyetler'in sağlık sistemini savunmayı sürdüremeyeceğini göremeyecek denli akılsızdı demek ki!.. *Bu kadar şapşallık anlayış hak etmiyor!*

Ferda'nın annesinin evine yerleşmesi, yaşlı kadını hem sevindirmiş –yavrusu ve yavrusunun yavrusuyla birlikteydi, hem de böyle bir yaşantının kesinlikle mümkün olamayacağını düşünürken– hem kaygılandırmıştı. Kadıncağızın aklı, boşanma fikrini almakta zorlanıyordu. Barış hiçbir tepki vermemişti. Sanki onu hiç ilgilendirmiyordu bu gelişme. İşin gerçeği, Ferda'nın soğuk sinirliliğinden ürken anneanne-torun ayak altında dolanmamaya bakıyorlardı. Ferda sabah erkenden mesul müdürlük yaptığı eczaneye gidiyor, akşam geç geliyor, doğru odasına çekiliyordu Anneanne, salonun bir köşesinde sesi iyice kısılmış televizyonun karşısında merak içinde suskun ve gergin... Aldırışsız Barış mutfak masasına ders kitaplarını yaymış, ders çalışıyor ya da öyle görünüyor. Kimse kimsenin nasırına basmıyor. Ferda mutlu mu? Hayır, sadece bir derece daha az mutsuz. Kendine ait bir yere çıkabilse, yüzü gülecek. Şimdilik pek mümkün değil, mesul müdürlükten çok az para geçiyor eline. Eczanede iş yorucu, üstelik doyurucu değil. Almanya'daki eczanede çalışırken, hiç olmaza arada sırada duyumsadığı bir şeydi mesleksel doyum. Burada hiç yok. Hekimler, eczane laboratuvarlarında hazırlanabilecek ilaçları artık hiç yazmıyorlar. Ferda'nın küçük elleri, beceriklidir; sever aslında havanda ilaç karmayı. *Raftan müstahzar kutusunu al, hastaya ver.* Hastalarla ilişki kurmak da pek mümkün değil; müşterinin eczaneye girmesiyle çıkması bir oluyor; *herkesin acelesi var.* İşin en berbat yanı, ilaç

fiyatlarındaki oynamalar. İkide bir müstahzar kutularının üstüne yeni fiyat etiketleri yapıştırılmalı. Eczanedeki tüm ilaç kutuları böylece elden geçmeli. Devletin ilaç masrafını ödediği memurların, emekli ve sigortalıların reçeteleriyle ilgili büroktratik işlemler ise, ne sorun ne söyleyeyim, türünden uzun ve sıkıcı. Devletin karıştığı her iş, midesini bulandırıyor Ferda'nın. *Kişisel sağlık sigortası gerçekten daha mı pratik?* Bütün bu evrak hammaliyesinin yuttuğu zamanı geri kazandıracak bir yol belki...

Ferda annesinde kaldığı birkaç aylık sürede, bir kez hocası Hürriyet Berkman'ı ziyaret etti. Hürriyet Hanım emekli olmuştu; sağlığı iyi değildi, felç geçiren sol bacağını sürükleyerek yürüyebiliyordu. O dimdik sırtı bükülmüş, iri göğüsleri adeta sönmüş, hoca sanki küçülmüş, uzun sözün kısası yaşlanmıştı. *Elbette, ben ellisini geçtim.* Özel yaşamlarından konuşma alışkanlıkları olmadığı için, Ferda boşanmak istediğinden söz etmedi hocasına. Ama... anlatmak istiyordu; özellikle Hürriyet Hanım'a değil tabii ama birine. Kime? *Yok ki dertleşecek birisi...* Özdemir'le arasında geçen şiddet dolu son sahneyi sözcüklerle kusmak mı istiyordu –zehri böylece akıtıp kurtulabilir miydi– yoksa ömür boyu gizlemek mi, kendinden bile? Vücut, tümlüğünün içine sızan yabancı ve zararlı bir maddeyi atıp uzaklaştıramıyorsa kendinden, ördüğü kireç duvarın içine hapseder bazen; böylece bu yabancı unsurla –onu yok sayarak– birlikte yaşamayı dener. Kimilerinin bünyesinde böyle kireç bağlamış zehir hücreleri pusuda bekler. Neyi? Kireci çözüp zehri ortalığa saçacak yeni bir darbeyi...

Kim bilir, belki Hürriyet Berkman'ın içinde de vardır, böyle tutuklu düşmanlar.

Hürriyet Berkman, kendisi de bir hayli yaşlanmış olan emektar bir yardımcıyla birlikte yaşıyordu. Hanımının ihtiyaçlarını sessizce ve fedakârca gören bu hiz-

metçiyle günde üç-beş sözcüğün dışında konuşası yoktu. Ferda'yı, karşısında bulur bulmaz, ülkedeki son gelişmeler, üniversite kurumundaki bozunma ve çürüme, eczacılık bilimindeki yeni atılımlar ve bu alanda Türkiye'nin nasıl da geri kaldığı üzerine upuzun bir monolog bombardımanına tuttu. Konunun birini bitirmeden öbürüne atlıyordu, bir sigarayı söndürmeden diğerini yakan tiryakiler gibi. Ferda bunalmıştı, "Hocam, eski arkadaşları görüyor musunuz, partili olanları?"

Susuş. Bir anlık hüzün... Ve hemen atılıyor Hürriyet Hanım, yıprak gövdesinden hâlâ derleyebildiği enerjiyle, "Pek göremiyorum ama bu doğaldır, herkes bir tarafa dağıldı ama toparlanacağız. Kısa sürede derlenip toparlanacağız."

"Buna gerçekten inanıyor musunuz?"

"Elbette inanıyorum. Sen inanmıyor musun! Örneğin sizin dergi, müthiş ümit veriyor bana. Heyecanlanıyorum."

"Gerçekten mi?"

"Tabii. Sağlıkta özelleştirme safsatasıyla siz mücadele edeceksiniz. Kaybedecek zaman yok."

Hürriyet Hanım felçli bacağına öfkeli bir şaplak indirdi, "Bu topallık beni engellemese, herkesten önce koşturacağım," dedi. Bastonunu yere düşürmüştü; eğilip alması imkânsızdı. Ferda, bastona doğru hamle ederken, odanın bir köşesinde bekleyen hizmetçi, sessiz bir çeviklikle bastonu kaldırıp Hanımı'nın eline tutuşturmuştu bile. Araya giren bu küçük münasebetsizlik, düşünce zincirini koparttığı için Hürriyet Hanım'ı asabileştirmişti; ne düşen bastonu ne yaşlı hizmetçinin yardımını fark etmiş gibi sözlerini sürdürdü:

"Nasıl bir felakete, hem de davul zurnayla, bayram yerine gider gibi yürüdüğümüzü görmüyor musun? Devlet sağlıktan elini çeksinmiş. Baş üstüne, efendim! İlaç fab-

rikatörleri yetmedi, bir de hastane baronları çıkacak başımıza. Parası olmayan, hastane kapılarında ölecek!"

"Zaten öyle, hocam. Hiç olmazsa parası olan paralı hastaneye gider, fakir fukara da devlet hastanesine."

Hürriyet Berkman yıldırım çarpmış gibi bir an kala-kaldı, fakat çabuk toparlanıp hücuma geçti:

"Sen ne diyorsun Ferda! Bugün yeterli hastane olmadığı için, dediğin hazin manzaralar cereyan ediyor. Yarın, bu acı vakalar yüz misli artacak. Hem, tıptan zerrece anlamayan kapitalistlerin açtığı hastanelerde, her şey kâr ilkesine göre düzenlenecektir. Böyle bir kurumda doğru tedavi hizmeti verileceğine inanmıyorsun herhalde!"

"Hocam, özel hastaneler yeni bir olgu değil ki."

"Oran meselesi, Ferda, miktar meselesi! Nasıl böyle konuşursun! Sen eczacısın. Her şeyin miktara bağlı olduğunu bilmen gerek. Bu gün iki-üç tane özel hastane var, yarın devleti sağlık alanından tamamiyle sürüp çıkartmadan durulmayacaktır, sağlıkta özelleştirme furyası!"

"Hocam, Almanya'da..."

Hürriyet Hanım öğrencisine enikonu öfkelenmişti:

"Rica ederim, Ferda, şu ahlaksız Batılı kapitalistlerin herzelerini övme bana. Batı Almanya'ya ABD'nin aktardığı parayı biliyor musun! Sırf Doğu Almanya'daki sosyalist devleti boğmak için. Üstelik Nazilerin yarısını da kapalı kapıların arkasında, ne sihirdir ne keramet ülkelerine taşıdılar. Kurtardıkları yetmedi, onlardan hâlâ yararlanıyorlar!"

"Hocam, konumuzla ilgisi..."

"İlgisi çok açık! Bu ülkelerin bize örnek olamayacağı..."

"Benim devletten sıtkım sıyrılmış, hocam."

Hürriyet Hanım sustu, soluksuz kalmıştı. Kim derdi, Ferda gibi zeki bir kızın günün birinde her şeyi birbirine karıştırıp aptala döneceğini! *Hastayı sömürecek pat-*

rona karşı elbette devlet işletmesini savunurum! Delirmiş bu! İnşallah kocasının aklı hâlâ başındadır. Hürriyet Hanım'ın ak saçları, elektrik verilmiş gibi tel tel ve dimdik duruyordu; kafa derisinden üfüren öfkeli bir rüzgâr hâlâ gür olan saçlarını dikenli bir taca dönüştürmüştü.

Ferda yıkık bir dinamoya benzettiği hocasının karşısında müthiş bir bitkinlik duydu. Birbirlerine ulaşamıyorlardı, ulaşamayacaklardı. *Ne zamandır devleti savunur oldun Hürriyet Hoca, arkadaşlarımızı asan, hapseden, hepimizi süründüren devleti!*

Hürriyet Hanım, elinden kaçırdığı özdenetimini, yorucu bir çabayla yeniden yakalayabilmiş, karşısındaki ellisini geçmiş kadının artık öğrencisi olmadığını anımsayabilmişti. Sesine irade gücüyle tatlı bir ton verebildi, "Öyleyse hepimize daha çok iş düşüyor Ferda," dedi, "İşte o yüzden sizin derginin hayati önemi var."

Ferda, derginin çıkabilmesi için yararlanılan paranın, sağlıkta özelleştirme yanlısı Avrupa Birliği'nin fonlarından sağlandığını söyleyemedi.

Hoca ve eski öğrencisi, vedalaşma sözlerine yansımayan ama seslerinde ince ince sızlayan gönül kırıklıklarıyla ayrıldılar. Hürriyet Hanım'm zayıflamış yüzünden, çökmüş gözlerinden, boşalmış yanaklarından fışkıran öfke ve umut kıvılcımları, Ferda'nın gözleri için sadece bir çıldırı nöbetinin tablosunu çiziyordu. *Tıpkı Kral Lear.* Shakespeare'in ölümsüz kahramanıyla, yaşamla ölüm arasındaki eşikte yıllarca beklemeye mahkûm yılların hocası Hürriyet Berkman'ın arasında ne gibi bir benzerlik olabilirdi ki, güçten düşmüşlüğün umarsızlık öfkesinden başka... *Özdemir'le yüz yüze bakacak hal kalsaydı, Hürriyet Hanım'dan bir yazı istemesini önerirdim. Hürriyet Hoca söyler, oradan oraya koşuşturan işsiz güçsüz takımından biri de bir zahmet ses bandından deşifre ederdi. Ama şimdi imkânsız.* Ferda kendini pek yüce gönüllü

duyumsamıştı. *Zavallı Hürriyet Hanım, emekçiden yana geçinir, evinde çalıştırdığı emekçiyle iki laf edemez. Nasıl olduysa bu kez Kâzım Hoca'nın lafını açmadı!*

"Bir ıhlamur getireyim mi Hanımım?"

Hürriyet Hanım, rüyadan uyanır gibi yardımcısının yüzüne baktı, bir an onun adını anımsayamadı, kısacık bir an, tüm gövdesini çaresizlik ürküsünün kötücül elektriğiyle sarıp sarsabilecek denli uzun bir an; altüst olmuş dengelerini yeniden kurmaya çalıştı, "İstemem, Sabiha," dedi.

Sabiha, misafirin Hürriyet Hanım'a yaramadığını çoktan saptamıştı:

"Belki biraz uzansanız. Gelen hanım yordu sizi."

Hürriyet Hanım, eliyle "istemez" der gibi, "yeter" der gibi bir hareket yaptı. Sabiha çekilme zamanının geldiğini anlamıştı. Küçük çağırma zilini, Hanımı'nın yanındaki sehpanın üzerine bırakıp bir gölge gibi uzaklaştı.

Hürriyet Hanım, belleğinde uyanıp sönen imgeyi yakalamaya çalışıyordu. Hayır, sosyalizmden ümidini kesmemişti; ama bu ümit artık onun vücudunu kanla canla, etkinlikle dolduran sahici bir kuvvet değildi. Çok uzak geçmişe ait silik bir anı gibi, uzak geleceğe ait, onun varlığından bağımsız bir kestirim... Bütün bir geçmiş yaşam işte böyle, şimdiki ânın mutlak ve buyurgan yavanlığının istibdadı altında parçalanmış, kopuk birtakım zihinsel görüntülere indirgenmişti. Tabii önemli şeyler başarmıştı yaşamında; eczacılık bilimi, sayfalarının arasına onun ismini kaydetmişti. Sadece, kaydedilen isim ile şimdiki kendisinin artık bir ilişkisi kalmamış gibiydi. Laboratuvarda, üniversitede verdiği mücadele imdadına koşmuyor, yerinden kolayca kalkabilmesine yardımcı olamıyordu. Hürriyet Hanım, tekerlekli iskemlesiyle, bilinmeze

doğru inen dik bir yokuşun başında kala kalmıştı. Vücudun her yanı aynı eskimişlikle yaşlanmıyordu. Keşke öyle olsaydı, çelişkisiz bir süreç... Hâlâ bir bölümü çok sağlıklıydı Hürriyet Berkman'ın. O nedenle önündeki yokuşun kısa olamayacağını kestirebiliyordu, dikliği yumuşamadan uzayıp giden iniş... Ferda'nın söz konusu ziyareti, Hürriyet Hanım için tutunacak bir beklenti yerine geçmişti kaç zamandır; eski günleri birlikte yeniden yaşamak. *Keşke gelmeseydi Ferda, keşke hiç görüşmeseydik.* Ferda'nın tutuşturduğu öfke kıvılcımları sönmüş... Kâzım Beyazıt'a duyduğu, yıllar boyunca vazgeçilmez bir davranış örüntüsüne kireçleşmiş o karşıtlık bile ufalanmış gibiydi. Belleğinde uyanan imge... *Böyle bir sahneye şahit oldum mu, uyduruyor muyum?* Kâzım Beyazıt gencecik bir kızın bileğinden yakalamış, onun gözlerinin içine bakıyor, emredici bir içtenlikle, yalvaran bir zorbalıkla... *Saçma... O kız, Ferda mı?* İmge yeniden pırıldıyor, mum alevi gibi titreşirken değişiyor. Yoksa, yoksa... O kız, üniversiteye yeni asistan olmuş Hürriyet Berkman mı?!.. Bellek simsiyah kesiliyor... Hürriyet Hanım mecburen bugüne dönüyor. Yanı başındaki küçük zil. Sabiha'yı çağırmak için. *Zavallı Sabiha.* Yokuşun uzayıp gitmesine güvenmemeli. Belli mi olur. Bir an önce şu eski evi, Sabiha'nın üstüne geçirmeli. Yoksa... *Arkama kalacak olursa, Darülaceze'ye düşer.* Hürriyet Hanım kararını vermişti. *Yarından tezi yok, avukat yeğeni çağırtmalı, bu işi halletmeli.*

Ferda, hocasıyla geçen düş kırıcı karşılaşma üzerinde fazla durmadı; Hürriyet Hanım'ı etiketleyip unutuş raflarındaki yerine yerleştirmişti bile. Ancak, kadının son sözleri aklına takılmıştı bir kez. *Ne gerek vardı o öğüde,* onca yıl sonra? Öfkesi uçmuştu Hürriyet Hanım'ın, vedalaşırken şöyle mırıldanmıştı:

"Bir limanı olmalı insanın, Ferda. Yakın ilişkilerde onur, yararlı bir şey değildir. Onurun çok keskinse sonunda limansız kalırsın."

Hürriyet Hanım'ın ağzından ilk kez, özel yaşama değen bir söz çıkıyordu. Yakınma, pişmanlık, uyarı... Hangisiydi? Ferda ne diyeceğini bilemedi. Geçici bir zaaf ânı, belki... Hocam, size yakışan isyandır, demek geçti içinden; sustu. Mahcup bir hareketle elini uzatıp yaşlı kadının kemikten ibaret kalmış omzuna dokundu.

Ferda, eve döndüğünde, annesinin nicedir anımsatıp durduğu işi –*Yani, tam tutturdu!*– daha fazla savsaklamamaya karar verdi. Biraz da zihnini dağıtmak, Hürriyet Hanım'ın üzerinde bıraktığı, çözümlemekten kaçtığı izlenimin etkisinden bir an önce sıyrılabilmek için, kolları sıvayıp işe girişti. Dokunmaya çekinilen bir yara gibiydi bu izlenim. Bir an önce üstü kapatılmalı, mikrop kapıp iltihaplanması engellenmeliydi. Babasından kalanları Ferda'nın gözden geçirmesini istiyordu, annesi; her şeyi apartmanın bodrum katındaki, daireye ait depoya koymuştu. Kendisi, kızının onayı olmadan, merhuma ait herhangi bir eşyayı vermek ya da atmak istememişti. Ferdaların yurda dönüşlerinden dört yıl önce ölmüştü eski binbaşı. Ferda içinse çoktan ölmüştü. Erken yaşlanmış babanın, belleğini yitirmeye, susup kalmaya başladığı o dalgın günlerinde, kızı kopartmıştı, ilişkiyi kendi içinde. *Alzheimer'dı herhalde. O zaman daha bilinmiyordu, lafı edilmemişti. Damar sertliği filan denmişti.* Babanın öfke nöbetlerine, eşyalarını düzenlediğini sanarak karmakarışık edip öylece bırakmasına, çocukluğuna dair, çevresinde doğal ki kimsenin tanık olmadığı anılarını anlatmaya çalışıp başaramayınca yanındakileri kırıp geçirmelerine, evin yolunu şaşırıp kaybolmalarına Ferda ne tanık olmuş ne de dayanmak zorunda kalmıştı. Yükü omuzlayan annesiydi. Ölümün getirdiği ferahlamayı Ferda anlayabili-

yordu; annesinin ayıp saydığı ya da komşuların ayıplamasından çekindiği için itiraf edemediği bu rahatlama sürecinde, sırtındaki yükten kalanları alelacele gözden ırak bir köşeye, depoya devretmesini de anlayabiliyordu. Onu sinirlendiren, kabul edemediği öğe başkaydı: *Niçin bu kadar samimiyetsiz! Kurtulmak istedi babamı hatırlatan her şeyden!* Bir imge beliriyor gözlerinde, gördü mü düşledi mi bilmiyor. Gecenin bir yarısı, annesi banyoda, yüzü asık mı asık, geceliğini sıyırmış, büyük bir dikkatle apışarasını yıkıyor. Sanki bir yaraya pansuman yapıyor. Yatak odasından rahatlamış babanın doygun horultuları geliyor. *Babamdan geçen her şeyden kurtulmak istedi; eyvallah, peki niye böyle demiyor da, kendince makbul bir sebep bulup üstüme varıyor! Ne asil davranış! Beni beklemiş, çöpü bile atmamış! Baba kız ilişkisine bu ne saygı! Hep yalan, hep gösteriş! Sahtelik, ilişkilerine işlemiş bu kadının!*

Babadan kalan her şey yıprak ve tozluydu. Askerî üniformalar, çizmeler. Kaput... Sivil giysiler. Frenk gömlekleri, buruşuk kravatlar. Bir hayatın kalıntıları... *Ne kadar mutluluk yoksulu*... Tabanı aşınmış, boyasız pabuçlar. En içler acısı da, son günlerinde giydiği, ense kısmındaki kumaş eprimiş, kirli pijama. *Bunu niye saklamış! Besbelli her şeyi hemen kaldırmış göz önünden.*

Elini sürdüğü tozlu, seyrelmiş kumaşlar, havı dökülmüş paltolar, paralanmış bir cüzdan babadan bir koku, bir dokunuş çağrıştıramıyordu. *Bomboş paçavralar.* İçinde büyüyen katılık neydi? Özlemek değildi, keder değildi; merhamet hiç değildi. Sadece ziyan edilmişlik karşısında duyulan hayretti. Babanın başkaldırılarından geriye bunlar kalmıştı. *Hürriyet Hoca'nın mücadelesinden geriye, yarı kötürüm, yaşlı ve yalnız bir kadının kaldığı gibi. Madem ki her şey üç buçuk, atılası kırık dökük eşyaya indirgenecekti, beyhude karşı çıkışlarla mesleğini berbat edinceye kadar, herkes gibi salla başı al maaşı yolundan*

ayrılmasaydı, hiç olmazsa albaylık emekli maaşına kadar sabretseydi, hem ölmüş adam hem arkada kalmış kadın için daha iyi olmaz mıydı? Belki bu kadar erken hastalanmazdı, daha uzun yaşardı. Sonuçta üç kuruş daha fazla dul maaşı geçerdi annemin eline.

Kaputa bir kez daha dokundu; rütbe yıldızları soğuk ve katı. Babası neler hissetmişti meslekten çıkartılınca? Belki, dediği kadar sevmez değildi askerliği. Belki teni acımıştı, üniforması sıyrıldığında. *Manasız hassasiyetler, işe yaramaz, sonuçsuz*. Babasının kaybolmuş meslek yaşamı için üzülmüyordu, üzülemiyordu. Sadece, kendisinin şimdiki yaşamında, çok eskiden okuduğu bir romanın, gördüğü bir filmin bellekte tortusu kalmış bir karakterinden öte yer tutmayan, "baba" denen bu hayale, etten kemikten mamul yaşayan bir organizmayken, çile çektiren otoriteye karşı duyduğu bağışlamazlık daha sertleşiyordu. O denli soğuk, katı, hareketsiz bir alaşımdı ki bu duygu karmaşası, ne öfke ne nefret ne kin denilebilirdi ona. "Bağışlamazlık", tanımlayacak tek sözcüktü.

Babasının kaputunun üstüne oturmuş, onun askerî fabrikada üretilmiş, zarafet yoksunu eski pabucunu elinde sallayarak, loş mekâna boş gözlerle bakan Ferda'ya, ölü babasının başkaldırıları, Batı Almanya'da sığınmacıyken ve Batı'nın sonradan yutacağı Doğu Alman devleti henüz hayattayken, karıkoca Doğu Berlin'e yaptıkları bir gezi sırasında, bir kitapçı vitrininde görüp de ilginç bulduğu, alıp okuduğu romanı çağrıştırıyordu. Sıradan ve bilinçsiz bir işçi olan roman kahramanı, oğlunu İkinci Dünya Savaşı'nda yitirdikten sonra aniden rejim karşıtı kesiliyor, oraya buraya Hitler aleyhinde yazılarla donattığı kartlar bırakıyor, sonunda kellesinden oluyor, giyotin başını gövdesinden ayırıyordu. Ne işe yaramıştı fedakârlığı, bilinç mi yaymıştı çevresine? Kartları bulanlar korkudan titreyerek, belki üzerinde yazılanları bile okuma-

dan, götürüp polise teslim etmişlerdi. Romanın, onu duygulandırdığını anımsıyordu Ferda. *Ne budalalık! Faşizmi, Almanların cılız direnişi yenebilir miydi? Uluslararası hareket bozguna uğrattı Hitler'i. Tek başına SSCB de yetmezdi. Batı Avrupa ve ABD olmasaydı...* Romanı okurken bunları asla düşünememişti. O zamanki kendi de şimdiki yaşamı için, o zavallı roman kahramanı kadar, ya da biçare babası kadar uzak ve anlamsız bir gölgeydi.

Ferda, sivil gömleklerden birine takılı kol düğmelerini alıp depodan çıktı. Barış, hiç tanımadığı dedesinden belki bir andaç isteyebilirdi.

İzleyen günlerde, Ferda kendi halini beğenmemeye başladı. Adaleleri kesik kesik, soluksuz kalıveriyor, aniden bastıran çarpıntı, baş ağrısı, gündüz uyuklama, takatsizlik, ezici bir yorgunluk, gece uykusuzluk. Almanya'da hastalanmadan önce de böyle olmuştu. Gene mi yataklara düşecekti? Enkaza dönmüş Hürriyet Hanım'ı ziyaret ettiği gün, babasının geride bıraktığı harap kalıntılarla uğraşmakla iyi etmediğini gecikmiş bir kavrayışla anlıyordu. Olan olmuştu bir kez.

Özür dilemek için Özdemir'in kalkıp gelmesi, o günlere rastlar.

"Kızım, Allah lillah aşkına, indinde beş paralık değerim varsa sana yalvarıyorum, ayağının altını öpeyim, kocanı kabul et."

"Allahla lillahla işim yok, anne."

"Canım, lafın gelişi. Lütfen bir kez konuş onunla."

"Benden bu kadar mı bıktın, anne!"

"Estağfurullah. O nasıl söz? Adam perişan. İnan, acıdım. Barış göstermiyor ama için için çok üzülüyor, yavrucak. Ben bilmez miyim! Kocana dön, demiyorum. Sadece konuş onunla."

Özdemir'in kendini toparlayabilmesi günler almıştı. Onu dehşete düşüren, karısının incinmişliğini tahayyül edebilmesi değildi. Böyle bir canlandırmaya girişecek cesareti yoktu. Onu perişan eden, kendi gözündeki imgesinin hoyrat bir taşın tuzla buz ettiği kristal bir ayna gibi paramparça oluşuydu. Asla şiddete başvurmayan, sakin, mantıklı bir adam. İnsanlara değer veren, onların fikirlerini dinleyen, anlaşmazlıkları, sorunları çözen birisi... Düş bozumu o denli ani ve güçlü bastırmıştı ki, Özdemir birçok hemcinsinin kendini kendi gözünde temize çıkartabilmek için başvuracağı hafifletici sebepler arama uğraşına girişemedi bile. Belki de düşlerin ani bir yıkımı değildi söz konusu olan; belki de sığınmacılığın ilk günlerinden beri alttan alta süren bir işleyiş... Delininceye dek belirti vermeyen demirin usul usul paslanması gibi bir süreç... Karısına vurmuştu! O andaki duygularını iyi anımsıyordu. Yenilgi ânının yıkımını. Aylarca evliliklerini düzene koyabilmek için çıkmaz sokaklarda dolaşıp durduktan sonra, Ferda'nın onun tüketici çabasını zerrece dikkate almayan, ifadesiz bir yüzle annesinin evine taşınacağını bildiri okur gibi tebliğ etmesi! Yüzsüzlüktü! Ayıptı! *Karıkocalığı bir kenara bırakalım, yoldaşlığa sığmazdı.* Özdemir bu yüzsüzlüğe tahammül edemiyordu. Bir tokat sol yanağa! Ferda yanağını ovuşturarak dimdik duruyor, Özdemir'in gözlerinin içine, "Göster bakalım, daha ne marifetin varsa!" der gibi ısrarla bakıyordu. İlkokulda da yaramazlık yapıp öğretmeninden azar ya da tokat yediğinde böyle meydan okuyucu gözlerle bakıp büsbütün çıldırtırdı herhalde karşısındakini. Bağışlamasız! Yaramaz bir çocuk olduğunu, sık sık cezalandırıldığını anlatmıştı Özdemir'e. Öfke ekşi boza gibi köpürüyor. Bir tokat daha, bu kez sağ yanağa! Ferda'da gene kıpırtı yok! Bağrış, çağrış, haykırış yok! Gözyaşları hiç yok! Aynı başkaldıran duruş, inatçı bakış. Özdemir kendisi nasıl yenik

düşmüşse, karısında da yenilginin belirtisini görmek istiyor; tek bir belirtiye razı. Eşitlik. Eşitliğin avuntusu. Ama yok! *Orada durmalıydım. Hiç başlamamalıydım tabii.* Öfkenin kuşatıcılığını, burgaca yakalanan için geri dönüşün çok zor olduğunu bilmiyor. Öfkeyle fazla deneyimi yok. Hâlâ yenilgiye, üzüntüye, çaresizliğe dair bir belirti bekliyor karısından! Söke söke alacak istediğini Özdemir. Bir tokat burna. Kan fışkırıyor ama Özdemir görmüyor! Ufak tefek yapılı karısını omuzlarından sarsıp yere fırlatıyor. Kanı ancak o zaman fark ediyor! Ferda yere düştüğünde!.. Kan... Sihirli sıvı... Rengi ve kokusu, özellikle kokusu uyarıcı. Zihni örten öfke bulutları, bir anda aralanıyor. Karısıyla arasındaki cüsse farkını saniyenin kesrinde hesap eden Özdemir, eğer öfkesini frenleyemezse Ferda'yı belki de öldürebileceğini kavrıyor ve kurbanından kaçan bir katil gibi kendini oturdukları apartman dairesinden dışarı atıyor.

Saatler sonra döndüğünde, kestirebildiği üzere Ferda gitmiştir.

Yanlış bir şey yaptı. Kötü bir şey. Çok kötü. *Bana yakışmayan.* Özdemir özür dilemesi öğretilen nadir çocuklardan. *Af dilemeliyim. Ama nasıl?* Dünyanın en güç işi. Bir ordunun karşısına tek başına dikilmekten bile zor. Nasıl yüz yüze bakılacak! Özür dileyebilecek cesareti toplayabilmek, Özdemir'i meşgul eden başlıca konu olacak, izleyen aylarda. Arayı düzeltecek birisi? Ortak bir arkadaş? Belki... Ama ortak arkadaşa nasıl itiraf edilecek? Özdemir'in onuru buna engel. Çevresindeki erkeklere bakıyor ve onların da karılarını dövüp dövmediklerini merak ediyor. *Ne kadar ilkelmişim! Ne eğitim kâr etmiş ne ideoloji!* Dayak atılan bir evde de büyümedi üstelik. Kendinden iğreniyor. Değersizlik duygusu özür dile-

yecek yürekliliği bulmasını daha da zorlaştırıyor. Özdemir kendinden bekleneni yapıyor ve kitaplara gömülüyor. Psikoloji okuyor. Okuduklarına inanmak istemiyor. *Insan bu olamaz! Insan akıl ve iradeden bağımsız bir sinirsel eşikler sistemi olamaz! Ağrı eşiği! Açlık eşiği! Uyku eşiği! Delirme eşiği! Şiddet eşiği! Hepsine burjuva bilimi deyip geçmek fazlaca kolaya kaçmak değil mi?* Özdemir kendinden korkar oldu. Üstelik her yandan bunalmış. Fon almayı umduğu kaynaklar, derginin politikası üstünde söz sahibi olmak gibi bir amaç taşımadıklarını sözle ifade etseler de, davranışlar başka telden çalıyor. Bu ikili iletiler, Özdemir'i boğuyor. Arkadaşlar ise... Her kafadan bir ses çıkıyor. *Çıkacak tabii. Grup içi demokrasi.* Ama seslerden sonuç çıkmıyor. İlk defa, kendisini ve yoldaşlarını mazide ve şimdi kalkıştıkları işler için çok, pek çok çapsız buluyor Özdemir. Devrimin ayrılmaz bir parçası olan devrimci şiddeti, sadece mantığıyla irdelemişti şimdiye kadar, onunla duygusal bir bağ kurmamıştı. O, her zaman anarşiye, bireysel şiddete karşı olmuştu. *Bizim için asıl olan hep örgütlü çalışmaydı.* Ama devrim aşamasına gelindiğinde bir miktar şiddet kaçınılmazdır. *Bu kabul edilebilir bir şey, akıl mantık gereği. Hangi sınıf, iktidarını uslu uslu teslim eder?* Şimdi derisinde hissediyor şiddeti; ve ondan ürküyor. Karısının şu meşhur Akdeniz yolculuğuna başka bir erkekle çıktığından için için emin. Ama asla itiraf etmiyor, edemiyor. Sadakatsizliği, karısına mı yakıştıramıyor; aldatılmayı, kendine mi? *Öfke haklı olsa ne çıkar? Verdiği zarar azalmaz ki!* Devrimci sınıfın tarihsel haklılığından, haklı şiddetinden artık ürküyor.

Nihayet kayınvalidesinin evinin yolunu tutabildiğinde tüm dünyası dağılmış, kaybolmuş bir çocuktur o ve annesine sığınmak artık ne bir içtenlik ne de içten pazarlılık meselesidir; sadece içgüdüsel bir davranıştır.

Ferda lafı uzatmadı, "Öyle anlaşılıyor ki, güçlerimizi birleştirirsek, hayatla daha iyi baş edebileceğiz," dedi, bu kadar kolay affedildiğine inanamayan şaşkın kocasına. "Uzlaşmaya vardığımıza göre, bu konuyu bir daha açmayalım."

Özdemir, şiddetin karısında nasıl bir hasar yarattığını hiçbir zaman bilemedi; merak etmeye çekindi; talihi yaver gitmişti, haline şükretti. Ne Ferda'nın boşanmaya kalkışmasından bir daha söz edildi ne dayak sahnesinden. Karıkocanın içlerinde birer ukde kaldıysa da, vücudun, atamadığı zehre uyguladığı kireç hücresinin içine hapsetme muamelesinin bir benzeriyle yalıtıma uğratıldı.

Ferda, geçmişle hesaplaşan bir insan değildi. Ancak... Uzun yıllar sonra, ihtiyarlıkla gelen zorunlu yalnızlaşma döneminde, yaşantı giderek seyrelirken, mazinin kaçınılmaz seli elbette onun da zihnini basacaktı. Sonra, Özdemir'den sonra... Evliliğinin dönemleri bellekte, kopuk film parçaları gibi... Birbirinden hoşnut bedenleri sarmalayan o görünmez ama duyumsanır ılık buğu... Sıcaklık ve terden oluşan, dokunuş sona erdikten, ter uçup sıcaklık kaybolduktan sonra bile varlığını sürdüren, hep sürdüren ürperiş... Böyle bir dönem vardı tabii. Bedenlerin küstüğü, sırt sırta döndüğü; birbirinden beklentisiz ve habersiz yaşadığı dönemlerin de var olduğu gibi. Sonra, bambaşka bir bedensel paylaşım yaşanmıştı, hasta ile bakıcısının fiziksel yakınlığı, Ferda'nın kendisini yüce gönüllü, bir bakıma doygun hissettiği dönem; Özdemir çaresiz ve düşkünken. O eski, ılık buğudan hiçbir çağrışım içermeyen, bambaşka bir dokunuş, başka bir içlilik, başka bir şefkat... Bir yaşam boyu hizmet sunmuş, kişisel arzularını bastırmış, hep bastırmış bir eşin ekşi sabrı ve zorunlu özverisinden farklıydı Ferda'nın hastabakıcılığı. Aldığı desteğin hak edilmiş karşılığıydı. Her şey mazi olduktan sonra, geriye kalan, sanki bir grafik... X eksenin-

de, zaman; Y ekseninde, bedenlerin ilişkisi... Evlilik denen kurumun zamana bağlı kodlanması bile ne kadar özden yoksun bir düzenleme olduğunu göstermiyor muydu? Evet, grafik bir eğri koyuyordu ortaya, sonuçta. Ama bu eğri sanal bir şeydi ve aslında eğriyi oluşturan noktalar birbirinden bağımsızdı. *Kopuk* diyecekti, Ferda. Bir noktada konumlanmışken insan, diğer noktaların geçerliği ve anlamı kalmıyordu. Noktaları zihinde, anımsayışta, ortak bir anlamda, bir bütünsellikte birleştiren, insanın hayal gücü ya da yorum gücüydü; bununsa gerçeklikle bir ilgisi yoktu Ferda'ya göre. O, kendi gözünde, her zaman gerçeklikle hayale başvurmadan yüzleşebilecek cesareti bulabilmiş bir insan olmuştu. Olup biteni böyle değerlendirince, evliliğinin en sorunsuz döneminin, karıkoca arasında Ferda'nın aile mekânına dönüş kararını izleyen günlerde kurulan bir tür iş ortaklığı süreciyle özdeşleştiğini görebiliyordu.

Ferda, evlilik mekânına dönmesinin ertesinde, Çizmeci şirketleriyle işbirliği içinde olan Schrenk uluslararası ilaç sanayiinden bir çağrı aldı; İstanbul'daki ilaç fabrikalarında, *process manager* denilen yüksek maaşlı makamı üstlenmesi isteniyordu. Doğal ki önerinin üstüne balıklama atladı. Nihayet mesleğini gerçekten uygulayabilecekti ve işin en önemli yanı, kendisine yetip de artacak bağımsız bir gelirin sahibi oluyordu. Merkezi Hollanda'da olan Schrenk Sanayi'nin onu nasıl ve niçin bulduğunu irdelemek aklından bile geçmedi; gerçekten de böyle bir ince eleyip sık dokuma işlemi, onun durumundaki birisi için lükstü.

Beynindeki düşünce kasnağını değiştirme ameliyesi tamamlanmıştı.

Sanal mekânda:
Karakterlerin durum tartışması

(Tartışma, Hürriyet Berkman ile Özdemir arasında geçer. Ferda Başarır aralarında yoktur, bir rapor hazırlamaktadır. Besbelli işvereninin ısmarladığı bir rapordur bu.)

Hürriyet Berkman: Özdemirciğim, anlayamıyorum; sağlık konusunda bir tavır değişikliği mi oldu, olduysa niçin? Bu özsağaltım denen şey nedir? Doğrusu dergide bambaşka yazılar bulmayı bekliyordum. Hayal kırıklığı içindeyim. Bu ülke, veremi, trahomu, sıtmayı halk sağlığı yöntemleriyle yendi. Bunlar, benim yaşadığım sürede gerçekleşti. Anne, çocuk ölümleri 1960'lardaki sosyalizasyon uygulamaları sayesinde rekor düzeylere indi, hemen hemen ülke yaşantısından çıkıp gitti. Ana çocuk sağlığı, aile planlaması merkezleri, aşılama kampanyaları... Sağlıkta bireysellik ne anlama geliyor, lütfen bana açıklar mısın?

Özdemir: Sayın Hocam, bizler hep kitleyi öne alırken, bireyi göz ardı ettik. Oysa hastalık bir yanıyla son derece kişisel bir deneyim. Siz de kabul edersiniz ki hocam, matematikte iki kere iki hep dört eder ama tıpta böyle değildir; insan vücudu söz konusuysa böyle değildir. Her bedenin ayrı bir ritmi, ayrı bir rejimi vardır. Her hasta, her tedaviye aynı biçimde yanıt vermez.

Hürriyet Berkman: Bunları anlamıyor değilim. Anlayamadığım başka şeyler. Hastanın hekimini seçemeyişini, sağlık sosyalizasyonunun olumsuz yanı olarak gösteriyorsunuz. Hastanın diğer seçeneği nedir? Tamamen hekimsiz kalmak. Yoksul hastayı, dağ başındaki, köy yerindeki hastayı düşünüyorum. Tuzu kuru hasta her zaman dilediği hekime gidebilir, öyle değil mi?

Özdemir: Hocam, kendinizden pay biçin.

Hürriyet Berkman (ani bir sinirlilikle): Ben hiçbir zaman kendimden pay biçmem! Her duruma nesnel bakmaya çalışırım, kendime bile.

Özdemir: Hocam, izin verir misiniz? Acil şifalar diliyorum, bir rahatsızlığınız var. Cana yakın, iletişim kurabildiğiniz bir hekimin sizi tedavi etmesini yeğlemez misiniz? Hasta, affınıza sığınıyorum hocam, sağlıklı insanların arasında bir "öteki"dir. Onun koşullarını nasıl deneyimlediğini biz dışarıdan bilemeyiz. O nedenle hastanın tedavisi hakkında diyeceklerine kulak vermek gerek.

Hürriyet Berkman: Öteki, öteki! Bıktım bu sözcüğü sürekli işitmekten. Sana bir şey söyleyeyim mi genç adam, hiç öyle kaşını gözünü oynatma, bana göre çok gençsin, herkes bir diğerine göre ötekidir. Öyleyse, ne olmuş? Ötekilikleri mutlaklaştırmak mı lazım, herkesin üstünde birleşebileceği aklın yolunu bulmak mı? Tıpkı birey derken burjuva bireyi kastedip diğerlerini insandan saymayanlar gibi, sen de hasta derken burjuva hastayı kastediyorsun.

Özdemir: Kesinlikle. hayır. Sayın Hocam. Tam tersine, herkesin iyi şeylere layık olduğunu düşünüyorum. Herkesin gönlünce tedavi görmesini istiyor gönlüm. Kimse hiçbir şeye zorlanmamalı.

Hürriyet Berkman: Bu söylediklerinin teşhis ve tedavide karşılı-

ğı yok. Diyelim ki hasta verem; röntgen çekilmesini istemiyor diye, röntgeni çekilmeyecek öyle mi; ya da ülser, tüp yutmaktan hoşlanmıyorsa bırakacağız gitsin, öyle mi? Ya da onu ikna etmek için saatlerce dil dökeceğiz, öyle mi? Kimler hangi boş zamanlarında yapacaklar bu işi?

Özdemir: Hocam, uzlaşabilmemiz mümkün görünmüyor; çünkü olaylara ve olgulara bambaşka açılardan bakıyoruz. Siz birtakım peşinen doğruluğu kabul edilmiş pratiklere insanların uymalarından ve uydurulmalarından yanasınız, bense her bireyin kendi öznelliği içinde kendi doğrusunu deneyimleyerek geliştirmesini daha doğru buluyorum.

Hürrivet Berkman (içini çeker): Sen sürekli sanatsal düşünce ile bilimsel düşünce ile birbirine karıştırıyorsun. Tamamen öznel olan sadece sanattır, kim bilir belki o bile değildir, sanatta da akımlar, gelenekler vardır, öyle değil mi? Hasta olma halini sürekli başka hallere benzetiyorsun, kafanın içinde, mesela âşık olmaya, –bireysel deneyim lafını yinelediğin ya da o anlamda sözler sarf ettiğin için böyle diyorum– oysa âşık olmak gibi ilk bakışta çok kişisel görünen bir hadisede bile fizyolojik olarak diğer vakalarla ortak öyle çok şey vardır ki – örneğin kalp vuruşlarının hızlanması, örneğin hormon düzeylerinin yükselmesi. Bilim nesnel olanla, gözlemlenebilen, ölçülebilen belirtilerle uğraşır, gerisi bilimin değil, adamda yetenek varsa sanatın konusudur. Senin hasta kavramında, hastalığın kendisinden başka her şey var.

Özdemir: Hocam, bilimle sanat acaba bu denli kesin sınırlarla mı ayrışmışlardır?

Hürrivet Berkman: İstersen, bilimin ve sanatın büyü ve ayin olarak dinle özdeşleştiği en eski çağlara dönelim, ne dersin ha!

Özdemir: Hocam, latife ediyorsunuz.

Hürriyet Berkman: Hayır, çok ciddiyim.

Özdemir: Hocam, sanatla bilimi yaklaştıran yeni bir düşünce sistemi olmaz mı, özelikle sosyal bilimlerde?

Hürriyet Berkman: Tıp, toplumbilim değildir ki. Bu, bir... İkincisi, hayır, olamaz; sanat metafora dayalıdır öyle değil mi, yani benzetmelere. Ancak, sanatta metafor kendi anlamıyla sınırlıdır, başka alanlara taşmaz. Rüzgâr kanatlı atlar dediğim zaman, atların hızıyla rüzgârın hızını benzetiyorumdur, kimse atın kafasını rüzgâra benzettiğimi, ya da ağırlığıyla rüzgârı kıyasladığımı sanmaz. Ancak, sen tutup da hastanın öznel deneyiminden filan söz edince, nereye çekersen oraya gidebilecek bir belirsizlik alanı çıkıyor ortaya. Kaypak bir alan.
(Çok uzaktan bir kahkaha duyulur; giderek yakınlaşır. Profesör Kâzım Beyazıt'ın gülüşüdür bu. Kâzım Beyazıt sahneye girer.)

Kâzım Beyazıt: Yahu oynadığınız komedi ölüyü diriltir. İlahi Özdemir Bey oğlum, ben sağlığımda, yıllarca "Komünistim" demeden komünistlik yapanları dinlemişim. Ancak, Allah biliyor ya, "Komünistim" diyerek kapitalistlik yapanları görmek kısmet olmamıştı. Doğrusu ya, böyle bir şey aklıma da gelmezdi. Rabbime şükür, öldükten sonra görmeyi nasip etti de bu acâib-ülgarîbe durum da kusur kalmadı. Özdemir Bey oğlum, kimse beni kandıramaz; adamın niyetini gözünden anlarım; oğlum, sen dönmüşsün, doğru yolu bulmuşsun, eveleyip geveleyeceğine, mertçe, erkek gibi, "Vazgeçtim, yanılmışım, bu komünistlikten hayır gelmezmiş, anladım ama geç anladım, kusura bakmayın," desene! Ne öyle kıvırtıyorsun, sanki utanıyormuş gibi! Söylesene a oğlum, utanıyor musun? Neden utandığını biliyor musun, peki? Doğruyu bu kadar geç bulmaktan mı? Dönmekten mi?

Özdemir (buz gibi bir sesle): Sizinle tartışacak değilim, beyefendi.

Kâzım Beyazıt (ani bir değişim geçirir, tepeden bakan, keyifli ve alaycı tavrı ağlamaklı bir hale dönüşmüştür): Acılı bir babayı hor görüyorsun ha! Yazıklar olsun, ben evladımı sizin gibiler yüzünden kaybettim. Şimdi de hem onların hatıralarını kullanıyor, hem cebinizi dolduruyorsunuz, öyle mi?

Özdemir (beklenmedik bir öfkeyle): Selim'in aziz hatırasını kirletmekten Tanrı beni korusun. Hiçbir olayda kendi sorumluluk payınızı kabul etmeye yanaşmadığınız için, oğlunuzun trajedisinde babalık zaaflarınızın etkisini araştıracağınız yerde kendinizi başrolde görmeniz, iğrenç!

Hürriyet Berkman (müdahale etme gereğini duyar): Özdemirciğim, Kâzım Bey acı gördü. Ölülerimizi karıştırmayalım, tartışmalarımıza.

Kâzım Beyazıt (sesini gittikçe yükselterek): Sus, Hürriyet, sana ne oluyor! Her konunun uzmanı kesilmesen olmaz mı! (Bağırdıkça, az önce zedelenmiş özgüveni onarılmaktadır)Şurada, Özdemir Bey oğlumla konuşuyoruz. Şu anda o, sendense bana daha yakın. Sen işine bak. Bilimsel düşünce, sanatsal düşünce diye bilgiçlikler tasla. Sanki anlamıyorsun, Özdemir Bey oğlumun derdi ne! Senin gibi paşa torunu olup, el bebek gül bebek konaklarda büyüyüp, hayat boyu geçim derdi nedir bilmeden komünistçilik oynamak kolay. Sor bakalım, Özdemir Bey oğluma, haneye ekmek nasıl girecek, diye.

Hürriyet Berkman: Kusurunuza bakmıyorum, efendim.

Kâzım Beyazıt: Kusuruma, ha! Sen kimsin be! Sen de insan mısın? Senin insani duyguların var mı! Özdemir denen dönek, hiç olmazsa insanın zayıf yanından haberdar. Hastalık diyor, hasta

zavallıdır demeğe getiriyor ki zaten öyledir! Sen, şahsi duyguları küçümse dur! Seni, zavallı alil! Kendi zavallılığının bile farkında olmayan! Senin hiç duyguların oldu mu ki! Senin için çıldırıyordum, budala! N'olur dönüp de bakaydın. Niye beni hor gördün, niye! Evli olmam mıydı mahzur! Sanki oynaştığın komünist herifler bekârdı! Niye gücünü üstümde biledin! Neden bana teslim olmadın! Seni abat ederdim. Sana kul köle olurdum, budala! Seni o lanet olası fakülteye dekan bile yapardım! Sana bayılıyordum, kız, hiç mi fark etmedin! Bana rakip oluncaya kadar yardımcım olsaydın ya! Gidip Avrupalara kendi başına, ya da başkalarıyla çalışmalar yapıncaya kadar benim asistanım kalsaydın ya, birlikte yapsaydık o çalışmaları. Benimle paylaşsaydın o onurları! Neydi zorun, haa!..

Hürriyet Berkman (tekerlekli iskemlesinden fırlayacak gibi bir devinimle ve ciğerleri yırtılırcasına bağırarak): Yeter, defol, pis hayalet, çekil karşımdan! Geberip gittin, hâlâ mı tehdit edeceksin beni! Ömrümü zehirlediğin yetmedi mi! Asistanımın başını yediğin yetmedi mi! Utanmadın mı gencecik kızı baştan çıkartırken, sonra da ihbar ederken! Sen ektin beynine ihanet tohumlarını! Git, geldiğin mezara tıkıl; yeter, sus artık!

3. bölüm

Masum bir güç

Ferda Başarır, fabrikanın yönetim binasına giden, ıhlamur ağaçlarının gölgesindeki yolda yürüyor. Ölülerin ayak seslerini duyuyor. Elleri ayakları, buz... Bakınca belli olmuyor ama adımlarını güçlükle atıyor. O zaman da ıhlamurlar var mıydı? Sonra mı dikildiler, izleri örtmek üzere. Maske, makyaj... Kamp şimdi çam koruluğu olan yerdeydi; kamp sakinleri gün ağarırken işbaşı yaparlardı, o zamanlar siklon üreten fabrikada. Bir kısmı, kampın genişletilmesi için inşaat işlerinde çalışıyordu; yeni kabinler, yeni gelenler için. Ne kadar güzel bir doğa... Çam kokusu... Yalancı doğa, aldatan koku... Ferda'nın nefesi daralıyor. Frau Dr. Mendelsohn olsaydı, "Kendinizi bir ölü kadar çaresiz hissettiğiniz için ölülerle özdeşleşiyorsunuz," derdi. Frau Doktor'un sahneye girmesine daha var. Henüz 1989 sonbaharı gelip çatmadı; "duvar" yıkılmadı ama, eli kulağında. Ferda, siyasi sığınmacılığı kabul edileli beri –kendi deyimiyle– "tezgâhtarlık" yaptığı eczaneden usanç getirmiş; 12 Mart Darbesi'nden sonra, kapağı Almanya'ya atmış eski bir sığınmacı dostun aracılığıyla bulunuyor bu mekânda. Fırın, daha ötelerde, çamlığın ötesindeydi vaktiyle. Ölüler, önce barınakları yaptılar, sonra gazı ürettiler, sonra fırını inşa ettiler; tabur tabur uygun adım yürüdüler gaz odalarına ve sonra başka

ölüler, onların cesetlerini, inşa ettikleri fırına taşıyıp yaktı. Sonra onlar da tabur tabur...

Arkadaşı anlatmıştı, zamanın fabrika sahibi Nürnberg Mahkemeleri'nde yargılanmış ve dört yıl hapis cezası çekmişti. Sadece dört yılcık mı? Şimdiki CEO, evet, onun torunuydu ama tabii artık her şey çok farklıydı. Öyle anlatmıştı, arkadaşı. Farklı olan ne, diye feryat etmişti Ferda! Hayır, burada çalışmak istemiyordu. Saçmalama, öyle bir devirdi, geldi, geçti. Gelip geçen ne! Adlarında *von* olan soylular, hâlâ güç onlarda, büyük para onlarda, hani aristokrasi yıkılmıştı, hani burjuvazi onu alt etmişti! Tarih bir yalan! Herifler dipdiri ayaktalar, burjuvanın önde gideni olmuşlar, tebdilikıyafet geziyorlar, hepsi bu! Soylarını seveyim! Bin yıl öncenin en becerikli, en insafsız hırsızları, komşusunun, amcaoğlunun, dayı kızının boğazına basa basa, boğazını kese kese toprağını çalan, malına mülküne el koyanlar; işte soylular onlar! Soylulukları kendilerinden menkul, uydur bir aile arması, soylu ol! Hayır, orada çalışmayacağım! Biraz pratik düşün, işinden bıktın, burada diplomanı kabul edeceklerdir; tarihlerindeki lekeyi silmenin yolunu solculara, sığınmacılara, yabancılara imkân tanımakta buldular çünkü; parası iyi; iş iyi; siklon gazını düşünme; bu işletmenin laboratuvarında keşfedilmiş, bu fabrikada üretilmiş onca hayat kurtaran ilacı düşün.

CEO, sinekkaydı tıraşlı, takım elbiseli, pahalı losyon kokulu orta yaşın başlarında, yakışıklı bir erkek. Ferda'yı ayakta karşılıyor, elini uzatıyor. Von bilmem kim... Siklon-cunun torunu... Size üretim ünitelerimizi gezdireyim, diyor. Dev damıtma cihazları, büyük tüketim kazanları, fokurdayan sıvılar, buharlaşıp yeniden yoğunlaşanlar; draje kazanları, ampullerin denetimi... Saat gibi işleyen düzen... Ferda, elinde olmadan heyecanlanıyor. Mesleğini özlemiş... *Türkiye'deki ilaç fabrikası müsveddelerinden*

ne kadar farklı burası, diye geçiyor aklından. Böyle buyurun, araştırma birimlerimize. Steril odalar, hayat kurtarabilmek için ağızları burunları kapalı, elleri eldivenli, çeşit çeşit sıvıyla, tozla, bakteri kültürüyle çalışan araştırmacılar, vızır vızır işleyen bilgisayarlar. Antibiyotikler, kanser ilaçları, virüs aşıları... Ferda büyülenmiş... Tabii böyle bir yerde çalışmak ister, istemez mi hiç! CEO'nun onu işe alacağına inanıyor şimdi; soluğu düzeldi, ellerine ayaklarına yeniden kan yürüdü, ısınıverdi her yanı, hayata döndü. Hayat kurtarmanın büyüsü... Aklına gelmeliydi; araştırmaların tümü hayat kurtarmaya yönelik değildi; bir kısmı, rakip firmanın ilacının istenmeyen, zararlı olabilecek yan etkilerini bulup buluşturmaya, bir kısmı yeni sentezlenmiş bir kimyasala uygun hastalık yakıştırmaya yönelikti. Ama büyülenmişti bir kez... İçine hapsolmuş bir başka Ferda, olaylar ve kendisi tarafından susturulmuş, yalıtılmış, elindeki fırsat alınmış araştırmacı Ferda başkaldırıyordu; yaşama, serpilme, gelişme hakkını talep ediyordu; önüne çıkan yeni imkânın heba edilme olasılığını protesto ediyordu. Maddenin gizli bilgisine ermek... halden hale geçen moleküllerine hükmedebilmek... Soyağacı, tarihin başlangıcındaki en acımasız katillere, en başarılı soyguncular a dayanan ve ne acıdır ki bu özelliğini yüzyıllar boyunca hiç yitirmediği ama incelikle gizleyebildiği için yenilmezleşmiş gücün içine sızabilmek... Yenilmezliği, varlığından öte herhangi başka bir kanıt gereksinmeyen güç... Ferda, ıhlamurların gölgesindeki yoldan geri dönerken, ölüleri düşünmüyordu. Hayat kurtaran ilaçla can alan zehrin aynı kazanda kaynamasındaki dokunanı yakan, kavranamaz, kavranabilmesi çıldırtıcı nitelik, güce içkin bir özeliğe, karmaşık hayatın üstünde durduğu çelişkilerden birine sıradanlaşmıştı.

"Duvar" yıkılmasaydı, tarihin sinema şeridi hızlanma-

saydı, yıkımı izleyen ve süratiyle herkesi, yıkımın mimarlarını bile hayretten hayrete düşüren olaylar birbiri peşi sıra yuvarlanmasaydı tasarılardan gerçekleşme düzlemine, CEO, Ferda'yı işe alacaktı. Ama olmadı. Solculara şirin gözükmenin modası aniden geçivermişti. Hem şimdi Ossi'ler vardı, yani Doğu Almanlar. Onlara şefkat göstermenin zamanıydı.

Ferda, Çizmeci şirketlerinin görevlisi Mr. Kendall'la, isminde "von" olan CEO'nun yanında, o kısa görüşmede çektiği duygusal sıkıntının onda birini yaşamayacaktı, ileride. Mr. Kendall, yoksul bir İskoç ailesinin oğluydu. Ferda, Kendall'la kavuştuğu rahatlığı, deneyim sahibi olmasına verdi. Hem bu yeni kapitalistler çok daha insancıldı, öyle değil mi? Tarihin güçlü damarından gelmiyorlardı bir kez, gücün suçuna bulaşmamışlardı... Suçlu olmadan güçlü ve müreffeh olmanın yolu açılmıştı yokluk, yoksulluk çekmişlere...

İsminde "von" olan CEO, Ferda'ya basılı, ancak ifadesi nazik bir yanıt göndermişti. Üzülerek bildiririz ki, aynı göreve nitelikleri daha uygun bir başka başvuru daha yapılmış olduğu için, sizin başvurunuzu bu kez üzülerek değerlendiremiyoruz. Başka bir seferde yeteneklerinizden kuruluşumuzun yararlanabileceğini ummaya devam edeceğiz... falan filan.

Darbe müthişti. Ferda, sikloncunun fabrikasında çalışmaya niyetlendiğini kocasına itiraf edememişti. İşe kabul edilirse mecburen söyleyecekti tabii. Ama durum kesinleşmeden gereksiz heyecanlara lüzum var mıydı? Gördüğü rüyanın kaybı mı yıkmıştı onu; bu rüyadan utanmış mıydı? CEO'ya diş mi biliyordu? Bir Batı de-

mokrasisinde siyasi sığınmacılığın nasıl kırılgan bir konum olduğu, bir kez daha mı kanıtlanmıştı kendisine? Dünyanın yenilerde tuttuğu yolda, kendine çekidüzen vermezse fuzuli bir kişi olarak kalakalacağı izlenimini mi edinmişti? Ya da hep, ta başından beri fuzuliydi de farkında mı değildi? Böyle bir duyguya mı kapılmıştı? Girift duygularını birbirinden ayırt edemiyor, tanılayamıyordu. Çalıştığı eczaneden uzaklaşmalıydı. Oradaki amiriyle paylaştığı ten serüveni, tatsız biçimde sona ermişti. Aynı bankoda çalışmayı sürdürmek ikisi için de mahcubiyet verici, hatta onur kırıcıydı... Frau Doktor Mendelsohn'un sahneye girmesine ramak kalmıştı...

Hayal kırıklıkları tükenmez

"Nasıl yani?" dedi Ferda; artık hiçbir şeye şaşırmayacağına inanıyordu ama enikonu hayrete düşmüştü, "Şimdi siz bana bunca zamandır uğraştığımız her şeyin boşa mı gideceğini söylemek istiyorsunuz? Onca zaman, onca emek, onca para boşa mı harcandı? Ben sayfalar dolusu hukuksal metni boşa mı inceledim, kafamı patlatarak, o kadar insanla boş yere mi nefes tükettim? Niçin daha önceden etraflı bir alan araştırması yapılmadı?"

Mr. Kendall böyle bir tepki beklemiyordu; büyük şirketlerin kararlarının sorgulanmasına alışık değildi; neredeyse duygusal boyutları olan karşı çıkışlar sistemin özüne aykırıydı bir kez. Asıl olan şirketin politikasıydı, bireyci davranışların, bireysel görüşlerin asıl rota yanında ne önemi olabilirdi ki! Ferda'nın örneklediği türden kafa tutmalar kabul edilemezdi. *Denilenler doğru şu halde, Doğulular ya da bu Ortadoğulular ne kadar akılcı olsalar da duygusallıktan kurtulamıyorlar...* Sosyalizmin yanlışlığını yaşayarak görüp öğrenmiş Ferda gibi akıl fikir sahibi bir kadın bile sanki başka çıkış yolu varmış gibi şirket politikalarına karşı eleştirel tutum alabiliyordu, aklın ışığı –eğer bu şirketle ilişkisini sürdürmek istiyorsa– kendisini yeni kararlarla uyumlu hale getirmesini ve yeni koşullarda yararlı kılmaya uğraşmasını açık ve net biçimde gösterdiği halde!

"Ferda, anlamalısın ki Türkiye, çok kırılgan bir konumda, yıllardır için için tüten bir etnik sorununuz var..."

"Pardon, pardon, sözünüzü kesmek zorundayım, bu sorunu yeni mi fark etti Çizmeci şirketlerinin 'merkez yürütme komitesi!'"

"Ferda, bilmelisin ki ticari şirketlerin 'merkez yürütme komiteleri' yoktur; dediğin, proleter devrimine heves etmiş ihtilalci unsurlarda olur. Çizmeci şirketinin danışmanları vardır ve yönetim kurulu bu danışmanların inceleme ve önerileri ışığında, ortağı olan yüzlerce durmuş oturmuş özgür vatandaşın birikimlerini ve kâr paylarını korumakla yükümlüdür. Türkiye gibi istikrarsız bir ülkede..."

"Bana kapitalist işleyişi anlatma Kendall Efendi..."

"Ferda, bu işi uygarca tasfiye edemez miyiz? Açıklamama izin vermiyorsun ki... Türkiye her an Ortadoğu'da bir maceraya sürüklenebilir, sadece etnik sorununuzla sınırlı kalmıyor ki meseleleriniz."

"Peki, sürüklenirse kimin çıkarı için ya da kimlerin buyruğuyla Ortadoğu ateşine atlayacak Türkiye?"

"Ferda, bu Çizmeci şirketlerini niçin ilgilendirsin?"

"Ne demek niçin ilgilendirsin? Çizmeci şirketleri, Yeni Dünya Düzeni'ni oluşturan uluslararası sermayenin önemli bir parçası değil mi? Dünyayı sermaye yönetmiyor mu? Sen, beni çocuk mu sanıyorsun?"

"Ferda, görüyorum ki, solcuların toptancı ve indirgemeci bakış açılarından kurtulamamışsın. Her şeyi, her şeyle ilgili görme hastalığından. Sen de benim kadar iyi biliyorsun ki, Türkiye'deki eczacılık meslek yasalarını değiştirip ilaç piyasanızı uluslararası BŞE'lere yani Büyük Şirket Eczanelerine açma fikri, iktidardaki siyasi partinin solcu maziden gelen ve mesleği eczacılık olan ılımlı İslamcı milletvekillerinindi. Önce kendileriyle aynı siyasi görüşte olanları ikna ettiler bunun doğru yol olduğuna, ve hemen Çizmeci Şirketi'yle irtibata geçtiler. Çiz-

meci, sizin kapınızı çalmadı. Sizinkiler, Çizmeci'ye başvurdu. Çizmeci şirketi, bu öneriyi değerlendirmese miydi? Elbette alan araştırması yapıldı. O sırada başka şeyler de yapıldı. Alan uygunsa şirket hemen faaliyete geçmek ister, vakit kaybedemez, vakit nakittir; bu işin doğası böyle. Sizin gibi her konuda tutucu bir ülkede, en ufak bir değişimin bile –beni bağışla bu tabiri kullanmak zorundayım– kabızlıkla karşılandığı bir ülkede..."

Ferda, Mr. Kendall'a ters ters baktı; *bana mı söylüyorsun bunları, hayatı temelinden değiştirmeyi hedeflemiş bir kuşağın üyesine!*

" elbette ayrıntılı alan araştırması yapılırken, önce meslek kamuoyunun, ona aşağı yukarı paralel biçimde de ülke kamuoyunun yeniliğe, değişikliğe alıştırılması gerekiyor. İşte sen orada devreye girdin. Lobiciliğine ihtiyaç vardı. Canla başla çalıştın, farkındayım. Çabalarının karşılığı cömertçe ödendi, değil mi, bir şikâyetin yoktu. Öyleyse mesele nedir? Alan araştırması negatif sonuçlar gösterdi. Türkiye'nin medeni diyebileceğim bölgelerinde gereğinden çok eczane var. Diğer bölgelerse fazla riskli. Şirket ne sermayesini ne çalışanlarının hayatlarını riske atmak ister, öyle değil mi? Çizmeci, Türkiye'ye girmemeye karar verdi; İskandinavya çok daha uygun bir alan olarak belirdi, incelemeler sonucunda. Hem güvenli, hem kırsalında çok az eczane bulunuyor; BŞE'lere ihtiyaç var ve BŞE'ler için verimli bir alan. Uzun sözün kısası, Çizmeci, İskandinav ülkelerine giriyor. Beni sabırla dinlediğin için teşekkür ederim."

"Anlıyorum," dedi Ferda.

"Eczacılık kanunu gene değişecek; sen daha iyi biliyorsun, kimse bu yasadan memnun değil. Sen, ılımlı İslamcılarla yeni yasa üzerinde çalışmayı sürdürebilirsin. Dilersen seni, demin sözünü ettiğim milletvekilleriyle tanıştırabilirim."

"Gerek yok," dedi Ferda.

"Meslektaşın, onlar."

"Gerek yok," diye yineledi Ferda.

"Biliyorsun, herhalde farkındasın, siz Türkler, meselelerinizi çözmekten adeta kaçıyorsunuz. Daha doğrusu bir sorununuz olduğunu bir türlü kabul edemiyorsunuz; sonra birileri geliyor ve sorunu çözmeye talip oluyor; karşı koymuyorsunuz; koyamıyorsunuz; çünkü gerçekten de sorun var. Ama çözümden memnun olmuyorsunuz; en kötüsü de çözmeye çalışanı sizin sorununuzu sömürmekle, fırsatçılıkla suçluyorsunuz. Hiç yapıcı bir tutum değil; hiç değil."

"Ben böyle bir suçlamada bulunmadım. Sadece her lafa birey diye başlayan bir sistemin, bireyin emeğini hiçe saymasını yadırgadığımı vurgulamak istedim."

"Şirket senin şahsından ibaret değil; şirket bütün hissedarları ve çalışanları yani kapsamındaki tüm bireyleri düşünmek zorunda. Sen bireyciliği doğru anlamamışsın. Üstelik yeniden hatırlatma nezaketsizliğinde bulunmak zorunda bırakıyorsun beni, emeğinin karşılığını cömertçe aldın. İşte Türklerde gördüğüm negatif tutum derken şimdi örneklediğine benzer davranışları kastediyordum. Açık seçik bir durumdan sanki yeni haberdar oluyormuş gibi başkalarını suçlamak. Ortak işteki bireysel sorumluğu yeterince yüklenememek anlamına gelir bu, Ferda, bilmem anlatabiliyor muyum?"

"Biliyor musun, Kendall Efendi, bir gün seni de şirket çıkarları için kapının önüne koyacaklar, bunu hiç düşündün mü?"

"Ferda, elbette. Koyabilirler, bu oyunun bir parçası, elbette farkındayım. Bana düşen o ânı mümkün olduğunca geciktirebilmek için şirketin benden beklediklerini kusursuzluğa yakın tarzda gerçekleştirebilmek."

"Bir tek şey ekleyeceğim, Bay Çizme, tutumunuzun,

Kutsal Kitap'ının her dediğini harfiyen yerine getirerek Allah'a yaranmaya çalışan sofunun tutumuyla özdeş olduğu hiç aklınıza geliyor mu?"

Mr. Kendall omuzlarını silkti, "Teoloji benim alanım değil, Ferda," dedi.

Öncelikle acil soruna kilitlenmesini bilen Ferda, yakınmanın ve protestonun geçersizliğini çabuk kavradı; *çene yarıştırmanın faydası yok;* Mr. Kendall'la daha fazla vakit kaybetmedi. Bu adamla ve onun aracılığıyla Çizmeci şirketler grubuyla kurduğu, az önceye kadar sağlam gibi duran ilişkiler bütünü, kâğıttan şato gibi bir anda dağılmıştı. *Tıpkı "duvar" gibi, o da bir gecede yıkılmadı mı...* Demek ki sağlam filan değillerdi, sadece öyle görünmüşler, ya da Ferda sağlamlığa inanmak istemiş, aldanmıştı. Yas tutmak bile bir zaman ve enerji meselesiydi. Yasa ayıracak ne zamanı ne duygu enerjisi vardı. *Process menager*'lik konumundan kısa süre önce emekli olmuştu; yoğun bir çalışma isteyen bu işi, yaşı gereği daha fazla götürememişti. Eczacılık camiası ondan nefret ediyordu. *Acaba unuturlar mı nefretlerini, unutkandır bu ülke, BŞE meselesi iflas ettiğine göre, belki de unuturlar.* Unutsalar ne, unutmasalar ne! Al baştan eczane mi açacak, ya da mesul müdürlük mü bulacaktı! İvedilikle çözmesi gereken bilmeceye eğilmek zorundaydı:

Çizmeci çeşmesi kuruduğuna göre, Özdemir'in özel hastane giderlerini şimdi nasıl karşılayacaktı?

Gelecekten kopuş

BŞE meselesi, sabun köpüğünden mamul, çapı tüm eczacılık camiasını kapsayıncaya kadar genişleyen devasa bir balon gibi aylarca şiştikten sonra bir anda sönmüştü. Her şey böyle olmuyor muydu, bir heyecan, bir koşuşturma, bir faaliyet ve foss!.. Bu arada olan sabuna oluyor, farkına varamadan eriyip tükeniyor, hayatlar aşınıp sona eriyordu. *Sistem ayakta, üfürüp üfürüp söndürüyor ama kendine bir şey olmuyor.* Mr. Kendall'ın özgüveni eksiksiz bir havada söylediği, "Din bilimleri benim alanım değil," cümlesi Ferda'nın aklına takılmıştı. *Yanılıyorsun, Kendall Efendi, her şey her şeyle ilgilidir aslında. Kendini çok akıllı sanıyorsun ama senin bu kendini beğenmiş umursamazlığın, insanların kurduğu sistemi onların üstünde bir varlık haline getiriyor; ona özerklik tanıyor. Boyun eğiş... En eski huy...Tanrılara, sonra tek Tanrı'ya boyun eğiş... Sisteme boyun eğiş...*

Özdemir haklıydı aslında, "Eski patronlarla yenilerin arasındaki en önemli fark, eskilerin sömürdükleriyle burun buruna yaşamaları, şimdikilerinse araya coğrafi uzaklık koymaları" derken. Birkaç ay önceye kadar, hâlâ arada sırada böyle çözümlemeler yapabiliyordu kocası... Böylece, kimse kimseyi şahsen tanımıyor, *"Efendi"nin bir yüzü yok artık, yeri de belli değil; sırlı bir şey oldu, hazret;*

her yerde ve hiçbir yerde, tıpkı Tanrı gibi.

Yas değilse de üzüntü sonradan gelecekti. İvedi soruna bir çözüm yolu açabildikten sonra. Bir-iki ay sıkıntı çekildi; sonuçta Ferda bir ilaç deposunda iş bulabildi. Kolay olmadı; yaşı, büyük engeldi, sistemin bir dişlisi haline yeniden gelebilmesi için; *benim gibiler buharlaşıp yok olmalı ama inatla buradayız işte.* Şöyle ya da böyle yeni bir mali destek bulunmuştu. Çizmeci şirketleri zamanındaki bolluk içinde yüzülmüyordu tabii –dergi çoktan iflas bayrağını çekmişti– ama idare edilebiliyordu.

Ferda, yeni işi "salla başı al maaşı" düsturuna göre götürüyordu; zihin ve duygu enerjisini uğraşına katmadan. Ondan yaratıcı bir faaliyet beklenmiyordu zaten. Onu en fazla sarsan, Çizmeci şirketlerine verdiği emeğin boşa gitmesinden öte onu yaralayan, amaçsız ve etkisiz kalakalmasıydı. Gelecekle arasındaki bağ kopmuştu. Gelecek, bir kez daha onun çabalarından bağımsızlaşmıştı. Gelecek bir kez daha onu reddetmişti. İktidardaki siyasi partinin eski solcu yeni İslamcı eczacı milletvekillerinin BŞE defterini bir kâr sağlamadan kapatmış olabileceklerine Ferda ihtimal vermiyordu. Nasıl bir yarar elde etmişlerdi acaba? Bunu öğrenebilme imkânı yoktu. *Kendall'la arayı bozmasa mıydım acaba? Önerisine kulak verip beni bu heriflerle tanıştırmasına he dese miydim? Hepsi benden çok genç. Ne zaman nerede görülmüş eskiden solculuk yaptıkları! Onlar adam olduklarında solculuk can çekişiyordu. Bizim eczaneciler hâlâ benden nefret ededursunlar, ülkeyi yabancı sermayeye ikram edenlerden nefret etmenin bedeli var, tabii! Benim gibi bedel ödemişten nefret ise bedava!* Ülke yönetimi, bir dizi haksız tedbirle eczaneleri iflas noktasına getirmişti; güdülen ilaç politikasının sonu buydu; eczaneler bir bir kapanıyordu. Bu ortamda BŞE'lerin kapanan eczanelerin yerini alacağı niyetine herkes inanmıştı tabii. Eczacılar, BŞE tasarısını

sabit fikir haline getirmişken, burunlarının dibinde cereyan eden bir başka hadiseyi izleyemiyorlar mıydı acaba? *Sakın kapanan, yok pahasına devredilen eczanelerin ilaç stoklarını kimileri el altından sahipleniyor olmasın?! Çizmeci şirketleri bu oyunda rol üstlenmiş olabilir miydi? Hadi, canım, Ferda kızım, komplo teorileri üretiyorsun! Çizmeci'nin bundan çıkarı ne! Onca masraf etti herifler, lobicilik falan filan. Ne masrafı, o kadarcığını bahşiş diye dağıtır onlar!* Yabancı sermayeye peşkeş çekilen Türkiye ilaç ticareti alanı, Çizmeci tarafından beğenilmeyince, iktidardakilerin B planını uygulamaya koymaları daha akla yakın bir çeşitleme. Yani eczanelerin bağımsız girişim görünümleri bozulmadan, gerçekte birkaç yerli sermayedar eczacının elinde toplanması.

Eveet, ülkenin ilaç politikasını el altından oluşturma gücün, elinden uçtu gitti Ferda, kaldın mı kocanın oturağını dökmeye...

Aslında yüksünmüyordu Özdemir'in bakımından. *O, benim limanım. Ruhun şad olsun, Hürriyet Berkman! Bir limanı olmalı insanın, demiştin ya. Son görüşümmüş Hürriyet Hanım'ı.* Özdemir'i hayatta tutabilmek, hastalığın ilerlemesini yavaşlatabilmek Ferda'yı yarınlara bağlayan tek amaç haline gelmişti. *Zavallıcık, nasıl zayıfladı son günlerde... bacakları çöp gibi kaldı... yutkunma zorluğu arttı. Günün birinde o da uçup gidecek ellerimden.*

"Ihhh... Ihhh... İs... te... mi... yo..."

"Hadi, canım, lütfen biraz gayret et, yemen lazım. Ağzında tutma öyle inatçı çocuklar gibi... Hatırım için, lütfen..."

Ferda, Barış'ı yedirip içirmekle kesinlikle bu denli uğraşmamıştı, küçükken. Özdemir, çocuğuydu onun; gerçek anneliği mi yaşıyordu bunca yıl sonra... Yutkunma zorluğuna çare diye, beslenme güçlüğü çeken yaşlılar ve

hastalar için geliştirilmiş özel mamaları deniyordu; fakat, küçükdil yeterince görev yapamadığı için fark etmiyor, yumuşak gıda ya da sıvı, Özdemir'in boğazına kaçıyordu. Hastanın, beslenmeye karşı geliştirdiği inat kırılamıyordu. Konuşma zorluğu artalı beri sinirli olmuştu. Kendini ifade edemedikçe henüz konuşmaya başlamamış çocukların olumsuz tepkilerini belirtmekte başvurdukları sesler ve jestler, Özdemir'i kuşatıyordu. Jestler de hiç kolay değildi, hasta için; ellerini dilediği gibi kullanamayınca daha da sinirleniyor, çıkardığı sesler büsbütün garipleşiyordu. Kendini hastalığın insafına terk ettiği dönemin kaderine razı Özdemir'inden faklı bir bilinçti şimdiki; bilinç demek doğru mu?.. Belki ruh hali demeli, ya da fizyolojik bir hal... Ferda'nın sabrı zorlanıyordu; laf anlatamadığı çocuğunun karşısında umarsız kalan annenin, kaygı, öfke, başarısızlık duygusu, yetkesinin hiçe sayıldığını görmenin düş kırıklığı karışımı ruh durumuna sürükleniyordu sık sık. Bunaltıcı... Liman, liman olmaktan çıkıp kadının içine gömüldüğü ve içinde tutulduğu; ağzına, burnuna, ciğerlerine dolan boğucu bir kütleye dönüşüyordu. Gene de pes etmemeye niyetliydi Ferda; kocasının bakımını tümüyle bir bakıcıya devretmeyecekti. Birkaç kez, yemek kaşığını beceriksiz hamlelerle itmeye çabalarken, kaşıktakinin Ferda'nın ya kendinin üstüne dökülmesine sebep olan Özdemir'in eline vururken yakaladı kendini! Pat, küçük bir tokat, ama hınç dolu... "'Yapma, Özdemir, yapma!' diyorum sana; söz dinle!" Ferda adeta titredi, vaktiyle ağzına burnuna aşk edilen tokatların öcünü mü alıyordu? Hayır, ağır hastadan acısını çıkartmak istemezdi, kendine yakıştıramazdı bir kez böyle bir tavrı. Hem sonra... İkisinin arasındaki sevgi ilişkisinde veren taraf hep Özdemir olmuştu. *Beni sadece bir kez aldattı; o koca popolu Alman kızla. O yüzden de ne kadar vicdan azabı çekti fakirim. Bildiğimi bilse*

ölürdü utancından. Bense en ufak bir suçluluk dahi duymadım, hiçbir keresinde. Ona borçluyum. Ferda hiç olmazsa bir işi, tek bir girişimi sonuna kadar götürmek, kocasına bakmayı elinden geldiğince başarmak istiyordu. Gelecekten kopmanın hayatı yaşanmaya değer kılan tüm niteliklerden uzaklaşmak olduğunu düşünmüştür, öyle duyumsamıştır, Ferda hep. İşte, daha vahim bir duruma, bugüne dek yabancısı olduğu bir sürece tanıklık ediyor, kocasının "şimdi"den geri dönüşsüz kopuşunu gözlemliyordu. Kocanın kopuşu, kadını büsbütün şimdiki zamana kenetlemekteydi.

Şimdiden kopuş

Özdemir'in üstünde yürüdüğü pamuklar beyninin, duygularının içini doldurmuştu... Uyku ve unutuş... Tek yatışmışlık... Yavaş yavaş yitti tatlar, sesler, kokular ve önem denen şey... İstek, amaç, özlem... ağır ağır eridi... Farklar silindi... günleri birbirinden ayıran farklar... Özdemir zamanın akışından kopmuştu. Farkına vararak ya da varmayarak hep zamanı izler insan kısmı. Çizgiselmiş zaman, yok, öyle değil, efendim, döngüseldir; hiçbiri değil, mekânın bir türevidir, zaman. Hangisi olursa olsun, zaman artık Özdemir için yoktu. Saatler, bazen koca bir gün geçiyordu, Özdemir, uykuyla uyanıklık arası bir uyuşma halindeyken ya da algılamasızlık dönemindeyken. Koma benzeri. Algılamasızlık ve tepkisizlik ağır örtüsünün yer yer ve yavaş yavaş kalkar gibi olup aralanması... *ben kimdim... neredeyim... odamda... aydınlık... sabah mı oluyor, akşam mı... lamba mı, güneş mi...* Örtü kapanıyor. Kendi içine çekilme... Örselenmiş bilinç, taş kesilmiş organların itaatsizliğine çarptıkça kayalara vuran dalgalar gibi kırılıp parçalanarak geri çekiliyor; içine daha çok içine...İçinde bir şey yok ki... Boşluk, zamansız boşluk. Şeyleri birbirine bağlayan ilişkiler içsel boşlukta eriyor, dağılıyor. Bedenin kapalı şişesinde öfkeyle köpüren bilinç, fermente olan kimyasal bir sıvı nasıl başkala-

şır, nasıl ayrışırsa işte öyle dönüşen moleküllerine dağılmış, sıvıdan gaza, şıradan sirkeye, sonra sirke buharına... geride boşluk, hiçlik... Ağızda boşluk, boşluğun ortasında kurumuş bir et parçası işaret gönderiyor beyne sinir ağının diliyle; "Bbb... bbı... bbuu!" Hatıralar boşlukta ufalanıyor, önemsiz... Sözcükler seslere dağılıyor, önemsiz... Önemli olan tek şey: "Bbbbı, bbuuu!" Sinirlerin o andaki iletisi!

Deşifre edilmesi kolay bir ses, "bbuuu!.." Kocasının su istediğini anlıyor, Ferda. İhtiyaç hemen giderilmeli, oysa başka bir şey zorlatılıyor dile! Hayır! Hasta yemek kaşığına vuruyor, kurulmuş öfkeli bir oyuncak gibi; üstelik ağzındakini tükürüyor. "Bbbuuu!.." Ferda, suyu yetiştiriyor. Ferda'nın kestiremediği ise –kestiremediği için kendi davranışını da yönlendiremiyor– şu: Özdemir "su" sözcüğünü ağız kaslarına ve diline eğmen olamadığı için mi söyleyemiyor, yoksa sözcük zihninden mi silinmiş? Bunun bir önemi olmadığını bir anlayabilse, Ferda...

Aralarındaki iletişimsizlik, bir bakıma Ferda'nın Almanya'da ağır depresyonla yatağa düştüğü günlerdekine mi benziyordu? Hem evet, hem hayır. O günlerde Ferda sanki kırılmaz camdan bir duvarın ardına çekilmişti; ama o duvarın ardında bir Ferda vardı. Oysa şimdiki tıkanmayı duvar diye adlandırmak, durumun hakkını sözel bakımdan verememekte. Bu tuhaf durumun ardında bir Özdemir var mıydı?.. Duvar değildi ya da geçitleri olan bir duvardı ve geçit sadece ve sadece dokunmaktı. Ferda, bazen Özdemir'i daha sağlıklı kılabilme tutkusundan vazgeçiyor, kocasının yüzünü ellerini, kollarını, yumuşak, hafif dokunuşlarla yavaş yavaş okşuyordu. O zamanlar Özdemir yatışıyor, okşanan bir çocuğun, daha doğrusu okşanan bir hayvanın –örneğin bir kedinin– hoşnutluk dolu hırıltıları duyuluyordu hançeresinden. Keşke hiç şu beslenme didişmeleri olmasaydı... Ama, hasta gı-

dasız kalırsa süratle daha da kötüleşecekti, hele bir de susuz kalırsa... Serum bağlanması işine henüz girişmek istemiyordu Ferda, bunun, sonun başlangıcı olacağını biliyordu. Özdemir ne istiyorsa onu yapmak istiyor, aslında, fakat Özdemir'in ne istediğini kestiremiyor ki...

Geçmişe yolculuk

Özdemir gerçekten de kuş gibi uçup gitti. O koca adam, öyle zayıflamıştı ki... Ferda hemen anlayamadı; Özdemir öyle dalgın yatıyordu; derin uykuda gibi, nefes alışları belirsiz... Ferda yanında oturuyor, kocasının yüzünü, omuzlarını, ellerini okşuyordu. Ellerindeki temas soğuyunca fark etti ölümü, Özdemir gitmişti; *sessiz, sitemsiz*... Beklenen bir şeydi son. Gene de... Ferda yorgun, çok yorgundu. İzleyen saatler ve günler, yorgunluk yüzünden yarıkapalı bilincinden bir rüya gibi geçti. Camide ve mezarlıkta uyurgezer gibiydi; eski dostlar oradaydı, partili partisiz arkadaşlar; yitim, görüş ayrılıklarını önemsizleştiriyordu. Ferda herkesle teker teker konuştu ama sonrasında anımsayamayacaktı, kim oradaydı, kim değildi. Eski dostlar, Ferda'yı döneklikle suçlayıp selamı kesenler, hepsi kadının ne kadar zayıflamış ve çökmüş olduğunu görüyor ve eskilerin, "Hasta mısın, hasta mı baktın?" deyişini anımsıyordu. Barış, annesinin ummadığı kadar sorumlu davranmış, cenazeyle ilgili bütün işleri halletmişti. Ferda, insan yaşadıkça yeni şeyler görüyor, öğreniyor, diye düşünüyordu; kızının şefkatli ilgisi yepyeni bir şeydi işte. O haylaz kız, ne zaman böyle sorumluluğunun bilincinde bir yetişkin olmuştu? Ferda bu gelişmeye hiç tanık olamamıştı...

Barış, son sonu babasının Almanya'daki izlerinden gitmiş, çevirmen olmuştu; ama annesinin önerdiği gibi ticari metinlerle değil, edebilerle uğraşıyordu. Bir yayınevinin Almancadan çeviri yayınlar editörüydü. Küçük bir daireye çıkmıştı, düzgün gelir sahibi olur olmaz. Babasının kaybından sonra, annesinde kalıyor, bazen annesini zorlayarak kendi evinde konuk ediyordu. Ferda, kızının onu sarmalayan şefkatine, bedenine bol gelen bir elbiseye sessiz bir kabullenişle, ürkekçe alışır gibi yerleşiyordu. Ölüm bütün çatışmaları ve geçmiş çatışmaların izlerini silmişti. Anne kız birbirlerine özenli bir incelikle davranıyorlardı. Babadan kalanları birlikte gözden geçirirken, Ferda ve Özdemir'in engellerle ve tehlikelerle dolu aşırı hareketli gençlik yaşamlarında vakit bulup da bir albüme yerleştiremedikleri nikâh fotoğraflarını buldular.

"Gelinlik giymemişsin," dedi Barış.

"Hayır, gerek duymamıştık böyle burjuva âdetlerine. Zaten gelinlik provasıyla uğraşacak vaktimiz mi vardı?"

"Gelinlik çok eski bir törensilik," dedi Barış. "Her toplumda var."

"Evet. Beyaz renk saflığın, temizliğin yani bekâretin simgesi. Ne saçma! Zaten bakire değildim."

"Ooo!" dedi Barış, çok eğlenmişti, "Demek böyle. Ben de sanmıştım ki..."

"Ne sanmıştın, bacı kardeş muhabbetine sardırdığımızı mı? Kızım, biz 68 kuşağıyız. Özgür aşka inanırız."

"Yok, yahu!"

İnsan en yakınlarını bile tanıyamıyor, diye düşündü Ferda, *belki de en az onları tanıyor.*

"Resimleri güzel bir albüme yerleştirmeliyiz," dedi Barış.

"Niçin, bu saatten sonra ne gereği var?"

"Nasıl ne gereği var, anneciğim, senin hayatın, hatıraların."

"Hatıralarla yaşanamaz, Barış"

"Pöh, pekâlâ yaşanır. İnsan biraz da mazisidir. Hatıraların, senin kimliğindir."

"Ben öyle düşünmem, kimliğin yaptığın işte gerçekleşir."

"Geçmişte anımsamak istemediğin şeyler mi var?"

"Herkesin vardır, Barış."

"Senin var mı, diye sordum."

"Hem de nasıl..." Ferda önüne baktı;

"Peki, senin hatıraların neler?"

Barış duraksamadan yanıtladı:

"Almanya, okulum, arkadaşlarım; sonra burada da anneannem."

"Eveet!.." dedi Ferda, kızının sesinde sitem yoktu. "Hadi öyleyse şu albüm işine koyulalım."

Özdemir'den kalanlar arasında tıp fakültesinde, öğrencilik yıllarında çekilmiş fotoğraflar da vardı. Onca savrulmaya rağmen kaybolmamakta direnmiş andaçlar... İki delikanlı, kollarını birbirlerinin omzuna atmış, gülümsüyorlar. Yüzleri, mutlulukla, umutla, coşkuyla ışıl ışıl. Biri Özdemir; Ferda fotoğrafın arkasına bakıyor: Kayıt düşülmüş, tarih ve iki imza; imzalardan biri Özdemir'in, diğeri... Selim. Kâzım Beyazıt'ın masum hali, kırk beş yıl öncesinden Ferda'ya bakıyor... İlk kez Selim Beyazıt'ın bir suretini görmekte. İçinde tuhaf bir sızı. Öz- *demir, benimle hiç bu kadar mutlu oldu mu? Birbirimizi sevdik tabii, ama biraz da öylesi, koşullara uygun düştüğü için sevdik galiba. Elverişliydi birlikteliğimiz. Koşullara karşı duran değil, onları kolaylaştıran bir düzen... Aşk bu mu?..* Selim, Özdemir'de kapanmayan bir yara... *Yoksa birbirlerine âşık mıydılar? Hadi canım, olmaz öyle şey. Devrimciler yapmaz öyle şey. Fiziksel bir bağ değil, platonik olarak. Belki farkına bile varılmamış bir duygu... Ferda, Barış'ın edebiyat-sanat âlemine dair yaptığı dedikodulara*

çok fazla kulak veriyorsun. Olmaz öyle şey... Gene de, insanın en yakınındakileri tanıyamaması ne kadar garip ve hüzün verici...

Ferda, Özdemir'in ölümünden sonra, çalıştığı ecza deposundan ayrıldı.

Barış, "Kötü fikir, anne," demişti. "Ruh hekimleri ne diyor, bak: Büyük travmaların en sarsıcı etkisi iki yıl sürermiş. Böyle bir travmadan sonra, henüz düzelemeden, mümkünse hayatınızda yeni bir değişikliğe yer vermeyin, diye öneriyor psikiyatristler."

Barış, Ferda'nın ne denli yorgun ve bıkkın olduğunu anlayamıyordu.

İşte böyle başladı Ferda'nın geçmişe yolculukları. Sırtında trençkotu, ayağında mokasen ayakkabılar, kısacık kesilmiş saçları ak, ufak tefek yaşlı bir kadın, İstanbul sokaklarını arşınlıyor; eskiyi anıyor; kâh yerinde yeller esen bir kafeyi, bir restoranı, bir kütüphaneyi arıyor, kâh devasa gezinti gemileriyle küçücük kadına büsbütün tepeden bakan Karaköy rıhtımının yıpranmışlıkla büyük paranın vahşetinde buluşan, lodosla ve deniz nemiyle kararmış tarihî dokusunu hayranlık ve tiksinti karışımıyla inceliyor, kâh Boğaziçi'nin eşsiz manzarasını katleden dev blokları dehşetle izliyor; tenhalaşmış, daralmış hayatında eski etkin günlerinde hiç dikkat etmediği, etse de üstünde durmadığı şeyleri saptıyor; şehrin ve ülkenin geçirdiği değişimleri derinden algılıyor. Genç ömrünü hırpalamış olan, orta yaşında ve yaşlılık başlangıcında kendisinin de katıldığı dönüşümün ne denli köklü olduğunu, artık bu şehrin, hatta bu ülkenin ona yabancılaştığını ancak kavrıyor. Garsonlarla sohbet ediyor, Kadıköy vapurunda yanında oturanla konuşmaya çalışıyor, yarını sislenmiş ömründe varlığını yaşanan âna iliştirecek zayıf da olsa bir bağ arıyor. İnsanların yüzlerine bakıyor, ruhlarını görmek istercesine. Sadece memnuniyetsizlik ve şi-

kâyet görüyor yüzlerde. Kulağına çalınan sözler de öyle. Hep yakınmalı, hep çaresizlik aktaran... Çocukluk çağını geride bırakmış tek bir ferdin yüzünde mutluluk izi yok. Coşkulu ve kararlı, yapıcı insanlar nerede? Ferda'nın kuşağının insanları?.. Büsbütün mü susup kaldılar, yenilip kabuklarına çekildiler? Yoksa içlerinden Ferda gibi günü yakalamaya azimli olanlar, Ferda'dan daha başarılı çıkanlar, artık sıradan insanların doldurduğu mekânlara tenezzül mü etmiyorlar? Onların şahıslarına ait arabaları olduğu gibi yatları, helikopterleri mi var? Toplum dışı, pardon, toplum üstü hayatlar mı sürüyorlar, toplumun hayatına dair kararlar vererek? Başarısızlık acı bir sızı Ferda'nın içinde. Vicdanı mı acıyor? Başarısı yarıda kesilmese, böyle bir yabancılık duymayacağını kabul edebilecek denli dürüst. Bir tür kumardı oynadığı, önüne çıkan şansı değerlendirmek kumardı, sermayenin oyununa sermayesiz katılmak; bilgisini, zekâ ve becerisini sermaye yerine kullanarak. Elenmişti, işte o kadar.

Pişman mıydı? Yurda dönüşte kocasının miras payıyla bir mahalle eczanesi açsalardı, dergi işlerine girişmek yerine, eczanesinde uslu uslu kutu kutu ilaç satsaydı... Meslektaşlarının sorunlarının içine gömülseydi, boğazına kadar, bu yolu seçseydi... Bu sönük hayat, etkinliğe doymayan mücadeleci ruhunu doyuracak mıydı? Benzer bir yaşam sürmüştü Almanya'da; mutsuz olmuştu. İşletmede basit bir tezgâhtar olmak yerine mal sahibi, patron konumunu doldurmak, hayatındaki boşluğu da giderecek miydi? O zaman muhtemelen eczacı meslek odasında etkin bir üye olmaya uğraşacak ve hükümetin ilaç politikasının amansız bir muhalifi kesilecekti! Eski dostları küstürmeyecek, adı döneğe çıkmayacaktı. Yaşamın böyle tesadüflere bağlı olması, nasıl da her atılımı öneminden soyutluyordu... Böyle olmamalıydı; geçmişi şimdiye, şimdiyi geleceğe bağlayan canlı bir akış var

olmalıydı. Tesadüflerin rasgele çarpışması, radyoaktif bir maddenin elektronları, protonları gibi... Ama bu çarpışmaların bile keşfedilmeyi bekleyen saklı kuralları yok muydu? Yoksa tesadüflerin altında gizliden gizliye devinen bir işleyiş mi vardı, kimilerinin kader, kimilerinin karakter dediği...

İşte şimdi, memnuniyetsiz, doyumsuz, ilkesiz bir kalabalığın içinde önemsiz bir fertti. Kaderinin ya da karakterinin onu getirip bıraktığı eğik düzlem buydu!.. Özdemir hayattayken farkına varmadığı, ya da acil hastabakıcılık görevleri dolayısıyla fark etmeyi erteleyebildiği sevimsiz gerçek!

"Dikkat ediyorum da herkes yalan söylüyor," diyecekti kızına.

Barış, şaşırmış gibi durmuyordu.

"Sen de fark ediyor musun? Herkes, büyüğünden küçüğüne, yalan söylüyor. Kendilerine bile yalan söylüyorlar; başkalarında ayıpladıkları her şeyi kendileri de yapıyorlar ve sonra da utanmadan şikâyet ediyorlar. İnsanlarla sohbet ediyorum da, vardığım izlenim bu. Hükümeti beğenmiyorlar, ama biraz kurcalayınca, beğenmedikleri hükümetin partisine oy verdiklerine dair güçlü bir kuşkuya kapılmamak için insanın aptal olması gerekiyor."

Barış omuz silkti, "Anneciğim, herkes her zaman yalan söylüyordu," dedi. "Medeniyet dediğin şey, yalanlar üstünde duruyor."

Ferda irkilmişti.

"Bu da ne demek, hiç öyle şey olur mu!"

"Anneciğim, vaktiyle, 'Burjuva uygarlığı yalandır,' diyen siz değil miydiniz?"

"Elbette ikiyüzlü bir düzendir. Onun için, onun eleştirisi olarak sosyalizm var olmuştur."

"Sen hâlâ sosyalist misin? Sosyalizm yalan söylemez

mi? Siz değil miydiniz, vaktiyle TKP'yi eleştiren, ikiyüzlü deyip partiden istifa eden?"

Ferda, enikonu şaşırmıştı.

"Sen, bacaksız, bizi mi dinliyordun, hiç ilgilenmezmiş gibi görünüp de?"

"Hayır, sizi filan dinlemiyordum. İlgilenmiyordum da. Ama bazen, hani arkadaşlarınız bize geldiğinde ve kendinizden geçip efkârlı efkârlı marşlar söylediğinizde, sesleriniz o kadar yükseliyordu ki, ister istemez işitiyordum dediklerinizi."

Ferda sustu, biraz sonra, "Barış, yalan var, yalan var," dedi usulca, kızıyla yenilerde vardıkları barışı zedelemekten ölesiye çekiniyordu ama mat edilmiş durumda kalmayı da kendine yediremiyordu. "Sen galiba editörlüğünü yaptığın Almanca felsefe kitaplarının fazlaca etkisinde kalıyorsun, biliyorsun Alman zihniyeti, hani onlar *Geist* derler, fazla soyutlamacıdır."

"Yok canım, benim o kitaplara aldırdığım filan yok. Fazla düşünmem üstlerinde zaten. Çevirilerde dilbilgisi hatası olmasın, ona bakıyorum, daha ziyade teknik bir iş benimki. Hani, Almanca ile Türkçenin cümle yapıları birbirine tamamen ters ya, dile yeterince hâkim olmayan çevirmenler çuvallıyor. Benim işim bu, yoksa bana ne, hangi filozof efendi ne yumurtlamış. Ne yumurtlarsa yumurtlasın."

Ferda korkarak sordu:

"Peki yazarların maksadını doğru anladığına emin misin, fikirlerini önemsemeden?"

"Canım, ne dediklerini anlıyorum, yani yüzeysel olarak, üstünde öyle derin derin düşündüğüm filan yok, yani doğru mu diyor bu herif, yoksa saçmalıyor mu diye, anlıyor musun, demek istediğim bu. Çok zorlanırsam, Jürgen'e soruyorum."

"Anlıyorum," dedi Ferda...

Sessizlik... Sessizliğin ortasına pat diye bir soru düştü:

"Jürgen kim?"

"Bir arkadaş, Alman Kültür Derneği'nde Almanca öğretmeni. Kafa çocuktur."

Sessizlik...

"Hiç, daha güzel, daha adil bir dünya düşlemez misin, Barış? Böyle bir dünyanın inşasında emeğin olsun istemez misin?"

"Ya, anne bırak Allah'ını seversen, daha adil, daha güzel dünya diye diye baksana dünyayı ne hale getirmişler? Neredeyse yaşanılamaz olacak bu gezegen. Ben işimi yaparım, paramı alır, keyfime bakarım, bir sorunum varsa çözmeye çalışırım. Çözemezsem de onunla birlikte yaşamaya bakarım. Babam önemliydi benim için, sen önemlisin. Gerisi vız gelir. Çok fazla kafamı bozarlarsa da basar giderim."

Sessizlik...

"Jürgen'le mi?"

Soru tümcesi öylesine dökülüvermişti Ferda'nın dudaklarından. Bir refleks sanki... Barış bir an bocalar gibi oldu.

"O da nereden çıktı anne! Dediğim, patron kafa ütülemeye başladı, sansürcülüğe yani. Onun istediği gibi dine övgüler düzen Almanca kitap nereden bulayım ben! Herifler bu bahsi kapatalı olmuş üç yüz yıl. Anladığım kadarıyla iktidara ters düşmek istemiyor. Yani çekilmez hale gelirse, çeker giderim. Başka yayınevi mi yok!"

"Yaa," dedi Ferda.

Sessizlik. Ferda dalmıştı. Birden silkindi, öfkeye tutunmayı denedi:

"İşte, kendilerini laik, Kemalist sanan askerlerin solu kahretmek için açtıkları yol, bizi son sonu nereye getirip bıraktı, görüyorsun."

"Valla, askerler mi bizi buraya getirip bıraktı onu bi-

lemem ama hayırlı bir yolda olmadığımız kesin. Senin solcuların bir kısmı bayılıyor dincilere. Askerlerle hiçbir çelişkileri yok bana sorarsan. Sen, askerler yobazlığın önünü açtı, diyorsun; onlar, askerler dindarlara zulmetti, diyor. Hangisine inanmalıyım, sence? Bana sorarsan, evet, bir noktada haklısın, herkes yalan söylüyor. Niye yalan söylüyorlar, biliyor musun? Kendilerini tanımıyorlar da ondan. Kendilerini bir halt sanıyorlar. Bal gibi çıkar peşinde koşuyorlar ama kendilerini yüce işler yaptıklarına inandırıyorlar. Dürüstlükten söz ediyorsun, bunun dürüstlükle ne ilgisi var!"

"Barış, düz mantıkla hiçbir yere varılamaz. Meseleler böyle çözümlenemez. Hayat karmaşıktır ve çelişkilerden oluşur. O nedenle diyalektik mantıkla..."

"Valla diyalektik mantık, erbabının elinde fevkalade bir demagoji aracı olup çıkıyor. Benim gördüğüm bu."

"Sözümü kesmeseydin, diyalektik mantıkla akıl yürütmek gerekir, diyecektim."

"Anneciğim, sen niye üstüne alınıyorsun, sanki seni eleştiriyor muşum gibi?"

Öyle ya... Niye üstüme alınıyorum... Sonunda, her şey yaşanıp bittikten sonra kan bağına mı gelip dayanıyor insan... Kabile çağlarındaki gibi...

"Boş ver bu saçmalıklara," dedi Barış. "Sevdiğim dizi başlıyor; gel birlikte izleyelim."

"Peki," dedi Ferda, kahvesini alıp uslu bir çocuk gibi televizyonun karşısına, kızının yanına geçti.

Bir gün ayakları onu Eczacılık Fakültesi'ne götürecekti. Koca tarihî bina... Önünde tarihî alan... Kanla sulanmış... 1980 Darbesi'ni önceleyen aylarda, faşistlerin bombalarıyla paralanan eczacılık öğrencileri. Ferda, onlardan başka hiçbir şey düşünemiyor; boğazında yum-

ruk, gözlerinde yaş... Yüzyıl geçse de üstünden bu acı çıkmayacak yüreğinden. *Mezarımın üzerindeki otlar bile bu acıyla kavrulacak. Ne kadar duygusallaştım. Ben böyle değildim. Özdemir'den sonra böyle oldum.* Daha sonra gelecek hatıralar... İşte Hürriyet Hanım'la birlikte gece yarılarına kadar çalıştıkları laboratuvarın kavisli yüksek pencereleri. İşte Kâzım Beyazıt'ın efkârlı zamanlarında Osmanlı'dan kalma kırık dökük ahşap binalarla daha da daralmış o eski sokağı hüzünle seyre daldığı pencere. *Niye hüzünlenirdi? Oğlu için mi?* Selim Beyazıt'ın hayali düşüyor hatıraların üstüne... *Hüzün, Kâzım Hoca'ya yabancıydı. Yoksa değil miydi?* Kapalı pencereler... Ferda'nın yüzüne kapanmış... Bina onu dışlıyor... Bir zamanlar dışladığı mazi, şimdi Ferda'yı dışlıyor... Banka oturmuş onu dışlayan binayı seyrediyor. İçeri giremez ki... Sorgu sual. Güvenlik önlemleri... Gene de zorluyor bellek mazi kapılarını, pencerelerden içeriye bakmaya çalışıyor. Kâzım Bey ile Hürriyet Hanım eşzamanlı beliriyor zihninde. Niçin? Uzun zaman önce gördüğü bir filmin karakterleri gibi anımsıyor onları. Öyleyse, içindeki bu keskin acı ne?.. Kapıdaki görevliye dese ki, ben bu fakültede okudum, buradan mezunum, gençliğimde burada araştırma görevlisiydim. Biz o zaman *asistan* derdik. Hani *asiste* etmekten, Fransızca bir sözlük, yardım etmek, bir bilenin yanında onun gözetiminde ona yardım ederek bir şeyler öğrenmek anlamında. Sonra beni işimden attılar, solcuyum diye. İçeri bir göz atabilir miyim, eski, çok eski anılarımı tazeleyebilir miyim? *Adam, beni deli sanır. Köyden şehre göçmüş de varoşta feleği şaşmışların o boş bakışlarıyla süzer beni. Sonra, kendisini toplar, görevini hatırlar. Sorgu suale başlar. Nazik olmaya çabalar. Hocam, hangi hocamızı görmek istemiştiniz? Kim arıyor diyelim, hocam? diye sorar. Kimseyi tanımıyorum ki... Tanıdıklarım da benimle görüşmek istemez zaten. Ama, işler bu*

yöne dönmeseydi, Çizmeci eczaneleri tasarısı gerçekleşseydi, kapılarda karşılanırdım. Yeni sistemde bol paralı, saygınlığı yüksek bir konum elde etmek için, danışmanlık vs., etrafımda fır dönerdi o pek sayın hocalar.

İşte 1999 depreminden yadigâr o namlı çatlak, dışarıdan bile görülebiliyor. Kim derdi nice badireler atlatmış binanın böyle sakat kalacağını! *Bir insaf sahibi yok mu onarımını gerçekleştirecek? Doğru mu bu halde hizmet vermesi? Tehlikeli değil mi? Ya çökerse koca bina, birileri canından olursa?.. Umursayan kimse yok mu?* Yok. *Kimse bir şey umursamıyor artık. Olmayan geleceğe doğru, çam devirerek koşmaktan başka.* Boydan boya uzanan derin çatlakla sakatlanmış, ihmale uğramış, değeri bilinmemiş bina, değeri bilinememiş, ihanete uğramış her şeyin ve herkesin simgesi gibi duruyor Ferda'nın karşısında. Küskün, kırgın ama geçit vermez, bağışlamasız... Değeri bilinmemiş ülke, değeri bilinmemiş tarih, devrimler, düşünceler, yaşantılar... O *beni ele vermezden önce ben onu silip atmıştım aklımdan zaten. Tutuklandığım anda bitti o dava. Yoksa o beni daha önce mi ihbar etmişti? Tabii ya, ihbar etti de tutuklandım!* Bir yıldırım, Ferda'nın yaşlı kalbini yaran! Fiziksel bir acıdır, göğsünde duyduğu. *Beni ihbar etti! Beni düzdü ve sonra da ihbar etti!! Nasıl yapabildi bunu! Ferda, kendini topla, saçmalıyorsun. Sen bunu zaten biliyordun. Yeni mi öğrendin sanki! Oğlunun öcünü aldı böylece. Bunu bilmiyordum, hiç aklıma gelmemişti; bunu şimdi anlıyorum. Kinini bana kustu!* Yıllarca anımsanmayan mazi, şekil değiştirerek yükseliyordu bellekte. Ferda, özgür bir genç kadın olarak, kendinden yaşlı ve güçlü o sağcı adamı kullanmış, ondan sevişmeyi öğrenmişti. Başka bir anlamı yoktu ilişkilerinin. Oysa şimdi, sevilmeye, avutulmaya muhtaç, yaralı bir genç kız baba kucağına sığınır gibi tutunuyordu sevgiliye ve ihanete uğruyor, bir kez daha terk ediliyor, bir kez daha dışlanı-

yordu. *Belki Hürriyet Hanım haklıydı.* Hürriyet Hanım'ın iri göğüsleri, geniş omuzları, dimdik sırtı, yaşlılık başlangıcında bile bir Yunan heykeli kadar görkemli vücudu beliriyor, bellekte. *Belki ona dokunamadığı için beni hırpaladı. Ama bu dokunmak Hürriyet Hanım'ın sandığı türden değildi. Basbayağı fiziksel dokunmaydı. Hürriyet Hanım'ı elde edemediği için beni kullandı!* Yaşlı kadın neredeyse emin mazinin bu çeşitlemesinden. *Bu kadar mı değersizdim? Değersiz... Değersiz...* Ölesiye kırgın, kızgın olamayacak denli kırgın... Kırgınlığa eşlik eden ve yüreğini kızgın bir şişle dağlayan o acı; burnunu sızlatan, gözlerini yaşartan ıslak yün kokusu, o kokuya mutlak hasret... Umarsız bir kucaklanma özlemi... Kimse onu aşkla sevmedi. O, kimseyi aşkla sevmedi. Kâzım Beyazıt onu hiç mi hiç sevmedi. Kocası, Kâzım Bey'in oğlunu, Selim'i karısından çok daha fazla sevdi, düşündü, düşledi. *Özdemir'e dair hiç düş kurmadım.* Düş kurmama halini gerçek sevgi diye kabul etmişti. Artık emin değil. Vücuduna değip geçmiş öbür sevgililer... Hiçbirinin anısının ağırlığı yok. Artık hiçbir şeyden emin değil. Vücudu bomboş... Buruşmaya yüz tutmuş bir deri torbasından ibaret. Ah, neler vermezdi... *Saçma, bunakça bir duygusal saçmalık...* Ne yapalım ki gerçek ve mutlak! Neler vermezdi, gövdesinin yeniden diri ve dolu olabilmesi için... Onu kullanıp atmış ve yıllar önce ölmüş birini özlemek... *Bunuyorum, kesinlikle bunuyorum.* Sanki tüm geçmiş, tek bir sorunun ucunda dengesizce sallanıyordu, anlamsızlığa düştü düşecek. Neler vermezdi Kâzım Beyazıt'ın onu bir nebze olsun sevmiş olduğuna inanabilmek için.

Sanal mekânda:
Karakterler veda ediyor

Kâzım Beyazıt: Eee, Hürriyet Hanım, veda saati geldi çattı. Yazarın bizimle işi bitti anlaşılan. Baksana, Özdemir'i öldürdü; seninle beni de realite sathından süpürdü, hatıralara, rüyalara filan itekledi.

Hürriyet Berkman: Sayın Hocam, unuttunuz, biz romanın başlarından beri ölüyüz. Kendi öneminizle bu kadar dolu olmasaydınız fark ederdiniz.

Kâzım Beyazıt (keyiflidir, güler): Ama ben önemliyim! Galiba sen metne dikkat etmiyorsun, Hürriyet.

Hürriyet Berkman: Peki sorunun yanıtı nedir, hocam?

Kâzım Beyazıt (anlamazlıktan gelerek): Hangi sorunun Hürriyet?

Hürriyet Berkman: Bir önceki sayfada Ferda'nın kendi kendine sorduğu sorunun. Hani kızcağızın tüm mazisi, o sorunun ucunda sallanıp duruyordu ya...

Kâzım Beyazıt (yalvarır gibi bakar): Sorunun cevabını sen biliyorsun, Hürriyet.

Hürriyet Berkman (etkilenmemiştir): Bilmemeyi tercih ederim.

Açıkça sorayım. Ferda'yı biraz olsun sevmiş miydiniz?

Kâzım Beyazıt (duraksar ve düşünür, yüzde ıstırap ifadesi): Ben yalnız oğlumu sevdim, Hürriyet. Yalnız, kaybettiğim, doyamadan elimden alınan oğlumu sevdim. (Gene duraksar. Konuşmaya başladığında sesinde üzgün bir ciddiyet vardır.) O çocuk... yani senin asistanın, rüzgâr yeleli kız, yazık etmiş saçlarına, büyüyünce kestirmiş onları, bana Tanrı'nın bir armağanıydı, acılı günlerimin tesellisi. Onu ihbar etmesem iyiydi ama oldu işte. Bir art düşünceyle yapmadım. Niçin yaptığımı da bilmiyorum. Çok üzgündüm, sarsılmıştım, bir şeyleri kırıp dökmek istiyordum, ağzımdan adı çıkıverdi. Kazaydı.

Hürriyet Berkman: Kaza... Bütün diyeceğin bu mu, Kâzım Hoca?..

Kâzım Beyazıt: Sence ne demeliyim Hürriyet, kazara kaçtı ağzımdan. Ne dememi bekliyorsun?!

Hürriyet Berkman: Hiç.. Kâzım Hoca, hiç... Sadece elveda, de.

Kâzım Beyazıt: Allah Allah! Çattık yahu! Hürriyet, darbe midir, ne zıkkımdır, onu ben mi yaptım?

Hürriyet Berkman: Muhtıra efendim, muhtıra, "12 Mart Muhtırası"

Kâzım Beyazıt: Ne şeytansa! Muhtırayı ben mi verdim! Askerleri, polisleri kuşkuyla ben mi doldurdum! Evladımı kaybettim, yahu! Ben mağdur durumdayım, ben kurbanım yahu! Bir de suçlu mu çıkmamı istiyorsun, be kadın! Ne yapmamı istiyorsun? Ölüyüz, şurada onlarca yıldır!

Hürriyet Berkman: Hiçbir şey, efendim, hiçbir şey yapmanızı istemiyorum. Siz zaten ne zaman, ne yaptınız ki... Sadece çekiliniz. Güle güle, efendim. Lütfen beni bir daha yoklamayınız.

Yabancı bir göğün altında rüya görmek

İşte sonunda baş başa kaldık. Sen ve ben; ne Özdemir var ne Kâzım Hoca ne de Hürriyet Berkman. Yüz yüzeyiz, yazar ve başkişi. Beni yeterince cezalandırdın mı? Sinirine dokunuyordum, biliyorum. Öcünü aldın mı? Nihayet tatmin oldun mu?

Seni cezalandırmak değil, anlamak istiyordum.

Anlayabildin mi bari?

Hiç olmazsa bir ölçüde anlayabildiğimi sanıyorum.

Bu kadar sayfayı, beni anlamak için mi yazdın? Daha doğrusu beni kurgularken bir çözümleme yapmak istedin. Öyle mi?

Öyle de denebilir.

Sen, bunun için mi yazarsın? Hayatı anlamak için?

Galiba.

Yazacağına, yaşayarak anlamayı denesene. Seninki tembel işi. Üstelik herhangi bir bedeli de yok.

Öyle mi sanıyorsun? Yanılıyorsun.

Hayatı anlamak için kafa patlatanlar, yeterince yaşayamamış olanlardır. Deneyim eksikliklerini yazarak kapatmaya çalışırlar.

Haklı olabilirsin. Öyleyse ortak yanımız çok. Eksiklikler bağlamında...

Hayatım yavan bir roman gibi, diye düşündü Ferda, yabancı bir göğün altında uzanan yabancı sokaklarda yürürken; *bu yavan hikâyeyi nasıl sonlandırmalı*... Sırtında eski bir pardesü, ayağında mokasenler, ak saçları kısacık kesilmiş. Anne, sana yeni bir üstlük alalım, deyip duruyor Barış; *kafamı şişiriyor; yeni bir şey istediğim yok.* Anne, depresyondasın. *İyiyim, bana dokunma. Beni kendi halime bırak.* On küsur yıl yaşadığı bir ülke yabancı gelmemeliydi ama... *Mutsuzdum eskiden de buradayken.* Kim derdi yurda dönüşten yirmi yıl sonra kendini yeniden Almanya'da bulacağını... Kısa ve kesindi Barış'ın bildirimi... Anne, artık dayanamıyorum; yayınevinden ayrılıyorum; Jürgen'le Almanya'ya döneceğim. Sanki bir ültimatom! Söylenmesi, söyleyene de dinleyene de acı verecek şeyleri iletmenin en kestirme yolu... Ferda, vaktiyle Özdemir'e yaptığı tebligatı anımsadı mı? Boşanmaları gerektiği konusundaki kısa ve özlü bildirimi... Ferda'nın tüm organizması "tıp" oynayan çocuklar gibi kalakalmıştı, evladının karşısında. Kalbi atmıyor, ses telleri titreşmiyor, eli kolu kıpırdamıyor. *Hani büyük travmaların üstünden iki yıl geçmeden hayatta yeni bir değişikliğe gitmek doğru değildi? Sen söylemiştin, Barış. Şimdi beni bırakıp gidiyorsun. Travmaya, travma ekliyorsun.*

"Tabii, sen de bizimle geleceksin. Eğer istersen tabii. Eski bir sığınmacı olduğun için oturma izni alman sorun olmaz. Bize yakın küçük bir yer tutarız sana. Vallahi buradakinden daha rahat edeceksin orada."

Ferda, –kimseye müdanası olmayan bağımsız Ferda– içinde aniden oluşan çöküntüye, terk edilmişlik, kimsesizlik duygusuna ne teslim olmak istiyordu ne de duygularını belli etmek. Sesini denetlemeye çalışarak, "Barış," dedi, "Almanya'da Türkleri pek sevmiyorlar. Zorda kalmayasın. İyice düşündün mü?"

"Suratımda Türk'üm diye yazmıyor, anne. Ben kadı-

nım, eğitimli bir kadın, anadilim gibi Almanca konuşuyorum. Okumuş kadınların, dediğin tarzda ayrımcılığa pek uğradığı yok. Şimdi kadınlara şefkat moda, biliyorsun. Üstelik burada zaten zordayım. Patronun baskılarına dayanasım kalmadı."

Ne diyebilirdi ki... Kızı, bir Alman'la evleniyordu. Evleneceği de belli değildi ya. *Nikâhın ne önemi var?* Hiçbir önemi yok tabii. Ama kızının kolayca terk edilebilme olasılığı eşliğinde yaşaması kaygı doğuruyor, annede. *Torunlarım –eğer doğacaklarsa– Alman çocukları mı olacaklar!* Hiç aklına gelmemiş bir olasılık başına geliyor! Kendini bildi bileli enternasyonalist Ferda, torunlarının Türk olmama ihtimalini adeta doğadışı bir olay gibi yadırgıyor. Dünya başına yıkılıyor, içindeki tüm dengeler çöküyor. Ama dimdik duruyor, renk vermiyor, cezaevine düştüğü dönemdeki gibi sıkı basıyor. Hâlâ Türkiye denen bu karmaşık, karman çorman maceraya, kırk yamalı bohçaya, bu acımasız ve acınası memlekete, insanıyla, hayat tarzıyla, düşünce yapısıyla ona artık yabancılaşmış bu ülkeye bağlı olduğunu görerek şaşırıyor. *Kim ya da ne kurdu bu kopmaz bağı?* Verilen emek, çekilen çile... Gençlik hatıraları...

Barış ve Jürgen, Birleşik Almanya'nın yeniden başkenti olmuş Berlin'e yerleşmiş, iki katlı bir ev tutmuşlardı. Çatı katını bağımsız bir bölüm gibi düzenleyip Ferda'ya tahsis etmişlerdi. Şükran duymaktan başka ne yapabilirdi. İstanbul'daki evini kapatmamıştı. Özdemir'in hastalığı ağırlaştığında, satın aldıkları düz ayak, giriş katı daireyi. Ömrünün yarısı İstanbul'da, yarısı Berlin'de geçiyordu. *İki cami arasında beynamaz. İkisine de ait olamadan.* "İkisini birden yaşayarak, ikisini de değerlendirerek," diyordu Barış; hayat parçaları arasında kolayca bileşim kurulabileceğini düşünen, düşünmekle kalmayıp bu bileşimi deneyimleyebilen yaştaydı henüz.

Birleşik Almanya'nın başkenti Berlin, Ferda'yı üzü-

yordu. Ölü bir başkentin, Demokratik Alman Cumhuriyeti'nin başkenti Berlin'in cesedini taşıyordu bu yeni-eski kent. O cesedi saklıyor, çiğniyor, parçalıyordu. İki Almanya'nın birleşmesinden sonra, Sosyalist Almanya'nın devlet binaları yerle bir edilmiş, yerlerinde dev alışveriş merkezleri, şık oteller yükseltilmişti. Cadde ve sokak adlarının tamama yakını değiştirilmişti, sadece Karl Marx, Rosa Luxemburg, Babel gibi dünyaca ünlü sosyalistlerin isimlerini taşıyan mekânların adlarına dokunulmamıştı. Ferda ve Özdemir, Batı Almanya'da sığınmacıydılar ama Doğu'ya geçmiş, Berlin'in Doğu Almanya'nın başkenti olan bölümünü gezmişlerdi. Karanlık izlenimlerle ayrılmamışlardı oradan. Kendi halinde, sade, lüksten uzak fakat ihtiyaç içinde kıvranmayan, yakınmasız bir kentti orası, karıkocanın değerlendirmesinde. Baskı var idiyse bile onlar hissedememişlerdi. "Duvar" yıkıldıktan sonra bile böylesi bir inkâr içinde değildi Berlin şehri. Alexanderplatz hâlâ eski Alexanderplatz'tı, 1920'lerin işçi yürüyüşlerinin ayak sesleri hâlâ yankılanıyordu orada, 1990'ların başında. XXI. yüzyılın Alexanderplatz'ı ise bambaşka, tanınmaz bir yer olmuştu, azgın bir lükse bulanmış, yırtıcı bir gösterişe bürünmüştü.

"Senin derdini anladım, anne," demişti Barış, "senin bir yanın hâlâ devrimci kalmış, eski aşkını unuttuğunu sanıp da bir türlü unutmayanlar gibi. Şöyle bir koparabilsen kendini, öyle rahat edeceksin ki... Nesi var Alexanderplatz'ın. Eski resimlerini gördüm, kasvetli bir meydanmış işte. Şimdi bak, ne güzel, ışıl ışıl."

Hayır, derdimi anlamıyorsun, Barış, anlayamazsın.

"Alexanderplatz, Nazizme karşı işçi direnişlerine sahne olmuş çok özel bir mekândır, Barış. Bunca inkâr doğru değil."

"Eh, ne yapalım, Sultanahmet Cezaevi'ni de beş yıldızlı otel yaptılar, bizim İstanbul'da."

"O da doğru değildi. Darağaçlarının kurulduğu bir avluya karşı insanlar nasıl da yiyip içiyorlar, şaşıyorum."

Eski Doğu Berlin'de savaş yıkımının izlerini taşıyan binalar öylece dururdu. Kararmış duvarları top ateşiyle kavrulmuş, kurşunlarla delik deşik, yıkık binalar. Onarılmazlardı; sadece kısıtlı kaynakların onarım için harcanamayışı dolayısıyla öylece bırakılmamışlardı. Onlar, tarihin tanıklarıydı. Faşizmin son sonu yol açtığı ve ileride açacağı felaketlere karşı uyarı görevini yerine getirilebilmeleri için dokunulmamıştı onlara.

"Aman ne kasvetli hikâye," diyordu Barış. "Ahaliye ders olsun diye bırakılmış hortlak binalar. Hiç akıl işi değil."

Şimdiyse ağır bir makyaj altına gömülüyordu tarihin ıstırapları, görünmez kılınıyordu. Unutulsun da yinelensin diye.

"Böyle şeyleri unutmak sağlıklıdır," diyordu Barış, "habire hatırlatırsan, asıl o zaman yinelenirler."

Başka bir tarih konuluyordu, İkinci Dünya Savaşı'nın gömülmek istenen suç ve ıstırap tarihinin yerine: Birinci Dünya Savaşı öncesi Alman İmparatorluğu'nun görkemi.

"Bütün dünyada saltanat modası var. Bizim yeni Osmanlıcıları hatırlasana. Bu da geçer, merak etme" diyordu Barış.

Şehrin batı kesiminde, Federal Almanya'ya bağlı kesiminde, tek bir savaş artığı bina, sakat, yaralı bir bina öyle bırakılmıştı, XXI. yüzyıldan önce, İkinci Dünya Savaşı'nın acılarının anısına hürmeten: Kaiser Wilhelm Katedrali. Yıkık çan kulesi. Bombaların kahrettiği, bir zamanların kente yükseklerden bakan görkemli kilisesinin yerine ise süssüz püssüz alçakgönüllü yeni bir kilise kondurulmuştu, bir tövbe işareti, bir sitem gibi... Ettim buldum, işte görün cezamı çektim, der gibi; görün, cezam da insafsızca kesildi, der gibi... Yeni yüzyıl, tövbeyi ve

sitemi silmiş yerine cicili bicili, sahte bir oyuncak koymuştu. Ferda, gözlerine inanamadı. Kilise eski haline getiriliyordu, restore ediliyordu! Afrika'daki milyonlarca açı doyurabilecek miktarlar sarf edilerek, İmparator Wilhelm'in düğününü canlandıran altın işlemeli mozaiklerle bezeli duvarlarına kadar yeniden inşa ediliyordu! Eskinin tıpkısı! İmparator Wilhelm, Kaiser Wilhelm, Birinci Dünya Savaşı'nı çıkaran emperyalist, yeniden ülkesinde kutsanıyordu.

"Ama mozaikler de pek güzel olmuş," diyordu Barış. "İnsanın baktıkça içi açılıyor."

Ferda, yabancı bir göğün altında, temiz, bakımlı, fakat yabancı sokaklarda yürüyor, yavan bir romana benzettiği hayatını düşünüyor. *Bu hayata silik bir son yakışır.* Artık ona yabancı olmayan bir mekânın dünya üzerinde belki de kalmadığını kabul etmeye, bu acı ilacı yutmaya çabalıyor. Hangi derdin ilacı bu? Hayatta kalmanın, kalabilmenin.

Bir org sesi geliyor kulağına, ezgiyi tanıyor, Bach'ın *Tokato ve Füg*'ü. Ayakları onu, sesin geldiği kiliseye götürüyor. Kiliselerde zaman zaman verilen halka açık konserlerden biri. Belki de müzisyen sadece çalışıyor. Dinleyen dinlesin, hoş geldi sefa geldi. Sade, sapsade bir Protestan kilisesi, ağır başlı, dingin. Harikulade bir akustiği var. Loş ortama gözleri alışınca, içeride kendinden başka birisinin daha bulunduğunu seçiyor gözleri. Yaşlı bir adam. Adamı unutup müziği dinliyor.

Devasa bir org, çalanı göremiyor. Kilisenin iç mekânını dolduran müzik sanki gizemli bir kaynaktan çağıldıyor; derisinden içeri süzülüp yorgun sinirlerini gevşetiyor, sihirli bir şifa gibi. *Müziği bedenimle dinliyorum. Uyusam, uzun uzun uyusam...* "Anne, bak iki yıl geçti babamın vefatının üstünden; artık kendini toplamalısın; böyle olmaz; bir doktora gidelim, yardım alalım." "Doktor

deme bana, Barış; ben iyiyim, yaşlıyım sadece; o kadar; yaşlılık hastalık değildir."

Çizmeci darbesini hiç ama hiç beklemiyordu. 12 Mart ve 12 Eylül darbelerine hazırlıklıydı ama Çizmeci darbesi tam anlamıyla gafil avlamıştı onu. Bu gafleti kendine yakıştıramaması ise ayrı bir onur yarasıydı. Üstüne üstlük Özdemir'in ağırlaşan hastalığı; fizik gücünü aşan yorgunluk... Barış'tan mali yardım istemeden evi çevirebilmenin ağır sorumluluğu. Çizmeci döneminde akıllılık edip bir kenara koyduğu para olmasaydı tam anlamıyla hapı yutmuşlardı. İlaçlar nasıl pahalı... Sağlık sigortasının yaldızları pek tez dökülmüştü. Efendim, acaba bu ilaç gerçekten etkili mi, gerekli mi; eee, sigortanız maliyetin yüzde yetmiş beşini karşılayabilecek hanımefendi. Pekâlâ, öyle olsun bakalım. Eee, efendim, sigorta payınız yüzde elliye karşılık gelebiliyor ancak, efendim. Nasıl olur; böyle anlaşmamıştık! Efendim, falan filan kesintiler, ee, biliyorsunuz, artan falan filan giderleri, ayrıca bu ilaç henüz tecrübe aşamasındaymış... Bir dakika, ben eczacıyım; ilaç tecrübe aşamasında filan değil, yıllardır kullanılmakta! Eee, bizim kayıtlarımızda... Sizin kayıtlarınız yanlış, lütfen yeni yayınları takip ediniz, bilgileriniz eski. Bu gibi ilaçları karşılamamız mümkün olamıyor hanımefendi, ama en eski müşterilerimizden olduğunuz için size ayrıcalıklı muamele uygulayıp yüzde yirmi beşini biz karşılayabileceğiz efendim; size yapabileceğimiz son indirim budur. Ha, lütuf yapıyorsunuz, yani; sizi dava edebilirim, farkındasınız, değil mi! Tavsiye etmem, hanımefendi, dava masrafları çok daha fazla tutar.

Gene de bu süreci yaşadığına pişman değildi. Özdemir'le aralarındaki ilişkinin en içten anları bu süreçte yaşanmıştı. Iıh ıh ıh!.. Özdemir elini kullanabildiği kadar, belinden aşağısını gösteriyordu. Hemen, canım. Tuvalet işini son aylarda tuttukları yardımcıya bırakmak

istemiyordu Özdemir. Çok utanıyordu. Anlıyordu Ferda. Özdemir müthiş kabızlık çekiyordu. İlaçlar kâr etmiyordu, lavman kâr etmiyordu. Ferda eline cerrah eldiveni takıyor, başparmağına yumuşatıcı olarak biraz vazelin sürüyor, çömeliyor, Özdemir'in makatında direnen taşlaşmış gaitayı eldivenli elinin başparmağıyla usul usul çekip çıkartıyordu. Bu usulü tarif eden hemşire, candan bir kadındı. İnsandan iğrenilmez, Ferda Hanım; böyle, dolma yapılacak kabağı oyacakla oyar gibi, oyacak yerine parmağınızı kullanarak, kabak içini çıkartır gibi çıkartacaksınız; aslında basit bir işlem. Ferda, işlemin ustası olmuştu. Hayatı biraz olsun hafifletebilmek için espriler yapardı. İşte, çıkarttım seni inatçı keçi! Gaitayı muzaffer bir ifadeyle oturağa fırlatırdı. Pat! Özdemir, becerebildiğince gülümsüyordu. Bu olaydan sonra her zaman kocasına sarılıp onu öperdi. Özdemir'in mahcubiyetinin koşullar elverdiğince kısa süreli kırılgan bir mutluluğa dönüştüğünü hissederdi. Paylaşılan yoğun bir içtenlik ânı. Daha yakın olamazlardı birbirlerine. Sevişmek gibi bir şey... He hey, insan soyunun en somut üretimi be! Ferda sert bir cisim gibi avucunda duran dışkının yumuşayan ılık temasını duyumsayarak, kendine geldi. Bach'ı dinlerken uyuyakalmıştı. İçinde, uzlaşma... İnsan olmanın en alt, en temel katmanına inip yeniden yukarı çıkabilmek... Hayatın dibiyle tanışmak... İğrenmekten arınmak...

"Siz de benim gibi Bach hayranısınız," dedi adam.

Ferda irkildi.

"Evet, severim. Fazla bilgim yok aslında."

"Bilgi gerekmez," dedi adam. "Her gün bu saatte burada Bach çalarlar. Gelip dinlerim."

"Her gün? Tesadüfen kulağıma çalındı."

"Evet, her gün. Siz de gelip dinleyebilirsiniz. İnsana huzur verir. Hatta mutluluk."

"Mutluluk?"

Adam, susmuştu; gözleri kapalı müziği dinliyordu.

Yaşlı adamla dostluk benzeri diyalogları böyle başladı. Ferda her gün o saatte kiliseye gidiyor ve Bach konserini dinliyordu. Belirsiz yaşamına, esaslı olmasa da bir biçim verebilmişti bu olay. Her seferinde adamla üç-beş cümle konuşuyorlardı. Adam yüksek Almanca konuşmuyordu ama Ferda anlayabiliyordu.

"Nerelisiniz?"

"Leipzig'liyim."

"Bach'ın hemşerisisiniz."

"Öyle." Adam hoşnutlukla gülümsedi, "Hemşerimi yeni keşfettim ama," dedi.

"Öyle mi?"

"Ben eğitimli biri değilim. Basit bir inşaat işçisiydim. Emekliyim, şimdi."

"Yaa!"

Ferda, kısaca hayatından ve niçin Berlin'de bulunduğundan bahsetmişti. Çizmeci serüvenine yer vermemişti, bu anlatıda. Türk olduğunu öğrenen adam, herhangi olumsuz bir tepki göstermedi.

"Şu yıktıkları Demokratik Almanya Parlamento binası var ya..."

"Onu da mı yıktılar!"

"Elbette. Önce onu yıktılar. Asıl acı olan yıkmalarından çok niçin yıktıkları."

"Niçin yıktıkları belli," dedi Ferda.

"Yerine ne inşa edilecek biliyor musunuz?"

"Hayır, nedir?"

"Vaktiyle orada olan ve İkinci Dünya Savaşı'nda bombalanıp tamamen yıkılan İmparator sarayının tıpkısı. Kaiser Wilhelm'in sarayı."

"Olamaz!" diye bağırıverdi Ferda, kilisede olduğunu unutmuştu.

"Evet, efendim, hanımefendi, oluyor işte. Biliyor mu-

sunuz, ben Demokratik Almanya Parlamentosu'nu inşa eden işçilerdenim. O zaman çok, çok gençtim. Nasıl bir hevesle çalışıyordum, görseniz. Nasıl bir şevkle!" Adam dalmıştı; bir süre sustu, "Babam, toplama kampında öldü," dedi.

Ferda'nın elleri, ayakları buza kesti, aniden... Kilise çok mu soğuktu...

"Nazizmin ilk kurbanlarındandı. Haa, biz özbeöz Alman'ız, onu da söyleyeyim. Babamı hayal meyal hatırlıyordum ama onu öyle çok seviyordum ki. Koyduğum her tuğlayla babam sanki hayata dönüyordu, yeniden aramıza katılıyordu. Faşizmin bulaşmadığı yeni bir Almanya inşa ediyorduk. Öyle mutluyduk ki... Istırap, umuda dönüşmüştü."

Adam sustu. Ferda, yaşaran gözlerini adamdan öteye çevirdi.

"İnşaatında çalıştığım o bina, hayatımın anıtı yıkılırken yaşam amacımı yitirdim, her şey anlamsızlaştı, ölmek istedim. Büyük bir haksızlık vardı ortada. Ve ben çaresizdim. Evet, her şey başlangıçta umulduğu kadar güzel olmamıştı. Hatalar, belki suçlar işlendi. Ama her şey, sonradan söylendiği kadar berbat hiç değildi. Güzel şeyler pek çoktu. Ama anlatamıyordum ki... Kimse beni dinlemiyordu ki. Bir toplu ayin düzenlenmişti sanki. Hani ilk çağlara ait filmlerde görürüz, öyle bir kargaşalı ayin."

"Kitleler büyülenmişti," dedi Ferda.

"Evet, hanımefendi, büyülenmişlerdi. 'Duvar' yıkıldı, devlet yıkıldı, ellerimle ördüğüm duvarlar yıkıldı..." Yaşlı adam, iri, kemikli, nasırlı ellerine baktı; o ellere ihanet etmiş gibi suçlu bir anlam belirdi yüzünde...

"İşin en hazin ve en gülünç yanı neydi biliyor musunuz hanımefendi? Nereden bileceksiniz, ayini düzenleyenlerin başını eski partili komünistler çekiyordu! İçlerinden bir-ikisini kurban vermişler, Honecker'i filan, ge-

riye kalanlar, yeni düzenin muteber kişileri kesilmişlerdi. Suç var idiyse, failler gene baş rollerdeydi. Olan ise sıradan insanlara oluyordu. Yeni düzende işlerinden olanlar, Ossi diye horlananlar, onlardı." Adam sustu.

Sessizlik...

"Balzac'ı duymuşsunuzdur."

"Evet," dedi Ferda. "Okudum da."

"Balzac ne kadar haklıymış, eserlerini *İnsanlık Komedyası* diye adlandırırken."

"Hayat bundan ibaret olmamalı," dedi Ferda. "Böyle savrulan dönemler, kör rastlantılar. Dünü, bugüne, bugünü yarına bağlayan bir şeyler olmalı. Sağlam ve kalıcı bir şeyler."

Adam, eliyle orgu gösterdi, fısıltıyla konuşuyorlardı, "Kalıcı olan bu," dedi. "Beni, Bach kurtardı. Ben de sizin gibi, tesadüfen ezgiyi işitip girdim buraya. Sonra merak sardım, Bach hakkında okudum, plakları, CD'leri alıp dinledim."

"Siz, dindar mısınız?" diye sordu Ferda. "Bach öyleydi de."

Adam gülümsedi, "Ben inançsızım," dedi. "Bach'ın tanrısı, kilisenin tanrısı değildir. İnsanlar, sizin sözünü ettiğiniz süreklilik ihtiyacı içinde dinleri icat ettiler. Masal. Ama müzik, masal değil, gerçek." Adam, havada yüzen müziği yakalamak ister gibi nasırlı ellerini uzattı, "Bach'ın tanrısı uyumdur. O evrendeki uyuma tapar ve onu besteler."

Ferda, duvardaki Meryem Ana tasvirinin dingin bir kederle üzgün, şefkatli yüzüne bakıyor. Evlat sevgisinin ıstıraplı mutluluğu... Evlat için duyulan kaygı... Yas...

"Evren felaketli bir yer, yıldızlar ölüyor, sönüyor, güneşler çarpışıyor, soğuk ve karanlık."

"O işin bir yönü. Ama gözle görülür bir uyum var, gökkürelerinin göreli hareketlerinde, öyle değil mi? Vücu-

dumuzda bir uyum var, bozuluncaya kadar, öyle değil mi. Bozulunca kaotik bir durum. Ama sonra parçacıklarımız başka uyumlara katılıyor. Öyle değil mi? Atomların çekirdeğinde bir uyum var, öyle değil mi? İşte Bach, bilmeden bu uyumu hisseder ve onu besteler. Çok temel bir şeydir, müziğinin anlatmak istediği. Onun için herkese seslenir."

Müzik hayatı değil de, hayatın üstünde yükseldiği temeli mi yansıtıyor? Orgdan yayılan ezgi havada yumuşak dalgalanmalarla yükseliyor, alçalıyor, sonra tekrar yükseliyor... Bir dalga sönerken diğeri doğuyor onun içinden... *Doğan ve sonlanan hayat, bu; ve yeniden doğuş... Çatışmasız bir dönüşüm... İsa'nın yaşamı, ölümü ve dirilişi efsanesini düşünüyordu Bach, bana kalırsa. Ama o hikâyede müthiş bir acı vardır. Çarmıhta gerilen. Bach acıyı görmüyor. Yoksa görüyor da, ıstırabı, ıstırap olma niteliğini yitirinceye dek notalarına mı içselleştiriyor... Yoğun bir damlanın yumuşak bir dokuya emilip yayılıp seyrelmesi gibi...* Aslında değişen bir şey yok, hava hep aynı hava, dalgalanıp kabarıp inen; maddenin sayısız dökümünün sonsuz toplamı değişmiyor aslında, moleküller atomlarına çözülüp yeniden moleküllere örülüyorlar, atomlar parçacıklarına çözülüp yeniden atomlara...

"Başka birleştirici bir ortam yok mu yani?" dedi Ferda.

"Yaşam nedir ki? Sonsuz uyumdan bize verilmiş kısa bir süre. Bizler için büyük, evren için lafı bile edilemeyecek kadar küçük bir düzensizlikle sona erecek bir süre. Bu süreye teşekkür edip yetinmeliyiz."

Ferda, maziye karışmış Demokratik Almanya'nın yetiştirdiği, kendi deyimiyle eğitimsiz bir adamın, bu ihtiyar taş işçisinin söylediklerini, Bach'ın müziğini dinler gibi dinliyordu; gülümsedi, "Siz, filozof olmuşsunuz," dedi.

"N'aparsınız," dedi adam, "devrimciler boşta kalınca filozof olmak zorundadır; yoksa işleri zor." Gözlerini yumup müziği dinlemeye verdi kendini.

Ferda da gözlerini yumdu, kendini müziğe bıraktı. *Bedenimle dinliyorum...*

"Kötü bir evlattım, iyi bir anne olduğumu iddia edemem, başarısız bir devrimciydim, her şey yarım kaldı hayatımda. Gereksiz atılımlar... Ama belki de gerekliydiler, çok da emin değilim. *İnsanlık Komedyası*... Çok doğru. Ben de rol aldım o komedyada, sonu dramdı benim için... Uzaktan bakınca bana da komedya gibi görünüyor. Uzaktan... O zaman da insana yakın bir şey kalmıyor. Kimseyi aşkla sevmedim; kimse beni aşkla sevmedi. Nasıl bir eştim, bilemiyorum. İyi bir eş olduğum günler de oldu. Şimdi işte buradayım, ülkemden, düşüncelerimden uzak, tek başına yalnız ve yaşlı bir kadın."

Sözler dökülüvermişti dudaklarından, Ferda'dan izinsiz. Adamın işitip işitmediğinden emin değildi. Belki de, nasılsa işitilmiyoruz, demişti sözler ve özgür bırakmışlardı kendilerini... Frau Dr. Mendelsohn'un divanında taş kesilmiş suskun sözler kanatlanıvermişlerdi. Adam, öylesine dingin –yoksa uyuyor mu– dinliyordu ki müziği...

"Eh, ne yaparsınız" dedi adam, demek ki işitmişti. "Elimizden ne geliyorsa onu yaparız. Başka türlüsü elimizden gelmez. Herkes kendi çarmıhını taşır, taşıyabildiğince."

Ferda, o gece tuhaf, karmaşık bir rüya gördü. Uyandığında ayrıntıları unutmuştu bile; ama rüyadaki duygu onunlaydı. Küçük bir kızdı, annesinin gövdesine sokuluyor, kucağına yumuluyordu. Hangi anneydi bu? Annesinin yüzünü taşımıyordu, başka, anımsayamadığı, tanıdığı kimsenin yüzüne benzemeyen bir yüz... Böyle bir anısı yoktu ki... Anılarındaki çocuk Ferda hep asi, feryat figan halinde, dizleri yaralı; tırmandığı ağaçların dalları ellerini yırtmış; üstü başı kir pas içinde; annesi hep bıkkın ve öf-

keli, hep tokat, hep azar, hep bağrış çığrış... Rüyada ise sonsuz bir sevgi ve şefkat... Sonra, sığınılan gövde değişiyor, çocuk Ferda büyüyor, yeni gövdenin yüzü yok ama tanıyor Ferda bu sağlam vücudu. Yüzünü görmesine hiç gerek yok, unutulsa da unutulmayan o kokuyu, o sıcak basıncı hemen tanıyor... Kâzım Beyazıt... Kâzım Beyazıt... ta kendisi... Sonra, gövdenin başı beliriyor ve yüzü... Genç bir yüz bu... Kâzım Beyazıt'a benziyor ama ondan çok genç... Kâzım Beyazıt'ın yüzünde hiç esmeyen bir anlamla dolu bir yüz... Masum bir yüz... Selim Beyazıt'ın yüzü... Seni seviyorum, diyor Ferda'ya, seni herkesten ve her şeyden çok seviyorum... Seni, Özdemir'i sevdiğimden bile çok seviyorum...

O kadar...

Kaygılardan arınmış bir uyanış... Yeniden, yaşıyor olma sevincinin balsı tadıyla yumuşak bir gövde...

Ferda rüyasından kızına söz etmeyecek; alacağı tepkiyi biliyor. "Haa, haa, haa! Anne, rüyanda orgazm olmuşsun, kız!"

Bilmiyorum, Barış, belki de dediğindir; rüyamda başka bir dünyaya gidip geldim; şimdi biliyorum "öte dünya" nedir, neresidir. Öte dünya içimizde. Ölüme deva değil orası. Ölümün çaresi yok. Öte dünya yitimlerle buluşulan, hasretlere kavuşulan, noksanlıkların tümlendiği yer...

Biliyor, rüyanın etkisi uzun sürmeyecek... Ama kısacık bir an, dertli başını rüyanın ninnisinde dinlendirse olmaz mı...

Modern zamanların romancısı Erendiz Atasü, derinlemesine incelediği karakterleriyle okurda kalıcı izler bırakıyor.

Niye hüzünlenirdi? Oğlu için mi? Selim Beyazıt'ın hayali düşüyor hatıraların üstüne... *Hüzün, Kâzım hocaya yabancıydı. Yoksa değil miydi?* Kapalı pencereler... Ferda'nın yüzüne kapanmış... Bina onu dışlıyor... Bir zamanlar dışladığı mazi, şimdi Ferda'yı dışlıyor...

Erendiz Atasü'nün yeni romanı *Dün ve Ferda*, 60'lı yıllardan bugüne uzanan bir dönemi mercek altına alıyor. İlk sayfalarda karşımıza mezuniyetinin verdiği özgürlük sevinciyle havalara uçar bir halde çıkan Ferda, romanımızın ana kahramanı. Atasü, onu yalnızca usta bir romancı kimliğiyle değil, bir toplumbilimci, bir psikolog gözüyle de inceliyor. Aşkları, cinselliği, üniversiteye başlar başlamaz karşılaştığı politik ortam karşısındaki tutumu, sol düşünceye bakışı, tartışmaları, gördüğü baskı ve işkenceyi etraflıca, yaşamı boyunca çevresinde yer almış başka karakterlerle birlikte anlatıyor.

Dün ve Ferda, sol hareketin 90'lara kadar yaşadığı deneyimi ve sonuçlarını tartışması bakımından da üzerinde çokça konuşulacak bir roman.

Kapak resmi: ALEXEJ VON JAWLENSKY

ISBN 978-975-07-1902-8

TL
KDV DAHİL